

LB
105.956

*POTĚPUH MARKO
IN KRALJ MATJAŽ
*
MIHASZNA MARKO
ÉS MÁTYÁS KIRÁLY*

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

IVAN CANKAR

POTEPUH MARKO
IN
KRALJ MATJAŽ

V madžarščino prevedel
AVGUST PAVEL

Országos Széchényi Könyvtár

POMURSKA ZALOŽBA

Murska Sobota

1986

IVAN CANKAR

MIHASZNA MARKO
ÉS
MÁTYÁS KIRÁLY

Fordította
PÁVEL ÁGOSTON

Országos Széchényi Könyvtár

EURÓPA KÖNYVKIADÓ
Budapest
1986

*Izšlo ob 100-letnici rojstva
Avgusta Pavla
in
110-letnici rojstva
Ivana Cankarja*

*Megjelent Pável Ágoston
születésének 100. évfordulója
valamint
Ivan Cankar
születésének 110. évfordulója alkalmából*

UVODNA BESEDA

Cankarja bero danes v več kot 30 jezikih; poleg Prešerna je največ prevajani slovenski besedni umetnik. Daleč najštevilčnejši so prevodi v češčino, srbohrvaščino, ruščino in nemščino. V te jezike so ga začeli prevajati tudi najbolj zgodaj, in sicer že v letih 1900 — 1904.

Prva predstavitev Cankarja v madžarščini je nastala skoraj deset let po pisateljevi smrti, leta 1927, kar je razmeroma pozno, saj gre za sosede, relativno gledano pa je to vendarle zgodaj, upoštevajoč okoliščino, da so bili kulturni, posebej pa še književni stiki med Slovenci in Madžari vse do desetletja pred drugo svetovno vojno zelo borni.

V tridesetih letih pa so prav prevodi Cankarja v madžarski jezik oznanili novo obdobje madžarsko — slovenskih odnosov. Začelo se je širše kulturno sodelovanje in medsebojno spoznavanje skozi književnost. Pri tem pomenijo najvrednejši prispevek prevodi dr. Avgusta Pavla, ki je v razmeroma kratkem času predstavil Madžarom poleg nekaterih Cankarjevih črtic tudi tri njegova daljša pripovedna besedila.

Pavel pa ni bil edini, ki ga je ta čas zvaljljala Cankarjeva beseda, da jo prevaja v madžarščino.

Prvo v madžarski jezik prevedeno Cankarjevo delo je Skodelica kave, ki ga je leta 1927 priobčil dolnjo-lendavski tednik *Népújság* v prevodu turniškega nadučitelja Julija Kontlerja. Tega avtorja v listu že prej večkrat srečujemo; javljal se je z literarnimi sestavki (ljudske igre), kasneje pa še s prevodi (poleg Cankarja še Jurčič in Malešič). Ni znano, kaj ga je pripeljalo do odločitve, da madžarskim bralcem pred-

B E V E Z E T Ő

Cankar ma több, mint 30 nyelven olvasható szerte a világban. A szlovén irodalom alkotói közül, Prešeren mellett, leginkább őt fordították idegen nyelvekre, legnagyobb számban csehre, szlovákra, szerbhorvátra, oroszra, mémetre. Legkorábban is ezekre a nyelvekre kezdték fordítani, 1900 és 1904 között.

Cankar magyar nyelven először tíz évvel halála után, 1927-ben mutatkozott be, aránylag későn tehát, hiszen földrajzilag közeli szomszédok vagyunk. Ha viszont tekintetbe vesszük azt a körülményt, hogy a kulturális, s még inkább az irodalmi kapcsolatok tíz évvel a második világháború előtt milyen szegényesek voltak a szlovének s a magyarok között, viszonylag mégis korainak mondható ez a bemutatkozás.

A harmincas években a magyar-szlovén kapcsolatok új korszakát éppen Cankar magyarra fordítása nyitotta meg. Szélesebb kulturális együttműködés vette kezdetét, egymás megismerése az irodalmon keresztül. Ehhez leginkább dr. Pável Ágoston fordítói munkássága járult hozzá, aki viszonylag rövid idő alatt Cankar néhány karcolata mellett három hosszabb elbeszélő művét tolmácsolta magyar nyelven.

Cankar magyarra fordításának gondolata ezidőtájt nem csupán Pável Ágostont foglalkoztatta.

Az első, magyarra fordított Cankar-mű, az Egy csésze fekete 1927-ben Julij Kontler turnišcei tanító átültetésében jelent meg, az alsólendvai Népújság hasábjain. Kontler nevével már korábban is többször találkoztunk; irodalmi összeállításokkal jelentkezett (népszínművek), utóbb fordításokkal is — Cankar mellett Jurčičot, és Malešičet fordította. Nem tudni, miért döntött éppen Cankarnak e karcolata mellett. A választás mindenesetre helyes volt, a fordítás színvo-

stavi Cankarja prav s to črtico. Vsekakor pa je bil izbor dober, prevod pa daleč zaostaja za sugestivnostjo, ritmom in sploh slogovnoizraznimi odlikami Cankarjeve besede. V zvezi s to črtico je morda zanimivo spomniti, da je od vseh Cankarjevih del bila pozneje največkrat prevedena v madžarski jezik. Poleg Kontlerja so jo prevajali še Maritschnigg, Hornyik, Csuka, Cvetko in Bodrits.

Že naslednje leto — ravno nekako ob 10-letnici umetnikove smrti — je na straneh istega tednika izšel prevod črtice Sveto obhajilo, ki ga je pripravila Julija Toronyi. Tudi ta avtorica se je s svojimi literarnimi sestavki češče javljala v Népújságu, kot prevajalka pa se je poleg Cankarja spoprijemala tudi s Finžgarjem. Njena predstavitev Svetega obhajila pomeni že korak naprej od prevoda Skodelice kave; ne gre več zgolj za suho transpozicijo smisla, ampak je že prisotna skrb za dinamiko povedi in za prizadevno iskanje takšnih izraznih prvin, ki bi celoten prevod tudi slogovno približale izvirnemu besedišču.

Nekako v letu 1930. se je za Cankarja začel intenzivneje zanimati Avgust Pavel, pesnik, jezikoslovec, etnograf in prevajalec, ki je potem v desetletju pred 2. svetovno vojno pripravil v dveh knjižnih izdajah odlične prevode treh daljših Cankarjevih proznih tekstov: Hlapca Jerneja skupaj s Potepuhom Markom in Kraljem Matjažem (1937) ter povesti Na klancu (1940).

Do izida prve knjige Pavlovih prevodov pa je preteklo še skoraj sedem let, pa čeprav je Pavel s prevajanjem zelo pohitel in si tudi vseskozi na več mestih prizadeval, da bi knjiga čim prej izšla.

Reviji Vigilija (1935) in Élet (1936, 37) sta med tem časom, ko je Pavlov prevod Hlapca Jerneja in Potepuha Marka čakal na natis, prinesli nekaj črtic, ki so jih prevedli drugi. Jella Maritschnigg je za Vigilijo pripravila črtice: Dateljni, Skodelica kave in Vrzdenc — pod skupnim naslovom Tri postaje. Prevodi, ki so precej svobodni in stilno daleč od izvirnika, so pospremljeni s kratko uvodno besedo, kjer prevajalka opredeljuje ljudski izraz Cankarjevega

nala viszont messze elmarad Cankar írásainak szuggesztivitása, ritmusa, stiláris erényei mögött. Talán érdemes megemlíteni, hogy Cankar minden műve közül éppen ezt a karcolatot fordították a leggyakrabban magyarra; Kontleren kívül Maritschnigg, Hornyik, Csuka Zoltán, Cvetko és Bodrits fordításában is napvilágot látott.

Már a következő évben — a művész halálának 10. évfordulója táján — ugyanez a hetilap adta közre a Szentáldozás című karcolatot, Tornyai Júlia átültetésében. Ő is gyakran jelentkezett irodalmi összeállításával a Népújságban, fordítóként pedig Cankaron kívül Finžgarral is megbirkózott. A Szentáldozás magyar szövege már sikerültebb, mint az Egy csésze feketéé, itt már nem csak a tartalom szürke közléséről van szó; a cankari dinamika érzékeltesén kívül olyan kifejező eszközök is megjelennek itt, melyek megkísérlik visszaadni az eredeti mű stiláris jellegzetességeit.

Az 1930-as években fokozott érdeklődést mutatott Cankar művei iránt Pável Ágoston, a költő, nyelvész, néprajzkutató és fordító, aki a második világháborút megelőző évtizedben Cankar három nagyobb lélegzetű prózai alkotásának kitűnő fordítását készítette el, — a Jernej szolgalegényt a Mihaszna Markó és Mátyás királlyal egy kötetben jelentette meg a Nyugat (1937), s egy kötetnyi elbeszélés Szegénysoron címmel látott napvilágot 1940-ban.

A Pável fordítások első könyvének megjelenéséig még majdnem tíz év telt el, bár Pável a fordítással nagyon sietett és mindvégig arra törekedett, hogy a könyv minnél előbb megjelenjen.

Azalatt a tíz év alatt, míg Pável Ágoston két kötetnyi fordításának megjelenésére várt, a Vigilia és az Élet című folyóiratok közreadtak néhány, mások által fordított Cankar-karcolatot (1935, 1936, 1937). Jella Maritschnigg a Vigiliában közös cím alatt — Három álmom — Cankar három írását adta közre (A datolyák, Egy csésze fekete, Vrzdenc), rövid bevezetővel, mely említést tesz Cankar írásművészetének népi jellegéről, hangsúlyozza bennső értékeit, melyek számot

leposlovja in poudarja njegove globoke duhovne vrednote, ki bodo pravšen kažipot tudi madžarskim bralcem in piscem. Zlasti je v tem kratkem zapisu poudarjena Cankarjeva s krščanskim človekoljubljem prešinjena družbenokritična naravnost.

Revija *Élet* pa je prinesla prevod črtice *Večerna molitev*, kjer prevajalec ni označen, nato pa še 7. poglavje iz *Mojega življenja* pod naslovom *Srečanje s smrtjo*, prevod je pripravil Gábor Thurzó, in črtici *Desetica*, prevajalec Tivadar Szabó, ter *Otroci in starši* — v prevodu Ilonke Moldoványi.

Tudi ti prevodi so precej nedognani in na mnogih mestih presvobodni. Metafore ob presajanju v drug jezik niso dosegle enakovredne moči, pripoved je zbledela in zgubila svojo ritmično ubranost ter tako ostala slogovno neučinkovita. Prevode spremlja še krajši sestavek o novejši slovenski književnosti, v katerem sta poleg Cankarja posebej omenjena tudi Pregelj in Finžgar.

Še pred izidom Pavlovih prevodov Cankarja so na budimpeštanskem radiu sprejeli njegovo črtico *Človek*, ki je izgubil prepričanje, ki jo je prevedel Pavel hkrati s *Hlapcem Jernejem* in *Potepuhom Markom*.

Pavlovo zanimanje za Cankarja moramo seveda videti v luči povezanosti tega našega cankovskega rojaka z domačim krajem, z njegovo ljubeznijo do materinega jezika oziroma ljudskega izročila ter v sklopu širše povezanosti s Slovenstvom: s slovensko knjigo, še posebej s slovensko in južnoslovansko ljudsko pesmijo.

To nam dokazujejo že njegovi zgodnji prevodi slovenskih in srbohrvaških ljudskih pesmi o Kraljeviču Marku in Kralju Matjažu, ki jih je kot visokošolec pripravljajl v seminarju profesorja O. Asbótha za stilistične vaje. Za to prav tako govorijo tudi njegovi prvi jezikoslovni spisi iz študentskih let, zbiranje jezikoslovnega gradiva in sodelovanje s prof. Asbóthom, zlasti pa njegova poznejša disertacija *Fonetika cankovskega slovenskega narečja*, ki v dodatku pod naslovom *Besedila prinaša 15 ljudskih pesmi v fonetičnem zapisu*.

tarthatnak a magyar írók és olvasók érdeklődésére is. A bevezető kiemeli Cankar írásainak keresztényi emberszeretettel átszőtt társadalomkritikai irányultságát.

Az *Élet az Esti imádság* című karcolatot hozta le, a fordító megjelölése nélkül, egy későbbi számban pedig Az én életem 7. fejezetét Szemben a halállal címen, Thurzó Gábor, az Egy tallért Szabó Tivadar, s A gyerekek csodálkoznak című írást Moldoványi Ilonka fordításában.

Ezek a fordítások sem hibátlanok, sokhelyütt túlságosan szabadok. A metaforák a magyar szövegben nem olyan erőteljesek, mint az eredetiben, maga a történet halványabb, elvesztette ritmikai összhangját, stílusán hatástalan maradt. A fordításokat rövid összefoglaló követi az újabb szlovén irodalomról, mely Cankar mellett megemlíti Pregelj és Finžgart is.

Még Pável Cankar-fordításának megjelenése előtt a budapesti rádióban elfogadták Cankar: Az ember, aki elvesztette a meggyőződését című írását, melyet Pável fordított a Jernej szolgalegénnyel és a Mihaszna Markóval együtt.

Pável érdeklődését Cankar iránt természetesen cankovai honfitársunknak a hazai vidékkel, az anyanyelv szeretetével, a szlovén néphagyománnyal, a szlovén könyvvel s a szlovén és délszláv népdallal való szélesebb összefüggésének fényében kell látnunk.

Ezt bizonyítják a Markó királyfiról és Mátyás királyról szóló szlovén és szerbhórvát népdalok korai fordításai, melyeket még főiskolás korában készített stilisztikai gyakorlatként Asbóth O. professzor szemináriumán. Ugyancsak ezt mutatják a szintén főiskolai éveiben készült nyelvészeti munkái, nyelvészeti anyaggyűjtése és Asbóth professzorral való együttműködése, s különösen későbbi, A cankovai szlovén tájnyelv fonetikája című disszertációja, mely Szövegek című függelékében 15 népdalt hoz fonetikus lejegyzésben.

Pável néphagyomány iránti érdeklődését bizonyítja Az Orpheusz monda rokonai a délszláv népköltészetben című néprajzi értekezés is, melyben először tesz

O Pavlovem zanimanju za ljudsko izročilo nam priča tudi etnološki spis *Sorodstvo bajke o Orfeju v južnoslovanskem ljudskem pesništvu*, kjer prvič spregovori o Kralju Matjažu in drugih madžarskih junakih (Svilojin Mihajlo, Ugrin Janko, Budimlja Jovo, Đuro Smederevac idr.) v južnoslovanskem ljudskem pesništvu.

K slovenski in srbohrvaški ljudski pesmi se je pozneje česče vračal, čeprav široko zasnovanega strokovnega dela o Hunjadijih v južnoslovanskem ljudskem pesništvu dejansko nikoli ni utegnil skleniti. Vmes ga je pritezalo prav tako obsežno zastavljeno jezikoslovno in nadvse zanimivo in vabljivo etnografsko raziskovanje; posvečal se je pesmi, ob kulturnoposredniškem delu med Slovenci in Madžari pa vse bolj prevajanju slovenskega umetnega slovstva.

Nagnjenost k slovenski književnosti se je v Pavlu še stopnjevala, ko je v začetku tridesetih let tako rekoč redno zahajal v Šoštanj k mlajši sestri Karli na počitnice. Ob takih priložnostih je prihajal tudi v Ljubljano. Krepili so se stiki, ki jih je imel s slovensko kulturno javnostjo, zlasti preko prof. V. Novaka, ki je v *Etnologu* (1931) objavil prevod njegove narodopisne študije *Odprta ognjišča v kuhinjah porabskih Slovencev*, ki pomeni prvo strokovno razpravo o materialni kulturi Slovencev onkraj Mure.

Ob rastočem zanimanju za slovensko književnost oziroma kulturo nasploh se je najbrž odločil, da bo Madžarom predstavil Cankarja. Kako je do tega prišel, se natančno ne da ugotoviti. Po vsej verjetnosti ni šel mimo njega zapis o prevodu Hlapca Jerneja v nemščino (v založbi Niethammer-Verlag), ki ga je 1930. v reviji *Nyugat* priobčil kritik Jenő Mohácsi, v katerem se takole navdušuje nad monumentalnostjo Cankarjeve povesti: »Dih mu zastaja in v grlu ga stisne, kdor bere to zgodbo, mimo katere nikoli niso napisali preprostejše, pretresljivejše in prevratnejše. Kakor bi bila ljudska pravljica ali svetniška legenda ali poglavje svetega pisma... Kakor bi je ne bil spisal človek, marveč bi se bila sama zapisala.«

említést Mátyás királyról, és más magyar hősekről, olyanokról, mint Svilojin Mihajlo, Ugrin Janko, Budmilja Jovo, Đuro Smederevac és mások, akik a délszláv népköltészet ismert szereplői.

A szlovén és a szerb-horvát népdallal később is gyakorta foglalkozott, bár sohasem alkotta meg azt a szélesen megalapozott szakszerű munkát, mely valóban felölelte volna a Hunyadiak szerepét a délszláv népköltészetben. El-elcsábította a számára mindig vonzó, őt különösen érdeklő nyelvészeti, és néprajzi kutatás; a költészet, s a szlovének és magyarok közötti kulturális közvetítő munka mellett mindjobban a szlovén szépirodalom fordításának szentelte életét.

Érdeklődését a szlovén irodalom iránt csak fokozták a látogatások Karla hugánál; a 30-as évek elején rendszeresen nála, Šoštanjban töltötte szabadságát. Ekkortájt gyakran megfordult Ljubljánában is. Erősödtek a szlovén kulturális közélettel fenntartott kapcsolatai is, különösen V. Novák professzoron keresztül, aki az *Etnolog* című folyóiratban (1931) megjelentette Pávelnek a *Nyílttűzhelyű konyhák* a hazai szlovénoknál című néprajzi tanulmányának fordítását, mely az első szakmai értekezés volt a Mura túloldalán élő szlovének anyagi kultúrájáról.

Nyilván a szlovén irodalom és kultúra iránt növekvő érdeklődése vezette ahhoz az elhatározáshoz, hogy bemutassa Cankart a magyar olvasóközönségnek. Valószínűleg fölkellette figyelmét az az írás, melyet a Jernej szolgalegény német nyelvű kiadása kapcsán (Niethammer kiadó) adott közre Mohácsi Jenő kritikus a *Nyugat* hasábjain, 1930-ban. »Útést érez a szívén, összeszorul a torka annak, aki ezt a történetet olvassa, melynél egyszerűbbet, megrendítőbbet és forradalmibbat még sohasem írtak — írja Mohácsi Jenő. — Mintha népmese lenne vagy legenda a szentek életéről, a szentírás egy fejezete... mintha senki nem írta, hanem magától íródott volna.«

Ebben az évben Pável Ljubljánában találkozott Bartolomeo Calvi mantovai professzorral, aki számos Cankar-művet fordított olaszra, és áradó lelkesedéssel szólt a szlovén író kivételes személyiségéről.

To leto je tudi Pavel v Ljubljani srečal Bartolomea Calvija, profesorja iz Mantove, ki je pripravil vrsto Cankarjevih prevodov v italijanščino, in le-ta mu je s prekipevajočim navdušenjem govoril o pisateljevi izjemni osebnosti.

Istega leta jeseni že najdemo sled Pavlovega zanimanja za Cankarja v korespondenci z V. Novakom, ko ga prosi za seznam Cankarjevih prevodov v tuje jezike. Čez nekaj mesecev, ko se mu v pismu zahvaljuje za poslani seznam, pa sporoča: »... Jaz mišlim prvič Hlapca Jerneja predstaviti, nego kedaj...«

Pavlova vdova pa se spominja, da bi prav v tem času mogla glede Cankarja spodbudno učinkovati tudi Pavlova srečanja z gospo Šumer, lastnico hiše v Šoštanju, v kateri je stanovala sestra Karla. Pogosto so se namreč obiskovali, često je tekla beseda tudi o knjigah. Šumerjevi so imeli doma bogato knjižnico in, kot se spominja Pavlova vdova, naj bi ob neki taki priložnosti ta gospa prinesla Pavlu Hlapca Jerneja.

Vse te okoliščine so mogle v precejšnji meri vplivati, da je izbral prav to Cankarjevo povest, odločujoča pa je bila slejkoprej sama umetniška dovršenost dela, ki je Pavla tudi motivirala, da se je takoj lotil prevajanja. Iz pisma V. Novaku sredi prihodnjega leta zvemo, da že išče založnika...

Manj je ugibanja glede izbora povesti Potepuh Marko in Kralj Matjaž, ki je potem izšla v skupni knjigi s Hlapcem Jernejem. Brez večjega tveganja se da sklepati, da je bil tukaj Matjažev motiv tisti, ki je Pavla pritegnil: podoba Hunjadijca, ki ga je za prestol izbrala usoda in previdnost božja, podoba pravičnega kralja, ki se je razrasel v pravega ljudskega junaka in postal poosebljenje vseh junaških dogodkov iz svoje dobe in starejših časov, simbol vladarja, ki bo uresničil ljudske težnje po socialni pravičnosti.

Kralja Matjaža kot junaka slovenske ljudske pesmi omenja Pavel že zelo zgodaj, in sicer prvič v svoji etnografski razpravi Sorodstvo bajke o Orfeju v južnoslovanskem ljudskem pesništvu, l. 1909, kjer na-

Ez év őszén Pável Ágoston, V. Novákkal folytatott levelezésében Cankar idegen nyelvű fordításainak jegyzékét kéri. Néhány hónap múlva egy levélben megköszönve a megküldött jegyzéket azt írja Nováknak: »... Én legelőször a Jernej szolgalegényt gondoltam bemutatni, de mikor...«

Pável özvegye visszaemlékezéseiben úgy látja, hogy ösztönző hatással lehettek Cankart illetően Pável találkozásai is Šumer asszonnyal, a šoštanji ház tulajdonosával, ahol Karla lakott. Sűrűn vendégeskedtek egymásnál, és gyakran könyvekről folyt a szó. Šumeréknek gazdag könyvtáruk volt, s Pável özvegye úgy emlékszik, egy látogatása alkalmával Šumer asszony hozott is Pávelnek egy példányt a Jernej szolgalegényből.

Több körülmény is hathatott tehát oda, hogy Cankarnak éppen ezt a művét válassza, azonban elsősorban nyilván a regény művészi értéke ösztökélte arra Pávelt, hogy azonnal kozzáfogjon a fordításhoz. A következő év derekán V. Novákhoz írott leveléből értesülünk róla, hogy már kiadót keres...

Kevesebbet kell találgatnunk a Mihaszna Markó és Mátyás király kiválasztásának okáról, mely később egy kötetben látott napvilágot a Jernejjel. Csaknem teljes bizonyossággal állithatjuk, hogy a Mátyás-motívum vonzotta Pávelt: Hunyadi Mátyás alakja, aki a sorsnak és az isteni gondviselésnek köszönhette trónját, aki igazi népi hőssé, saját kora, és a régebbi idők diadalmas eseményeinek megszemélyesítőjévé vált, olyan uralkodó jelképpé, akiben megtestesülnek a nép szociális igazságosság iránti törekvései.

Mátyás királyt, mint a szlovén népdalok hőseit Pável igen korán megemlíti, 1909-ben, Az Orpheusz-monda rokonai a délszláv népköltészetben című néprajzi értekezésében, ahol ír a szlovén néphagyományban megőrzött mondákról is, melyeknek olyan hősei vannak, mint Mátyás király, Kilencedik király, Kilencedik férfi...

A délszláv népköltészet összefüggései egyes magyar hősökkel később is szerepet játszottak Pável kutatásaiban: így A Bankó leányáról szóló széphistó-

vaja tudi bajke, ki so se ohranile v slovenskem ljudskem izročilu — z junaki, kot so: Kralj Matjaž, Deveti kralj, Deveti mož...

Snovne zveze južnoslovanskega ljudskega pesništva z madžarskimi junaki pa so bile tudi pozneje pobude za Pavlovo primerjalno raziskovanje, npr. v razpravi *Južnoslovanski viri zgodbe o Bankójevi hčeri* (1913) ali pa *Hunjadijci v južnoslovanskem ljudskem pesništvu* (1927). V slednjem zopet omenja slovenske ljudske pripovedke in junaške pesmi, ki Kralja Matjaža mimo zgodovinske resničnosti prikazujejo v vlogi pravega narodnega junaka. V izvirniku in prevodu objavlja pesem *Vogri na Krala Matjaža* (iz *Dajnkovih Posvetnih pesmi*), obnovi zgodbo pesmi *Kralj Matjaž in Alenčica*, *Kralj Matjaž pred peklom* in *Smrt Kralja Matjaža*. Nato se zaustavi pri nekaterih pripovedkah o istem junaku in na kraju omenja Župančičevo balado *Kralj Matjaž*.

Pavlovo zanimanje za Hunjadijce v južnoslovanskih ljudskih pesmih in v zvezi s tem za Kralja Matjaža v slovenskem ljudskem izročilu, ga je vodilo v globlje strokovne raziskave poti, po katerih je prišel Kralj Matjaž v slovensko ljudsko pesem. Pristajal pa je v glavnem pri naravnomitološki teoriji glede razlage raznih junakov v naših ljudskih pesmih in pripovedkah, kakor so o tem v 2. polovci 19. stoletja pisali pri nas S. Rutar, G. Krek, D. Trstenjak in drugi.

Matjažev motiv, ki je Pavla vodil k Potepuhu Marku potemtakem ni sporen, po vsej verjetnosti pa ni edina spodbuda. Pavel sam se v uvodu h knjigi, ki prinaša obe Cankarjevi povesti, izdatneje pomudi s predstavitvijo pisatelja, ki ga razglasi ne-le za največjega slovenskega, ampak kar jugoslovanskega pripovednika, še več, prišteje ga v vrsto najboljših slovanskih klasikov, kot so bili: Dostojevski, Turgenjev, Gončarov, Tolstoj, Čehov in Gorki. Ob primerjavi z madžarskimi pisci pa mu ob koncu stoletja prisodi za slovensko slovstvo enak revolucionaren pomen, kot ga je imel v istem času pesnik Ady v madžarski literaturi.

ria délszláv forrásai című, 1913-as értekezésében, vagy a Hunyadiak a délszláv népköltészetben című munkában (1927). Az utóbbiban olyan szlovén népmeséket és hősi énekeket említ meg, amelyek Mátyás királyt a történelmi tényeken túl, mint népi hőst is bemutatják. Megjelenteti A magyarok Mátyás királya című népdal eredetijét és fordítását, (Dajnko Világi dalaiból), a Mátyásról és Alenčicáról, a Mátyás király a pokol előtt, és a Mátyás király haláláról szóló dalok történetét is közli. Felsorolja a Mátyásról szóló meséket is, s végül megemlíti Župančič Mátyás királyról írott balladáját.

Pávelt érdeklődése a Hunyadiaknak a délszláv dalokban és a szlovén néphagyományban élő alakja iránt mélyebb szakmai kutatásokra indította; arra az útra volt kíváncsi, melyen Mátyás alakja eljutott a szlovén népdalokba. Kutatási eredményei rokonságot mutatnak S. Rutar, G. Krek, D. Trstenjak s más, a XIX. század második felében alkotó tudósok mitológiai elméletével, mellyel a szlovén népköltés különféle hőseinek filológiai eredetét magyarázták.

A Mátyás motívum iránti érdeklődés, mely Pávelt feltehetően a Mihaszna Markó kiválasztásában vezette, nem az egyedüli ösztönzés. A két Cankar-regényt tartalmazó kötet bevezetőjében az írórt bemutatva, a legnagyobb szlovén, sőt, jugoszláv elbeszélőnek nevezi, ezen túl a legjobb szláv klasszikusok közé sorolja, Dosztojevszkij, Turgenyev, Goncsarov, Tolstoj, Csehov, Gorkij mellé helyezi. Ami a magyar írókkal való összevetést illeti: Cankar szerepét éppolyan forradalmi jelentőségűnek ítéli, mint amilyen a költő Ady Endréé volt a kor magyar irodalmában.

A két regény elemzése során így szól Mihaszna Markóról: »... regény, amely a szlovén néplélek alaptermészetét boncolgatja a gazdag Mátyás-hagyomány háttérében.« S a Jernej szolgalegényről: »... Kisregény... szociális tendenciájú munka... amely megdöbbentően eszméltet a mai társadalmi rend égbekiáltó igazságtalanságaira, az elmélet és a gyakorlat szörnyű ellentéteire.«

Nato pa predstavlja obe deli. Najprej omeni Potepuha Marka, »roman, v katerem analizira temeljne značajske črte slovenskega človeka z ozadjem bogatega izročila o Kralju Matjažu«, potem pa Hlapca Jerneja, »kratki roman... delo z močno socialno tendenco... (ki) pretresljivo pokaže na vnebovpijočo nepravico današnjega družbenega reda ter na strahotna nasprotja med teorijo in prakso...«

Pa čeprav v zelo zgoščeni karakterizaciji Hlapca Jerneja ne manjka najvišjih priznanj slogu, s tem da mu prisodi biblično moč, podčrta ugotovitev, da je to povest imel avtor sam za svoje najboljše delo, in navaja, da je že prevedena v številne jezike in dvakrat dramatizirana, je vendarle na prvo mesto postavljen Pavlov zapis o Potepuhu Marku in tudi obširnejši je, bogatejši ter močno subjektivno obarvan. Z neprikritim navdušenjem spregovori o mogočnem in pravičnem vladarju iz rodu Hunjadičev v slovenskem ljudskem izročilu: »Ali ni neverjetno, »pravi, da si je narod tuje krvi in tujega jezika od soseda izposodil svojega največjega narodnega junaka in da je ta junak v toku stoletij postal bolj naroden in izvirnejši pri ljudstvu, ki si ga je sposodilo, kot pa je pri narodu, ki ga je dal. Mora imeti ta — v svetovnih razmerah izjemen pojav — svoj prav tako izjemen razlog!« Nato nadaljuje, kako so Slovenci dolga stoletja trpeli pod tujci. Čim hujše pa je bilo zatiranje, silneje se je v njih budila želja po socialni pravičnosti in vse bolj neomajna je postajala vera v odrešitev.

In takrat je prišel glas, da pri sosedovih vlada mogočen kralj, ki pa ni bil rojen v škrlatu, ampak je bil izmed ljudi svobodno izbran. Preoblečen v navadnega zemljana hodi po deželi in kaznuje zatiralce, deleč pravico brezpravnim podložnikom. Ima silno in nepremagljivo vojsko, črno vojsko, v kateri pozna slehernega vojaka in je z njim pravi tovariš. V njegovi deželi teče med in mleko; in ta dežela je tu prav blizu. Kralj — Matjaž po imenu — pa je v sorodnih zvezah s celjskimi grofi, kar je njegovo podobo samo še približalo slovenskemu ljudstvu, da ga je — ne

A Jernej szolgálékény tömör jellemzéséből nem hiányzik a regény stílusának legmagasabb fokú elismerése. Pável bibliai erőt tulajdonít a szövegnek, hangsúlyozza, hogy Cankar legjobb írásának tartja, megemlíti, hogy már számos nyelvre lefordították s két drámai feldolgozása is van. Mégis, nyilvánvaló, hogy szívéhez a Mihaszna Markó áll közelebb. Ennek a műnek elemzése gazdagabb is, terjedelmesebb is, s erős szubjektivitással színezett. Lelkesedéssel szól a hatalmas és igazságos uralkodóról, és szerepéről a szlovén népköltészetben. »Nem hihetetlen-e, hogy egy nép idegenvérű és idegennyelvű szomszédjától kölcsönözze legnagyobb nemzeti hőjét, és hogy ez a hős nemzetibbé, eredetibbé magasztosuljon a századok folyamán a kölcsönvevő népnél, mint a kölcsönadónál? Kell, hogy egészen rendkívüli oka legyen e világviszonylatban is kivételes jelenségnek!« Pável ezek után beszámol róla, hogyan szenvedtek a szlovének hosszú évszázadokon át az idegen elnyomás alatt. S minél erősebb volt az elnyomás, annál erősebben ébredt fel bennük a vágy a szociális igazságosság után, annál rendíthetetlenebb lett a megváltásban való hit.

S egyszer csak híre járt, hogy a szomszédságban uralkodik egy hatalmas király, aki nem biborban született, hanem szabadon választotta a nép. Közöséges halandónak öltözve járja az országot, megbünteti az elnyomókat, igazságot oszt az elnyomottaknak. Hatalmas és legyőzhetetlen serege van, fekete serege, s ő minden egyes katonáját ismeri és társaként becsüli. Országá tejfel-mézzel folyó, és ez az ország itt van, egészen közel. Ez a király — név szerint Mátyás — rokoni kapcsolatban áll a Cillei grófokkal, ami még közelebb hozza alakját a szlovén néphez, anynyira, hogy, ki tudja, miképp s mikor, szinte észrevétlenül építse be saját világába, mint a maga igazságának messiását, a maga nemzeti hőjét.

Így lépett be Mátyás király a szlovén néphagyományba: a népdalokba, hősi énekekbe, mesékbe, balladákba, közmondásokba... A nép olyan odaadással fogadja be ezt az idegen földről kölcsönvett, de telje-

da bi se prav zavedelo kdaj — vsrkalo v svoj svet kot odrešenika, mesijo pravice, narodnega junaka.

Tako je vstopil Kralj Matjaž v ljudsko izročilo: v junaške in druge pesmi, v ljudske pravljice, balade, pregovore ... Ljudstvo se je s tolikšno predanostjo, pripoveduje Pavel v tem svojem uvodu, oklenilo tega na tujem sposojenega, sedaj pa že povsem ponarodelega junaka, da mu je v času največje politične napetosti leta 1932. na pobočju Pece postavilo spomenik, katerega odkritje, kot pravi Pavel, je bilo zgodovinsko pomembno dejanje na tleh male svobodne Slovenije, »sredi vesoljne poplave dušечеega sovraštva«. In v tem praznično radostnem vzdušju, pripoveduje Pavel dalje, »kot bi se v resnici odprla silna planina! Kot da bi iz njene notranjosti planil junaški kralj s svojo črno vojsko, da dokončno premaga zatiralce in za vedno prinese svojemu ljudstvu, Slovenstvu, pravičnejše in lepše čase!«

Pravi poetični navdih je zanašal Pavlovo pero, ko je pisal te stavke o Kralju Matjažu, svojem dragem znancu iz ljudskih in umetnih pesmi, o Matjažu Hunjadijcu, ki se mu skoraj nikoli ni izognil, kadar je obiskal južnoslovanski Helikon.

Pa vendar, kljub temu da ga je silno privlačil, Matjaž ni bil edini razlog za Pavlovo odločitev glede prevoda. V zgodbi, zgrajeni na motivih iz ljudskega izročila, se je Pavel zlasti navduševal nad načinom Cankarjeve obdelave te folklorne snovi. Ugajalo mu je preprosto pripovedovanje in risanje podob, ki se je prelivalo v refleksije, sanje in fantazijo. Pavel to imenuje »moderna obdelava ljudskega izročila«, Cankar sam pa je dejal, da je hotel pokazati: »... kako se piše dandanes narodni jezik in da se da vsaka ideja obleči v čisto preprosto obliko.«

In potem je tukaj Markov lik! Vesela in hkrati žalostna povest o njegovi življenjski poti, povest, polna resnobe, dovtipov in satire. Povest o Potepuhu Marku, ki ga nemirni duh žene od doma. Z veselimi bralci zapravi očetovo posestvo, na svoji potepuški poti pa sreča starca, ki sanjari o časih sreče, ko je vladal Kralj Matjaž. »V tistih časih ni bilo davkov

sen nemzetivé vált hőst — írja Pável — hogy a legnagyobb politikai feszültség idején, 1932-ben a Peca-hegyen emlékművet állított neki, melynek felavatása történelmi jelentőségű esemény volt a kicsi, de szabad Szlovénia földjén, »a gyűlölség fullasztó áradatában«. Ebben az örömteli légkörben, meséli tovább Pável, »mintha csakugyan megnyílt volna a hatalmas hegység! Mintha méhéből... elővágtatott volna a daliás király, hogy véglegesen legyőzze a zsarnokokat és meg hozza az igazság és jólét fogyhatatlan napjait népének, a szlovénségnek!«

Igazi politikai ihlet vezette Pável tollát, amikor ezeket a mondatokat írta a népköltészet nagy királyáról, Hunyadi Mátyásról, akinek emlékművét sosem kerülte el, ha meglátogatta a délszláv Helikont.

Mátyás figurájától eltekintve, Pávelt vonzotta az a mód is, ahogy Cankar beépítette regényébe a folklórmotívumokat. Vonzotta az elbeszélés egyszerűsége, s az alakok reflexiókkal, álommal, fantáziával átszőtt ábrázolása. Pávelt ezt »a néphagyomány modern feldolgozásának« nevezi. Maga Cankar azt állította, hogy meg akarta mutatni: »... hogyan íródik manapság a nemzeti nyelv, és hogy minden elképzelést tiszta, egyszerű formába lehet öltöztetni.«

Aztán ott van még Markó alakja is! Vidám és egyben szomorú történet életútjáról, tele komolysággal, tréfával, szatírával. A monda Mihaszna Markóját nyugtalan szelleme hajtja el hazulról. Vidám cimboráival elprédálja apja birtokát, s csavargásai közben találkozik egy aggastyánnal, aki azokról a boldog időről ábrándozik, mikor még Mátyás király uralkodott. »Azokban az időkben nem volt adó és katonaság, egy évben kétszer termett a föld, soha nem verte el a jég, nem volt se aszály, se árvíz...« És Markó szívében nagy vágy ébred, kívánság, hogy bár térnének vissza ezek az idők. Hinni kezd benne, hogy Mátyás király nem halt meg; nekiindul hát a világnak, hogy megkeresse őt és visszaadja a népnek, hiszen már oly régóta vágyik a boldogság és igazság után.

Pável úgy véli, hogy Markó figurája mesterien megrajzolt, kifejezi a nemzet ezeréves álmát, nyugta-

in vojske, dvakrat v letu je rodilo polje, nikoli ni pobila toča, ne suše ni bilo, ne povodnji...» In v Markovem srcu se zbudi veliko hrepenenje, želja, da bi se ti srečni časi vrnili. Začne verjeti, da Kralj Matjaž ni umrl; zato se odpravi po svetu, da ga poišče in vrne ljudem, ki že vse predolgo hrepenijo po sreči in pravici.

Pa čeprav Marko ni v vsem tipični predstavnik svojega rodu, se Pavlu zdi, da njegova podoba, izredno mojstrsko izrisana, razkriva tisočletne sanje narodove, njegovo nemirno in neustrašljivo željo po boljšem in lepšem življenju, njegovo hrepenenje po sreči in pravici. »In jaz«, nadaljuje potem, »ki sem rojen iz Markove družine, sem med prevajanjem ne le enkrat z veselo — otožnim utripom srca spoznal, da mi je najbližji in najdražji sorodnik.«

To poistovetenje z Markom je utegnilo biti odločujoče vodilo, ki je Pavla pripeljalo k tej hrepenenjski zgodbi, izrisani na socialno ozadje in vpeti v legendarni okvir tradicije o Kralju Matjažu, odrešitelju trpečih. O tem nas še posebej prepričuje prevajalec sam, ko s polkrepkim odtisom posebej podčrtuje tako značilni odstavek v 4. poglavju povesti: »Zakaj bi jim kratil to koprnenje? Kako bi živeli brez njega? Zdaj še nosijo svoj jarem, kako bi ga nosili, če ne bi bilo Matjaževe besede in bi se nenadoma odprla sveta nebеса, ki se svetijo v daljavi? Ne morejo se odrešiti sami, zato jih navdaja sreča, da lahko vsaj verujejo v svoje odrešenje in v svojega odrešenika.«

Socialna angažiranost Hlapca Jerneja in prav tako tudi Potepuha Marka pa ga je vodila tudi do globljega, s človečansko mislijo prežetega spoznanja, ki se je v tistih turobnih dneh pred drugo svetovno vojno vse močnejše porajalo v srcih pošteno mislečih ljudi, do spoznanja, »...da končno ne bo orožje odločalo o usodi evropskih narodov in kultur, marveč vzajemnost, rojena iz mesijanske ljubezni najboljših.«

Pavlov prevod izpred petih desetletij je tako rekoč ostal nedotaknjen, če ne upoštevamo nekaj drobnih oblikoslovnih in pravopisnih sprememb. To je je-

lan és lebirhatatlan kívánságát a jobb és a szebb élet után, vágyakozását a boldogságra és igazságra. »Es én -- folytatja ezután — »aki Markó családjából születtem, fordítás közben is nem egyszer zakatoló, ujjongó-lusongó szívvel ismertem benne legközelebbi és legkedvesebb atyámfiaira«.

Ez a személyes azonosulás Markóval lehetett a döntő mozzanat a regény megválasztásában, ez hozta oly közel Pável számára ezt a nosztalgikus történetet. S hozzájárult még a szívének oly kedves, legendás keretbe foglalt, szociális háttérrel ábrázolt hagyomány Mátyás királyról, a szenvedők megváltójáról. Jellemző, hogy a regény 4. fejezetében kurziválva emeli ki az egyik bekezdést: »Miért vegyem el tőlük ezt a sóvárgást? Hogyan lehetnének meg nélküle? Most még vonszolják igájukat. Hogyan hinnének Mátyás király ígéretének igéi nélkül? Mi lenne velük ha váratlanul kilobbanna a messziről felénk csillanó üdvösséges mennyország fénye? Nem tudják magukat megváltani. Boldogok hát, hogy legalább hihetnek a megváltásukban és megváltójukban.«

A Jernej szolgálégény és a Mihaszna Markó szociális elkötelezettsége még mélyebb, emberséges gondolatokkal átszőtt felismerésig vezette, mely a második világháború előtti komor napokban egyre több, becsületesen gondolkodó ember szívében született meg: »... hogy végső fokon az európai népek és kultúra sorsáról nem a fegyverek döntenek, hanem a legjobbak messiási szeretetéből született kölcsönös megsegítés.«

Pável ötven évvel ezelőtti fordítása csaknem érintetlenül kerül az olvasók kezébe, eltekintve néhány apró alaktani és helyesírási változtatástól. Pável nyelvezetének ma már kissé régies a hangzása, de Cankar esetében ez az árnyalatnyi archaizálás inkább erénynek számít. Fordításának értékeit ma éppúgy el kell ismernünk, mint ahogy annak idején számos bírálója tette. Megállapították, hogy munkája nyomán mélyen átélt alkotás született, hogy Cankar művének magas szintre emelt népi beszédét Pável Ágoston

zik, ki ima danes sicer malce nadiha starinskosti, vendar mu je to pri prevodu Cankarjevega besedila prej v odliko. Zanesljivo pa še sedaj drži laskava ocena prevoda, ki so jo že takrat izrazili številni ocenjevalci, da je namreč globoko doživeto dejanje in da je Pavel na umetniški nivo povzdignjeno ljudsko govorico Cankarjevega dela presadil v madžarščino z veliko soustvarjalno močjo — sledeč avtorjevi misli, slogu in ritmu.

Ob 100-letnici prevajalčevega rojstva doživlja ta prevod Potepuha Marka novo izdajo, dvojezično. Pripravljen je v prepričanju, da Cankarjeva beseda, prežeta z vero v življenje, svobodo in prihodnost, govori tudi današnjemu bralcu.

Jože Filo

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

szuggesztív alkotóerővel ültette át magyarra, hiven követve az író gondolatait, stílusát és szövegének ritmikáját.

A fordító születésének 100. évfordulója alkalmából a Mihaszna Markó új kiadást él meg, kétnyelvűt. Abban a meggyőződésben készült ez a kiadvány, hogy Cankarnak az életbe, a szabadságba és a jövőbe vetett hittel átszőtt műve a mai olvasókhöz is szól.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

POTEPUH MARKO IN KRALJ MATJAŽ

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

MIHASZNA MARKO ÉS MÁTYÁS KIRÁLY

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

I.

*»Kadar bo kralj Matjaž kraljôval,
onda bo kmetič dobro kmetôval.«*

»Posebno pa si še dobro zapomni, sin moj: kadar ugledaš krčmo ob poti, poženi konje in pokrižaj se trikrat!«

Tako je govoril oče in je umrl, Marko pa je ostal sam. Čisto sam je ostal; ne matere ni imel več, ne bratov, ne sester; sorodniki pa so bili razkropljeni po vsem božjem svetu.

Marko je pokopal očeta, nato je žaloval ves teden. Ni šel ne na polje, ne v gozd; zaklenil se je v hišo in ni govoril z nikomer. Sedel je opoldne za mizo in je lomil kruh, pa se je ozrl nenadoma in je poprašal:

»Kaj bi danes, oče?«

Očetov stol je bil prazen in odgovora ni bilo, Marko pa se je razjokal kakor otrok. Samotna je bila izba, tiha, kakor gozd ob poletnem poldnevu, ko se ne gane veter. In njegova duša je bila zmerom bolj samotna.

Ko je minilo sedem dni, je pomislil Marko:

»Kaj bi zmerom tako sedel v zaklenjeni hiši? Saj nisem ne bolnik, ne hudodelec!«

Ozrl se je skozi okno: jasen pomladanski dan, sonce se vozi po nebu!

I.

(*Ha visszatér Mátyás kora,
Boldog lesz a paraszt sora.*)*

— Különösen pedig azt kötöm a lelkedre, fiam: ha kocsma akad az utadba, vágj a lovak közé és vess háromszor is keresztet!

Így szólt az apa és meghalt, Marko pedig egyedül maradt, mint a kisujjam. Sem anyja, sem testvérei nem voltak, rokonsága pedig szét volt szórva hét vármegyében.

Marko eltemette édesapját, aztán egy álló hétig siratta. Ez alatt az egy hét alatt ki sem mozdult a házból. Bezárkózott, valósággal beletemetkezett a falak közé és fiaszót nem váltott senki embergyerekével. Déltájt odaült az asztal mögé, megtörte a kenyeret, aztán oldalt lódította a fejét és önkéntelenül kicsúszott száján a szó:

— Mit csinálunk délután, édesapám?

De apja széke üresen állt és Marko nem kapott választ a kérdésére. Ilyenkor keserves zokogásba tört ki, mint egy kisgyerek. Árva, néma volt a szobácska, mint szellőtlen, rekkenő nyári hőségben az erdő. És Marko is egyre árvábbnak érezte magát.

Így telt el hét nap. A nyolcadik napon csak elgondolta Marko:

— De hát minek is gubbasztok ebben a beretesztelt házban? Hiszen nem vagyok sem beteg, sem gonosztevő!

Kitekintett az ablakon. Kint ragyogott a tavaszi nap.

* Szó szerinti fordításban: »Amikor Mátyás király fog uralkodni, akkor a paraszt jól fog gazdálkodni.« Egyike a Mátyás királlyal kapcsolatos szlovén közmondásoknak. (A fordító).

»Greh je žalovati ob takem dnevu,« je premišljeval Marko. »Bog daj očetu večni pokoj — ampak sedem dni je minilo in spodobi se, da povabim sosedo in prijatelje na sedmino.«

Tako je Marko storil. Vstal je in je odprl nastenčaj okna in duri. Izginil je iz hiše mrtvaški duh in iz Markovega srca je izginila žalost.

Napravil je veliko pojedino, bogato gostovanje; celo iz sosednjih vasi je povabil znance in sedli so za obložene mize tudi ljudje, ki jih ni bil videl še nikoli v življenju. Marko pa ni prašal po imenu in rodu: — »Miza je pogrnjena, na, pij in jej!«

Pa so pili in jedli do pozne noči, do svetega jutra, do belega poldneva.

Od začetka je bila družba tiha, resne so bile besede. Kmalu pa je napolnil izbo veseli vinski duh in samo še na črnih suknjah se je poznalo žalovanje, v besedah ga ni bilo več in tudi v srcu ne.

Ko je izpraznil Marko deseti kozarec in so se mu misli močno omeglile, se mu je zazdelo, da ga je nekdo narahlo potrkal po rami.

»Posebno pa si še zapomni, sin moj: kadar zagledaš krčmo ob poti, poženi konje in pokrižaj se trikrat!«

Nekoliko se je prestrašil Marko, nato pa je vzdignil polni kozarec.

»Ej, očka, Bog vam daj večni pokoj, — kaj mi še ob svoji sedmini ne privoščite kozarca?«

— Bűn ilyen gyönyörű időben szomorkodni, — ötlött Marko eszébe. — Adjon a Mindenható örök nyugalmat édesapámnak!... De hát hét napja már, hogy eltemettük és illendő, hogy szomszédainkat és barátainkat meghívjam egy kis halotti torra.*

Felállt s kitárta az ablakokat és az ajtókat. És a házból elillant a koporsószag, Marko szívéből pedig a szomorúság.

Nagy eszem-izomot, gazdag lakomát csapott. Még a szomszéd falvakból is meghívta az ismerőseket. Olyan emberek is ültek szép számmal a roskadozó asztalok körül, akiket sohasem látott életében. De Marko senkitől sem kérdezte: ki fia, lánya? — Ihol asszony néném! Ihol urambátyám! Igyék és egyék, amíg van miből!

És ittak és ettek sötét éjfélig, pirkadó hajnalig, napsugaras délelőtig.

Kezdetben csendes volt a gyászoló gyülekezet. Komoly volt a szóbeszéd is. De hamarosan vidámitó borgőz telte el a szobát és csak az ünnepélyes, fekete kabátokon látszott a gyász, a szavakból és a szívekből elpárolgott.

Amikor Marko a tizedik pohár fenekére nézett és gondolatai már kuszálódni kezdtek, egyszerre csak úgy rémlett neki, mintha valaki halkán vállára kopantott volna:

— Különösen pedig azt kötöm a lelkedre, fiam, ha korcsma akad az utadba, vágj a lovak közé és vess háromszor is keresztet!

Kicsit viszolygott Marko, de azután megemelte teli poharát:

— Eh, nyughassék, édesapám!... Csak nem sajnálja tőlem a saját torán ezt a pohár bort?

* Szlovéniában sok helyen még ma is — miként eredetileg — a temetést követő hetedik napon tartják a tort. Innen e szokás népies neve is: *sedmina* (sedem = hét). A »sedmina« egyébként a halottasházban a halott lelkiüdvére hét napon keresztül tartó imás összejöveteleket is jelenti.

In vstali so omahovaje in so trkali, da je lilo vino na mizo, na tla.

»Rajnim nebesa,« je klical Marko, »nam pa vino!«

Bučna vinska radost se je razlegla po krčmi, s hripavimi glasovi so peli vesele pesmi. Toda večer je dolg, še daljša je noč; utrudili so se, nekaterim so klonile glave in nekdo je v kotu glasno zasmrčal.

»Kaj?« je zaklical Marko ves jezen. »Ob sedmini mojega očeta boste smrčali za mizo? Ali sem vas zato vabil?«

Poskočil je in je vzel harmoniko in jo zagodel. Takoj so se zdramili zaspani gostje, zažvenketali so kozarci na mizi, prevračali so se stoli, stresel se je pod — hej, črni gostje so zaplesali urno polko.

Tedaj pa se je že svetlikalo skozi okno, megle so se vzdigale, dan je prižgal na hribu svetlo luč.

Prišla je mimo kmetica; na polje je šla.

»Ljudje nekrščanski, ob sedmini plešejo, ob svetem jutru!«

Pokrižala se je in šla mimo.

Pa je prišel mimo kmet; v gozd je šel.

»Ob delavniku pijo, ne bodo ga imeli za praznik!«

Pljunil je in je šel mimo.

Dolge so ure od jutra do poldneva, dolge so v krčmi. Marko se je utrudil in je postavil harmoniko za peč. Gostje so se sprli, kričali vsenavzkriž, bili so s pestmi ob mizo, s petami ob tla in naposled so se stekli.

»Kaj?« je zaklical Marko. »Ali sem vas zato vabil, da bi se stekli ob moji sedmini?«

A vendégek tántorogva fel-felálltak és koccintgattak, hogy csak úgy csurgott a bor az asztalon és a padlón.

— A halottaké a mennyek országa, — kurjantotta Marko, — miénk a bor és a feledés!

Jókedv zajongott a korcsmában. A vendégek rekedt hangon kurjongatták vidám énekeiket. De hát hosszú az este és még hosszabb az éjszaka. Végre is belefáradtak a borozásba, bóbiskolni kezdtek, valaki pedig hangos hortyogásba fogott a sarokban.

— Micsoda? — kiáltott haragosan Marko. — Csak nem fogtok az édesapám halotti torán az asztal végében hortyogni?! Azért hívtalak benneteket?

És felugrott, fogta a harmonikáját és rázendített. Tüstént magukhoz tértek az álmos atyafiak. Újra megcsendültek a poharak, néhány szék felborult az asztal körül, megrengett a padló és — uramfia! — a gyászruhás vendégek fürgé polkára perdültek.

Kint már derengett, a köd foszladozni kezdett és az új nap piros fénnel öntötte el a dombtetőt.

Arra jött egy mezőre igyekvő parasztasszony.

— Istentelen népség!... Halotti toron, fényes nappal táncolnak!

Keresztet vetett és tovább ment.

És jött egy paraszt. Az erdőbe tartott.

— Dologtévő napon bort isznak!... Mit fognak vedelni vasárnap?

Köpött egyet és tovább ment.

Hosszú az idő hajnaltól délig, hosszú még a korcsmában is. Marko is belefáradt végre a mulatozásba és harmonikáját a kályha mögé lökte. A vendégek pedig összekülönböztek, éktelenül ordítottak, öklükkel csapkodták az asztalokat, dőngették a padlót és végre is összeverekedtek.

— Micsoda? — rikkantotta Marko. — Hát azért hívtalak benneteket, hogy a halotti toron hajbakapjatok?

Takoj so planili nanj, pretepli so ga dodobrega in so ga vrgli pod kap, harmoniko pa so vrgli za njim.

Marko je prišel domu, sam Bog vedi kako in je spal do noči in še vso noč do jutra. Ko se je zdramil, ga je bolela glava. Premišljeval je in šele po dolgem premisleku se je spomnil, da mu je umrl oče in da je obhajal sedmino. Lotila se ga je žalost.

»Tako sem spoštoval očeta in besede njegove!«

Ali žalost ni bila globoka in tudi ne dolga. Začutil je veliko žejo.

»Klin se s klinom izbija, pijanost se preganja z vinom!«

Tako je preudarjal in se je vrnil v krčmo. Vrnil se je v krčmo in je pil, dokler se ni znočilo.

»Dolgčas nam je ob samem vinu in besedah!« je zaklical pijan. »Krčmar, prinesi karte!«

Marko je kartal do jutra, nato se je opotekal domu. Srečal ga je sosed in se ga je ognil.

»Kaj te ni sram lepega dneva, Marko? Ne orješ, ne seješ, kako boš žel?«

Marko pa se je razsrdil v svoji pijanosti.

»Brigaj se zase in za svojo staro! Jaz bom oral in sejal, kadar bo meni volja!«

Nato je legel in je spal do večera.

»Glej, že spet sem prespal ves dan!« je zaklical, ko se je zdramil. »Drugi so na polju, jaz spim!«

Spet se ga je polotila žalost, bila pa je še manj globoka in še bolj kratka nego kdaj poprej.

Pogledal je skozi okno; mrak je bil zunaj, sosedje so se vračali s polja.

Nekiugrottak, alaposan helybenhagyták, aztán kilökték az eresz alá. A harmonikáját is utána hajították.

Marko nagykeservesen hazakészülődött, otthon végigdőlt a vetetlen ágyon és aludt egész nap és egész éjjel. Másnap reggel zúgó fejjel ébredt. Elgondolkodott, de csak hosszas gondolkodás után eszmélt rá, hogy meghalt az apja és hogy annak a torát ülték volna. Elszégyellte magát és szomorúság fogta el.

— Így becsültem meg édesapám emlékét!... Így szívleltem meg a szavait!...

De szomorúsága nem tartott soká. Rettentő szomjúság kínozte.

— Szeget szeggel, mámort borral!

Így okoskodott és visszalógott a korcsmába. Visszalógott és alkonyatig szopogatta a búfelejtő borocskát.

— Unalmas így puszta bor és szóbeszéd mellett! — harsogta ittasan. — Korcsmáros, kártyát ide!

És hajnalig kártyázott, aztán hazatántorgott. Útközben összekerült a szomszédjával, de az kitért az útjából.

— Mondd, Marko! Nem szégyelled magadat?... Fényes nappal!... Nem szántasz, nem vetsz!... Hogyan fogsz aratni?

De Marko nekimergesedett részeg fejével.

— Törődj magaddal és a banyáddal!... Majd akkor szántok-vetek, ha kedvem tartja!

Aztán lefeküdt és aludt estig.

— Lám, már megint átaludtam az egész hosszú napot! — mondta bosszúsan, mikor felébredt. — Mások a mezőn izzadnak, én meg hortyogok.

És ismét bűnbánat gyötörte. De ez a futó bánat még rövidebb ideig tartott, mint az előző.

Kitekintett az ablakon. Kint már alkonyodott és a szomszédok hazatérőben voltak a mezőről.

»Kaj bi zdaj, ko je že mrak?« je pomislil Marko.
»Zdaj ne bom hodil na polje! Lepa reč bi bila, da bi delal ponoči, podnevi pa spal!«

Marko se je vrnil v krčmo.

»Prinesi karte, krčmar!«

In Marko je igral vso noč s potepuhi, cigani in kontrabantarji.

Ali na svetu je vse minljivo, denar še celo. Vino je drago, cigan je slepar.

Nekoč si je pomel oči, ves zaspan in len, in je zavzdihnil iz skesanega srca.

»Marko, kje je tvoj denar? O krčmar, o cigani, kontrabantarji!«

Toda sredi kesanja in žalosti je začutil žejo in takoj so bile njegove misli vse drugačne.

»Kaj bi brez denarja? Za koga pa je hranil oče, nosil v mesto bele krone, če ne za sina?«

In kmalu je uganil.

»Saj imam tako opravila v mestu! Popeljem se tja, pa vzdignem še tisto. Kaj bi brez denarja?«

In zraven je še pomislil:

»Lepo je mesto, veselo življenje je tam! Zakaj bi se malo ne razvedril, ko mi je umrl oče?«

Ni se ozrl po hiši, ni pogledal v hlev in tudi s posli se ni pomenil. Napregel je in je pognal. Podil je po cesti, čez klance, v dolino, po zeleni ravni. Mudilo se mu je pač. Ko je došel v mesto, je stopil takoj in je vzdignil denar. Lepi so bili bankovci, še

— Mihez foghatnék most este? — gondolta magában. — Most már csak nem mehetek a mezőre!... Kinevetne az egész világ, ha éjjel dolgoznám, napal pedig aludnám!

És újból a korcsmába ment.

— Ide a kártyával, korcsmáros!

És egész éjjel csavargókkal, csempészekkel, semmiházi népséggel kártyázott.

De minden mulandó a nap alatt. A pénz meg éppenséggel! A bor viszont drága, a cigánynép meg csalafinta.

Egyszer álmosan, lomhán megdörzsölte szemeit és bűnbánó szívvel sóhajtott Marko:

— Marko! Hová lett a pénzed?... Gézengúz cigánypereputtya!...

De egyidejűleg heves szomjúságot is érzett és gondolatai tüstént másfelé terelődtek.

— Pénz nélkül csak nem maradhatok!... Hát kinek kuporgatott apám, ki számára hordogatta a fényes koronákat a városi bankba, ha nem a fia számára?

Hamarosan egyéb ürügy is találkozott.

— Úgyis be kell mennem a városba! Legalább a pénzt is elintézem mindjárt... Hiába, csak nem lehet az ember fillérnyi pénz nélkül!

Alattomban arra is gondolt, hogy milyen szép a város, és hogy milyen vidám benne az élet éjjelénként.

— Mért búsuljak egy örökkévalóságig az édesapám halálán? Hisz úgysem támaszthatom fel! Miért ne szórakozhatnám is kissé?

— És anélkül, hogy az állatok után nézett vagy a cselédséggel szót értett volna a teendőkről, befozott és elhajtattott. Gyorsan porzott kocsija az országúton, dombnak föl, dombnak le. Persze sietett. Mikor a városba ért, egyenesen a bankhoz hajtott és fölvette a pénzt. Szép vadonatúj bankókat nyom-

čisto novi, in Marku je bilo prijetno pri srcu, ko je čutil na prsih debelo listnico. Stopal je po širokih mestnih ulicah ponosen kakor cesar.

»Zdaj pa pokusimo, kakšno vino točijo v mestu!«

Marko je pokušal in vino mu je bilo tako pogodi, da je pokušal do večera.

»Kaj bi se vračal zdaj domu, ko je že noč?« je pomislil. »Pot je slaba in razbojnikov je veliko na svetu!«

Ni se bal Marko slabe poti in tudi razbojnikov ne; ampak Marko je šel rad najprvi iz cerkve in poslednji iz krčme. Dolgčas mu je bilo samemu in tako je sedel med veselo družbo, med voznike in mešetarje. Takoj se je pobratil z njimi in jih je napajal; kartali so vso noč in vso noč je izgubljal pijani Marko. Zjutraj pa je prešteval bankovce in je povесil glavo: razleteli so se bili, kakor da bi bil veter zapihal mednje.

»O prekanjeni mešetarji! O sleparski vozniki!« je zavzdihnil Marko in žal mu je bilo lepih, pisanih bankovcev. Ali Marko ni bil rad žalosten in potožil se je kmalu.

»Ej, ostalo je še dovolj! Če bi jih sinoči ne bil zaigral, bi jih pač drevi! Nisem se potil za denar, zakaj bi jokal za njim?«

Napregel je in žvižgal je veselo, ko se je vračal domov. Listnica res ni bila več rejena, pa tudi prazna ni bila. In dokler je bila v žepu svetla krona, se Marko ni brigal za včerajšnji dan, za jutrišnji dan še celo ne.

tak a markába, és Markónak repesett a szíve, mikor kabátja belső zsebében érezte a duzzadt pénztárcát. Peckesen lépegetett a széles városi utcákon, akár egy kiskirály.

— Lássuk csak, milyen bort mérnek a városi korcsmárosok?

Addig kóstolgatta a jóízű városi borocskát, amíg rá nem esteledett.

— Nini! Már este van! Pedig éjjel igazán nem tanácsos hazamennem, — gondolta magában. — Gyengécske, döcögős az út, és rengeteg mindenféle az útonálló.

Dehogy félt Marko a rázós úttól, dehogy félt az útonállóktól! Hanem hát ő már olyan volt, hogy elsőnek jött ki a templomból és utolsónak a korcsmából. Minthogy pedig nem szeretett egymagában unatkozni, azért a fuvarosok és alkuszok vidám asztalához telepedett. Egykettőre összebarátkozott velük és itatta őket. Egész éjjel kártyáztak, és Marko ittas fejével egész éjjel vesztített. Mikor aztán hajnal felé összeolvasta megmaradt bankóit, csak leesett az álla: a ropogós, kényes jószágból alig maradt egy-kettő hírmondónak, mintha orkán markolt volna beléjük.

— Azok a hitvány zsebmetszők! — sóhajtotta Marko, őszintén sajnálva szép tarka bankóit. De nem szeretett sokáig szomorkodni, s így ezúttal is hamarosan megvigasztalódott.

— Eh! Maradt még elég! ... Ha nem az éjjel úsztak volna el, bizonyára ma kerülne sor rájuk... Nem én izzadtam értük. Mért ríjak utánuk?!

Befogta lovait és vidám füttyörészés közben hazafelé kocogott. A tárcája valóban csunyan megapadt. De azért még nem volt egészen üres. És Markónak esze ágába sem jutott a tegnapi napért búsulnia, még kevésbé a holnapival törődnie, amíg egyetlen fehér pénz lapult a zsebében.

Ustavil je pred hišo in je skočil z voza, vrgel vajeti hlapcu ter se napotil naravnost v krčmo.

»Komaj sem se povrnil, ves še truden od dolge vožnje, pa bi že na delo?«

Tako je mislil.

Prijazno ga je pozdravil krčmar, še bolj prijazno ga je pozdravila žejna družba. Najbolj vesel pa je bil Marko sam.

»O domača krčma! O domača kapljica!« je zaklical s solzami v očeh in je napajal vse potepuhe, ki so se prikazali na pragu, vse berače in popotnike. Ko se je nagnil večer, je slekel suknjo, zagodel je na harmoniko in je plesal sam sredi izbe.

Tako je Marko pil in je godel in plesal vso lepo pomlad in vse poletje do vročega srpana.

In tedaj se je zgodilo, da je prišel vihar ob belem dnevu, velik in silen; usula se je toča, grozna kakor nikoli, izlila se je povodenj od črnega neba, kakor trstje se je klanjalo drevje in se je lomilo. Pa se je zjasnilo nebo, še vse rosno je bilo, kakor objokano. Glej — polja pomendrana, kakor od tisočerih konjskih kopit, kakor od silne vojske, prihrule izza gore; drevje okleščeno, golo.

Stopil je Marko v krčmo — krčma je bila prazna. Stopil je na cesto — cesta je bila prazna. Dalje je šel Marko, ves začuden, in je prišel na polje. Tam na njivi, glej tam na njivi kleči človek! Mirno kleči, glavo povešeno, čelo uprto ob pesti.

Lassan hazaért. A háza előtt leugrott a kocsiról, a gyepelt odahajította a szolgának, maga pedig egyenesen a korcsmába indult.

— A hosszú szekerezés ugyancsak összerázta a csontjaimat! Ilyen fáradtan csak nem állhatok tüstént munkába!

A korcsmában nagyon megörültek neki! Barátságosan üdvözölte a korcsmáros, még barátságosabban a szomszédos banda. Legjobban azonban maga Marko lelkesedett.

— Hiába! Csak nincs párja a mi korcsmánknak, a mi pompás borocskánknak! — ujjongott könnyes szemekkel, és kínálgatta vele a betévedt csavargókat, koldusokat és vándorlegényeket. Estefelé már levetette a kabátját, előkapta a harmonikáját, és kurjongatva perdült a szoba közepére.

Így farsangolta végig az egész tavaszt és a fél nyarat.

Akkor egy mosolygó, verőfényes nyári napon váratlanul hatalmas zivatar kerekedett. Zengett az ég és olyan szörnyű jégeső zúdult a falura, amintőre emberemlékezet óta nem volt példa. A koromsötét felhőkből rettentő vízőzön szakadt alá, a százados fák nadszálként hajladoztak vagy derékban roppantak ketté. Amikor aztán elvonult a zivatar és újra kiderült az ég, minden levélen és fűszálon kövér cseppek remegtek, mintha siratnák a szörnyű pusztulást. Mintha egy óriási ménes vagy egy hadsereg gázolt volna végig a vidéken. A fák kopaszon, lombtalanul, össze-visszaszabdalt terebélyvel meredeztek.

Marko benyitott a korcsmába, de a korcsma kongott az ürességtől. Kedvetlenül visszafordult, de az utcán is sehol mákszemnyi teremtés. Csodálkozva ballagott tovább. Végre kiért a mezőre. Ott egy bárázda végében — uramfia! — egy térdeplő embert látott. Lehorgasztott, ökleire támasztott fejével, moz-

Marko je šel dalje in je srečal soseda, ki se je vračal s polja.

»Odkod, sosed?«

Sosed pa mu ni odgovoril. Tiho je šel mimo nje-ga, s povešeno glavo, njegove oči pa so bile rdeče kakor od solza.

Marko se je začudil.

»Zakaj so ljudje tako potrti?«

Zaslišal je s ceste krik, jok. Prišle so mu ženske naproti, šle so mimo in so jokale.

»Bog se usmili!«

Tedaj pa se je domislil Marko in se je zasmel vesel.

»Orali ste in ste sejali, o ljudje; — kje je zdaj vaša žetev? Jaz nisem oral in nisem sejal, pa me ni strah ne toče, ne slane!«

Prestrašile so se ženske njegovih brezbožnih besed in so se pokrižale; tudi kmet na njivi ga je slišal in je vzdignil pest.

»Ej,« je premišljeval Marko, »dolgočasni so ljudje v teh krajih! Ni več vesele besede iz njih ust, niso ne za pijačo, ne za godbo, ne za ples! Še sam bi človek splesnil med njimi! Kam bi se obrnil? Tam doli na Hrvaškem, tam je dobro vino in tam so veseli pivci! Tja se napravim!«

Nič ni veliko premišljeval; napregel je in se je popeljal na Hrvaško.

Sam Bog vedi, kaj je počel tam doli! Potepal se je pač s pijanci in cigani, popival in kartal, da je bila žalost in sramota. Najprvo je zapravil ves denar, nato je prodal voz in konje, naposled še suknjo,

dulatlanságával olyan volt, mint egy földbe gyökerezett kőbálvány.

Elképedve ment tovább Marko és hamarosan a szomszédjával akadt össze, aki hazafelé tartott a mezőről.

— Honnan, somszéd?

De a szomszéd némán, lógó fejjel ment el mellette. Szemei vörösek voltak, mintha sírt volna.

Marko egyre jobban, egyre értelmetlenebbül bámult.

— Mi ütött az emberekbe? Miért olyan morcosak?

Az út felől jajveszékelés ütötte meg a fülét. Asszonyok jöttek feléje, mentek el mellette és zokogtak.

— Isten irtalmazz!

Akkor végre felderengett Marko fejében. Kitörő örömmel nevetett fel.

— Szántottatok és vetettetek! Hol van most a ti aratástok, jó emberek? Én nem szántottam, nem vettem, és nem félek sem fagytól, sem jégveréstől.

Eliszonyodtak az asszonyok Marko istenkáromló szavaira és keresztet vetettek. A földje végében roskadtan térdeplő paraszt is meghallotta Markót és öklével feléje fenyegetett.

— Eh! — gondolta magában Marko — unalmasak errefelé az emberek. Nem hallani már szájukból csak jajveszékelést. Nem kell már nekik sem bor, sem muzsika, sem tánc. Még megpenészedem közöttük. Arra lefelé, Horvátországban, jó bort csapolnak; arrafelé vidám borisszák laknak. Odamegyek.

Nem sokat töprengett: befogott és elkocogott a horvát határ felé.

Ki tudná felsorolni, mi mindent nem mívelt odalent. Szélhámosokkal, részeges csavargókkal kószált, dorbézolt, kártyázott. Először a pénzét herdálta el az utolsó garasig; azután elkótyavetyélte a lovait és a kocsiját, végre még a kabátját is, úgy-

dokler ni pijan in napol nag obležal na cesti, ljudem v pohujšanje in zasmeh. Usmiljen voznik ga je ošvrknil parkrat z bičem, kakor se je pač spodobilo, nato pa ga je naložil kakor vrečo in ga je prepeljal čez mejo, nekrščansko pijanega, kakor je bil.

Na vozu se je streznil Marko.

»Ali sta ohromeli, kljuseti?« je zaklical jezno, ko sta stopala konja počasi in previdno.

Voznik je vzel pipo iz ust, pljunil je na cesto in se je okrenil k Marku.

»O ti pijana duša, nekrščanska, ne zmerjaj mojih konj, ki vesta vselej, kdaj imata zadosti! Pa povej rajši, odkod si in čigav, zato da bom vedel, kje naj te odložim!«

Marko se je začudil in se je čudil zmerom bolj. Pogledal je konja — ne, konja nista njegova! Pogledal je voz — tudi voz ni njegov! Mel si je oči, vščipnil se je v nos — ne, niso sanje!

»Kod pa si hodil, Marko? Kaj si počel?« se je poprašal natihoma in zaključvalo mu je kesanje v srcu.

Ogledal se je: pobit po rokah, ves blaten, brez suknje, brez klobuka — potepuh, kakor se mu človek ogne, če ga sreča na cesti.

»O Marko! Marko!«

Polagoma se je domislil na to, na ono.

»Pili smo... da... in kartali —«

In kaj se je zgodilo potem, tega Marko ni vedel več.

»O cigani, kako so me ociganili!«

Voznik se je okrenil.

hogy részegen, félmeztelenül került az út árkába a becsületes emberek megbotránkozására és gúnyjára. Egy jószívű szekeres néhányszor alaposan végigvágott rajta az ostorával, ahogy meg is érdekelte, aztán mint a zsákot a szekere nyekkentette, és az eszméletlenségig részeg Markót magával vitte a határon túlra.

A döcögős kocsin kijózanodott Marko.

— Na, mi az? Megsántultatok, gebék? kiáltott mérgesen a lassan, kényelmesen poroszkáló lovakra.

A fuvaros kivette szájából a pipát, köpött egyet az útfélre és Marko felé fordult.

— Mi kifogásod, szégyentelen, kótyagos boroshordó, a lovaim ellen? Azok mindig jól tudják, mennyi elég nekik. Inkább mondd meg, honnan való vagy, ki fia-forja, hogy tudjam, hol dobjalak le a szekeremről!

Marko nagyot nézett és egyre jobban csodálkozott. A lovakra tekintett... nem, nem az ő lovai! Végigsiklott a szekéren... csakugyan, a szekér sem az övé. Jól megdörzsölte a szemeit, orrába csípett... nem, nem álmodik!

— Hol kódorogtál, mit míveltél Marko? — kérdezte magában szemrehányólag, és halk bánat fészkelődött a szívébe.

Végignézett magán: kezei tele voltak zúzódásokkal, egész alakja tetőtől talpig piszkos, sáros volt, se kalapja, se kabátja... csavargó lett belőle, aki elől kitér a jóérzésű ember.

— O Marko, Marko!

Apránként emlékezni kezdett erre is, arra is

— Tivornyáztunk... igen... és kártyáztunk!

Ami azután történt vele, arról semmit sem tudott szegény feje.

— Oh, a zshiványok! Hogy kifosztottak minde-nemből!

A fuvaros megint feléje fordult.

»No, človek, povej, če si kje doma! Jaz zavijem na levo!«

Marko je skočil z voza in je krenil na desno. Napol pijan je še bil, glava ga je bolela in zibalo se mu je pred očmi.

»O Marko! Marko! Kaj tak se vračaš domov? In o belem dnevu?«

Za vasjo se je skril pod kozolcem in je čakal noči.

»Čigav je ta kozolec?« si je mislil.

Tak potepuh je bil Marko, da še svojega kozolca ni poznal več.

Kakor tat se je vračal Marko v rodno vas; po poljski stezi je šel, za hišami, skrival se je za plotom, skakal je čez jarke. Prišel je do svoje hiše in je ugledal v izbi luč. Ozre se naskrivoma skozi okno: hlapec in dekla sedita za mizo, pijeta in se gostita.

»O tatje, neverniki!« se je razsrdil Marko.

Toda v izbo ni stopil; sram ga je bilo razcapanega, kakor je bil. Tako, po prstih se je plazil po lestvici na podstrešje, zaril se je v seno in je takoj zaspal.

Šele zjutraj se je popolnoma zavedel svojih nadlog; z obema rokama se je prijel za glavo in je zastokal.

»Kaj si počel! Kaj si storil! Sam hudobec te je bil obsedel! Ne denarja ni, ne voza, ne konj!«

Tako je stokal Marko in debele solze so mu tekle po licih.

»Nič nisi oral, nič nisi sejal! Pa če bi ti bila toča pobila devetindevetdeset klasov, eden bi vendarle ostal in bi rodil na pomlad stoteri blagoslov! — Kaj pa si iskal tam doli na Hrvaškem?«

— Hé, ember! Mondd meg már, hol vagy otthon, ha egyáltalán van otthonod, mert én itt balra térek!

Marko szó nélkül leugrott a szekérről, és a jobbra kanyarodó úton tovább baktatott. Kábult feje még mindig zúgott és forgott körülötte a világ.

— Hej, Marko, Marko! Hát így térsz haza? ... És még hozzá fényes nappal! ...

Mikor falujába ért, megbújt egy kazal mögött, és ott várakozott estig.

— Kié lehet ez a kazal? — töprengett magában.

Olyan mihaszna csavargóvá lett, hogy már a saját szántójára, saját kazlára sem ismert.

Este tolvajként lopakodott a szülőfalujába. Mezei dűlőutakon, házak és kerítések mögött bujkált, árkokon ugrált keresztül. A saját háza előtt megállott és az ablakon át bekémkedett a kivilágított szobába. Bent a szolgálégény és a szolgálólány terpeszkedtek az asztalnál, ittak és lakmároztak.

— Istentelen tolvajok! — fortyant fel Markóban a méreg.

De nem mert bemenni a házba, szégyellte magát ilyen piszkosan, rongyosan. Halkan, lábujjhegyen felóvakodott a létrán a padlásra, ott beletemetkezett a szénába és tüstént elaludt.

Csak másnap reggel jött teljes tudatára viselt dolgainak. Kétségségetlenül markolt a hajába és felhördült.

— Mit csináltál, mit műveltél, Marko?! Maga az ördög szállt meg! ... Most aztán se pénzed, se kosid, se lovid!

Így jajveszékelt Marko, és kövér könnycseppek gördültek végig az arcán.

— Nem szántottál, nem vetettél! ... Pedig ha a jégeső kilencvenkilenc kalászatot agyonpaskolta volna, a századik bizonyára megmaradt és tavaszra százszoros áldást hozott volna... Mi az örödgöt kerestél ott lent Horvátországban?

Toda Marko ni bil človek, ki bi se vdajal kesanju in žalosti preko mere. Komaj so se posušile solze na obrazu, mu je bilo že tudi srce mirno in veselo.

»Čemu bi zdaj tarnal? Kar je, je! Zdaj je treba začeti novo življenje. Čas je še!«

Vstal je, šel je v izbo in se je preoblekel. Nato je stopil na prag.

»Kako lep jesenski dan! In pozno popoldne je že, nagiba se sonce na večerno stran. Kaj bi zdaj?«

Komaj je še dobro premislil, ga je že premagal izkušnjavec in napolnil se je proti krčmi, še sam ni prav vedel kako.

»Hej, Marko!« so ga pozdravili zgodnji pivci, lenuhi, in krčmar mu je segel v roko. »Kod pa si se klatil, Marko, da te ni bilo tako dolgo na izpregled?«

»Po svetu sem bil, po svetu!« je odgovarjal Marko in ni povedal, da je bil zapravlil na Hrvaškem voz in konje in suknjo. Koga pa je to kaj brigalo?

In Marko je sedel in je pil, pil in pil, sam Bog vedi, do pozne noči.

»Kaj bi zdaj?« se je tolažil na tihem. »Če sem zapravlil ponemarnem pomlad in poletje, kaj bi se začel pokoriti jeseni? Počakajmo do prihodnje pomladi, saj je še daleč sodni dan!«

Tako se je tolažil in izgovarjal v svojem srcu in srečen je bil, da je imel pred seboj še vso dolgo zimo, dolgo zimo brez dela in brez skrbi.

In res so prišli kmalu mrazovi od severa, zapadel je zgoden sneg. Marko je bil vesel dolgih zimskih večerov. Ušatoril se je v toplo zakurjeni krčmi in je pil in kartal brez nehanja. Prepil je tam celo Sveti večer, vsemu svetu v pohujšanje; ko se je

De Marko nem az az ember volt, aki kiadósan tudna bánkódni. Alig száradtak fel arcán a könnyei, máris megnyugodott, és visszatért elpusztíthatatlan, szivárványos jókedve.

— Mit gyötrődjem? Minek óbégassak most már? Ami történt, megtörtént!... Most új életet kell kezdenem... Még van rá idő!

Felállott, bement a házba, átöltözködött, aztán kiállott a küszöbre.

— Milyen gyönyörű őszi délután! Lassanként már le is hanyatlik a nap... Ma bizony már semmihez sem foghatok.

Alig gondolta mindezt jól végig, máris erőt vett rajta a kísértés, és félig öntudatlanul a korcsma felé indult.

— Hej, Marko! — estek neki a korai borozgatók és munkakerülők, miközben a korcsmáros a kezét nyújtotta feléje. — Hol, merre csatangoltál, hogy olyan régóta nem láttunk?

— Világga voltam! — vetette oda Marko, de nem vallotta be, hogy a horvátságban elmulatta kocsiját, lovait és kabátját... Kinek mi köze hozzá?

Letelepedett az asztal mellé, és csak ivott, ivott és ivott késő éjszakáig.

— Mit csináljak? — vigasztalgatta magát. — Ha tékozló fiú módjára elvesztegettem tavaszomat és nyaramat, hogyan vezekelhessenek ősszel!... Várjuk meg az új tavaszt! Hisz még messze van a világ vége!...

Így mentegetődzött és boldognak érezte magát, hogy még előtte van az egész hosszú munkátlan és gondtalan tél.

Hamarosan valóban beállott a hideg. Észak felől fagyos szelek fujdogáltak, és korán leesett az első hó. Marko roppantul örült a hosszú téli estéknek. Valósággal tábort ütött a jó meleg korcsmában és szakadatlanul ivott, kártyázott. Még a szentestét is

napotil k polnočnici, se je tako opotekal, da je napravil komaj deset korakov in se je vrnil v krčmo, ker bi bil drugače v snegu zaspal.

Na Sveti večer, natanko opolnoči se ga je poslednjikrat polotilo kesanje. Sedel je pijan za polito mizo, upiral je glavo v dlani in je dremal. Tedaj pa se je nenadoma zdramil in je pogledal proti durim z velikimi, zaspanimi očmi.

»Kaj stojiš tam?« je zaklical Marko in se je tresel od strahu.

Odrle so se bile duri in na pragu je stal Markov oče v dolgem kožuhu, črno kučmo na glavi. Stal je tam in je gledal Marku naravnost v obraz z jeznimi očmi in ni izpregovoril besede. Nato so se tiho zaprle duri.

»Krčmar!« je zaklical Marko. »Krčmar, kdo je stal pravkar na pragu?«

»Kaj se ti sanja, Marko?« se je začudil krčmar. »Nikogar ni bilo! Pijan si, Marko, pijan; pojdi domov!«

Vzdignil se je Marko in se je napotil domov. Srce mu je bilo težko in sanjal je ponoči hude sanje. Zdelo se mu je, da roma sam po blatni cesti, ves ubog in razcapan; ne hiše nima več, ne polja, ne gozda, vse njegovo premoženje je harmonika...

Ali ko se je zbudil, ni mislil Marko več ne na očeta, ne na svoje hude sanje, ne na kesanje in ne na pokoro. Kakor bi zalučil kamen po klancu navzdol: udari včasi ob skalo in odskoči, nato hiti še urneje v dolino.

Zapil je Marko vse, kar je imel, pa se je napotil k oderuhu in si izposodil denarja.

ott itta végig a korcsma asztalánál, az egész falu nem kis megbotránkozására. Amikor felszedelődzött éjjéli misére, tántorgott, botladozott és alig tíz bizonytalan lépés után visszatámolygott a korcsmába, nehogy elvágódjék a hóban és elaludjék benne.

A szentestén pontosan éjjélkor szállta meg utoljára valami bűnbánatféle; részegen üldögélt az agyonöntözött borosasztal mellett, és két kezére támasztott fővel bóbiskolt. Egyszer csak hirtelenében felrezzent és tágra meresztett, álmos szemeivel az ajtó felé pislantott.

— Mit állsz ott? — kiáltotta és egész testében reszketett a félelemtől.

Kitárult az ajtó, és a küszöbön megjelent hosszú bőrbekecsében, fekete kucsmájában Marko apja. Csak állott és haragos szemeivel egyenesen a fia arcába nézett, de nem szólt egy szót sem. Aztán halkan újra becsukódott az ajtó.

— Korcsmáros! — kiáltotta Marko. — Hé, korcsmáros! Ki állott az imént az ajtóban?

— Álmodol, Marko! — csodálkozott a korcsmáros. — Részeg vagy és rémképeket látsz. Eridj haza!

Feltápaszkodott és csakugyan hazabotorkált Marko. De gyötrő álmai voltak, mintha malomkő feküdnék a szívéen. Úgy tetszett neki, hogy magányosan vándorol a sáros országúton, koldusszegényen, rongyosan; se háza többé, se talpalatnyi földje, se erdeje; egész vagyonkaja a harmonikája...

De mikor másnap felébredt, eszébe sem jutottak többé gonosz álmai vagy édesapja, és sem bűnbánat, sem a vezeklés gondolata nem nyugtalanította többet. A lejtőn alágurított kő is neki-nekiütkezik egy-egy kiálló sziklának, aztán tovább pattan és még gyorsabban gurul a völgybe.

Minden garasát, minden mozdítható holmiját elitta Marko, aztán egy uzsoráshoz fordult kölcsönért.

»Če imam to lehico, ali če je nimam; dovolj sveta mi še ostane!« si je mislil in je veselo popival.

No, šla je lehica, pa je šla druga lehica, nato pa je šel travnik, za travnikom gozd — kakor da bi mu bila povodenj odplavila svet. Naposled Marko še sam ni več vedel, kaj je njegovega in si tudi skrbi ni delal velikih, dokler je bil kozarec pred njim.

»Kesanje sodi starcu; dokler je človek mlad, bo di vesel!«

In Marko je bil vesel. Kadar se je naveličal domače krčme, se je napravil v sosednjo vas in je tam popival ter napajal znance in neznance. Zaslovel je po vsej fari in iz daljnih krajev so prihajali malo-pridneži, da so pili za njegov denar, in goljufi -kvartopirci, da so ga obirali po cigansko. Dobro se je godilo Marku in ni ga bilo mar, da so se ga ogibali vsi krščanski ljudje.

Nič ni mislil Marko in tako tudi ni pomislil, da ima dno celo največji sod.

Prišel je k oderuhu.

»No, kaj pa ti, Marko?«

Začudil se je Marko neprijaznemu pozdravu.

»E, kaj bi! Še sto forintov mi dajte!«

»Velik denar, Marko! Kako boš pa plačal?«

»Saj imam še hišo?«

»Nimaš je!«

Prestrašil se je Marko.

»Ti si velik pijanec, Marko, pa slab računar! Hiša je moja — prijazna hišica! Le pripravi novcev, le kmalu prinesi obresti — pa Bog s teboj!«

Tako je odhajal Marko, kakor da bi ga bil kdo udaril po glavi. Šel je domov, zgrudil se je na posteljo in je gledal v strop.

— Olyan mindegy, az enyém-e ez a parcella vagy sem! Még mindig elég marad anélkül is! — okoskodott magában és vidáman tovább kortyolgatott.

Így úszott el az egyik parcella a másik után. Majd sorra kerültek a rétek és az erdő. Mintha árvíz mosta volna el alóla a földet! Végre már maga sem tudta, mi az övé, mi sem. De nem is töprengett rajta sokat, amíg előtte állott a borosüveg.

— A vezeklés, a búslakodás az öregek dolga! Amíg fiatal az ember, mulasson!

És Marko ugyan mulatott. Mikor megunt a falubéli korcsmát, a szomszéd faluban ütötte fel a tanyáját, itatva boldogot-boldogtalant, barátot-ismeretlent. Híre futott viselt dolgainak az egész környéken és messze vidékről összecsdültek a mihaszna munkakerülők és hamiskártyások, hogy Marko rovására igyanak és zsebeljenek.

Nem gondolt ő már semmivel sem. Így aztán az sem jutott az eszébe, még csak egy futó pillanatra sem, hogy a legmélyebb hordónak is van fenéke.

Megint bekopogtatott az uzsoráshoz.

— No, mi az, Marko?

Meghökkent Marko a barátságtalan fogadáson.

— Eh! Hát mi volna?!... Adjon ide még száz forintot!

— Nagy pénz az, Marko! Hogy fogod vissza-fizetni?

— Hisz ott van még a házam!

— A ház már régóta nem a tiéd.

Marko elképedt. Valósággal megdöbbsent.

— Mulatni jól tudsz, Marko! De számolni annál rosszabbul! A házad, az a barátságos kis fészek, már az enyém... Csak készítsd a pénzt és hozd hamarosan a kamatokat!... Isten veled!

Úgy eltámolypogott Marko, mintha fejbe kólintották volna. Hazament, leroskadott az ágyra és csak bámult a mennyezetre.

»Kaj se mi sanja?«

Nič se mu ni sanjalo. Poizkusil je, da bi premislil vse lepo počasi in po vrsti — toda misli so se mu vrstile v kolobarju in niso mogle nikamor.

»Kdaj pa je šlo vse? Kam je šlo? Saj je bilo zemlje veliko; polje, da ni bilo lepšega v vasi, prostori pašniki, gozd — kje je vse? Ali je mogoče, da bi bil napravil vse to en sam človek v eni sami zimi in če je še tako dolga? Kam je šlo?«

Ležal je na postelji in je stokal; premišljeval je in ni mogel premisliti ničesar.

»In hiša! Moja lepa rodna hišica! Zmotil se je slepar, ali pa me je ogoljufal prav po nekrščansko! O! Lahko me je ogoljufal! Saj še pogledal nisem papirja, saj nisem vedel nikoli, kaj sem podpisal! Samo da sem imel v pesti denar!«

Razsrdil se je Marko sam nad seboj in se je pričel biti s pestjo po čelu.

»O jaz ničvrednež, nesrečnež! O jaz Marko, potepuh!«

Vstal je in je begal po hiši kakor brez pameti.

»To je bila moja hiša! Moj ded je bil rojen v njej in moj oče; moja zibka je stala tam!«

V kaščo je šel, v skedenj in v hlev.

»To vse je bilo moje in to vse je bilo polno nekoč. Prazno je zdaj in pusto — kakor da bi bili odnesli pravkar mrliča odtod!«

Šel je dalje, šel je na polje, na travnik. Sonce je bilo raztopilo sneg, iz mokre prsti je poganjala trava.

— Hát álmondom?

Nem álmodott. Megpróbálta, hogy szép sorjában végiggondoljon mindent, de gondolatai tehetetlenül, kábultan körben kóvályogtak és nem találtak se merre sem kiutat a fullasztó helyzetből.

— Mikor úszott el és hogyan és merre úszott el minden? Hisz jókora volt a birtok, s a szántónak nem volt párja az egész határban!... Hová lettek a selymes, széles legelők, a pompás erdő? Lehetetlen, hogy mindezt egyetlen ember, egyetlen tél során eltékozhassa! Hová lett az én szép birtokom?

Hánykolódott ágyán, nyöszörgött, töprengett, de semmi okos gondolat sem jutott az eszébe.

— És a házam?... Az én szép szülőházam!... Bizonyára tévedett az a zsvány, vagy pedig galádul rászedett... Persze, könnyen rászedhetett... Hisz sohasem tudtam, mit írok alá. Csak az volt a fontos számomra, hogy a markomban érezzem a pénzt.

Megutálta saját magát és öklével kezdte verni a homlokát.

— Ó én szerencsétlen! Ó én mihaszna, tivornyás, tékozló csavargó!

Felkelt fektéből és ész nélkül fel-alá futkosott.

— Igen! Ez volt az én házam, otthonom!... Itt született a nagyapám. Itt született az apám, és itt ringott az én bölcsőm is.

A nyugtalanság, a furdaló lelkiismeret kiüldözte az istállóba, a pajtába, a kamrába.

— Ez mind az enyém volt!... És egykor mind zsúfolásig tömve volt!... Most üres és pusztá minden!... Mint a halottas ház temetés után!...

Kiment a mezőre, a rétre. A mezőn a melegen tűző nap már megolvasztotta a hótakarót, felengesztelte a fagyos földet, és a nedves talajból friss fű zöldellt.

»O zemlja, zemljica, mati! Tudi ti si bila moja nekoč.«

Marko si je zakril obraz z rokami in je zajokal. Globoka in grenka je bila takrat bridkost v njegovem srcu.

No, zardelo je sonce, skrililo se je za daljno goro; hladen mrak je zapihal Marku v lice. Vrnil se je v vas s povešeno glavo, potrta in truden. Vrnil se je v vas in noge so ga zanesle, kakor so bile pač navajene, naravnost v krčmo.

Nič ni pozdravil; sedel je za mizo čemerem in mrk.

»Nocoj pijem na upanje!«

Krčmar je pomežiknil z očmi in je zažvižgal natihoma.

»Kaj že, Marko? Kaj že?«

Osorno ga je pogledal Marko.

»Kaj?«

»No, Marko, nič se ne jezi! Ampak mislil sem si pač, da prideš nekoč na upanje. Kako ne bi!«

Marko je udaril s pestjo po mizi.

»Kaj tako govoriš z mano? Kako pa si govoril prej? Zredil si se za moj denar, zdaj pa bi me gledal postrani?«

»Saj nisem nič dejal! Saj ti dam na upanje! Boš že plačal!«

»Seveda bom plačal!« je vzkliknil Marko in je gorel v obraz od srda in sramu.

Natihem pa je premišljeval: »Težko je človeku brez denarja! Dokler so žvenketale v žepu bele kronice, je bil kakor med — zdaj pa bi me že skoro podil preko praga!«

In kolikor bolj jo je namakal v vinu, toliko bolj živa je bila misel: »Naj bo že vse kakor je — samo denarja je treba, denarja!«

— Ó földem! Földecském! Édesanyám! Te is az enyém voltál valaha!

Tenyerébe temette arcát és felzokogott. Mélységes, kínzó keserűség fojtogatta.

Közben szép bíbor alkony borult a tájra és a nap eltűnt a távoli hegyek mögé. Csípős esti szél lengedezett. Marko lehorgasztott fejjel, testben, lélekben megtörve, holtfáradtan jött vissza a faluba, és lábai, mert már megszokták, egyenesen a korcsmába vezették.

Köszöntés nélkül lépett az ivóba; komoran, rosszkedvűen ült az asztal mögé.

— Az éjjel hozomra iszom!

A korcsmáros sunyin hunyorított a szemével és halkan fütytyentett hozzá.

— Máris, Marko, máris?!

Megütközve nézett rá Marko.

— Mi az?

— No, no! Ne vedd zokon, Marko! De hát tudtam, hogy egyszer ez lesz a farsang vége... Hogyisne!

Marko mérgesen csapott öklével a tölgyasztalra.

— Hogy mersz így beszélni velem?... Azelőtt másképp beszéltél!... Meghíztál a pénzemen, és most félvállról nézel rám!

— Hisz nem szóltam semmit! Hisz adok hitelbe, hogyne adnék!... Majd megfizeted!...

— Persze, hogy megfizetem! — kiáltotta Marko, és csak úgy égett az arca a haragtól s a szégyentől.

Magában pedig azt gondolta: — Nehéz az ember gyerekének pénz nélkül boldogulnia! Amíg fényes koronák csörögtek a zsebemben, olyan volt, mint a csöppentett méz!... Most bezzeg majd hogy el nem kerget a küszöbéről!

Minél mélyebben nézett a poharába, annál tudatosabbá lett benne ez a gondolat. — Most már Isten neki, fakereszt! De pénzre, mindenáron pénzre kell szert tennem!

Slonel je za mizo, nikogar ni pogledal, z nikomer ni govoril. In vsi, ki so ga videli, so uganili: Konec je z njim, na obrazu se mu pozna!

Marko pa je premišljeval:

»Če bi stopil k njemu še enkrat? Morda je bil samo slabe volje — razjezila ga je bila žena, pa se je stresel nad mano! Treba je, da mi pokaže, koliko sem mu dolžan, zato da bom vedel, če me ni osleparil! Tako je, še enkrat stopim k njemu!«

In ko je tako sklenil, je bila mahoma vsa žalost pri kraju. Pil je in je pil, drugo jutro pa se je napotil k oderuhu. Gledal je tam pisma, gledal, kaj je podpisoval, gledal je in računal in je prebledeval zmerom bolj in se tresel.

»Ali je tako, Marko, ali ni?«

Nič ni odgovoril Marko, gledal je, pred očmi pa se mu je zibalo.

»Ni res! Ni mogoče!«

Zasmejal se je kramar, oderuh.

»Glej, Marko! Glej in šteji!«

Marko je štel, štel in računal, številke pa so plesale pred njim, zdelo se mu je, da se mu smejejo v obraz.

»Samo še stotak, prijatelj, človek!«

»Ne krone več, Marko, ne desetice! Saj bi tako spet vse zapil!«

»Kaj bi brez denarja zdaj?« je prosil Marko.
»Saj še za kruh nimam!«

»Prej bi bil gledal, Marko, prej! Le hodi z Bogom, pa misli na plačilo!«

Marko je šel, opotekal se je kakor pijan.

Így gubbasztott az asztal sarkában. Rá sem nézett senkire, nem váltott szót senki fiával. Mindnyájan, akik látták, kitalálták: — Vége van! Meglát-szik az arcán!

Marko pedig így tünődött tovább:

— Hátha még egyszer elmennék hozzá!? ... Talán csak rosszkedvében találtam a minap! Talán megbosszantotta a felesége, és rajtam töltötte ki a mér-gét! ... Meg kell mutatnia, mennyivel tartozom neki voltaképpen, hogy tudjam, nem csalt-e meg? ... Úgy van! Még egyszer elmegyek hozzá!

S amikor így elszánta magát, egy szempillantás alatt vége lett lehangoltságának, testi-lelki zsibbadtságának. Derekasán tovább ivott, másnap reggel pedig felkerekedett és beállított az uzsoráshoz. Ap-róra végigvizsgálta a kötelezvényeit, megnézte, mit írt alá. Amint így nézelődött-számolgatott, egyre jobban kezdett remegni és halványodni.

—Úgy van-e, Marko ahogy mondtam?

Nem válaszolt mindjárt, csak bámult révetegen a levegőbe. Szemei előtt forgott a világ.

— Nem igaz! Ez lehetetlen!

Elmosolyodott az uzsorás szatócs.

— Ott az írás! Olvasd és számolj, Marko!

Marko újra olvasott és újra számolt, de a számok táncoltak előtte, sőt úgy rémlett neki, mintha egyenesen a szeme közé röhögnének.

— Még csak egyetlen egy százast, ember!

— Egy lyukas koronát sem, Marko! Még egy koszos huszast sem, hisz menten elinnád az egészet!

— Mihez fogjak most pénz nélkül — nyöszörgött Marko. — Hisz kenyérre valóm sincsen!

— Előbb fontoltad volna meg ezt, Marko! Előbb! Csak eridj Isten hírével és gondolj a fizetségre!

Tántorogva fordult ki Marko az uzsorás szobájából, mintha még mindig részeg volna.

»Kaj sem zdaj drugega nego pocestni potepuh, ki mu je cesta dom in hrana zrak in premoženje vbogajme?«

Pomlad je bila, Marko pa ni mislil, da bi šel pogledat na polje.

»Kaj bi se zdaj pehal, potil se na tuji zemlji za tujo korist?«

In sedel je v krčmo in je pil na upanje in je bil vesel, da mu ni bilo treba na polje.

Pa ga popraša krčmar nekoč:

»Ali veš, Marko, koliko si že dolžan? Kdaj boš pa plačal?«

Marko je vzkipel.

»Kaj sem te že kdaj osleparil, da me terjaš?«

»Kaj bi me sleparil! Ampak jaz bi le rad vedel, kdaj boš plačal, Marko!«

»Le toči, pa bodi brez skrbi! Bom že plačal!«
vžigale se v njem, ugašale, kakor ognjeni cvetovi.

»Kdaj?«

»O ti muha sitna, ti! Kaj se bojiš za teh par soldov?«

»Zato, Marko, ker pravijo, da si že precej na koncu.«

»Kdo pravi?«

»Tisti, ki vedo!«

Krčmar je šel in mu ni natočil več, Marko pa se je napotil domov osramočen in jezen. Prišel je v krčmo drugi dan, o mraku že; noge so ga zanesle tja, ker niso poznale druge poti. Dan je bil vroč in Marko je bil žejen.

»Kaj pa ti, Marko? Ali si prinesel denarja?« ga je pozdravil krčmar.

»Upaj mi še nocoj!« je odgovoril Marko in je povetil glavo.

— Mi vagyok most egyéb mihaszna csavargónál!? Otthonom az országútja, ételem a levegő... Az alamizsna minden vagyonom...

Tavaszi volt, de Markónak eszébe sem jutott, hogy kinézzen a mezőre.

— Mit kínlódjak most már? Minek verejtékezem a más földjén? Minek hajtsam a más malmára a vizet?

Beült hát a korcsmába, ivott hozomra és örült, hogy nem kell a mezőn gyötrődnie.

Egyszer aztán csak megkérdezte a korcsmáros:

— Tudod-e, Marko, mennyi a tartozásod?... Mikor akarsz már fizetni?

Marko felfortyant.

— Megcsaltalak-e már valaha, hogy követelődzöl rajtam?

Dehogyan csaltál meg!... Dehát... tudni szeretnem, mikor látom már a pénzemet!

— Csak tölts és légy nyugton! Majd megfizetek!

— Mikor??

— Csak nem félted azt a pár rongyos garasodat?

— De bizony félted, Marko, mert az mondják, hogy már mindened elúszott.

— Ki mondja azt?

— Akik tudják!

Avval kiment a korcsmáros és nem hozott több bort az asztalára. Marko pedig megszegyenülten és dühösen hazadohogott. Másnap alkonyat felé újra eljött a korcsmába. Odavitték a lábait, mert nem ismertek más utat. Rekkenő volt a hőség és Marko szomjazott.

— Na, mi az, Marko? Meghozta a pénzt? — ütött rajta a korcsmáros.

— Csak még ma éjjel hitelezz! — felelte lehorasztott fejjel Marko.

»Nič več, Marko, nič več! Saj si že zadosti pil, čas je, da začneš delati — potepaš se že leto in dan!«

»Zakaj mi nisi povedal tega prej?« se je razsrdil Marko.

Krčmar pa se je zasmel naglas.

»Kdor ima denarja, naj stopi v mojo hišo, ne bom mu branil. Ampak zastonj ne napajam postopačev. Zbogom, Marko!«

In tisto noč Marko ni bil pijan, ne tisto noč in nikoli več, dokler ni zapel pred njegovo hišo boben svojo pesem.

Zgodilo se je natanko, kakor je Marko sanjal v hudih sanjah: vse njegovo bogastvo je bila harmonika. Vzel je harmoniko, še enkrat se je ozrl na svojo rodno hišo in po cesti navzgor proti krčmi, nato pa je zažvižgal in se napotil v svet.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

— Garasárát sem! Eleget tivornyáztál! Itt az ideje, hogy végre hozzáfogj a munkához!... Álló esztendeje, hogy korcsmáról korcsmára kószálsz!

— Mért nem mondtad ezt korábban? — felelte mérgesen Marko.

A korcsmáros hangosan felnevetett.

— Akinek pénze van, az előtt tárva-nyitva az ivószobám ajtaja! De üres zsebű csavargókat nincs kedvem etetni-itatni... Isten veled, Marko!

És azon éjszaka nem mulatott Marko. Sem azon éjszaka, sem soha többé, amíg csak meg nem ütöttek a dobot háza előtt.

Pontosan úgy történt minden, ahogy azt gyötrő álmaiban nemegyszer megálmodta: a harmonikája maradt egyetlen gazdagsága. Fogta a harmonikát, még egyszer szülőházára pillantott, szemeivel még egyszer végigfutott az utcán fel egészen a korcsmaig, aztán vidám füttyszóval, gondtalanul világgá indult.

Országos Széchényi Könyvtár

II.

Napotil se je Marko v svet in ker je bil dan lep in topel, ni bilo v njegovem srcu ne žalosti, ne kesanja. Prostran je svet in življenje je dolgo: nekje, nekoč, kjerkoli, kadarkoli čaka radost, prijeten počitek, sladkost brez utrujenosti, plačilo brez dela. Čemu bi bilo človeku srce, da ni upanja v njem?

Zagodel si je Marko, da bi mu ne bilo dolgčas. Oziral se je po deželi naokrog in čudil se je, kako zelo so se izpremenile njegove oči. Nikoli ni videl prej, kako lep je gozd, veličasten v svoji črni neizmernosti, v neskončnem šumenju, tako srce stiskajoč, sladek strah budeč. Tudi polja ni videl prej, živega, tako sopečega, ne tistih luči, ki so trepetale, vžigale se v njem, ugašale, kakor ognjeni cvetovi. Čudno se je osvobodilo njegovo srce in zemlja se je razširila silno na vse štiri strani, razmehnila se v brezkončnost, zažarela, in nebo je oživel, zazvonilo nad njo.

Marko je godel vesele pesmi in tako prijetno in lahko mu je bilo, da ni čutil nog. Časih je srečal kmeta, kmetico, ljudi obložene, trudne, ki so stopali s težkimi koraki in gledali v tla. Ozrlo se je nanj mrko oko, zaničljivo in zavidno: »Lahko tebi, Kurent, postopač!«

Marko pa se je zasmel.

II.

Világgá indult és mivel szép melegen süttött a nap, esze ágába se jutott búslakodni vagy bánkódni. Nagy a világ és hosszú az emberi élet! Egyszer majd valahol... mindegy, hogy hol és mikor... bizonyára reá is rátalál az öröm. Valahol reá is vár egy nyugalmas, csendes zug; édes, zavartalan, dologtalan boldogság. Mert mire való az emberi szív, ha nem arra, hogy örökös reménykedés bizseregjen benne?

Nótára gyűjtött, hogy ne unatkozzék. Körüljártatta szemeit a vidéken és őszintén elcsodálkozott, mennyire megváltozott minden körülötte. Azelőtt sohasem vette észre, milyen szép az erdő; milyen fenséges az ő sötétzöld végtelenségében; örökös, szívet szomorító-vidámító zúgásában. A mezőt sem látta még soha ilyennek: valósággal élt és lélegzett. És sohasem vette észre azokat az apró fényeket, amelyek ki-kigyulladtak, meg ellobbantak. Csodálatos szabadnak érezte a szívét. A föld a végtelenségbe tárgult ki körülötte minden irányban, forrt, lelkendezett, lobogott és az ég is izzott, zengett a feje fölött.

Marko vidám nótákat muzsikált és olyan könnyűek voltak a lábai, hogy rájuk csavarhatta volna a végtelenbe szaladó egész országutat. Néha találkozott egy-egy paraszttal vagy parasztasszonnyal, fáradt, cipekedő emberekkel, akik ólomlábakkal lépegettek és maguk elé bámultak. Lenézőleg, irigykedve vágott feléje egy-egy mogorva tekintet:

— Könnyű neked, csavargó garabonciás!

Marko csak nevetett.

»Kako sem bil bebec v svoji žalosti, budalo v svojih skrbah! Prav tako sključen bi hodil, prav tako mrko bi gledal, da mi nisi pomagal do življenja, o krčmar, slepar neverni!«

Tak je bil Marko, sebi in svojemu rodu na žalost: kakor list, ki pada z veje ob sončnem dnevu; trepeče v vetru, zasveti se in ugasne tisočkrat, vse po naturi in pravici, dokler ne pade na vlažna tla ter zgrije, po naturi in pravici.

O Marko, kje boš spal? Ko je že hlad in se mrači v dolini.

Pod kozolcem bom spal, se je namenil Marko; zato so kozolci na svetu in zato so tako daleč od vasi.

Legel je in je zaspal in smrčal tako močno, da se je razlegalo v dolino. Župnik je slonel ob oknu in je prešteval zvezde, ki jih je vžigala na nebu večča roka božja; slišal glas od holma, iz mraku, stresel je z glavo in je zaprl okno.

Nenadoma se je Marko zdramil, gledal je v noč s prestrašenimi očmi: kako silno okno, v večnost gleda človek skozi! Tam zvezda, mirna, velika — zdaj je ugasnila, vzplamenela je spet; veliki, črni oblaki beže preko neba, zastirajo okno in ga odgrinjajo. Močen, hladen veter piha od hriba, snopje pošumeva v kozolcu.

— Milyen ostoba voltam, hogy búslakodtam és balga gondokkal terheltem magamat. Éppen ilyen görnyedten baktatnék most én is; éppen ilyen komoran, mérgesen néznék az Isten szép világába, mint ezek, ha nem segítettél volna az igazi élethez, gézengúz, zshivány korcsmáros!

Ilyen volt Marko, magának és családjának nem csekély szomorúságára. Mint a falevél, amely verőfényes napon hull le a fájáról, tétován himbál a szélben, meg-megragyog, majd egyszer a természet és az élet rendje szerint eltűnik a szemünk elől, végre pedig földet ér és elrohad... a természet és az élet megmásíthatatlan rendje szerint.

— Hej, Marko! Hol fogod lehajtani a fejedet? Már alkonyodik a völgyben és hűvös szél húz észak felől.

— A kazal tövében fogom álomra hajtani a fejemet, tökélte el Marko. — Azért vannak a kazlak a világon. Sőt, azért ácsorognak olyan tisztos távol-ságban a falvaktól.

Leheveredett, elaludt és olyan hangos hortyogásba fogott, hogy csak úgy visszhangzott a kis völgy. A plébános éppen az ablakban könyökölt és számol-gatta a csillagokat, amint az Isten csodatevő keze sorra gyűjtögte őket az égen. Hallotta a homályon keresztül a hortyogás egyenletes zaját, rosz-szalólag megcsóválta a fejét és becsukta az ablakot.

Egyszerre csak felrezzent Marko és riadt szemekkel bámult az éjszakába, amelyen, mint óriási nyitott ablakon keresztül, az örökkévalóságba láthat az ember. Amott egy nagy, nyugodt fényű csillag... most kialudt... nini! ismét fellobbant. Arra tovább nagy, fekete fellegek kergetőznek, el-elfüggönyözve az örökkévalóság égi ablakát. Erős, hűvös szél támadt a domb felől, a kék a kalangyákban meg-megzúgtak.

O Marko, to je tvoja postelja. In kakor je bilo treba, se je zbudilo v njegovem srcu bridko kesanje.

Niti postelje, o! Še suknje ne, da bi se ogrnil, o! Pa stoji hiša tam doli, hišica, lepo pobeljena, o! Ob cesti stoji, na polje gleda, na dobrotljivo, še v spanju doječe; a nad njo sloni gozd, močan, silen, kakor zvest hlapec, v črn plašč odet, črno kučmo na glavi.

In Marko se je razjokal.

»Kaj si storil, o Marko! Oskrunil si jo, prodal, svojo rodno hišo, majko! Tuji ljudje hodijo po izbi, razbijajo po podu z okornimi škornji, smejo se s tujim smehom. In duh mojega očeta nima pokoja, pregnali so ga iz izbe na svisli, v skedenj, celo izpod kozolca so ga pregnali! O!«

Klel je Marko in je ihteč zaspal. Jutro je bilo vlažno in hladno, umazano, cunjasto je bilo nebo. Potrt, ves truden se je napotil Marko v vas. Ubožna in pusta je bila vas, okna so gledala izpod slamnatih, polgnilih, mahovitih streh kakor same krmežljave, zlovoljne oči.

Marko je potisnil klobuk na čelo in je stopal z dolgimi koraki skozi vas. Krčmarica je stala na pragu.

»He, Marko!«

Pozna me; zlodej vzemi babo!

Še niže na nos je potisnil klobuk in se ni ozrl.

»Marko!«

»Lačen sem in tudi žejen,« je pomislil Marko pa je postal.

»Kam se ti tako mudi, Marko?«

— Ez hát az ágyad, Marko? — És a dolgok rendje szerint keserű, gyötrő bűnbánat furakodott a szívébe.

Hej! Még csak nyoszolyád sincsen és dolmányod sincsen, hogy betakarhatnád didergő testedet... Onnan letről pedig idefehérlik egy szépen meszelt házacska... Az út mellett bóbiskol és a mezőre, a jószágos, még aludtában is tápláló mezőre vigyáz. A domboldalon hatalmas rengeteg hajlik fölébe, mint fekete palástos, fekete kucsmás hű komornyik.

Heves zokogás rázta meg Markót.

— Mit műveltél, Marko? Meggyaláztad, elárultad szülőházadat, édesanyádat... Most idegen emberek járnak a szobában; idegen emberek kemény csizmasarkai csikorognak a padlóján; idegen nevetés visszahangzik a falak között... És édesapámnak a lelke nem talál nyugalmat; a szobából kiüzték a padlásra, onnan a pajtába, a kazal tövébe... onnan is tova-kergették... Ó, én mihaszna!...

Átkozta magát, míg nehéz zokogás közben újra elaludt. Másnap harmatos, hűvös hajnalra ébredt. Feje fölött piszkos, rongyos felhők lógtak az égen. Kimerülten, testileg-lelkileg meggyötörtén indult a falu felé. Szegényes, félreeső volt a falu; az ablakok félig rohadt, mohos szalmatetőik alól pislogtak a világba, mint rosszindulatú, csipás szemek.

Marko mélyen a fejébe húzta a kalapját és hosszú léptekkel sietett végig a falucskán. A korcsma küszöbéről azonban rászólt a korcsmárosné.

— Hé, Marko!

— Az ördögbe is! Rám ismert!

Még mélyebbre rántotta a kalapját és oda sem pillantott a korcsmaküszöb felé.

— Marko!!

— Eh! Hisz már úgyis megszomjaztam, megéheztem! — gondolta magában Marko és megállott.

— Hová, háová olyan sebbel-lobbal, Marko?

»V svet, v svet, o mati! Mlad je človek, čemu bi čepel za pečjo?«

»Kaj ne poznaš več botre?«

»Dobro jutro, botra!«

In je stopil v hišo. Prinesla mu je vina in belega kruha, Marko pa je pomôlil natihoma v zahvalo Bogu, ki skrbi za popotnike.

»Kako je doma? Kam si se nameril?«

»Tja in drugam, kamor kaže pot. Doma je vse po starem. Toča je pobila, da ni ostalo ne bilke več, gozd je porušil vihar, kakor da bi ga z britvijo obril in hiša je pogorela s skednjem in kaščo vred; še harmoniko bi mi bil kmalu odnesel veter.«

Marko je pil in ni ga bilo sram hudega greha. Botra se je pokrižala in je vzdihnila globoko.

»Kaj boš zdaj? Ostani pri nas za hlapca.«

»Pa ostanem.«

Položil je harmoniko v kot in je sedel široko in lagotno, kakor prisodi domačemu človeku. Obšle so ga vesele misli in vdal se jim je s tako prijetnim občutkom, kakor da bi se kopal v mlačni vodi.

»Glej, zdaj boš hlapec v spodobni in gostoljubni hiši, pri svoji krstni botri, ki je poštena ženska. Bog ji povrni vse dobrote, in delal boš, kakor vsi krščanski ljudje, prihranil si boš denarja, oženil se boš, priženil hišo, polje, travnik, nato si boš kupil še to in še ono polje, še en travnik, gozd, konje, in se popelješ v mesto in tam bo lepo.«

— Világgá, anyám, világgá! Fiatal vagyok! Mi-
nek gubbasszak a kályhasutban?

— Hát már meg sem ismered körösztyányádat?

— Jé!... Adj Isten, körösztyányám!

Azzal belépett a házba. Az asszony bort és fehér
cipőt tett elébe, Marko pedig halkan hálát adott az
Istennek, akinek gondja van a vándormadarakra.

— Mi újság otthon? Hová igyekszel?

— Ide... oda... amoda... az országút irányá-
ban!... Otthon — köszönöm a kérdését — csak
megvolnánk... De a jégeső úgy tönkrevert mindent,
hogy egy fűszál sem maradt a mezőn; az erdőt
a vihar valósággal leborotválta; a ház pedig leégett
a pajtával és az istállóval, ólakkal együtt. Még a
harmonikámat is majd hogy el nem sodorta a szél-
vész.

Marko iszogatottnyelegetett és nem szegyeelte
magát a csúf hazugságért. Keresztanyja pedig ke-
resztet vetett és mélyen, szánakozón felsóhajtott.

— Mihez kezdesz most, szegény Marko?! Ma-
rajd nálunk szolgának!

— Jól van! Maradok!

Sarokba tette a harmonikáját és szélesen, ottho-
niasan elterpeszkedett az asztalnál. Egyszeribe vi-
dám gondolatok lepték meg és olyan kellemesen
érezte magát a társaságukban, mintha langyos víz-
ben fürdenék.

— Lám! Hát szolgálni fogsz! Még pedig egy tisz-
tességes, vendégszerető házban; a saját kereszt-
anyádnál, aki becsületes néni... fizessen meg az
Isten a jóságáért! Dolgozni fogsz, mint minden jóra-
való ember. Összekuporgatsz egy kis pénzecskét;
megnőszülsz. Lesz újra házad, szántód, réted; aztán
még veszel is hozzá egy-két szalag földcskét, egy-
egy rétet, erdőt, lovacskát; hébe-hóba néhány vi-
dám órácskára be-bekocsizol a városba is.

Zleknil se je na klopi, sklenil roke pod glavo in je gledal v strop in je bil bogat.

Na večer je prišel gospodar, prišli so v krčmo kmetje. Gospodar je izpraznil kozarec, nato je naslomil komolce na mizo; prsten, razoran je bil njegov obraz, kakor kepa trde, razpokane, nerodovitne zemlje. In je pogledal Marku srepo v oči.

»Bog vedi, Marko, če je res, kar pripoveduješ. Zapravil, zapil si pač hišo in polje in gozd, pa je ves svet tvoj. No, blagor tebi!«

»Blagor tebi!« je pomislil Marko in se je spomnil, kako lep je bil gozd, ko je romal v njegovi senci, kako je žarelo polje v dolini.

Tiho so pili kmetje; tudi njih obrazi so bili prsteni, razpokani; siva prst se je držala rok, suknje, las, v prst ukopane so bile mrke oči.

»Kakor vas, ta pusta, samotna,« je pomislil Marko in že mu je bilo tudi samemu pusto in samotno pri srcu.

Sedel je na klopi sključen kmet, star, suhljat, v prsteno suknjo zavit, ves že sama grobna gruda, neoškropljena, razpokana in nerodovita.

»V tistih časih ni bilo ne davkov, ne vojska; dvakrat v letu je rodilo polje, nikoli ni pobila toča, ne suše ni bilo, ne povodnji. Ljudje so držali križem roke, pa so imeli vsega zadosti. Moje oči so videle tiste čase; te moje oči so jih videle.«

Starec je govoril mirno, gledal je srepo predse, kakor da bi sanjal naglas. Poslušali so in so se spogledali.

»S svojimi očmi jih je videl.«

Elnyúlt a padkán, feje alá tette karjait, bámult a mennyezetre és... boldog és gazdag volt.

Estére megjött a gazda. Néhány paraszt is vetődött a korcsmába. A gazda felhajtott egy pohárral, aztán az asztalra könyökölt. Poros, barázdás volt az arca, mint egy kemény, repecskes, terméketlen göröngy. Bizalmatlanul nézett Marko szemeibe.

Isten tudja, igaz-e mindaz, amit te itt nekünk meséltél, Marko? Biztosan eltékozoltad, eltivornyáztad a házadat, földedet, erdődet. Most aztán persze tiéd az egész világ... No de... Isten hozott!

— Isten hozott! — visszhangzott a nyájas szó Marko lelkében és eszébe jutott, milyen szépek is voltak napsütötte, áldott szántói és árnyas erdeje.

A parasztok csendesén iddögáltak. Az ő arcaik is porosak, ráncosak voltak. A feltúrt föld pora szürkéllett kezeiken, ruhájukon, hajukon, torzonborz szempilláikon.

— Olyanok, akárcsak istenhátamögötti falujuk: komorak, mogorvák, barátságtalanok — állapította meg magában Marko, és ürességet, árvaságot érzett a szíve táján.

A padkán egy hajlott hátú, csontos öreg páraszt üldögélt. Egészen beburkolódzott poros kabátjába. Olyan volt, mint a sírhant: aszott, meddő, lehangoló.

— Abban az időben még hírét sem ismerték az adónak, katonaságnak. Ellenben kétszer arattak évenként. Jégesőnek, szárazságnak, áradásnak se híre, se hamva. Az emberek ölbe tett kezekkel üldögéltek a kályhasutban és mégis tejben-vajban fürödtek... Az én szemeim látták azokat az időket... A saját látó szemeim!...

Az öreg halkán, nyugodtan mesélt, révetegen bámulva maga elé, mintha álmában beszélne. A többiek figyelmesen hallgatták és közben jelentősen egymásra villantak szemeik.

— A saját látó szemeivel látta!...

V Markovem srcu se je čudno zgenilo, kakor da bi mu bil kdo rekel: Saj niso nespametne tvoje misli; tako je bilo v tistih časih in tako bo še... nekoč.

Krčmar se je zasmel.

»Kdaj so bili tisti časi? Kdaj se je izneverila zemlja?«

Starec je vzdignil razpokani, suhljati obraz, pogledal je v luč in je pomežiknil.

»Ne zemlja... človek se je izneveril.«

Marko je mislil, strmel v daljavo, čez gore in vode: In vendar je bilo nekoč; človek je držal roke križem in je imel vsega zadosti.

Razšli so se kmetje, vas je utihnila. Od ocrnelega, lesenega stropa je dremala svetilka, izba je tonila v polumrak. Marko je ležal na klopi in je sanjal velike sanje; za mizo sta sedela gospodar in star hlapec, ki je zdihoval in pokašljeval. Tudi hlapec je sanjal, ker ga je bilo groba strah; sam ni vedel, o čem je sanjal.

»Pa je bilo nekoč; bral sem v knjigah in tam je bilo zapisano.«

Tako je govoril hlapec.

»Takrat je bilo, ko je kraljeval kralj Matjaž vsem deželam. Premagal je kralje in cesarje in je zakraljeval vse do morja. Konec je bil vseh nadlog in težav, pod Matjaževo krono je zaživel kmet prijetno življenje. Matjaž je prepodil graščake, biriče in financarje, odpravil je desetino in davke in je povrnil kmetu starodavne svoboščine. Bog je blagoslovil njegovo dobrotljivost in pravičnost; pod Matjažem je rodila zemlja kakor nikoli poprej, ne toče ni bilo, ne suše, ne povodnji. Kmet je pridelal, da

Marko szívében csudálatos visszhangja támadt az öreg szavainak. Mintha valaki azt mondta volna neki: »Nem is olyan okatlanok a te gondolataid! Úgy volt hajdanában... és megint úgy lesz... egyszer!...«

A kocsmáros elnevette magát.

— Mikor voltak azok a jó idők? Mikor csalta meg a föld az embert?

Az öreg felemelte szikkadt, csuparánc ábrázatát. Hosszan a lámpafénybe bámult, szempillái meg-meg-reszkettek, és mondta:

— Nem a föld... az ember csalta meg a földet!

Marko elmélázott. Tekintete messze révedt, a hegyeken és nagy vizeken túlra... Mégis csak úgy lehetett az hajdanában! Az emberek ölbe tett kezekkel üldögéltek és tejben-vajban fürödtek...

Hazaszedelőzködtek a parasztok. A falu néma lett. A kormos, fagerendás mennyezetről szerény mécses pislogott, a szoba félhomályba temetkezett. Marko a padkán heverészett és merész álmokat álmodott. A gazda és vén szolgája az asztal mellett üldögéltek. A szolga köhécselt és sóhajtozott. Ő is álmodozott...

— Mert úgy volt az hajdanában... Meg van írva...

Ábrándozott-mesélt az öreg legény.

— Akkorában volt az, mikor Mátyás király uralkodott a világon... Mátyás legyőzte mind a királyokat és császárokat és egyedül uralkodott egészen a tengerig. Minden bajnak, szenvedésnek vége szakadt az ő országában s a föld népére jó világ virradt. Mátyás elkergette a várurakat, a vámszedőket és poroszlókat, eltörölte a dézsmát, adógarast és a föld népének visszaadta ősi szabadságát, jogait. És az Isten megáldotta jóságáért, igazságosságáért: a föld olyan busásan fizetett, mint még soha azelőtt; jégeső, aszály, vízözön nem pusztított. A pa-

ni vedel kam bi s pridelki, premajhna sta bila skedenj in kašča. V toliki obilici pa so se ljudje prevzeli in so se spuntali proti Bogu in kralju. Še tisto leto se je usula strahovita toča, hribi so se razmeknili in silne vode so preplavile dolino. Polje ni rodilo niti klasu, vinograd niti najslabše kislice. Vse nadloge so se povrnile med ljudi, zavladata je strašna lakota in kuga je prišla v deželo. Kralj Matjaž je bil užaljen nad toliko nehvaležnostjo in je umrl. Z njim pa je umrla pravica na svetu.«

Dremala je svetilka na stropu, skoro je zadremala. Žalostni so bili obrazi v njeni luči, kakor obrazi mrtvecev.

»Ne, ni umrl!« je vzkliknil Marko. Tako mu je bilo pri srcu, kakor da bi umrlo vse njegovo upanje in kakor da bi umrl on sam, če bi bil umrl kralj Matjaž. Kako pač, kako bi živel človek, če je umrl kralj Matjaž?

Ležala sta v senu Marko in hlapec.

»Ne, ni umrl!« je zavzdihnil Marko že v polusanjah.

»Kaj meni mar!« je zamrmral hlapec. »Bilo je nekoč, ne bo nikoli več. Trpeti je treba, Bog se nas usmili siromakov!«

»Ni umrl, ni treba trpeti!«

Zaspal je Marko. Bog vedi, če je zaspal: niti za ped se niso izgubile misli od ravne poti.

»Ni umrl. Zapisano je dalje, da se je razmeknila gora na njegov ukaz in da je stopil vanjo s svojimi zvestimi vojščaki. Tam sedi za veliko kamenito mizo,

raszt annyit aratott-takarított, hogy nem tudta, hová rakja az életet; szűknek bizonyult a hombár és a pajta... Ebben a zsíros bőségben aztán elbízták magukat az emberek, és pártot ütöttek Isten és felkent királya ellen. Büntetésül még ugyanabban az évben rémséges jégeső zúdult a földre; a hegyek megnyíltak és szörnyű árvizek öntötték el a völgyeket. A föld egyetlen kalászt, a szőlőhegy cseppnyi lőrét sem termett. Minden baj és szenvedés visszaköltözött az emberek közé. Iszonyú éhínség és döghalál kapott lábra országszerte... Mátyás király elkeseredett ekkora hálátlanság láttára és meghalt. Vele meghalt az igazság is a földön.

A mennyezetről hunyorgott a mécses, majdhogy el nem lobbant. Szomorúak voltak az arcok pisláló fényében, mint a halottakéi.

— Nem! Nem halt meg! — kiáltotta Marko. És valami úgy szorongatta a szívét, mintha minden reménység megfulladt volna benne... És mintha Mátyás halálának még a gondolatára is ő maga is meghalt volna. Szinte látta magát... szemfedősen... kiterítve... Hogyan is élhetne az ember, hogyan, ha Mátyás valóban meghalt??!

A szénában feküdtek Marko és az öreg szolgálégy.

— Nem! Nem halt meg! — sóhajtott már félál-mában Marko.

— Mit bánom én — dünnyögte az öreg legény. — Régen volt! Sohasem lesz többé! Szenvednünk kell. Isten legyen irgalmas a szegényekhez!

— Nem halt meg! Nem kell szenvednünk!

Nagysokára elaludt Marko. Bár Isten tudja, elaludt-e. Mert gondolatai hajszálnyira sem csaptak ki kerékvágásukból.

— Nem halt meg! Meg van írva, hogy parancsára szétnyílt a hegy és hogy ő hűséges harcosai-val a hegy mélyébe vágatott. Ott ül most egy nagy

glava počiva v dlaneh, dolge trepalnice leže na licih, brada se ovija okoli mize. Tam sedi in čaka.«

Vzdihnil je Marko; ali v sanjah, ali z bdečimi očmi.

»Pa napoči dan, tvoj dan, o Marko! In tvojih bratov dan, počitka željnih, veselja lačnih. Razmeknila se bo gora, na plan bo stopil kralj Matjaž, premagal bo kralje in cesarje in bo zakraljeval vse do morja. In tedaj se povrnejo časi, Marko, ko boš držal roke križem in boš imel vsega v izobilici.«

Ni še zasvetila zarja izza hriba.

»Vstani, Marko, vstani!«

Prestrašil se je in se je začudil.

»Na polje, Marko!«

Domislil se je Marko lepih sanj in ves potrj je bil. Ko se je napotil na polje, je bil prav tako sključen, težak in okoren, kakor stari hlapec in kakor gospodar. In ničesar ni videl več; zastrte so bile njegove oči. Ni videl gozda, šumeče lepote njegove; ni videl polja, ki je vzdigalo polne prsi, kipelo, puhtelo k nebu, po soncu koprneče. V tla je gledal, glava je klonila k tlom, noge same so se udirale v tla in komaj jih je vzdigal. Sanje, misli — v gori zakopane.

Truden je bil zvečer, spal bi, sanjal do smrti. Tam sedi gospodar: truden, tih, zlovoljen; tam hlapec: čemerren, mrk — »bilo je in ne bo več nikoli«; tam kmetje: izpod suhe, razpokane prsti koprneči, vzdihujoči v upanju, v nejevolji vdani.

kőasztal mellett, tenyerébe hajtott fejjel; hosszú szempillái arcán pihennek, szakálla az asztal köré csavarodik... Ott ül és alszik és vár...

Felsőhajtott Marko. Álmában-e, imetten-e, ki tudná?

— De egyszer még felvirrad a nap! A te napod, Mátyás király! És a pihenésre vagyó, öröme szomjas testvéreid napja! Megnyílik majd újra a hegy, elővágat belőle Mátyás király, legyőzi a királyokat és császárokat és egészen a tengerig fog érni a hatalma. És akkor visszatérnek azok a boldogságos idők, amikor újra ölbe teheted karjaidat és tejbenvajban fürödhetsz.

A hegyek felől még nem is pirkadt.

— Talpra, Marko! Talpra!

Felijedt Marko és felcsudálkozott.

— A mezőre, Marko!

Eszébe jutottak szép álmai és nagyon elszontyolodott. S amikor a mezőre indult, épen olyan nehézkés és ormóttan lett, akár csak az öreg szolgalegény vagy a gazdája. És mintha hályog telepedett volna a szeme szivárványára is: nem látta az erdőt, az ő zúgó, suttogó szépségét; nem látta a napot, amely teli tüdővel lélegzett, diadalmasan tüzelt a dajkáló melegére áhítózó ég felé. Mereven a lábai elé bámult, feje mélyen aláhorgadt, lábai botladoztak a rögben s alig vonszolta őket. Gondolatai, álmai... elsüllyedtek, a hegy mélységes mélyébe csukódtak.

Estére irgalmatlanul kimerült, és csak aludt és álmodott volna akár az ítélet napjáig... Ott ül, lám, a gazda... fáradtan, hallgatagon, rosszkedvűen. Mellette a szolgalegény... komoran, morcosan.... »Régen volt, sohasem lesz többé«... Amott ülnek a parasztok... sorsukba való kelletlen bele-törődéssel, fanyarul, sovány, barázdás ábrázattal, tele vágyakozással, sóhajos sóvárgással.

»O, vi vsi, vi vsi!« je pomislil Marko in je povесil glavo. »Vi vsi bi kralju Matjažu naproti. Še ta zemlja, še ta zemlja, kipeča, k nebu koprneča, bi kralju Matjažu naproti.«

Legel je, zaspati ni mogel.

»Živel sem nekoč,« tako je mislil, »živel sem nekoč, kakor je treba živeti krščanskemu človeku. Križem sem držal roke in vsega sem imel v izobilici. Bilo je, pa je minilo, Bog vedi, zakaj. Napajal sem goste in vsi smo bili veseli; zagodel sem jim in plesali so, moji bratje, kralja Matjaža verniki. Pa se je zgodilo — kako pač? Umrl je kralj Matjaž in pognali so me po svetu, še kos kruha mi niso dali na pot. O sleparji, hinavci, neverniki! In vsi so bili v svojem srcu kakor jaz. Radi bi držali križem roke, radi bi imeli vsega v izobilici. Pili bi in godli in plesali, njih srce je koprnelo. Tako so mi zavidali, tako so me sovražili in so me pognali po svetu, sleparji!«

In obšla ga je žalost, tako globoka, velika.

»O, kaj boš zdaj brez mene, ti bela rodna hiša, ki si se mi tako lepo smejala, ko sem se vračal iz krčme in sem te pozdravljal? Nikoli te ni oskrunil pot od mojega čela, ne vzdih iz mojih prsi. Kaj boš zdaj ti brez mene, ti svetlo polje v dolini? Nikoli te ni ranil moj plug, izžemal ti nisem trudnega telesa. Kaj boš zdaj brez mene, ti šumeči, črni gozd? Moja

— Ó ti mindnyájan, mindnyájan! — gondolta magában Marko, és aláhanyatlott a feje. — Nektek mindnyájatoknak Mátyás király elé kellene zárándokolnotok. Még ennek a párolgó, ég felé vágyakozó földnek is Mátyás király jövetelét kellene lesnie!

Lefeküdt, de álom nem jött a szemeire.

— Valamikor —, nyüzsgöttek a gondolatok a fejében —, valamikor úgy éltem, ahogy illik egy rendes ember fiához. Ölbe tett kezekkel gubbaszthattam a kályhasutban; csüreim, kamaráim roskadásig tömve voltak... Így volt ez egyszer hajdanában... De aztán minden elmúlt. Isten tudja, miért? Jól tartottam vendégeimet, és mindnyájan jókedvűek voltunk. Muzsikáltam nekik, s ők — testvéreim, Mátyás király hűséges jobbagyai — táncoltak... Egyszer aztán az történt... de hát hogyan is történt...? ...meghalt Mátyás király, és engemet villággá kergettek. Még egy harapásnyi kenyeret sem tettek útravalónak a tárisznyámba... Ó istentelen, szélhámos gazemberei!... Pedig szívük szerint ők is mindnyájan olyanok voltak, mint én: szeretnének ők is ölbe tett karokkal henyélni, szeretnének tejben-vajban fürödni, szeretnének inni, muzsikálni, táncolni, s a lelkük tele van sóvárgással. De hát irigykedtek rám, gyűöltek és világgákergettek a zshiványok!

Nagy-nagy szomorúság nehezedett rá.

— Hej! Mi lesz most veled nélkülem, én szépséges fehér házacska? Olyan nyájasan mosolyogtál mindig felém, mikor a korcsmából hazaballagtam. Soha meg nem szentségtelenített téged egyetlen homlokomról alágördülő verejtékcsepp, egyetlen mellemből panaszra hördülő sóhaj!... És te, gyönyörűséges földescském! Mit fogsz most csinálni nélkülem? Az én ekevasam soha fel nem hasogatta, soha meg nem sebzette vajúdo, fáradt méhedet!... És mi lett veled nélkülem, suttogó, sötét

roka ni prelila kaplje tvoje krvi; zavil si se v srobot in mah in si zaspal. Kak žalujete po meni, svojem pravem gospodarju!«

Slišal je Marko šumenje gozda iz daljave, tánko zvonjenje polja, zamolklo zdihtovanje zapuščenega doma.

Šel je na polje drugi dan in še bolj sključeno je bilo njegovo telo, še težje so bile njegove noge in še niže je klonila glava. Že je bil podoben starcu, hlapcu. In že je potrkala misel na njegovo pusto srce: Bilo je; nikoli več ne bo.

Šel je na polje in je videl kmeta na polju in je postal. Razkoračen je stal kmet in globoko sključen. Ni imel motike v rokah, Bog vedi, kaj je bilo; železo se je svetilo jutranjemu soncu, kakor okrvavljeno. Njegov obraz je bil trd in surov, oči so bile skrite pod težkimi obrvmi, pod temnim čelom.

»Ti prokleta! Prokleta!«

Udaril je z vso močjo, da se je razškropila v kaplje trda prst. Suval je z nogami, da so letele kepe preko brazd.

»Prokleta! Prokleta!«

Udaril je vdručič, telo se je krivilo, mišice so pokale pod potno srajco. In kakor je udaril, je zastokalo zamolklo, zaječalo.

»Čemu me biješ?«

Marko je stal in je gledal.

»Kako jo sovraži, majko dobrotljivo! Tudi v njegovem srcu je kralj Matjaž.«

erdőcském? Az én kezemtől soha egyetlen cseppnyi véred ki nem hullott; mohába, indába temetkezhettél, álmodozhattál!... Hajlék, erdők, mező! Menynyire búsulhattok most utánam, igazi gazdátok után!

Messziről hallotta az erdő zúgását, a búzakaiaszok zizegő énekét, az elárvult ház fojtott sóhaját.

Másnap, hogy a mezőre ment, még görnyedtebb volt a háta, még ólmosabbak lettek a lábai, még mélyebbre konyult a feje. Már hasonlított az öreg szolgálégyényhez. És árva szíve falán már ott kopogtatott a síri gondolat: régen volt... sohasem lesz többé!...

Kiballagott a mezőre. A mezőn egy parasztot pillantott meg és meg kellett állnia. Szétvetett lábakkal, mélyen aláhajolva görnyedezett a rög felett. Nem kapa volt a kezében. Isten tudja, miféle vaskó volt; vörösen ragyogott a hajnali nap fényében, mintha vérzenék. Arca kemény és nyers volt, szemei sötét homloka és sűrű, bozontos szemöldökei mögé bújtak.

— Verjen meg az Isten! Verjen meg az Isten!

Teljes erejével odavágott, hogy a konok rög apró darabokra morzsolódott. Lábával dühösen rugdosta a föld arcát, hogy a hantok csak úgy röpködtek a barázdán keresztül.

— Verjen meg az Isten! Verjen meg az Isten!

És újra odavágott. Dereka belegörbült a lendületbe, izmai ropogtak az izzadt ing alatt. Minden suhintása nyomán tompán felnyögött, felhördült a föld.

— Miért bántasz? Mit vétettem neked?

Marko csak állt, mintha gyökeret vert volna a lába, és csak bámult.

— Hogyan gyűlöli jószágos édesanyját! A szíve mélyén neki is ott él Mátyás király!

Vrnil se je v mraku; ves truden je bil in potr.

In je mislil: »To ni moj dom; še to seno, ki v njem ležim, ni moje. In to ni moje polje; orjem in sejem, želi pa bodo tuji ljudje. Na cesto kaplje moj pot, z vetrom gre moja trudna sapa. Moj kruh je vbogajme. O, Marko!«

Hlapec je zavzdihnil, zakašljaj.

»Kaj res misliš, Marko, da ni umrl?«

»Ni umrl.«

Hlapec se je preleknil v senu, zavzdihnil je globoko.

»Tudi jaz bi za njim, ampak noge se mi že tresejo, komaj seženj je do groba. V Ameriko bi.«

Poslušal je Marko in takoj so bile onstran morda njegove misli. Tam kraljuje kralj Matjaž; križem drži človek roke, ima vsega v izobilici.

»V Ameriko bi, moj sin je tam. Nič ne piše; dobro se mu godi. Mlad je bil, ves majhen še, golobrad. Nič ne piše; veliko denarja ima že pač, kupil si je že morda hišo, morda se je že oženil. Rad bi jo videl, snaho. Nič ne piše; daleč je. Ali jaz sem star, komaj seženj do groba.«

In se je preleknil in je zaspal.

Marko je mislil, sanjal, zadremal je.

»Tudi v njegovem srcu je, v koprnenju njegovem. In komaj seženj do groba. Kako bi ne bilo v mojem srcu, ko je še tak mlado?«

In je zasanjal lepe sanje in je zaspal.

Alkonyatfelé elcsigázottan, holtfáradtan hazavánszorgott. Agyában nyugtalanító gondolatok kergedtek.

— Ez nem az én otthonom! Mégcsak a széna sem az enyém, amelyen végignyúlok... És a föld sem az nyém!... Szántok és vetek, de mások fognak aratni... Az útra hullik a verejtékem... Nehéz lélekzetemet elkapja a szellő... A kenyerem alamizsna... Hej, Marko, Marko!

A szolgálégény felsóhajtott és köhintett egyet.

— Hát csakugyan azt hiszed, Marko, hogy nem halt meg? Hogy él?

— Él! Hogyne élne!

A szolgálégény másik oldalára fordult a zizegő szénában s egy mélyet sáhajtott.

— Én is eléje mennék!... De lábaim már reszketősek... Alig állnak félrófnyire a sír szájától... Amerikába szeretnék!...

Hallgatta Marko és gondolataival már ott is volt a tengeren túl... Ott, ott uralkodik Mátyás király, ...s az emberek ott ölbe tett kezekkel kényelmeskednek és tejben-vajban fürdenek.

— Amerikába szeretnék!... A fiam után!... Nem ír!... Persze, jól megy a sora!... Akkor még jóformán csupasz szájú gyerek volt... Semmit sem ír!... Bizonyára már sok pénze van. Talán már házat is vett magának. Talán meg is nősült... Szeretném látni... a menyemet... Semmit sem ír... Messze van... De én vén vagyok, alig félrófnyire a sír szájától.

Újra megfordult s elaludt.

Marko pedig képzelődött, álmodozott, szunyókált.

— Az ő szívében is él... Az ő sóvárgásában... Alig félrófnyire a sír szájától... Hogyne élne hát az én fiatal szívemben

Szépséges álmokat gombolyított s végre ő is elaludt.

Tretji dan je šel Marko na polje. Lep dan je bil; kakor božje obličje se je svetilo nebo. Marko pa je bil starec, truden, prsten, v zemljo ukopan. Ni mu sijalo sonce, polje mu ni prepevalo. Sklonil se je in se je razkoračil in je udaril zemlji v obraz, da so ga oškropile sive kaplje, vroče solze.

»Ti prokleta! Prokleta!«

In ko se je vračal o mraku, je bil njegov obraz ves prsten, z lopato iz trde ilovice izklesan.

Ni večerjal, pozdravil ni nikogar; legel je, sklenil je roke pod glavo in je skrčil pesti.

»Ne morem! Ne morem!«

Zapihal je lehák, prijeten veter, prijetne misli so prišle z njim.

»Tam je cesta, dolga, brezkončna. Pa če ni konca! Upanje je v srcu, veselje! Tam je cesta...«

Zašumelo je v senu, v mraku; Marko se ni zgenil.

»Kako so že umirale te moje lepe misli! Priklenili so me za roke in noge, zvezali so me na rokah in nogah, še geniti se nisem mogel. Pa so še tako mlade moje noge, tako veselo je še moje srce. Napotim se k njemu; kralj Matjaž ni maral hlapcev; zapodil je iz dežele graščake, biriče in financarje. Kmet je držal roke križem in je imel vsega v izobilici.«

V senu je zašumelo, Marko je sanjal.

»Vsi bi radi k njemu, glej, pa ne morejo! Priklenjene so jim roke in noge. Celo ta zemlja, kipeča, puhteča, k nebu hrepeneča, bi rada k njemu.

Harmadnap megint a mezőre ment Marko. Gyönyörű nap volt odakint. Az ég kékje ragyogott, mint az Isten arca. Marko pedig roskatag, meggyötört, földhöz láncolt aggastyán lett időközben. Nem látta már a nap tündöklését és nem hallotta a búzamezők énekét. Széttérpesztett lábakkal görnyedezett a hantok fölött és verdeste az anyaföld becsületes ábrázatát, hogy annak forró, fájdalmas könnyei — szürke rögmorzsák — csak úgy zuhogtak rá vissza.

— Verjen meg az Isten, átkozott göröngye!

Amikor este hazabandukolt, arca a feje búbjáig poros volt, mintha lapáttal kemény agyagból nagyolták volna ki.

Adjisten nélkül állított be otthon és vacsora nélkül feküdt le, fejét ökölbe szorított kezeire nyugtatva.

— Nem bírom tovább! Nem bírom!

Könnyű, langyos szellő kezdett fújdogálni. Kellemes gondolatokat sodort feléje.

— Ott a hosszú, végtelen országút!... De hátha csakugyan végtelen?... A szív örökösen remélni, örülni szeretne... Ott az országút...

A szénában — a sötétben — mozdult valami. Marko meg sem moccant.

— Hogy sorvadoztak-haldokoltak már ezek az én szépséges ábrándjaim! Kezemet, lábamat megkötöték. Mozdulni sem bírtam... Pedig még olyan fiatal a lábam s a szívemben annyi öröm szunnyad!... Hozzá megyek!... Mátyás király nem szívelte a szolgaságot és a szolgákat. Országából elkergette a váruakat, vámszedőket és poroszlókat. A föld népe ölbe tett kezekkel éldegélt és tejben-vajban fürdött.

Ismét zizzent a széna. Marko meg tovább álmodott.

— Lám! Mindenki hozzá törekszik. De hiába! Lábuk, kezük meg van bilincselve... Még a föld is, a forrongó, párolgó, égbe sóvárgó anyaföld is őt

Ne more. Toda jaz se napotim na to lepo, veselo pot. Jaz se napotim, veselje v srcu, harmoniko pod pazduho. No, pa zbogom, botra, oj zbogom, krčmar! Moja pot drži, kamor ukazuje srce vajino.«

Zgenilo se je v senu, vstalo je! Marko se je zdramil.

»Ej, hlapec, starec, kaj počneš?«

Vrata na svisli so zaškripala in so se odprla.

»Ej, budalo staro, kaj počneš?«

Vstal je bil hlapec, kakor pijan se je opotekal po senu, iskal je in je molčal, v temi je bil njegov obraz.

»Ej, kaj počneš?«

Ni vzdihnil, ni zakašljal; z razprostrtimi rokami, belimi v temi, je iskal; in bel je bil tudi njegov obraz.

»Glej,« je pomislil Marko, »v njegovem srcu je kralj Matjaž; in zmerom misli nanj.«

Iskal je hlapec in je našel. Cvileč so zaškripala vrata v noč in so butila ob zid; luč neba je ugasnila.

»Hej!«

Tiho je bilo na svislih; še seno ni zašumelo.

»Ne, ne!« je planil Marko v poluspanju. »Priatelj, budalo staro, saj tam ni poti!«

Planil je, opotekal se je v temi in je padel, prišel je do vrat. Ob vratih se je zibala črna senca.

»Ne, ne!« je jecal Marko, prestrašen, začuden. Prerezal je vrv in črno truplo je lopnilo na tla, vzdigalo se je, padlo je, vzdignilo se je.

várja... Hiába!... De én felkerekedem erre a szépséges, boldogságos útra! Vidám szívvel, hónom alatt a harmonikámmal vágok neki... Isten vele, körösztyanyám! Isten veled, korcsmáros! A ti szívetek titkos dobbanásának irányában megyek.

Újra zizzent a széna. Valami felsötétlett Marko előtt. Marko felriadt.

— Hé, öreg! Mit akarsz?

A padlás ajtaja megcsikordult és kivágódott.

— Hé, vén boldogtalan! Mit akarsz?

Az öreg legény felkelt és mintha részeg volna, úgy botladozott a szénában. Némán keresett valamit. Arcát nem lehetett látni a homályban.

— Hé! Mit csinálsz?

De a szolga nem válaszolt. Nem sóhajtozott és nem is köhécselt. Fehérlő kezeivel tovább motoszkált a szénában. Az arca kísértetiesen sápadt volt, amint elő-elővillant a homályból.

— Lám! — gondolta Marko. — Az ő szívében is él Mátyás király! Örökösén ő jár az eszében.

Végre megtalálta az öreg, amit keresett. Majd a padlásajtó élesen belenyikordult az éjszakába s a falhoz csapódott.

Egyszeriben mintha kioltották volna az ég halvány derengését.

— Hé!

Néma csend volt a tető alatt. Még a széna sem zizzent.

— Nem, nem! — ugrott fel Marko félálomban. — Barátom, vén tökfilkó, nem arra van út!

Felpattant és botorkálva za ájtóhoz került. Az ajtóban sötét árnyék imbolygott a levegőben.

— Nem, nem! — tört ki Markóból a megdöbbenés és a rettenet. És elvágta a kötelet, hogy a nehéz, sötét test a padlásra zuhant. A szénában egy ideig rángatózott, fel-feltápáskodott, meg újra elvágódott.

»No?«

»E!« je zamahnil hlapec in se je opotekal. »Pozno je že, spati je treba!«

In sta legla in sta se odela; hladna je bila noč.

Zašumelo je v senu; hlapec ni spal.

»Nič mi ne piše. Tudi jaz bi tja, ker je hudo na svetu in žalostno. Hudo je starcu. In tudi snaho bi rad videl.«

Marko je premišljeval in je dremal in je skoro zadremal.

»Oj, jaz pa vem, kje ga poiščem. V gori spi, tam za hribom, tam za črnim gozdom. Sloni za veliko mizo in spi, glava počiva v dlaneh, dolge trepalnice leže na licih, brada se vije okoli mize. Tam spi in čaka.«

Zaspal je; otrok, ki je poslušal že v polusanjah lepo staro pravljico in se napoti v sanjah, da poišče ptico zlatoperno.

Še preden je zasvetila zarja, je Marko vstal. Odpahnil je vrata z nogo in pozdravilo ga je megleno jutro, mrzlo in vlažno. Komaj je razločil iz megle visoke jagredi ob cesti, a polje se še ni zdramilo, tudi hribi se še niso prikazali. Stresel ga je rezki jutranji hlad, v srce pa je prišla nenadoma sveža in pogumna radost. Gledal je, kako se je belila megla zmerom bolj, kako se je že budila, vztrepetavala v plahosti, delila se že skoro v boječe, bežeče plasti. Njegove oči so bile spet vesele oči popotnika; odprle so se široko in lep je bil svet pred njim.

»Nikoli še nisem videl takega jutra!« se je nasmešnil.

V senu je ležal hlapec, do pasu odet s suknjo. Prsi so bile razgaljene in so dihale težko; roke so

— No, mi az?

— Eh! — legyintett a szolga tántorogva. — Későre jár már! Aludjunk!

Újra lefeküdtek és betakaróztak. Hűvös volt az éjszaka.

Megint moccan valami a szénában. Az öreg legény mocorgott. Nem tudott elaludni.

— Semmit sem ír!... Én is elmennék oda... Mert szomorú és terhes a földi élet. Nehéz az öreg ember sora... És a menyemet is szeretném látni!

Marko gondolkozott, bóbiskolt és majdnem elaludt.

— Én pedig tudom, hol és merre kell keresnem! A hegy mélyében alszik... Amott a domb a sötétlő rengeteg mögött! Egy nagy asztalra könyökölve ül és alszik. Feje tenyerében pihen. Hosszú szemöldökei az arcán nyugszanak. Szakálla az asztal körül csavarodik... Ott alszik és vár...

Elaludt. Mint a gyermek, aki félálmában szép, régi mesét hallgatott, álmában aztán világgá indul, hogy megtalálja az aranytollú madarat.

Még mielőtt pirkadt, felkelt és a lábával kinyomta az ajtót. Kívülről ködös, hűvös, harmatos hajnal köszöntötte. A ködön keresztül alig tudta megkülönböztetni az út mellett vigyázó sudár jegenyéket. A mező is szunnyadt még, a dombok sem usztak még elő a homályból. Megborzongott a metszően hűvös hajnali szélben, a szívébe azonban egyszeriben friss és bátor öröm fészkelődött. Csak nézte, miként fehérlett elő mind jobban és jobban a köd a homályból, miként ébredezett, ujjongott, miként szakadozott félénk, menekülő foszlányokká. Megint a vándorember vidám szemeivel látta a világot és gyönyörűséges kép tárult eléje.

-- Még sohasem láttam ilyen szép hajnalt! — mondta és mosolygott a szája.

Mellette a szénában ot feküdt az öreg szolga, kabátjával övig betakarva. Fedetlen melle zihálva

ležale ob životu, velike, težke roke, s čudno skrčenimi prsti, kakor izkopane korenine, črne, krivenčaste, še blatne. Razorani, prsteni obraz je bil trd in resen.

»Tam leži,« je pomislil Marko, »in je ležal tako od rojstva in bo ležal do groba. Nikoli se ni napotil, in bi ga tudi ne bil našel. Zbogom, starec, pa naroči mi pozdrav za sina, amerikanca, in za lepo snaho in za kralja Matjaža.«

Tako se je napotil, klobuk postrani, harmoniko pod pazduho. Zažvižgal je, ko je šel mimo okna in je pogledal v izbo.

»Zbogom, gospodar, zbogom, botra! Naročita mi pozdrav za kralja Matjaža!«

Šel je skozi vas, v megli spečo, siromašno in pušto. Nizke kočje so stale ob poti; ne glasu, ne vzdihani čul Marko iz njih globokega, trudnega spanja. In spomnil se je na starca, hlapca, zvezanega na rokah in nogah.

»Marko!«

Glas, poln silnega strahu, proseč, obupajoč. Kakor da je zacvilil v samotni lačen pes, ki je bil izgubil gospodarja.

Marko je stresel nejevoljen z glavo.

»No, zdaj kriči starec, pa ne da bi bil šel, ko je bil čas.«

»Marko!«

Nekaj črnega se je prikazalo visoko gori med vratmi na svisli, prikazalo se je in se je zibalo. Marko je zamahnil z roko.

»Čemu pa kričiš, budalo? Sam se je zaril v seno, pa bi rad, da bi se še jaz!«

Pospešil je korake in se ni več ozrl.

lélegzett. Nagy, nehéz kezei oldalt heverték a teste mellett furcsán görcsbe merevült ujjakkal; olyanok voltak, mint ásatag, göcsörtös, sáros gyökerek. Bárzdás, poros arca kemény és komoly volt.

— Ott fekszik, — gondolta Marko. — Így fekszik születése óta és így fog feküdni holtáig... Sohasem indult meg. És meg sem is találná sohasem... Isten vedel, öreg cimbora!... Tiszteltetem a fiadat Amerikában, szép menyedet és Mátyás királyt.

Azzal elindult, félrecsapott kalappal a fején, harmonikájával a hóna alatt. Fűtyörészve ment el az ablak alatt. Egy futó pillanatra be is nézett a szobába.

— Isten veled, gazda! Isten veled, körösztyanyám! Adjátok át üdvözetemet Mátyás királynak!

Végigment a ködben szundikáló szegényes falun. Alacsony kunyhók gubbasztottak az út mellett. Egyetlen hangot, egyetlen sóhajt nem lehetett megneszelni mélységes, gyötrelmes álmukból. Eszébe jutott az öreg szolgalegény, akinek a keze-lába meg van bilincselve.

— Marko! — sikoltott fel ekkor egy rimánkodó, kétségbeesett, rettentő félelemmel teli kiáltás. Mintha éhes kutya üvöltene fel a pusztaságban, gazdájának elvesztére eszmélve.

Marko kelletlenül rázta meg a fejét.

— Lám, most rikogat az öreg! De mikor ideje volt a felkerekedésnek, nem tudott elszakadni vacakától.

— Marko!!

Valami sötét, himbálózó, nehéz tárgy vált láthatóvá a padlásajtóban. Marko legyintett a kezével.

— Mit kiabálsz, oktondi? Beletemetkeztél a szénába és azt szeretnéd, hogy én is örökre beletemetkezzem.

Meggyorsította lépteit és nem nézett többé vissza.

»Starec, nadložni! Kam boš zdaj s tem sključnim hrbtom, s temi trudnimi nogami: prej bi bil šel pogledat snaho!«

Zasmejal se je veselo in je pomislil na snaho, na lepo žensko s prešernimi, črnimi očmi in rdečimi lici in belimi zobmi. Noge so mu poskakovale, zagoedel je: tako bi se zavrtila po izbi.

»No, vse je v božjih rokah. Kdo ve, če mi ne pride kdaj naproti, kar nenadoma; svet je velik. O Marko, čaka te še veliko veselja!«

Mislil je sladke misli; ob zori, ki se je dramila.

Od daleč, iz srede vasi, iz bele megle se je izvil samotni glas, kakor da bi bil kdo narahlo potrkal na mili zvon; zaječalo je in je takoj utihnilo.

Sam ni vedel, kako se mu je zgodilo: postal je Marko, odkril se je in se je pokrižal.

»Bog mu daj pokoj!«

Z urnimi koraki je stopal v klanec; stopil je v svetlo, sončno jutro, speča dolina je ležala v megli globoko pod njim.

Sonce je zasijalo izza hriba, zapelo je polje, zasumeli so gozdovi. Vsi so pozdravljali Marka: sonce, polja in gozdovi. Marko se jim je odkril in jim je odzdravljajal prijazno. Videl je, da mu sije sonce tako lepo in toplo, kakor drugemu nikomur, da prepeva polje pesmi, zložene samo njemu na čast, da šume in se priklanjajo gozdovi njemu v pozdrav. Vse to je videl in slišal in je bil vesel.

— Nyűgös öreg! Hová mehetnél most már görnyedt hátaddal, fáradt lábaiddal?... Előbb indultál volna menyed megkeresésére!

Pajzánul elnevette magát, amint eszébe jutott a menyecske. Szép, kikapós, fekete szemű, piros arcú, villogó fehér fogú fiatalasszonynak képzelte. Ruganyosan, fürgén szökelltek lábai a pajkos gondolatra. Muzsikálni kezdett és a menyecske máris táncra perdült képzeletében.

— Na! Minden az Isten kezében van!... Ki tudja, nem találkozom-e egyszer váratlanul még vele is? Nagy a világ!... Hej, Marko! Még sok öröm vár rád a földön!

S a pirkadó hajnalban édes gondolatok rajzoltak agyában.

Messziről, a falu felől, a fehér ködből magányos hang tört elő, mintha valaki halkan megkoccintotta volna a lélekharangot, mintha felsikoltott volna valaki. Aztán újra csend lett.

Megilletődve megállt Marko, levette kalapját és keresztet vetett.

— Adjon az Isten örök nyugalmat fáradt lelkének!

Aztán sebes léptekkel tovább tipratott a domb felé. A dombtetőn napsugaras hajnal fogadta. A még szundikáló völgy mélyen alatta feküdt a gomolygó ködben.

A dombon túl, a napsütésben megelevenedett a mező, megzúgott az erdő. Nap, mezők, erdők: mind vidáman köszöntötték a vándort. És Marko tisztességtudóan megemelte előttük kalapját és nyájasan viszonzta üdvözlésüket. Láta, érezte, hogy a nap olyan simogatón, melengetően süt rá, mint senkire másra; hogy a mező gyönyörűségesen zengő éneket dúdol az ő tiszteletére; hogy az erdők bókolva hajladoznak és suttognak feléje. Láta, hallotta, érezte mindezt és csudálatosan megvidámodott.

Tako je romal Marko čez hribe in doline, čez vode in skozi gozdove. Romal je tri dni in tri noči in nič mu ni bilo hudega. Zagodel je in ljudje so umolk-nili in poslušali. Ni še bilo godca, ki bi bil godel tako lepe in sladke pesmi, komaj bi ga prekosil Kurent sam. To so bile pesmi, ki jih je sijalo sonce in ki jih je prepevalo polje in ki so jih šumeli gozdovi.

Ali kaj je človeška stanovitnost in zadovoljnost? Pooblačilo se je nebo, zapihali so mrzli vetrovi in Marko je potisnil klobuk na čelo in je gledal v tla in je bil žalosten.

»Truden sem. Doklej še to romanje, kam?«

Legel je pod kozolec in se je zatopil v grenke misli.

»Kako sem bil nespameten in kako nehvaležen! Šel sem po cesti, lačen popotnik, pa me pozdravi poštena ženska, dobrotljiva botra. In me povabi v hišo in mi prinese na mizo kruha in vina. Pa bodi hlapec pri nas, pravi. O, prijetno bi se mi bilo go-dilo, nič bi mi ne bilo hudega, ne bilo bi se mi tre-ba potepati po svetu. Tako pa sem pobegnil pono-či kakor hudodelec in še zbogom nisem rekel. O Marko, potepuh!«

In solze so mu omočile lica. Mračilo se je, zme-rom bolj sivi so bili oblaki, že je škropilo. V veliki daljavi, kakor pod zemljo, je zagrmelo zamolklo. Še težja je bila žalost v njegovem srcu.

»Kaj bi zdaj? Umreti, nič drugega!«

Így ment, mendegélt hegyeken, völgyeken, erdőkön, vizeken keresztül. Három nap és három éjjel vándorolt és meg sem kottyant neki. Közben muzsikált és az emberek elnémultak az ámulattól, úgy hallgatták. Nem élt még soha muzsikus, aki olyan búbajos-édesen ömlő dalokat tudott volna, mint ő. Talán maga a Garabonciás sem. A nap ragyogott, a mező zengett, az erdők zúgtak ebben a felejtethetetlen muzsikában.

De hát ki nem ismerné az emberi állhatatosságot és elégedettséget? Egyszer csak beborult az ég, hideg szelek kerekedtek és Marko mélyen homlokára húzta a kalapját, a lába elé kezdett bámulni és szomorúság fogta el.

— Elfáradtam! Meddig tart még ez a vándorút és hová visz?

Egy kazal tövében lefeküdt és keserű gondolatokkal viaskodott.

— Milyen oktalan és hálátlan voltam! Vándoroltam a végtelen országúton, korgott a gyomrom, s akkor rámköszönt egy derék asszony, az én jószágos keresztanyám. Szíves szóval behív a házába. Kenyeret, bort tesz elém az asztalára. És azt mondja, maradjak náluk szolgalegénynek. Hej, be jó dolgom lett volna nála! Nem hiányzott volna az égvilágon semmim! Nem kellene hányódnom a nagyvilágban! ... És én mégis megszöktem tőle! Éjnek éjszakáján, mint a gonosztévő! Még csak istenhozzádot sem mondtam senkinek! ... Ó, te mihaszna Marko!

Őszinte könnyek peregtek az arcán. Alkonyodott. A fellegek egyre sűrűbbek és sötétebbek lettek. Már csöpögött. Messziről — mintha a föld alól jönne — tompán megdördült az ég. S Marko szíve még nehezebb lett.

— Mi lesz most? Nem marad más választásom, mint a halál!

Zakril je obraz z rokami in se je bridko razjokal. In ko se je razjokal, je bila žalost rahlejša, kesanje se je utolažilo.

»Ni koristna tako velika bridkost. Kaj za to, če je dež nocej; jutri bo sijalo sonce. Saj imam še ujca, čemu mi ga je bil dodelil Bog? Čisto sem pozabil v svoji nespameti, da sem se bil napotil k njemu. Moj ujec je bogat in velik gospod; roke drži križem in ima vsega v izobilici.«

Še se niso posušile solze na njegovih licih, pa se je že srce zasmejalo in misli so se napotile v Matjaževo deželo.

Ujec je bogat in velik gospod. Hišo ima v dvoje nadstropij, belo hišo z zelenimi okni. Če bi stopil človek na najvišji hrib, bi ne pregledal njegove zemlje. No, Marko pride in ujec stoji na pragu in mu seže v obedve roki in ga povede v izbo. V izbi je že miza pogrnjena, sočne pečenke in rumene potice vabijo in v steklenicah se sveti žlahtna stari-na. »Zdaj pa sedi, Marko, in pij in jej in pripoveduj, kako se ti je zgodilo!«

Tako je sanjal Marko; težko je čakal dneva in ni mogel zaspati. Tedaj pa se je zasvetilo v oblakih in tik pred sabo je ugledal Marko visokega črnega človeka, kakor da bi bil zrastel iz tal. V oblakih je ugasnilo, zabobnelo je za gorami, spet je bila noč naokoli. Marko se je bil vzdignil na komolcu, gledal je v temo, bele iskre so mu poskakovale pred očmi in razločil ni ničesar.

»Hej! Oglasi se, če si človek!«

Zašumelo je v slami, nič ni odgovorilo.

Marko se je prekrižal.

Kezeibe temette arcát és keserves zokogásba tört ki. S amint így kisírta magát, szomorúsága is megnyihult, lelkiismerete is megnyugodott.

— Mit használ most már ez a rémisztő nagy bánat? Ha ma esik, majd holnap újra kiderül... Van még egy nagybácsim. Miért ajándékozott volna meg vele az Őristen?... Tisztára elfeledtem dőreségemben, hogy voltaképpen hozzá indultam. Bácsikám nagy úr és gazdag ember. Ölbe tett kezekkel pőfékel az ámbituson és tejben-vajban fürdik.

Még fel sem száradtak könnyei és szíve már megint ujjongott, gondolatai pedig Mátyás országa felé lódultak.

— Bácsikám nagy úr és gazdag ember! Kétemeletes, zöld ablakos szép fehér háza van. A legmagasabb dombról sem lehetne belátni kövér földjeit... Egyszer majd arra jár Marko, a nagybácsi megpillantja, a küszöbről, elébe lép, feléje tárja két kezét és betuszkolja a házba. A szobában már terítve lesz az asztal. Pompás pecsenyék, piruló kalács hívogatva mosolyognak a belépőre, a butéliákban pedig aranyként csillog a tüzes óbor... »Most aztán ülj csak le, Marko! Igyál, egyél és meséld el, hol és merre jártál, hogy s mint ment a sorod!«

Így ábrándozott Marko és nehezen várta a másnapot. Nem jött álom a szemére. Egyszer aztán egy villám fellobanó fényénél egy magas, sötét emberalakot pillantott meg, alig kartávolságnyira fekvőhelyétől. Mintha a földből nőtt volna ki, úgy termett előtte. A fény ellobbant, a hegyek mögött megdördült az ég és megint vak éjszaka borult föléjük. Marko felkönyökölt és a sötétségbe meresztette szemeit, de nem látott semmit.

— Hé! Szólj, ha ember vagy!

A szalma megzizzent. de felelet nem érkezett szavaira.

Marko keresztet vetett magára.

»Če si krščen človek, izpregovori! Če si satan, pa se poberi odtod!«

Zasvetilo se je v drugič in tedaj mu je videl Marko naravnost v obraz. Ne star ni bil in ne mlad; po koščenem obrazu so poganjale dolge, redke ščetine, klobuka ni imel na glavi, na vse strani so štrleli kuštravi lasje. Obraz je bil ves nekrščanski, plah, nezaupljiv, obraz hudodelca, ki so mu biriči za petami. Razcapan je bil in umazan, še srajce ni imel in je kazal izpod suknje gole prsi; okoli vrata je imel zavezano ruto.

Marko je pomislil: »Človek je, čeprav ne veliko prida. Bog vedi, odkod je pobegnil.«

In luč je ugasnila med oblaki.

»Hej!« je zaklical Marko. »Govori, zato ti je dal Bog jezik! Kdo si in zakaj se potepaš tod ob tako poznem času, tako da ne morejo spati pošteni ljudje?«

Neznanec je globoko zavzdihnil.

»O človek krščanski, ki imaš čisto vest in srce brez greha, nikar me ne ogovarjaj, mene grešnika, ki nisem vreden, da bi slišal tvoj glas. Noč je zunaj in nevihta je blizu, moli za mojo ubogo dušo.«

Marku se je zasmilil skesani popotnik.

»Tudi jaz sem grešnik in dovolj je slame tukaj za naju obadva; saj ni kozolec ne moj ne tvoj. Odpočij si in če te je volja, mi potoži svojo bolečino, da ti bo laže pri srcu.«

Zabliskalo se je silno od vzhoda do zahoda in kakor v belem ognju je stal kozolec.

Popotnik je obstrmel in je vzkliknil:

»Kaj nisi ti Marko, godec?«

»Marko sem jaz.«

— Szólj, ha ember fia vagy! De ha a sátán szült, hordd el magadat a pokolba!

Megint villámlott és akkor Marko egyenesen az arcába látott az idegennek. Sem fiatal, sem öreg nem volt: csontos arcán hosszú, ritkás sörték éktenkedtek, födetlen fején kusza, kondor haj; riadt, bizalmatlan, marcona tekintet bujkált a szemében, mint a gonosztevőkében, ha nyomukban a pandúrok. Rongyos, piszkos volt egész alakja. Inge sem volt, s kabátja alól meztelenül villogott ki a melle. Nyaka körül kendő tarkállott.

Marko elgondolta: embernek ember, bár nem sok jó néz ki belőle; Isten tudja, honnan sodródott ide!

A felhők villámfénye megint ellobbant.

— Hé ember! — kiáltotta Marko. — Beszélj, ha van nyelved!... Ki vagy és miért csatangolsz itt ilyen késő órában, a becsületes emberek álmát zavarva?

Az ismeretlen mélyen felsóhajtott.

— Ó, becsületes, istenes emberfia, kinek tiszta a lelkiismereted és a szíved bűn nélkül való!... Ne szólj hozzám, bűnöshöz, mert méltatlan vagyok, hogy halljam hangodat... Éjszaka van és vihar közeleg. Imádkozzál az én esendő lelkemért!

Marko megszánta az bűnbánó csavargót.

— Én is gyarló bűnös vagyok csak... s itt elég szalma van mindkettőnk számára. A kazal pedig sem az enyém, sem a tiéd. Pihend ki magadat és ha kedved tartja, panaszold el a szenvedéseidet, hogy megkönnyebbüljön tőle a szíved!

Hatalmas villám cikázott végig a sötét égbolton kelettől nyugatig, s az egész kazal vakító fényárban fürdött.

A jövevény meghökkent és csodálkozva szaladt ki száján a szó:

— Nini! Nem te vagy a harmonikás Marko?

— De igen! Az vagyok!

In popotnik se je zgrudil pred njim na kolena
in je bridko zajokal.

»Odpusti mi, o Marko, in ne kolni me nikar!«
Marko se je začudil.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A jövevény pedig térdre borult előtte és keserű könnyekre fakadt.

— Bocsáss meg nekem, Marko! És ne átkozz engem!

Marko csak ámult-bámult.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

III.

Zelo se je začudil Marko in je izpregovoril:

»Kdo sem, da klečiš pred mano? Nisem izpovednik, da bi se mi izpovedaval in da bi ti dajal odvezo. Postelji si, ko si truden in pripoveduj.«

Popotnik si je postlal in je legel in vzdihnil prebridko izpod bremena, ki mu je težilo srce.

»O Marko, jaz sem velik grešnik in sem odslužil že vnaprej vse nadloge in kazni, ki mi jih je Bog poslal in tudi vse tiste, ki me še čakajo v prihodnosti. Nocoj sem ubog in razcapan, da bi me še cigani ne marali v družbo; moji čevlji nimajo podplatov, suknja se še komaj drži na ramah, klobuk mi je odnesel veter. Tako je vse prav in kakor je treba in ne bi bilo pravice na svetu, če bi se mi godilo bolje.

Toda Marko, drugačne čase so videle moje oči. Nosil sem bel ovratnik in pisano ovratnico, črno suknjo in gosposke čizme; moji lasje so bili lepo počesani, moje roke so bile bele; jedel sem rumeno potico in pil žlahtno starino. Take čase sem videl; daleč so. Držal sem roke križem in vsega sem imel v izobilici.«

»Kako?« je vzkliknil Marko.

»Da, in vsega sem imel v izobilici. Pa ni trajalo dolgo; kakor da bi trenil, so minila nebesa. Poslu-

III.

Marko csak ámult-bámult.

— Kinek gondolsz, hogy térdelsz előttem? ... Nem vagyok pap, hogy meggyóntassalak és feloldozzalak bűneid alól! ... Látom, fáradt vagy. Készíts hát magadnak fekvőhelyet és mesélj!

A jövevény fészket tört magának a szalmában és leheveredett, miközben nehéz sóhaj szakadt ki meggyötört szívéből.

— Ó, Marko! Szörnyű bűn nyomja a lelkemet! Sokkal többet vétkeztem, mint amennyi szenvedést mért és mérhetne még rám — büntetésül — az Úristen... Most nyomorult, rongyos koldus vagyok, hogy még a cigányok sem fogadnának be társaságukba. Bocskoromról lerohadt a talp, kabátom cafatokban lig-lóg a vállamon. Kalappal Isten tudja hol rohan a szélvész. De így van rendjén! Így kellett történnie és nem volna mákszemnyi igazság a földön, ha nem így történt volna!

De, Marko, valamikor más időket láttam! Fehér gallérban, tarka selyemnyakkendőben, szép fekete ruhában és úrimódi cipőkben kényeskedtem. Borzas hajam szép simára volt fésülve, kezeim fehérek, gondozottak voltak. Mazsolás, puha kalácsot ettem, tüzes óbort szürcsölgettem... Így volt ez valaha! ... Elmúlt! ... Ölbe tett kezekkel henyélhettem, tejben-vajban fürödhettem!

— Hogyhogy? — kiáltott közbe élénk érdeklődéssel Marko.

— Igen! Tejben-vajban fürödhettem! De nem soha. Mintha csak egyetlen szempillantásig tartott

šaj, Marko, kako se je to zgodilo: Živel sem v mestu, velikem, veselem mestu in nisem mislil ne na dom, ne na prihodnost. Zakaj bi mislil na dom in na prihodnost, če sem imel vsega v izobilici? Pa mi piše oče: Ne polja ni več, ne senožeti, ne živine; ostala je prazna hiša, zato da ne umrjem na cesti; star sem in betežen, ti si mlad; sam glej! Tako je minil moj veseli predpust, komaj da sem se dobro zavedel. In nastopila je dolga pepelnica. Stal sem tam, kakor otrok v pustinji; nisem vedel, ne kod, ne kam; moje roke so bile bele in dela nevajene, v glavi mi je šumelo od predpustnega plesa, pametna misel ni mogla vanjo. Tako sem povezal culo in sem se napotil, kamor je pihal veter.

Romal sem po svetu dolge mesece in dolga leta. Godilo se mi je dobro in slabo, kakor je pač sijalo sonce. O, Marko, in malokdaj mi je sijalo! Videl sem premnogo dežela, spoznal sem vse narode na zemlji, gore sem preplazil, morja sem prejadral. In nikjer ni zadobilo moje srce miru, zato ker je bilo polno kesanja. Truden sem bil.

Pa se je zgodilo nekoč, ni še dolgo tega, da sem se ponoči zdramil, kakor da bi me bil kdo po ime-nu poklical.

Gregor!

Kdo me pozna v teh žalostnih krajih, v tej tuji deželi? sem pomislil in sem se zelo prestrašil. Gluha noč je bila. Spal sem v praznem hlevu in mraz mi je bilo.

Gregor!

volna földi mennyországom... Hallgass ide, Marko! Elmondom az egész szomorú történetet...

Egy nagy, zajos városban éltem és eszembe sem jutott otthonom, jövődöm. Minek gondoltam volna rájuk? Hisz zsíros bőségben úsztam!... Egyszer aztán csak azt írja édesapám: »Oda a birtok, a szép szántók, legelők, lovak és fejőstehenek! Csak a pusztá ház maradt meg, hogy ne kelljen az országút árkában felfordulnom... Vén és beteges lettem... Te még fiatal vagy és munkabíró. Okulj a példámon!« Így lett vége az én dáridós farsangomnak, mielőtt jóformán még ráeszmélhettem volna. És hosszú, keserves böjt következett a nyomában! Úgy álltam ott tétován a város közepén, mint a gyermek a pusztaságban. Fehér, kényes kezeim elszoktak a munkától. Fejem még zúgott a farsangi mámortól; okos, józan gondolat számára nem jutott benne szikrányi hely. Batyuba kötöttem hát cókókómat és mentem, amerre a két szemem látott.

Hosszú hónapokig és hosszú évekig bolyongtam a világban. Hol jól ment a sorom, hol galádul. Hol ragyogott a nap a fejem fölött, hol beborult. És Marko, egyre ritkábban ragyogott... Keresztülkasul jártam a fél világot. Sok népet, országot megismertem; sok magas hegyet megmásztam, sok tengert végighajókéztam. De sehol sem találtam meg a nyugalمامat. Mindenütt nyomomba szegődött a szomorúság, a bánat. Furdalt a lelkiismeret. Belefáradtam.

Egyszer aztán — csak nem régen — arra riadtam fel egy éjszaka, hogy a nevemen szólít valaki.
— Ggegor!

Ki ismerheti nevemet ebben az idegen országban, ezen a pusztá vidéken? — gondoltam magamban és nagyon megijedtem. Néma, sötét éjszaka volt körülöttem. Egy elhagyott üres istállóban dideregtem.

— Gregor!

Poslušam in se stresem. Zakaj pomisli, Marko, spoznal sem bil očetov glas. Njegov glas je bil, tako žalosten. Težka vrata zaškripljejo v vetru, nebo se zasveti, na pragu stoji moj oče, ob palici stoji, sključen do pasu, ves nadložen. Kakor prikazen v sanjah: bilo je, takoj je ugasnilo. Stojim in se tresem, zobje mi šklepečejo od strahu in mraza; a vrata so zaprta, nikogar ni na pragu, svetlega neba ni nikjer in sama gluha noč je naokoli.

Jaz pa sem vedel takrat, da je moj oče umrl in da me je klical ob smrtni uri. Tako žalosten je bil njegov glas, tako očitajoč. In zgrabil sem popotno palico še tisto noč in sem se napotil čez gore in doline, da pomolim ob grobu svojega očeta.«

Pljuskala je ploha, v snopju je šumelo. Marko je mislil: Glej, prišel je človek neznanec, stopil je predme v cunjah, a njegov obraz je moj, njegove misli so moje.

Poslednjikrat je pljusknilo v kozolec in se je utolažilo. Zapihal je veter, oblaki so se razmeknili in so se vzdignili, napotili so se v tuje dežele.

»Ali spiš, Marko?«

»Ni mi do spanja. Pripoveduj, kako si bil šel molit na grob očeta.«

Dolgo je molčal popotnik, nato pa je pripovedoval Marku tole

POVEST O ŽALOSTNEM KONCU ALI PAŠE.

»Ne daleč odtod, o Marko, je paševal Ali paša. Prej mu je bilo ime Feliks, toda Feliks je rastel in

Reszketett bennem a lélek. Mert képzelj csak, Marko, édesapám hangjára ismertem. Az ő szomorúság, szemrehányó hangjára. A nehéz ajtó megcsikordult a szélben, megvillant az ég és a küszöbön ott állt előttem az édesapám botjára támaszkodva, görnyedten, gyámoltalanul. Mint álombeli látomás: jött és tovatűnt... Felállok, egész testemben reszketek, fogaim vacognak a félelemtől és hidegtől. De az ajtó becsukódott mögöttem, a küszöb már üres volt, az ég pedig újra elsötétült és újra néma, kormosötét éjszaka borongott körülöttem.

Ereztem, tudtam, hogy abban a pillanatban halt meg az édesapám és hogy halálos ágyán szemrehányással teli, szomorú hangon hívott engemet. S én még azon éjjel fogtam a vándorbotomat és neki-vágtam, hegyeken, völgyeken keresztül, hogy felkeressem apám sírját vezeklő, engesztelő miatyánkossal.

Kint zuhogott az eső, süvöltött a szél. De a vihar nem zavarta Markót tünődésében.

— Lám! Egy ismeretlen, jöttment ember!... Az utamba vetődött, rongyosan, toprongyosan... De arca az én arcom, gondolatai az én gondolataim!...

Végsőt morrantott a zivatar, majd elült. Szél kerekedett, széthajtotta, idegen tájakra kergette a kimerült fellegeket.

— Alszol, Marko?

— Nem tudok elaludni. Mesélj valamit! Meséld el, hogyan mentél haza az édesapád sírjához vezekelni!

Sokáig hallgatott a jövevény, azután mesélni kezdett. És elmondotta Markónak.

ALI PASA SZOMORÚ TÖRTÉNETÉT.

»Nem messze innen élt Ali pasa. Azelőtt Félix volt a neve. De Félix nőtt, egyre terebélyesedett

rastel in se je razrastel v Ali pašo. Njegovih bogastev ni mogoče popisati z besedami. Hodil bi od jutra do večera, pa bi ne obhodil njegove zemlje. Njegova so bila najbolj rodovitna polja, njegove najbolj sončnate senožeti, njegovi najlepši gozdovi. Kmetom je ostalo komaj par kamenitih lazov. Njegovi hramovi so bili prepolni, njegove žitnice bogatejše od faraonovih, živine je imel več nego svetopisemski Job, ko mu je bil Bog povrnil zdravje. Na prisojnem holmu je stala njegova hiša, bel gradič z zelenimi okni. Tako je stala, da se je grela v soncu od zore do mraka in se je razgledovala po dolini, po siromašnih kmetiških kočah kakor duhovnik z lece. Če je šel človek po dolini in se je ozrl na svetli gradič, se je odkril takoj in se sklonil še niže, kakor da bi mu bil zapel nad hrbtom valptov bič. Tako so se povrnili časi tlake in desetine in suženjstva.

Najbolj čudno pa je, kako se je to zgodilo. Ali paša je bil prišel v deželo, kakor pride vsak mešetar: umazan, premeten, zvijačen in sleparski, a nad vse kratkočasen človek, veseljak po rodu in krvi. Tisti kraji so bili tako rodovitni in od Boga blagoslovljeni, da so živeli kmetje brez velikih skrbi in nadlog; siromaka ni bilo med njimi in tudi zadolženi niso bili, celo hranili so bele tolarje, ker niso bili ne zapravljevalci, ne pijanci. Tako je bilo, ko je prišel v deželo Ali paša, prekanjeni mešetar Feliks, in tedaj se je vse izpremenilo.

Navada je bila, da so sedeli v krčmi samo ob nedeljah, kakor se kristjanom spodobi, in še takrat ne pozno v noč. Nikoli se ni zgodilo, da bi vriskali

és végre Ali pasává hízott. Gazdaságát nem lehet szavakkal leírni. Kora hajnaltól késő estig mehetnél és nem járnád be földjeit. Övéi voltak a legtermékenyebb szántók, a legzsírosabb legelők, a legszebb erdők. A parasztnak alig maradt pár köves, kopár, pántlikányi parcellájuk. Magtárai tömöttebbek voltak a fáraóéinál. Marhája több volt, mint a bibliai Jóbna, miután az Isten visszaadta neki egészségét és kegyelmét. Háza — fehér falú, zöld ablakos kastélya — egy domb déli lejtőén állott. Reggeltől estig sütkérezett a verőfényben és nézelődött a völgybe szorult nyomorult parasztniskók fölött, mint a pap a prédikáló székről a gyülekezet fölött. Ha valaki a völgyből megpillantotta a kastélyt, azonnal lekapta süvegét, mélyen alágörnyedt, mintha már a hátán érezné a hajdú ostorát. Így tért vissza e völgybe a robotnak, a dézsmának és a rabszolgaságnak a kora.

A legcsodálatosabb a dologban azonban az, hogy miként történt mindez. Ali pasa úgy jött erre a vidékre, mint ahogy egy közönséges lócsiszár jönni szokott: piszkosan, agyafúrtna, kétlakian, de jókedvűen, vidám ábrázattal, akinek közelében nem unatkozhatik az ember. A vidék olyan istenáldotta, termékeny vidék volt, hogy a parasztnok minden nagyobb gond és baj nélkül éltek. Szegény nem akadt köztük, adóssága nem volt senkinek. Még félre is tehettek évenként néhány fényes tallért, mért sem részeges, sem tékozló nem volt köztük... Ilyen volt a helyzet, amikor a végzet Ali pasát — más szóval Félixet, az agyafúrt lócsiszárt — erre a vidékre sodorta. Ettől a perctől kezdve minden gyökeresen megváltozott.

Szokás volt, hogy az emberek vasárnaponként összejöttek a korcsmában. De csak vasárnaponként, amiként az egy tisztességes keresztényhez illik is. Késő éjszakáig azonban sohasem maradtak ki. So-

in razgrajali pijanci opolnoči po vasi, ali da bi ležali zjutraj po jarkih in sredi ceste, namesto da bi šli na polje. Komaj pa se je prikazal Ali paša, je bila vsa dolina, kakor da bi jo zlodej obsedel. Delo ni več dišalo nikomur, toliko rajši pa so popivali in prepevali. Ene krčme jim že ni bilo zadosti, pa je ustanovil mešetar drugo in gostov se je trlo pri njem ob delavnikih kakor ob nedeljah, podnevi in ponoči. O, kratkočasen človek je bil in znal je pripovedovati lepe zgodbe. Pripovedoval je o tistih časih, ko je kmet držal roke križem in je imel vsega v izobilici. Polje je rodilo, ne da bi se kdo zmenil zanj, vino se je cedilo v potokih in treba je bilo samo zajemati, pečeni prasci in ocvrti piščanci so letali po cesti; večer praznik. Nihče ni verjel tem neumnim bajkam, ampak lepo je vendar, če sliši človek kaj takega. In mešetar je prerokoval, da tistih časov ni za zmerom konec, temveč da se povrnejo, še lepši in še bolj veseli nego kdaj. Takrat da se povrnejo, kadar bo zakraljeval vsem cesarstvom kralj Matjaž, ki spi v gori za veliko mizo in čaka. No, tudi temu prerokovanju ni verjel nihče, ampak pohujšalo je ljudi neznansko. Prišlo je mednje spoznanje in s spoznanjem je prišla nezadovoljnost. Ko jim je govoril prekanjeni mešetar o brezdelju in

hasem fordult elő, hogy éjfél tájt faluhosszat kurjongattak, vagy zavarogtak, vagy hogy hajnalonként árok- és útszerte fetrengtek volna ahelyett, hogy dologvégezni a mezőre mennének... De alig tűnt fel Ali pasa a láthatáron, egyszeriben minden megváltozott. Mintha maga a pokolbéli ördög szállotta volna meg a völgyet és jámbor népét! Senkinek sem ízlett többé a munka. Annál szívesebben dári-dóztak és nótáztak. Mulatozó jókedvük már nem fért el a falu egyetlen korcsmájában. A lócsiszár hát egy másikat is nyitott és a korcsmája mindig tömve volt. Nemcsak vasárnaponként és éjszakánként, hanem nappal és hétköznaponként is. Mert pompás fickó volt ez a Félix! Nagyszerűen tudta az embereket szórakoztatni és érdekfeszítő történeteket tudott mesélni. Azokról a régi jó időről mesélgetett, amikor a paraszt ölbe tett kezekkel hegyélhetett és tejben-vajban fürödhetett. A mező munkátlanul is dúsan termett; a bor patakokban csurgott, hogy csak meríteni kellett belőle; sült malacok szaladgáltak, rántott csirkék röpködtek útonútfélen. Szakadatlan, vidám ünnepnap volt akkor az emberek sora... Senki sem hitt ezekben az oktalan mesékben, de hát mindenképpen öröm volt ilyen gyönyörűséges dolgokat hallani... És Félix mester azt jövendölgette, hogy azok a régi jó idők nem múltak el egyszer s mindenkorra. Egyszer visszatérnek, s akkor még pazarabb, még vidámabb lesz az élet, mint valaha. Akkor fog ez bekövetkezni, amikor újra Mátyás király fog uralkodni az egész császárságban. Mátyás, aki most egy hegy mélyében alszik egy nagy asztal mellett és várja az idejét... Ebben a jövendölésben sem hitt ugyan senki, de azért mégis elképzelhetetlenül megrontotta az embereket. Helyzetük tudatára ébredtek ugyanis és elégedetlennékké lettek. Amikor a csalafinta, gézen-gúz Félix dologtalanságról és vidám életről me-

veselem življenju, so spoznali nenadoma vse nadloge in težave svojih dni in zahrepenelo se jim je po blagoslovljeni deveti deželi, po kraljevanju kralja Matjaža. Ubija se človek leto in dan — tako so zamislili — pa si privošči komaj v nedeljo kozarec kislice. Kakšna pravica je to na svetu? In opustili so delo in trud in pričelo se je strahovito pijančevanje, kakršnega svet še ni videl. Ob delavnikih, ob belem dnevu so se opotekali ljudje po cesti, kričali so kakor prasci in prepevali, da je bila žalost in sramota. Celo župan sam je ležal nekoč v jarku dva dni in dve noči, preden se je toliko naspal in streznil, da je mogel v krčmo. Župnik je pridigal in je rotil, pa ni pomagalo nič, zato ne, ker ni bilo nikogar v cerkev. Bog se usmili, taki časi so bili, kakor da je bil prišel v deželo sam Antikrist: ne božja beseda ni zalegla več in ne človeška. Polje je ležalo tam neobdelano, senožet nepokošena; Bog je pošiljal dež, pa se nihče ni zmenil zanj; sonce je sijalo, pa je sijalo brez koristi; usula se je toča, pa se še stare babe niso več pokrižale; nastopila je suša, pa nihče ni mislil na molitev in prošnjo pot. Če bi bil zažugal takrat Bog z žveplenim in ognjenim dežjem, bi niti enega pravičnega ne našel na fari in v vseh deveterih vaseh naokoli. Ljudje so živeli kakor pod Matjažem: držali so roke križem in so imeli vsega v izobilici.

Toda, o Marko, kak hitro je minilo to veselo življenje! Komaj so se dobro privadili lenobi in pi-

sélt nekik, egyszerre ráeszméltek paraszti életük minden bajára, nyomorúságára és elfogta őket a vágy az áldott, a mesebeli Tündérország: Mátyás király boldogságos birodalma után... Az ember éjjel-nappal töri magát — gondolták, mérlegelték magukban — és még vasárnap is alig mer megának pohárnyi savanyú vinkót megengedni. Miféle földi igazság ez?... Lassanként abbahagyták a munkát, az örökös fáradozást és olyan rémséges dárídózás kezdődött, amilyent még nem látott a világ. Még hétköznapiokon, sőt fényes nappal is egymásba akaszkodva, szégyenszemre tántorogtak és visítogtak az utcán, mint a malacok. Maga a falu bírása is két nap és két éjjel hempergett egy ízben az út árkában, mielőtt annyira kijózanodott volna, hogy újra korcsmába mehessen... A plébános hiába prédikált és fenyegetőzött... Mit sem használt, és pedig egyszerűen azért nem, mert senki sem járt a templomba. Olyan idők virradtak az istentelen falura, mintha — uram bocsá! — maga az Antikrisztus vette volna magát beléje. Hasztalan volt már minden isteni és minden emberi bölcsesség, kérés és intelem. A földek parlagon gazsodtak, a réteket senki sem kaszálta. Az Isten küldött esőcskét, de senki sem törődött vele. Éltetőn süttött a jóságos nap, de nem lett belőle fikarcnyi áldás. Jégeső zuhant a nyakukba és még a vénasszonyok sem vetettek keresztet. Szörnyű szárazság pusztított, de senki sem gondolt engesztelő imádságra vagy búcsújáró vezeklésre. Ha az Úristen akkor kénköves tüzesővel büntette volna őket, egyetlen igazat sem talált volna az eklézsia kilenc falujában. Úgy éltek az emberek, mint Mátyás királynak mesebeli korában: ölbe tett kezekkel henyéltek és tejben-vajban fürödtek.

Azonban, Marko, nagyon gyorsan vége szakadt ennek a farsangi dárídózásnak. Alig hogy hozzá-

jančevanju, je prišla ura, ko so se streznili ter si pulili lase od žalosti in obupa. Ali paša, zapeljivec in Antikrist, pa se jim je smejal na vse grlo in jih je povpraševal: Kaj ste se že naveličali Matjaževega kraljevanja? Kaj vam ne diši več vino, ki se cedi v potokih, ne teknejo več prasci in piščanci, ki se vam motajo okoli nog pečeni in ocvrti? — O slepar, razbojnik! Docela jih je oropal, do nagega jih je slekel, pa jih je pognal, še vse neumne in zaspalne, na opustošena polja, kakor živino. Ni bilo več najbolj siromašne koč, ki bi ne bila njegova, ne kosca polja, ki ga ni bil ugrabil; ne le doma in zemlje, polastil se je bil celo njih rok, kupil je njih delo in trud za sramoten denar, za slabo kislico; toliko da jim je pustil dušo, in še tista je bila vsa pegasta in zanemarjena in polna kesanja.

Niso se vrnili v deželo Matjaževi časi, temveč časi tlake in desetine in suženjstva. Kmet ni več opravljal svojega dela na svojem polju; tlačanil je gospodu, ki je držal roke križem in je imel vsega v izobilici. Ali paša je bil neusmiljen gospod, bolj okrut in nečloveški, nego katerikoli nemški baron; zato so mu dali kmetje turško ime, ker krščanskega ni zaslužil. Odpustil ni niti groša in obresti je grmadil na obresti. Kmetje so bili bolj njegovi nego živina, ki se ji vsaj klanjati ni treba pred gospodom. Nekaj jih je pobegnilo na Hrvaško, na Nemško in v Ameriko, ostali pa so bili od dolgega pijančevanja,

szoktak az emberek a tétlenséghez és dorbézoláshoz, ütött a kijózanodás órája. Akkor aztán kétségbeesetten tépték hajukat. Ali pasa, a csábító Antikrisztus pedig tele torokkal röhögött a szemükbe és kárörvendve faggatta őket: »Hát már megelégtettek Mátyás király uralmát?... Hát már nem ízlik a bor, amely patakokban ömlik?... És nem ízlenek a malacok és csirkék, amelyek sültén és rántottan lábatlankodnak körülöttetek?...«. Ó, az istentelen gazembere! Utolsó garasukig kifosztotta, mezetlenre vetköztette a parasztokat, aztán barmokként hajtotta a félig még mámoros és tehetetlen, oktondi föld népét az elhanyagolt mezőkre. Nem akadt olyan nyomorult vityilló, amely ne az ő markába került volna. Nem kaszás, aki nem az ő rabjává alacsonyodott volna. Nemcsak házaikat és földjeiket, de hatalmába kerítette még a kerges tenyereiket is: szegyenletes garasokért, silány lőréért megvásárolta a munkájukat és veritéküket is. Éppen csak a lelküket hagyta meg. De az is merőben nyomorult, riadt és szájalomra méltó maradt.

Nem tért vissza a vidékre Mátyás király boldog ideje, hanem a robot, a dézsma és a rabszolgaság kora. A paraszt már nem a saját földjén végezte a saját munkáját. Urának, zsarnokának robotoskodott, aki maga ölbe tett kezekkel henyélt és tejbenvajban fürdött. Ali pasa nem ismert irgalmat. Embertelenebb és lelketlenebb volt, mint egy német hűbérúr. Azért a parasztok török nevet adtak neki. Keresztényre nem szolgált rá... Egyetlen garast sem engedett el senki fiának és könyörtelenül, kamatos kamatostól hajtott be minden fillérnyi tartozást. Szorosabban magához láncolta a parasztokat, mint a barmokat. Hisz ezeknek legalább hajlonganiok nem kellett uruk előtt... Néhányan megszöktek Horvátországba, Németországba, Amerikába. A többiek pedig a hosszú részegeskedéstől, a félelem-

od strahu in od kesanja tako oslabei, da se jim je vrnila v kri pristna tlačanska čud in bi se bili dali vpreči v jarem, če bi bil gospod ukazal. Lahko je zdaj pridigal župnik; cerkev je bila spet polna do vrat, kmetje so klečali in so se trkali na prsi; pomagalo pa ni nič.

Ali paši je prišlo na misel, da si je postavil na prisojnem holmu bel gradič z zelenimi okni. Tam je slonel na lini in si gladil črno brado ter se razgledoval po svojem kraljestvu. Opustil je kupčijo in krčmo in kmetovanje in je živel večen praznik. Z line je videl, kako so se potili kmetje na njegovem polju in srce se mu je smejalo od objesti. Kolikor daleč mu je segel pogled, vse do sončne megle na obzorju so orale črne mravlje, ozirale se trudne na beli gradič ter klonile v pasu, kakor da bi jim pel nad hrbtom valptov bič. — Kaj ste se naveličali matjaževanja? se je smejal Ali paša in njegovo turško srce ni čutilo ne sramu, ne usmiljenja.

Országos Széchényi Könyvtár

től és lelkiismeretfurdalástól annyira elernyedtek, hogy igazi rabszolgai hunyászkodás vett rajtuk erőt és zsarnokuk parancsára még járomba fogni is engedték volna magukat... Könnyű volt most a plébánosnak prédikálni! A templom megint zsúfolásig megtelt. A parasztok alázatosan térdeltek és bűnbánóan verték a mellüket. De már késő volt!

Ekkor Ali pasa egy verőfényes dombon szép zöld ablakos fehér kastélyt építtetett magának. Ott szokott könyökölni az ablakában, mint egy török kényúr. Elégedetten simogatta fekete szakállát és boldogan legeltette szemét a királyságán. Abba-hagyta a kalmárkodást, a csaplárságot és gazdálkodást. Szakadatlan ünnepnap lett az élete. Kastélya ablakából látta, hogyan verejtékeznek robotosai az ő földjein és csak úgy repesett a lelke a kárörömtől. Amilyen messze csak ért a tekintete — egészen a látóhatár legszélén lebegő ködpáraig —, mindenfelé sötét hangyák túrták a rögöt. És ha elcsigázottságuk perces pihenőin véletlenül a fehér kastélyra esett a tekintetük, alázatukban a földig bókoltak, mintha csak a hátuk mögött suhogna a poroszlók szeges ostora... »Mi az? Csak nem elégettétek meg a mátyáskodást?«* — nevetett elégedetten, pokoli kárörömmel Ali pasa és az ő török szíve nem érzett mákszemnyi irgalmat vagy szégyent.

* Az eredetiben »matjaževanje« áll, ami szórólszóra »mátyáskodás«-nak volna fordítható. A szót — a szövegből jól kivehető jelentéstartalommal — Cankar alkotta. A szlovén nép- és irodalmi nyelv hatalmas szókészletét feldolgozó Pleteršnik-féle nagyszótár semmit sem tud róla. De személyes kutatásaimmal sem sikerült a nép között a szó nyomára akadnom. A szó annyira eredeti, hogy nem volt bátorságom lompos körülírással kivetköztetni jellegzetességéből. Ahol a helyzet megengedte, a »matykozás, matyizás« szavakkal is próbálkoztam — a továbbiakban — az eredeti kifejezés lelkéhez férközni.

Imel je pa Ali paša hčerko, ki je po lepoti ni bilo enake na vsem svetu. Skoro bi rekel človek, kakor je v knjigah pisano: da zatemni sonce, kadar se prikaže njen obraz. Njena lica so bila bela in tako prečudno nežna, da jih je morala skrivati vročemu soncu in celo mehki jutranji sapici, ki bi jih hudo ranila. O njenih očeh pa nikakor ni mogoče govoriti s tolikim občudovanjem, kakor ga po pravici zaslužijo, zato ne, ker nobeden jezik na svetu nima besed, ki bi mogle dopovedati to veliko lepoto, ne vzklikov, ki bi primerno oznanjali tesnobno zaljubljenost srca, od teh oči omamljenega. Če so se uprle v človeka, tako velike, globoke, vse sladkosti polne, je moral povestiti glavo, ker bi se drugače zgrudil na kolena in klečal tam ter pozabil na vso spodobnost, na svoje opravilo in na zveličanje svoje duše.

Ampak še večja nego njena telesna lepota je bila lepota in dobrotta njenega srca. Kakor sveta Genovefa, ki je delila siromakom proti volji svojega brezsrčnega in okrutnega moža, tako je tudi prelepa hčerka Ali paše naskrivaj storila mnogotero dobroto zatiranim tlačanom svojega očeta ter jim lajšala nadloge tega hudega življenja.

Zgodilo se je nekega dne, da je prišel v tisto farno, Bog vedi po kakšnem naključju, mlad godec, ki je bil tako imeniten v svoji umetnosti, da ga je Ali paša takoj povabil v svoj beli gradič. Ko so zvečer zažarela okna na holmu in je zasviral mladi godec na svoje čudežne gosli, so obstrmeli kmetje v dolini in so se odkrili, kakor da bi bili zaslišali božji glas,

Volt pedig Ali pasának egy gyönyörűséges leánya. Olyan gyönyörűséges, hogy nem lehetett párját találni az egész világon. Majdnem azt mondhatná az ember — az írás szavaival —, hogy elhomályosult a nap, amikor az ő arcára vetült sugara. Orcái félérek voltak, mint a szüzi hó és olyan csodálatosan üdék és harmatosak, hogy rejtegetnie kellett a forró napsütés, sőt a gyenge hajnali szellő elől is. A szemeiről pedig egyszerűen lehetetlen olyan áhítattal szólni, amilyent igazság szerint megérdemelnének. Mert nincs a világon nyelv, amely azt a gyönyörűséget leírhatná és méltóképpen kifejezhetné azt az ujjongó rajongást, azt a lélekzetelállító szorongást, amely — ezen bűbajos szemek láttára — elfogja és megtölti a szerelemtől mámoros szívet. Ha mennyei édességtől sugárzó mélységes nagy szemeit valakire rávetette, aláhanyatlott a boldog halandó feje, mert különben térdre kellett volna borulnia előttük és elfelejtkezett volna minden társadalmi szokásról és illemről, minden dolgáról, még a lelke üdvösségéről is.

De a teste szépségénél is nagyobb volt az ő lelki tündöklése és szívének jósága. Miként szent Genovéva, aki szívtelen és marcona urának akarata ellenére osztogatott alamizsnát a szegényeknek, akként Ali pasa gyönyörűséges leánya is rengeteg jót tett titokban apja elnyomott robotosaival és enyhítette szörnyű életük szenvedéseit.

Egy szép napon aztán — Isten tudja, milyen véletlen következtében — egy fiatal muzsikusz vetődött a vidékre. Ez a muzsikusz olyan csodálatosan értett a mesterségéhez, hogy Ali pasa azonnal meghívta kastélyába. Amikor este kigyulladtak a dombtetőn az ablakok és a fiatal muzsikusz varázshegedűjén megzendültek a húrok, a parasztok szinte megbűvölten hagyták abba munkájukat a völgyben és megemelték kalapjukat, mintha égi szózatot, an-

angelsko pesem. Sladka tolažba je prišla v njih srce in mnogo jih je bilo, ki so zajokali od radosti in milobe. Tako preotožno je zdihovalo, preradostno vriskalo; še zemlja je zapela, še zvezde so zazvonile s srebrnim zvokom. Nikoli v svojem življenju še ni godel mladi godec tako čudovito, zakaj ugledal je lepo hčerko Ali paše in v tistem trenutku je prešinila njegovo srce silna ljubezen.

Ali paša ga je pogostil, kakor se spodobi za tako imenitnega gosta; dišala so na mizi najslastnejša jedila, v steklenicah se je iskrila najžlahtnejša starina. Godec pa skoro ni okusil jedil in še za vino se ni zmenil veliko. Ves zamaknjen je bil v prelepi beli obraz in čudežno globoke oči device. Tako močna in koprnenja polna je bila njegova ljubezen, da so mu obledela in upadla lica še tisto uro in da so mu palile oči krvave solze. Ali paša je bil ukazal napraviti mehko posteljo, da bi prenočil godec v gradu; godec pa ni legel in ni zatisnil očesa vso noč. Slonel je ob oknu in je zdihoval in gledal proti nebu, tihemu, z belimi zvezdami posutemu. In ko gleda in vzdihuje, se mu zazdi nenadoma, da je začul mehák vzdih iz noči, od neba, kakor da bi bila zavzdihnila zvezda.

Spleza na okno, skoči na plano.

— Kaj si ti, o Milan, godec moj?

Poklical ga je iz line sladák glas in nikoli niso pele njegove gosli tako čudežno, kakor je zapelo takrat njegovo srce.

— Kaj si ti, Milena, ki me kličeš s tako sladkim glasom?

Nagnila je glavo in beli obraz je ugasnil, ker so se bili usuli nanj svetli lasje, plameneči v mesečini.

— Le tiho, tiho, godec moj, da naju ne sliši moj oče. Stopi tja, da vidim tvoj obraz v mesečini. Zakaj je tako bled tvoj obraz?

gyali éneket hallanának. Üdvözítő vigasztalásként csurgott az a szíveikbe és sokan voltak, akik felsírtak az örömtől és boldog megindultságtól. Olyan bánatosan zokogott, olyan ujjongón fel-felharsant a nóta, hogy a föld szíve is megdobbant és a csillagok is megcsendültek ezüstös hangjukon. Még soha életében nem muzsikált ilyen ígézetes-szépen a muzsikus, aki meglátta Ali pasa leányát és abban a szempillantásban olthatatlan szerelem lobbant fel a szívében.

Ali pasa illendően megvendégelte kiváló vendégét. Az asztalon a legpazarabb ételek illatoztak, a butéliákban a legtüzesebb óbor szikrázott. A muzsikus azonban alig nyúlt valamihez. Egészen belefeledkezett Ali pasa leányának bűvös, feneketlen szemeibe. Olyan gyötrelmes-édes sóvárgás epesztette szerelmes szívét, hogy még abban az órában belesápadt, orcái beestek és vérés könny tüzelt szeme pilláin. Ali pasa puha ágyat vettetett éjjelre a vándorhegedűsnek. De ennek egész éjszaka sem jött álom a szemeire. Az ablakban könyökölt és ábrándozott, sóhajtozott, bámészkodott a néma, csillagfényes ég felé. S ahogy így merengett-mélázott, egyszeriben halk neszt hall az éjszakából, mintha egy csillagocska sóhajtott volna feléje az ég boltjáról.

Felmászott az ablakba és kiugrott a szabadba.

— Te vagy az, Milán, édes muzsikusom?

Csodálatos bűbájjal telt meg a muzsikus szíve az égből jövő angyali hang zenéjére.

— Te vagy az, Miléna? A te édes tündérhangod szólít?

Miléna lehajtotta virágfejét, úgy, hogy az ablakból kivilágító fehér arcát elborították a holdfényben ragyogó szőke hajfürtjei.

— Csak halkan, halkan, édes muzsikusom, ne-hogy meghallja édesapám! Lépj oda a holdvilágra! Hadd lássam arcodat! ... Miért vagy olyan halovány?

— Od ljubezni je bled in od koprnjenja, o Milena!

— Stopi v senco, da te ne vidi moj oče. O Milan, kako je žalostno moje srce!

— Kako veselo je moje srce, o Milena! Nisem si upal povzdigniti pregrešnih oči do tebe, da bi te ne razžalil s svojo ljubeznijo. Kakor berač sem bil, ki je pohlepen po kraljevski kroni in skriva globoko v srcu to predrzno pohlepnost, zato da bi ga ne doletela zaslužena kazen. Toda, o Milena, tvoje srce je tako dobrotljivo in usmiljeno, da mi je, beraču, samo ponudilo to prelepo zlato krono. Kako bi ne bil vesel, ko sem zadobil nocoj najlepše kraljestvo, karšnega nima nobeden cesar pod soncem.

— Žalostna sem, o Milan! V tvojih očeh sem videla tvojo čisto ljubezen, moje srce pa je zajokalo. Roka daleč od roke, daleč ustnice od ustnic, srce umira od koprnjenja. Nikoli, o Milan, se ne bosta srečali najini roki, nikoli se ne bodo združile najine ustnice.

— Kako nespametna je tvoja žalost, o Milena! Čemu se je trudil ročni vrvar, da je spletel vrv, čemu je tesal pridni tesar, da je stesal lestvico? Pripravi se, o Milena, in že prihodnjo noč se bodo združile najine ustnice.

Tako sta se menila vso dolgo noč skoro do svetle zarje in sta se domenila. Zjutraj pa je prišel Ali paša, zgrabil je godca pod pazduho in ga je vrgel iz grada, za njim pa je vrgel njegove gosli.

Ves potr in žalosten se je napotil godec v vas in iz vasi na hrib in s hriba v gozd ter se je nastanil v koči, ki je samevala razpadla sredi gozda. Tam je legel na tla in se je razjokal. Ko se je najokal, je zagodel pesem, tako žalostno in milobno, da se

— A szerelemtől és a sóvárgástól, ó Miléna!

— Lépj az árnyékba, nehogy meglásson az édesapám! ... Ó, Milán! Nagyon szomorú az én szívem!

— Az én szívem ujjong örömeiben, ó Miléna. Nem mertem bűnös szemeimet hozzád emelni. Olyan voltam, mint a koldus, aki királyi koronára áhítozik, de vakmerő sóvárgását mélyen a szívébe rejti, nehogy méltó büntetés érje. A te szíved azonban, ó Miléna, olyan jóságos és könnyörületes, hogy a koldusnak maga ajánlotta fel azt a tündökletes aranykoronát. Hogyne ujjonganék hát, mikor az éjjel olyan királyságot kaptam, amilyennel egyetlen császár sem büszkélkedhetik a nap alatt.

— Nagyon szomorú vagyok, ó Milán! A szemedben felragyogni láttam tiszta szerelmedet, de az én szívem felzokogott. Mert rettentő messze esik a kezem a kezedtől, az ajkam az ajkadtól, s mert a szívemet halálos vágyódás emészeti utánad. Ó, Milán! Sohasem fogják egymást érinteni a kezeink, sohasem fognak egyesülni az ajkaink!

— Ó, Milénám! Milyen oktalan a te szomorúságod! Mire való hát a kötélhágcsó és a létra, a derék kötélverő és ács fortélyos munkája? Készülj, Milénám! A következő éjjel már talán egyesülni fognak ajkaink.

Így beszélgettek egész hosszú éjszaka, majdnem a pirkadó hajnalig. Mindent jól meghánytak-vetettek. Reggel aztán jött Ali pasa, karon ragadta a muzsikust és kitaszította a várból, a hegedűjét pedig utána hajította.

Szomorúan, megsemmisülten támolygott a hegedűs a faluból a túloldali dombra, a dombról az erdőbe. Az erdő közepén meghúzódott egy omladozó, magányos kunyhóban. Itt a földre vetette magát és keservesen felzokogott. Mikor kisírta magát, olyan szívettépő, bánatos nóta jajdult fel a hagedűjén, hogy aki hallotta, belefájdult a szíve.

je paralo srce človeku, ki jo je slišal. Gozd je šumel in iz šumenja je stokalo in zdihovalo, prepevalo o veliki ljubezni in globoki bridkosti. Na lini je slo-nela devica in njena lica so bledela in brisala si je solze s svetlimi lasmi. Vsako noč je slišala pesem iz gozda, vsako jutro je bil njen obraz bolj suh in bled in luč njenih oči je ugašala. Ali paša je klical najimenitnejše zdravnike, toda njih učenost ni po-magala nič; ni jih kapljic na svetu, ki bi zacelile ranjeno srce.

Ali paša se je ustrašil in je pomislil, kako dolg-čas bi mu bilo samemu v gradu, če bi mu umrla le-pa hčerka in bi ponoči, ko bi ne spalo njegovo od groze osteklelo oko, romal nemirni njen duh v dol-gem belem oblačilu po stopnicah gor in dol in iz izbe v izbo. In naposled se je domislil.

— Oženim jo!

Tako so prihajali v grad neštevilni gostje iz vseh gradov te prostrane dežele in iz mnogih mest. Sama oblizana gospoda, suhi škrici, rdečenosi ba-roni, jezični dohtarji in druga svojat, ki je zato na svetu, da je in pije in se iz Boga norca dela. Snubec je stopal snubcu na pete, gostba se je vrstila za gostbo, v potokih je lilo sladko vino, klali in pekli in cvrli so noč in dan. Življenje je bilo, veselo in bučno, da svet še ni videl takega. Pijani snubci in njih še bolj pijani pajdaši in vozniki so se opotekali okoli grada, da je bila sramota. Kmetje, ki so se potili na polju, so klonili globoko trudni život in strmeli v grudo, srce polno gorja in kesanja.

Šum in pijančevanje so prinesli snubci v grad, veselja niso prinesli. Milena je stregla gostom in

Olthatatlan szerelem és keserű gyötrelem jajongott a húrokon. A kastély ablakában pedig sápadt arccal könyökölt ki Ali pasa leánya és tündöklő aranyhajával törölte hulló könnyeit. Minden éjjel hallotta az erdő mélyéből felsíró nótát és arca minden hajnalban vékonyabb és áttetszőbb lett, szemeinek ragyogása pedig egyre fakult. Ali pasa világhíres orvosokat hívott a kastélyába, de minden tudomány hiábavaló volt. Mert nincsen orvosság a földön, amely meggyógyíthatná a szív sebeit.

Ali pasa megrettent. Eszébe jutott, milyen unalmas volna neki egyedül a kastélyában, ha a sírba hervadna tündérszép leánya és milyen borzalmas volna, ha nyugtalan szelleme éjfél tájt hosszú fehér palástban kísértene szobáról szobára. Addig gondolkozott, míg végre elhatározásra jutott.

— Férjhez adom!

Attól kezdve állandó vendégjárás volt Ali pasáéknál. A tartomány váraiból és városaiból özönlöttek a hűztüznézők. Nyalka úrfiak, nyelves prókátorok, rezes orrú bárók, keszeg piperkőcök s más efféle népség, amely csak azért van a világon, hogy dorbézoljon és fittyet hányjon a tízparancsolatnak. Egymás kezébe adták a kilincset, valósággal nyüzsgtek a kastélyban, amelyben szakadatlan volt a dinom-dánom. Folyt az édes aszú, éjjel-nappal süttöttek, főztek. Zajos, vidám napok következtek, amelyeneket még sohasem látott ez a vidék. A kérők és a barátaik — kocsisaikkal, inasaikkal egyetemben — részegen botladoztak egymásba a kastélyban és a kastély körül, hogy szegyen és gyalázat volt látni őket. A parasztok, akik a mezőkön verítékeztek, fáradt derekukat még mélyebbre görnyesztették és mereven bámultak a rögbe, szívük pedig tele volt feneketlen keserűséggel.

Hejehuját, tivornyát hoztak a kastélyba a kérők, de örömet, boldogságot nem. Miléna kínálta a ven-

jim je točila kozarce, toda njene trepalnice se niso vzdignile nikoli, dolge in črne — kakor vran na snegu — so le ležale na belih licih. Nobeden izmed snubcev ni bil tako srečen, da bi se bile ozrle nanj njene oči, nobeden tako srečen, da bi se mu nasmehnile njene ustnice. Hodila je med njimi kakor v sanjah, videla ni nikogar, slišala ni šuma in razumela ni nobene sladke besede, ki so frfotale kakor metulji okoli njenih ušes.

Vesel pa je bil snubcev Ali paša sam, ki je bil neprestano pijan.

— Kako neumen sem bil — je pomislil — da sem dremal tak dolgo v tej gluhi samoti. Zakaj pa mi tlačanijo kmetje, da bi ne živel, kakor se spodobi graščaku?

In gostbe so bile zmerom bolj bučne in razkošne. Ali paša se je domislil, da je veselje brez ženske komaj pol veselja in tako so prišle ženske v grad, Bog vedi odkod, čudno našemljene in naščepirjene babnice, ki bi krščanski človek še ne pljunil ne prednje. In začelo se je pohujšanje, da nikoli takega. Milena je pretakala ob lini bridke solze, doli v dvorani pa so se grohotali objestni pijanci in počeli take reči, da jih še opisati ni mogoče.

V pijanosti pa se je spomnil Ali paša, kaj je bil pijančevanja poglavitni vzrok in namen. Tako kakor so pozabili snubci, čemu so bili prišli v gostoljubni grad, je bil pozabil tudi Ali paša sam, da je treba iskati leka za bolezen lepe hčerke, izbirati ženina. Ko se je tako domislil v svoji hudi pijanosti, se je začel ozirati po gostih in vsi so mu bili po-

dégeket, bort töltött a serlegeikbe, de hosszú, holló-fekete szempillái meg sem rebbentek orcáinak vakító haván. A kérők közül senki sem volt olyan szerencsés, hogy szemeinek mélyére láthatott volna, vagy hogy ajkainak csak egyetlen mosolyát is elfoghatta volna. Úgy járt közöttük meseszerű, légies alakja, mintha álmodnék. Nem látott meg senkit, nem hallotta a hejehúját és egyetlen édeskés szót vagy bókot meg nem értett. Pedig ezek csak úgy röpködtek fülei körül, mint a lepkék a rózsaszirmai körül.

Ali pasa állandóan részeg volt és rendkívül örült a kérők duhaj társaságának.

— Milyen ostoba voltam eddig — gondolta magában —, hogy ilyen sokáig gunnyasztottam ebben a süket magányban! Miért robotolnak a parasztjaim, ha nem azért, hogy úgy éljek, amint egy várúrhoz illik?

És a dáridók egyre zajosabbak és fényűzőbbek lettek. Egyszer aztán arra eszmélt Ali pasa, hogy a multság nők nélkül csak félmultság és mindenféle furcsán kendőzött és felcicomázott nőcskéket hozott — Isten tudja honnan — a kastélyba, akikre a becsületes ember még csak rá sem sebecsen. Attól kezdve olyan botrányos tivornya kezdődött, hogy szörnyűség volt nézni. Miléna keserű könnyeket hullatott szobájának ablakában, lent a nagyteremben pedig vihogtak a dévaj és ittas vendégek és olyan dolgokat míveltek, hogy szégyenlem őket elmondani.

Egyszer aztán Ali pasának eszébe jutott a dáridózás igazi oka és célja. Mert miként a kérők megfejtkeztek róla, miért is jöttek a vendégszerető kastélyba, akként Ali pasa maga is elfelejtette, hogy voltaképpen szépséges leánya betegségére keres orvosságot vőlegény képében. Ahogy mámorában ezt így végiggondolta, körültekintett vendégein és meg-

godi, ker so bili veseli in šumni ljudje. Najbolj po srcu pa mu je bil baron Peter, ki je bil v družbi največji razgrajač, najkorenitejši pijanec in pri ženskah najhujši nesramnež. Baron Peter je bil debelušen človek, ne mlad, ne star, zaripljen v obraz, drobne oči v tolšči skrite in zakrvavele; malo plešast je že bil, imel pa je silno košate, rdeče brke.

— Baron Peter! — ga je poklical Ali paša.

— Ukazuj! — se je nasmejal veseli Peter iznad kozarca.

— Ali veš, baron Peter, zakaj si moj gost?

Baron Peter se je začudil in od čuda izpraznil na dušek svoj mogočni kozarec.

— Če veš, vprašam, čemu si prišel in kaj te je privedlo v ta moj samotni gradič in zakaj popivaš za tole mizo že cele tri tedne noč in dan?

Nikoli še ni bilo človeka, ki bi bil vprašal barona Petra, čemu popiva, zato ni vedel odgovora; mislil je, ni se mogel domisliti ničesar.

— Ne zameri, Ali paša, to vprašanje je tako težko in zavozlano, da ti ne morem odgovoriti nanje ob tej lenobni uri. Spomni me jutri pred obedom.

Utrudile so ga dolge besede, natočil si je kozarec in ga je izpraznil; prijazno se je svetil njegov obraz.

Ali paša je bil pijan, ni odjenjal.

— Jaz bi pa le rad vedel, baron Peter, čemu se diš za tole mizo ob tej lenobni uri in zakaj ne piješ rajši doma med svojimi sedmerimi babnicami?

Baron Peter je pogledal srepo in zamišljeno.

állapította, hogy mindegyik kedvére való, mert mindnyájan vidám és hahotás fickók. Legjobban azonban Péter báró tetszett neki, aki az egész társaságban a legmókásabb és leglármásabb dorbézoló, a nőkkel szemben pedig a legpimaszabb széptevő volt. Péter báró puffadt képű, kövérkés ember volt. Olyan sem öreg, sem fiatalféle. Hájás szegődreiből szemtelenül villogtak elő apró, veres szemei. Kissé kopasz volt már, de állán sűrű, kusza szakáll vöröslött.

— Péter báró! — szólította meg Ali pasa.

— Parancsolj! — nevetett Péter jókedvűen a pohara felett.

— Tudod-e, Péter báró, miért vagy a vendégem?

Péter báró elképedt és elképedésében mindennekelőtt fenéig ürítette hatalmas serlegét.

— Azt kérdem, tudod-e, miért jöttél ide? Mi hozott magányos váramba? Miért dáridózol asztalomnál immár harmadik hete éjjel és nappal?

Még nem akadt ember, aki Péter báróhoz ilyen kérdést intézett volna. Azért hát nem is tudott rá hamarjában megfelelni. Gondolkozott, törte a fejét, de csak nem tudott semmi értelmeset kisütni.

— Ne vedd zokon, Ali pasa, de kérdésed olyan bonyolult, olyan rejtélyes, hogy szikkadt agyammal ebben a pillanatban nem tudok rá megfelelni. Majd juttasd eszembe holnap délelőtt!

A hosszú agymunka máris kifárasztotta. Teletöltötte hát a serlegét és egy szuszra felhörpintette. Arca nyájasan ragyogott.

De Ali pasa a részeg emberek csökönyösségével nem tágitott.

— Mégis csak szeretném tudni, miért ülsz kiszikkadt agyaddal asztalomnál ebben a tétlen éjjeli órában és miért nem borozgatsz inkább odahaza hét nőcskéd társaságában?

Péter báró meghökkent és elgondolkozott.

— Zakaj da ne sedim doma?

— Res, baron Peter, to bi rad vedel.

Baron Peter se je naslonil s komolci na mizo in je uprl glavo v dlani, Ali paša se je zibal na stolu in se je smejal grohotoma.

— Stavim, da nobeden izmed vas, mojih častitih in veselih gostov, ne more povedati, čemu mi je bil prišel v goste in zakaj pije nocoj to mojo žlahtno starino. Še ti ne veš, solzna šleva, zaljubljena, dohtar Pavel, ki delaš pesmi in ki te spravi pod mizo kozarec cvička. Povej mi, zakaj visiš tam tako klavrno, a ne da bi predel pravde ter nagajal ljubljanskim natakamicam?

Tedaj pa se je zgodilo, da je skočil izza mize pijani baron Peter, prevrnil ropotoma težki stol ter se udaril z dlanjo po čelu s toliko silo, da se je slišalo v dolino. Nato je pobral stol, sedel za mizo ter izpraznil molče troje kozarcev po vrsti. Baron Peter se je domislil, Ali paša pa je bil tega dogodka tako vesel, da je takoj ukazal poklicati svojo hčerko, lepo Mileno.

Prišla je, kako pridejo čiste sanje. Belo je bila oblečena, ob životu so visele roke, narahlo je klonila glava, dolge črne trepalnice so ležale na licih.

Ali paša je vstal in jo je nagovoril.

— Odpri oči, Milena, zato da boš videla svojega ženina. Izbral sem ti ga po vesti in očetovskem srcu. Baron Peter je tvoj ženin.

Baron Peter se je vzdignil, da bi se poklonil, toda opotekel se je in je omahnil; omamila ga je čista lepota neveste in vino mu je nenadoma zašu-

— Hogy mért nem ülök otthon?

— Úgy van, Péter báró! Erre volnék kíváncsi!

Péter báró az asztalra könyökölt, tenyerébe hajtotta fejét és töprenkedni kezdett. Ali pasa hátradőlt karosszékében és teli torokkal hahotázott.

— Fogadok, hogy közületek — vidám és tisztelt vendégeim — senki sem tudja megmondani, miért jött hozzám vendégségbe és miért nyakalja ma éjjel tüzes boraimat. Még te sem tudod, holdvilág képű, sóhajtozó hős szerelmes, Pál fiskális, aki verseket firkálsz s egy pohárnyi vinkótól az asztal alá részesegszel... Mondd meg, miért szorongsz itt olyan ügyefogyottan, ahelyett, hogy pöreiddel bajmolódnál és csapnád a szelet a ljubljana-i pincérlányoknak?

Ekkor hirtelen felszökött az asztal mellől a részeg Péter báró, úgyhogy recsegve felborult a nehéz karosszék és olyan meggyőző erővel csapott tenyerével a homlokára, hogy talán még a völgyben is meghallották. Aztán felemelte a székét, visszaült az asztalhoz és szó nélkül szép sorjában felhajtott három serleggel. Mert Péter báró megfejtette a találós kérdést. Ali pasa pedig úgy megörült ennek, hogy azonnal maga elé parancsolta leányát, a világszép Milénát.

Úgy jött be Miléna, mint ahogy a tiszta, hősztin álmok érkeznek. Tetőtől talpig fehérben; kezei ernyedten lógtak kétfelől, fejét könnyedén lehajtotta, hosszú, fekete szempillái arcán pihentek.

Ali pasa felállott és így szólt leányához:

— Emeld fel szempilláidat, Miléna, és nézd meg vőlegényedet, akit apai szívem és lelkiismeretem szerint választottam neked! Ime: Péter báró!

Péter báró felemelkedett, hogy meghajtsa magát. De megtántorodott és elszédült. Elszédítette menyasszonyának káprázatos, szeplőtlen szépsége és hirtelen a fejébe szökött a bor. Visszaült hát a helyére,

melo v glavi. Sedel je, naslonil je glavo na roke in je v tistem hipu zaspal.

Milena je omedlela.

Ali paša se je namenil, da napravi svoji hčeri tako svatbo, kakršne še ni videl svet. Povabil je toliko svatov, da je bil grad pretesen zanje. Nekateri so nočevali v krčmi in po kmetskih hišah na vasi, drugi pa so šatorili kar pod milim nebom. To je bila svojat, tako razuzdana, brezbožna in z vsemi grehi obložena, da se Bogu usmili. Ob času najveselejšega matjaževanja niso doživeli tisti kraji takega pohujšanja. To so bili samo svatje Ali paše, nato pa so prišli še Petrovi; kakor črne kobilice so se usuli ti črni škrici, ti malopridni dohtarji in pijani baroni na to nedolžno pokrajino in devetkrat se je ulila ploha, preden je razčistila ves smrad, ki so ga bili prinesli s seboj.

Milena je čakala v svoji izbi poročnega dne. Njen obraz je bil tako bel, da se nič več ni razločila njegova polt od bele obleke. Šivilje, ki so ji šivale poročno obleko, so brbljale in pripovedovale, ona ni slišala ničesar. Skozi lino, proti gozdu so gledale njene globoke oči; poslušala je, če se ne oglasi morda pesem iz zdihujočega zamolklega šumenja. Njene roke so visele mrtvo ob životu, njene ustnice se niso genile, ali njeno srce je klicalo, rotilo.

— Poslednji dan je že, o dragi moj godec, že se bliža poslednja ura. O povej, sporoči, kaj si že čisto pozabil name? Kaj je tako omahljiva ljubezen tvojega srca? Glej, zaročili so me možu neljubljene-mu, ti pa odlašaš! Ko bi vedel, kako te pričakuje moje srce, kako koprne moje roke, da te sprejmejo, objamejo. Pridi, moj dragi godec, o pridi prej, nego pride smrt!

karjaira hajtotta a fejét és abban a szempillantásban elaludt.

Miléna elájult...

Ali pasa elhatározta, hogy olyan menyegzőt készít a leányának, amilyent még nem látott a világ. Annyi násznépet csődített össze, hogy szűk lett a kastély. Egyesek a kocsmában, a falusi parasztházakban éjjeleztek, mások a szabad ég alatt sátoroztak. Olyan zabolátlan, istentelen, erkölcstelen népség volt ez, hogy Uram bocsá! A legтивornyásabb matykózás idejében sem láttak ilyen botrányos napokat azon a vidéken. Pedig ez még csak Ali pasa násznépe volt. Nemsokára megérkezett a Péter báróé is. Mint a sáskaraj özönlötték el a kastélyt és környékét ezek a silány piperkőcök, mihaszna fiskálisok és részeges bárók. Kilenc felhőszakadás is alig tudta elmosni azt a rengeteg bűzt és szemetet, amit erre a szerencsétlen, ártatlan vidékre magukkal hurcoltak.

Miléna a szobájában várta az esküvő napját. Arca már olyan fehér volt, hogy nem lehetett megkülönböztetni fehér ruhájától. A varrónők, akik menyasszonyi ruháját készítették, fecsegték, pletykáztak, de ő nem hallotta őket. Szemei egyre csak az erdő felé merengtek az ablakon keresztül. Figyelte, nem szólal-e meg az erdő sóhajos, tompa suttogásából a jól ismert nóta. Karjai élettelenül lógtak vállairól, ajkai meg sem rebbentek. De szíve kétségbeesetten vergődött, sikongott.

— Eljött az utolsó nap, én drága muzsikusom! Ütött az utolsó óra! Ó, mondd meg, izend meg, hogy már egészen elfeledtél-e? Olyan ingatag-e a te szíved szerelme? Nézd! Eljegyeztek egy gyűlöletes férfival! És te mégsem jössz!... Ha tudnád, hogy vár az én szívem! Hogy sóvárognak karjaim ölelése után!... Jöjj, én drága hegedűsöm! Ó jöjj, mielőtt a halál kopogtatna értem!

Tako je klicalo njeno srce in njene oči, vse trudne od solza, so gledale proti gozdu.

Baron Peter ni bil vesel, da ga ni pozdravila nevesta na pragu. Ali potolažil se je kmalu in še tisti večer se je dodobrega upijanil, tako da je popolnoma pozabil, čemu je bil prišel in zakaj popiva v tako imenitni in slovesni družbi.

— To pa na zdravje tvoji nevesti! — je zaklical ter je trčil z Ali pašo.

— O budalo pijano! — se je zasmeljal Ali paša. Kdo pa se ženi, ali ti, ali jaz? Stavim, dragi moj zet, da še nisi videl neveste s treznimi očmi.

In spet je poskočil baron Peter in se je udaril z dlanjo po čelu, nato pa je izpraznil troje kozarcev po vrsti. Zašumelo mu je vino v glavi, zahrepenelo mu je pijano srce po čistejši lepoti, po belem oblačilu, nežnih licih in sramežljivih očeh. In takoj se je izpolnilo njegovo pijano koprnjenje. Odprle so se duri v razsvetljeno dvorano in na pragu se je pokazala čudovita podoba, kakor od Boga iz nebes poslana, da bi se spokorili in izpreobrnili pijani grešniki. Prešerna družba je umolknila in obstrmela.

Prvikrat so se odprle oči neveste in v dvorano se je izlila njih čista in sladka luč. Na belih licih so vzcvetele rože, rdeče ustnice so se smehljale.

— Pozdravljen, moj ženin, pozdravljeni svatje! Baron Peter je vstal, pijan od vina in od burno vzplapolane, nikoli poznane silne ljubezni. Z opletajočimi koraki se je bližal svoji nevesti, poklonil se je globoko, zgrudil se je na kolena in ji je poljubljal belega krila rob.

Így esengett, rimánkodott a szíve és könnyes szemei egyre az erdő felé leskelődtek.

Péter báró nem nagyon örült, hogy menyasszonya nem üdvözölte a küszöbön. De hamarosan megvigasztalódott és még ugyanaznap este a sárga földig leitta magát, úgyhogy újra tökéletesen elfelejtette, miért jött és miért iszogat ilyen tisztas és ünnepélyes társaságban.

— A menyasszonyod egészségére! — rikoltotta és koccintott Ali pasával.

— Ó te részeges hülye! — röhögött Ali pasa. — Hát ki nőszül? Te vagy én? Fogadok, drágalátos vőm, hogy még nem is láttad józan szemekkel menyasszonyodat!

Ismét felugrott Péter báró és tenyerével ismét a homlokára csapott. Majd egymás után felhajtott három serleggel. Akkor a fejébe szökő bortól mámoros szívét hirtelen leküzdhetetlen vágy fogta el a szépség szeplőtlen tisztasága, a fehér menyasszonyi ruha, a harmatos leányarc, a szemérmes özíkeselemek után. Részeg, kéjelgő sóvárgása azonnal teljesedett is. Feltárult a kivilágított nagyterem ajtaja és a küszöbön egy csudálatos jelenség volt látható, mintha maga az Isten küldte volna birodalmából a tivornyázó bűnösök megtérítésére és megvezeklésére. A dévaj társaságnak ajkára fagyott a szó ámulatában.

Első ízben emelte fel ekkor hosszú szempilláit a menyasszony, s az egész termet eltöltötte szemeinek édes, bűbajos ragyogása. Hófehér orcáin rózsák virultak, piros ajkai mosolyogtak.

— Üdvöz légy, vőlegényem! Üdvöz legyetek, vendégeink! Péter báró felállott, mámorosan a bortól és a sohasem ismert s most hirtelenül hatalmasan fel lángolt szerelemtől. Tántorgó léptekkel közeledett menyasszonyához, mélyen meghajolt, majd térdre

— O ti čista, sveta, glej jaz grešnik nevredni klečim pred teboj. Ne zavrzi me!

Sklonila se je usmiljeno in mu ponudila roko, da jo je poljubil; nato sta se napotila k mizi, med strmečo družbo in mlada nevesta je sedla in je polnila s prenežno roko svojo barona Petra mogočni kozarec.

Tako so pili in se veselili do zore, ki je čudno krvava, grozo oznanjujoča, vzplapolala na vzhodu.

Nevesta se je ozrla skozi visoko okno in je vstala izza mize. V tistem trenutku se je oglasilo iz gozda, kakor pred nevihto šumečega. Oglasila se je vesela, prešerna, zmagoslavna pesem, bližala se je čudovito hitro, kakor na bežečih, grmečih oblakih. Svatje so se spogledali in so prebledeli od groze.

— — — — —«

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

vetette magát előtte és csókolgatta fehér ruhájának szegélvét.

— Ó te fényességes, te szentséges angyal! Nézd! Én nyomorult, méltatlan bűnös térdelek előtted; ne vess meg engemet!

Könyörületesen föléje hajlott Miléna és kezét kegyesen csókra nyújtotta feléje. Aztán az asztalhoz indult vele az egész társaságnak leplezetlen elképedésére. Majd leült melléje és hófehér, harmatos kezével töltötte meg Péter báró hatalmas serlegét.

Így ittak, lakomáztak és vigadoztak egészen hajnalig, amely vérvörösen, rosszat sejtetően lobbant fel a keleti látóhatáron.

Ekkor a menyasszony kitekintett a magas ablakon, majd felkelt az asztal mellől. Abban a pillanatban az erdőből, amely vihart jóslóan zúgott, felzendült egy ujjongó, büszke, diadalittas ének és csodálatos gyorsasággal közeledett, mintha rohanó, dörgő fellegeken száguldana. A násznép egymásra nézett és az arcok falfehérek lettek az iszonyattól.

————— «

Országos Széchényi Könyvtár

IV.

Tako sta ležala pod kozolcem potepuh Marko in trudni popotnik, ki je bil prišel iz daljne dežele, da bi pomolil ob grobu svojega očeta. Nevihta se je polehla, debele kaplje so pošumevale v snopju; na vzhodu so se vzdigali oblaki, že so se robili z rumenim zlatom.

In popotnik je pripovedoval Marku dalje to povest o žalostnem koncu Ali paše.

»Ob tistem času pa je priromal v Ali paševe kraje popotnik; večerilo se je že; počival je na hribu in se je oziral po dolini.

Poznalo se je popotniku, da je bil prišel iz daljnodaljnih dežel; obleka mu je bila vsa razcapana in nerodno zakrpana, čevlji so bili brez podplatov in gole noge so krvavele. Globoko mu je klonila glava, ko se je oziral po dolini in njegove oči so bile vse solzne.

— Pozdravljena, o rodna zemlja, ki sem te premalo ljubil; pozdravljen, moj rodni dom!

Srce se mu je stiskalo od čudne bolečine, od neznanega strahu. Gledal je in poslušal, toda glasu ni bilo iz doline, ni se prikazal človek na beli cesti. Tiho je bilo kakor na pokopališču. Ne vesele pesmi, ne objestnega ukanja; še sonce samo je umiralo tiho za goro. Le od daleč, tam od hriba, od belega gradiča se je glasilo zamolklo šumenje, kakor da bi popivali črni pogrebci.

— Kaj so ti storili, o domovina?

IV.

Így heverésztek a kazal tövében mihaszna Marko és a fáradt jövevény, aki messzi országból érkezett, hogy apja sírján vezekeljen miatyánkjával. A vihar már elült, s csak öreg esőcseppek zörögtek még a kazalba rakott kévéken. Keleten már derengett s a felhőket aranyos sávok szegélyezték.

Az idegen tovább mesélte Markónak Ali pasa szomorú történetét.

— Abban az időben egy vándor vetődött arra a vidékre. Már esteledett, mikor a vándor megpihent a dombtetőn és az alatta elterülő völgybe bámult.

Látszott rajta, hogy messziről jött. Öltözete ügyetlenül toldott-foldott rongyokban lógott rajta; lyukas bocskorából kikandikált véres, sebes lába. Mélyen aláhorgasztott fejjel ült a dombon, s a szeme telezaladt könnyel, miközben a völgyet nézegette.

— Üdvöz légy, szülőföldem, akit nem tudtam eléggé szeretni! Üdvöz légy, szülőházam!

Szívét csodálatos fájdalom és ismeretlen félelem szorította össze. Nézelődött, hallgatódzott, de vakantásnyi hangot sem hallott a völgyből, s a fehérülő országúton nem látott élő teremtetést. Csend borongott körülötte, a temetők csendje. Sem vidám dal, sem pajkos kurjantás nem volt hallható. A nap is haldokolt már a hegyek mögött. Csak messziről, a túlsó dombon büszkélkedő fehér kastély felől szűrődött tompa zaj, mintha fekete sírásók borozgatnának.

— Mi történt veled, szülőföldem?

Napotil se je v dolino, v senci spečo, brezglasno. Na polju je ugledal človeka, prezgodaj sključnega, mrkega, temnega. Hodil je, kakor da bi nosil križ na rami in gledal je v tla. Mimo popotnika je hotel, ne da bi se ozrl nanj in ne da bi ga pozdravil. Popotnik pa ga je spoznal.

— Hej, kam Matijec, kaj me ne poznaš več?

Kmet ga je pogledal srepo in neprijazno.

— Ne poznam te; hodi zbogom!

Popotnik se je začudil in še bolj se mu je stisnilo srce od čudne žalosti.

— Kako, da me ne poznaš? Mojega očeta prijatelj si bil in igral si se z mano, ko sem bil še paclavec. Zelo si se postaral, Matijec! Ves siv si že, skoro bi ti že trebalo bergle, pa ti ne more biti več nego petdeset let. Kakšna žalost te je doletela in kakšna nadloga te je tako hudo potrla?

— Odkod prihajaš?

— Iz daljnih krajev. Leta so minila, da nisem videl svoje rodne zemlje. Zdaj pa prihajam, da pomolim ob grobu svojega očeta.

— Blagor ti, da nisi doživel strahote in nesreče, ki je udarila tvoj rodni kraj. Le brž poveži culo in se vrni v daljno deželo, odkoder si prišel.

Kmet ni pozdravil in se ni več ozrl na popotnika; šel je svojo pot, sključen, truden in teman.

S plahimi koraki, kakor da bi se bal zbuditi bolnika, je stopal popotnik v vas. Naproti mu je prišla starka ob palici, život upognjen do pasu, v roki črn molek, ki je visel do tal. Siv in razgreben je bil njen obraz in je klonil zmerom niže, počitka željan, k razpokani grudi. Hotela je mimo, ne da bi se ozrla na popotnika in ne da bi pozdravila. Popotnik pa jo je spoznal in se je prestrašil.

Az árnyékban gunnyasztó néma falu felé vette útját. A mezőn megpillantott egy koravén, komor, szomorú tekintetű embert. Úgy lépegetett, mintha keresztet cipelne a vállán és a földre bámult. Szónyi, pillantásnyi üdvözlés nélkül akart elmenni az idegen mellett. Az idegen azonban megismerte.

— Hová, Matijec? Nem ismersz már?

A paraszt riadtan, bizalmatlanul nézett rá.

— Nem ismerlek... Eredj Isten hírével!

Az idegen elcsodálkozott, s még keményebben markolt szívébe a szomorúság.

— Hogyan hogy nem ismersz? Hisz barátja voltál édesapámnak és velem is sokszor játszottál tacskozó koromban... Nagyon megöregedtél, Matijec! Egészen megöszültél! Már szinte mankókra szorulsz, pedig még nem lehetsz túl az ötvenen. Miféle bánat ért? Miféle szenvedés tört meg ennyire?

— Honnan jössz?

— Nagyon messziről! Hosszú évek óta nem láttam szülőtte földemet és most hazajöttem, hogy imádkozzam édesapám sírján.

— Boldog vagy, hogy nem élted át azt a szerencsétlenséget, azt a szörnyű csapást, amely szülőföldedet sújtotta. Csak kösd fel újra batyudat és eredj vissza! Abba a távoli országba, ahonnan jöttél!

Ennyit mondott Matijec. Aztán anélkül, hogy a jövevényre nézett volna, görnyedten, fáradtan, szomorúan elkullogott.

Riadt léptekkel — mintha félne, hogy felzaklatja betegét — folytatta útját a vándor. Szembetalálkozott egy botra hajló anyókéval, aki földig érő rózsa-fűzért szorongatott kezében, s akinek fakó, ráncos arcán és roskadozó léptein látszott vágyódása a pihentető síri rög után. Ez is szónyi, ez is pillantásnyi köszöntés nélkül akart elmenni mellette. De a vándor megismerte és szinte megijedt.

— O botra, kaj me ne poznate več? Postojte in se ozrite name!

Počasi je vzdignila starka obraz, iz globokih jam so pogledale ugasle oči.

— Kdo si, tujec, ki prihajaš v ta zakleti kraj? Ne poznam te.

In hotela je dalje ob palici, do pasu upognjena, življenja trudna.

— Botra, kaj me niste držali pri krstu v svojem naročju? Kaj se niste tako lepo igrali z mano, ko sem bil še paglavec? Kako zelo ste se postarali, botra! Moje oči bi vas ne bile spoznale, da vas ni spoznalo moje srce.

Starki so zakrvavele oči, zasolzile se niso, izžete od trpljenja.

— Odkod prihajaš, o Gregor?

— Iz daljne dežele, da pomolim ob grobu svojega očeta. Povejte mi, botra, kakšna huda nesreča vas je zadela, da se je tako brž postaralo vaše telo in da se vam roke tako tresejo?

— Če si prišel iz daljne dežele, le brž se napoti in se vrni tja, o Gregor! Boljše je povsodi na svetu, nego v tej dolini, ki jo je Bog tako zelo in tako zasluženo kaznoval. Zbogom, Gregor!

Še niže se je sklonil njen život, še težji je bil križ na njenih ramah. Morda so se bili oglasili od daleč zvonki spomini na tisto življenje, ki je bilo in ki ga ne bo nikoli več, ki je samo še pol resnica, pol že lepa in neverjetna bajka; ob spominih je zaključevalo kesanje v starem srcu in križ je zarezal globlje v razranjeno ramo.

Popotnik je šel dalje in strah ga je bilo; kakor je človeka strah na pokopališču opolnoči in če sije

— Ó kedves keresztanyám! Hát már nem ismer? Alljon meg egy pillanatra! Nézzen rám!

Lassan fordította feléje tekintetét az anyóka. Fénytelen szemei mély gödrökből rémüldöztek.

— Ki vagy, idegen, aki erre az átkozott vidékre tévedtél? Nem ismerlek!

És tovább akart csoszogni görcsös botjával, görnyedt derekával, életcsömörével.

— Édes keresztanyám! Hisz maga tartott valamikor a keresztvíz alá! És olyan türelmesen eljátszogatott velem, amikor még öklömnyi tacsító voltam! Hogy megvénült, keresztanyám! A szemem soha meg nem ismeri, ha a szívem meg nem ismerte volna.

Az anyókének szenvedésmarta, könnytelen szemét elfutotta a vér.

— Honnan jössz, Gregor?

— Igen messziről, idegen országból, hogy imádkozzam apám fejfájánál... Mondja meg, kedves keresztanyám, miféle szörnyű szerencsétlenség érhetne, hogy ilyen rettentően összeesett, hogy keze-lába reszket?

— Csak gyorsan fordulj vissza, Gregor, ha idegen országból jöttél! Mindenütt a világon jobb, mint ebben az átkozott völgyben, amelyet olyan iszonyatosan és olyan megérdemelten büntet az ég. Isten veled, Gregor!

És súlyos keresztjének terhe alatt még lejjebb roskadtak vállai. Messziről talán megcsendült lelkében halk emléke annak az életnek, amely már soha többé vissza nem fog térni, amely már csak félig valóság, félig szépséges, hihetetlen mese. Az emlékezés új bánattal, új szomorúsággal hasított öreg szívébe és a kereszt még mélyebben vágódott sebettől marcangolt vállaiba.

A vándor továbbment. Olyan rémület fogta el, mintha holdfényes éjféلكor a temetőben kószalna.

mesec še tako svetlo. Kakor mrtveci so bili ljudje, ki jih je srečeval; neprijazno so gledale votle oči, zamolkel, brezzvočen je bil njih glas. In prestrašene oči popotnikove so videle golo, zobato lobanjo in belo rjuho ovito okoli okostnika.

Samotno in žalostno pokopališče je bila vsa vas. Polurazpale koče kakor gomile brez cvetic in brez križa, pozabljene od brezsrdnih sorodnikov. Kakor votle oči iz blatne lobanje so gledala okna, strmela so naravnost na popotnika in so vpraševala: Kam te je zanesla pot, predrzni tujec? Le brž, le brž poveži culo in se vrni v daljno deželo. Povsod je bolje nego v tej dolini, od Boga pozabljeni. — Od nikoder pesmi, ne smeha, ne zvonke besede. Popotnik se je oziral z začudenim in plahim pogledom in mrzla groza je bila v njegovem srcu.

Dospel je do krčme in je skoro ni več spoznal. Manjša se mu je zdela, kakor sključena, zgrbljena od starosti. Nikogar ni bilo na pragu, veža je bila temna; skozi ubita okna je videl v veliko izbo in izba je bila prazna in tiha. Popotnik je stal na cesti in ni vedel kam; zdelo se mu je, da je zapisano nad vratmi: O tujec, ki prihajaš tod mimo, le urno nadaljuj svojo pot, zakaj žalost in puščoba je tukaj.

Ali zašlo je že sonce in blizu je bila noč; popotnik je pomislil in je stopil v krčmo. Duri so bile samo priprte, v izbi ni bilo človeka.

— Hej krčmar, hej, ljudje božji!

Klical je in je priklical nadložnega starca; prišel je in je stal na pragu in se je čudil.

— Lačen sem in žejen.

Starec je prinesel vode in kruha; roke so se mu tresle, njegov obraz je bil čemeran in zlovoljen.

Az emberek, akikkel találkozott, olyanok voltak, mint a halottak. Bizalmatlanul pislogtak üveges szemeikkel; ércetlen, síri volt bátortalan hangjuk. A vándor megrettent. Szemei vicsorgó koponyákat és fehér lepedős csontvázakat láttak a holdfényben.

Pusztá, siralmas temetőhöz hasonlított az egész falu. A düledező vityillók olyanok voltak, mint virágtalan, fejfátlan sírdombok, amelyekről megfeledkeztek a szívtelen rokonok. A házak ablakai sáros koponyák üreges szemeiként meredeztek a vándorra és kérdezték tőle: »Hogyan vetődtél ide, vakmerő idegen? Csak fogd gyorsan a batyudat és fordulj tüstént vissza a messzi idegenbe! Mindenütt jobb, mint ebben az Istentől elhagyatott, átkozott völgyben!«... Sehonnan dal, sehonnan nevetés, sehonnan bátran, vidáman csengő szó! A vándor rémült tekintettel nézett körül és jeges iszonyat vert tanyát a szívében.

Eljutott a kocsmáig. De alig ismert rá a vénségtől horpadt, össze-vissza repedezett épületre. Küszöbe üres volt, pitvara sötét. A bezúzott ablaküvegen keresztül belátott az ivóba. Az is üres és néma volt. A vándor megállt a ház előtt és nem tudta, merre forduljon. Úgy rémlett neki, mintha a kapu felett ez a riasztó figyelmeztetés volna olvasható: »Ő idegen, aki erre jössz, csak siess tova, mert szomorúság és gyász lakik itten!«

De már lehanyatlott a nap és közelgett az éjszaka. A vándor tehát rövid gondolkodás után mégis csak belépett a korcsmába. A szobában nem talált senkit.

— Hé, korcsmáros! Hé, jó emberek!

Hívására előbújt valahonnan egy ütött-kopott, fanyar vén ember. Csodálkozva állt meg a küszöbön.

— Ehetném, ihatnám!

Az öreg kenyeret és vizet tett eléje. Kezei reszkettek, arca kedvetlen, mogorva volt.

— O krčmar, sosed moj, kaj me tudi vi ne poznate več? Vsaj obraz mi pogledjte! Kakšen greh vas teži, da gledate v tla kakor razbojnik?

Krčmar se je ozrl nanj z nezaupljivim pogledom.

— Ne poznam tujcev, ki prihajajo v mojo krčmo.

— O krčmar, jaz nisem tujec. Marsikatero mERICO sem izpraznil pri vas, ko sem bil še paglavec in vaš sosed. Zelo ste se postarali, krčmar, komaj da sem vas še poznal. Vsa dolina se je postarala, kakor da je v jadrnih urah preživela vekove.

— Odkod prihajaš?

— Iz daljne dežele, da pomolim ob grobu svojega očeta.

Vdrugič se je ozrl krčmar na popotnika; pol žalosten je bil njegov pogled in pol zloben.

— Ne boš mu našel groba.

— Kaj mu niste postavili na gomilo lesenega križa, ne napisali imena in letnice?

— Ali ti povem, Gregor, kako je umrl tvoj oče?

— Povejte.

— Ne doma ni imel, niti hleva ne, da bi bil legel med živino, na topli gnoj. Ni ga v tej dolini, o Gregor, ki bi imel hišo in hlev. Kadar se domisli Ali paša, požene na cesto, na polje, pod kozolec tudi mene, starca, če se mu ne poklonim do pasu ter se ne odkrijem do črne zemlje. Tvoj oče je šel na polje, na polje Ali paševo, delal je do mraka, o mraku pa je legel v razor in je umrl. Hlapci so ga pobrali in so ga zagrebli bogve kam. Lahka mu bo di zemlja Ali paševa!

Popotnik je nagnil glavo do mize in zakril obraz z rokami.

— Hej, korcsmáros! Hej, szomszéd uram! Hát maga sem ismer már? Nézzen legalább az arcomba! Miféle bűn nyomja lelkét, hogy mint a gonosztévő. lesütött szemekkel jő-megy?

A korcsmáros bizalmatlan tekintettel bámult rá.

— Nem ismerem a korcsmámba betérő idegeneket!

— De, korcsmáros, én nem vagyok idegen! Nem egy iccével megittam borából, mikor még legény voltam s a szomszédságban laktunk... Ugyan megvénült, korcsmáros! Alig ismertem meg... Az egész falu megvénült. Mintha rövid órák alatt századokat élt volna át.

— Honnan jössz?

— Messziről, idegen országból, hogy imádkozzam apám sírjánál.

A korcsmáros kárörvendő, de egyben szomorú tekintettel újból a jövevényre pillantott.

— Nem fogod megtalálni az apád sírját!

— Hát nem állítottatok neki falfát és nem írtatok rá a nevét és életkorát?

— Megmondjam, Gregor, hogyan pusztult el az édesapád?

— Mondja!

— Sem háza, sem istállója nem volt már, hogy legalább a barmok közé, a meleg trágyára feküdhessék. Nincs, Gregor, ebben a faluban emberfia, akinek saját háza vagy istállója volna. Amikor Ali pasának kedve tartja, vén fejemmel engem is kihajt az országútra, a mezőre, a kazal tövébe, ha nem alázkodom meg előtte derékig, ha földig nem emelem kalapomat... Apád egyszer Ali pasa mezején dolgozott. Ott görnyedezett alkonyatig. Alkonyatkor a barázdába feküdt és meghalt. A szolgák másnap felszedték és a földbe kaparták. Isten tudja, hol... Legyen neki könnyű a föld, Ali pasa földje!

A vándor az asztalra horgasztotta fejét és tenyérébe rejtette arcát.

— Zatorej, popotnik, če prihajaš iz daljne dežele: le brž poveži culo, le brž se vrni tja!

Popotnik je vzdignil glavo in ves izpremenjen je bil njegov obraz. Njegove oči, prej tako plahe in žalostne, so gledale mrko in razbojniško, lica so bila siva in trda, kakor iz kamna izklesana.

— Sedi, krčmar, in pripoveduj mi o kazni božji, ki je doletela to lepo dolino; in o Ali paši, razbojniku, mi pripoveduj.

Krčmar je zagrnil okna in je prižgal svetilko, ki je visela nad mizo. Steklo je bilo okajeno in v umazani rumenkasti svetlobi sta bila obadva čudno mrtvaška. Zunaj ni bilo čuti koraka, ne glasu.

— Težko je pripovedovati o tej sramoti in bridkosti, ko skoro sam ne vem, kako se je zgodilo. Bog je hotel. Kaj še nisi slišal o Matjaževih časih, ko je držal kmet roke križem in je imel vsega v izobilici? No, tisti časi so se bili povrnili v to lepo dolino. Jaz sem jih sam videl in doživel. Sramota mojim očem, da sem jih videl, sramota moji starosti, da sem jih doživel! Ampak, o Gregor, lepi časi so bili...

Krčmarjeve oči so se čudno zasvetile, uprle so se v daljavo, ki je utonila za zmerom. Ali nenadoma se je zdrznil, kakor da je bil ugledal ob oknu grozoten obraz, povetil je glavo in se je potrkal na prsi.

— Bog se usmili nas grešnikov! Razuzdanost je bila takrat velika v tej dolini in pijančevanje je bilo tako strahovito, da bi ne verjel, če bi ti popisaval po pravici te reči. Celó tvoj rajni oče, Bog mu dodeli večni pokoj, je plesal ob postnem času in se

— Azért hát, vándor, ha messzi idegen országból jössz, csak kösd fel újra a batyudat és gyorsan fordulj vissza!

A vándor felemelte fejét és lénye — csudák csudája — egészen megváltozott. Szomorú, riadt szemei most elszántan, marconán villogtak; arca szürke, kemény lett, mintha kőből vésték volna.

— Ül le, kocsmáros és meséld el, hogyan szakadt erre a paradicsomi völgyre az Isten csapása! És a haramia Ali pasáról is mondj el mindent!

A kocsmáros bezsaluzta az ablakokat és meggyújtotta az asztal fölött lógó mécsest. A mécses üvege szennyes, kormos volt és a pislogó, sárgás fényben úgy gubbasztottak ott ketten, mint két halott. Kívülről egy lépés, egy hang nem hallatszott.

— Nehéz beszélni erről a szégyenletes, szörnyűséges dologról, hisz jóformán magam sem tudom, hogy is történt minden. Nyilván az Isten akarata volt!... Bizonyára hallottál már Mátyás királyról és az ő boldog koráról, amikor a föld népe ölbetett karokkal henyélt és tejben-vajban fürdött! Hát azok a gyönyörűséges idők tértek vissza ebbe a völgybe. Magam láttam, magam is megértem őket! Örök szégyene szememnek, hogy látta és vén koromnak, hogy megérte őket... Hanem hát, Gregor, szép idők voltak, annyi bizonyos!

A kocsmáros szemei sajátságos tűzben égtek és az örökre eltűnt messzeségbe révedtek. De aztán hirtelen magához tért és mintha az ablakban egy iszonyú arcot pillantott volna meg, lehorgasztotta fejét és bűnbánólag verte a mellét.

— Isten könyörüljön bűnös fejünkön!... Nagy volt akkoriban a zabolátlanság ebben a völgyben! A dorbézolás pedig olyan szörnyűséges, hogy el sem hinnéd, ha elmesélném a való igazat. Még a te megboldogult apád — Isten nyugosztalja szegényt! —, még ő is táncra perdült, böjti időben. Sőt vén

je ženil na stara leta. O Gregor, sladko in prijetno je bilo takrat živeti, Bog mi greh odpusti, ampak hitro je minil predpust in nastopila je strašna pepelnica. Tako bo storil z ljudmi Antikrist: zapeljal jih bo s sladko posvetnostjo, nato pa jih bo izročil zlodeju in njegovemu ognju.

Krčmarjevo kesanje ni bilo globoko; kakor iz zrahljane prsti je poganjalo zeleno koprnenje.

— Tako je bilo. Ali paša nas je upijanil; in ko smo ležali pijani, nas je oropal in nas slekel do nagega; nato pa smo se zdramili in smo se streznili in smo bili njegovi hlapci. Gregor, ali si videl tisti gradič na holmu? Tisti beli gradič z zelenimi okni je dom Antikristov; tam so domovi, ki nam jih je ugrabil, tam so naša polja, naše senožeti, naši gozdovi; celo naši žulji so tam in pot našega obraza, tudi tisti pot, ki ga še prelijemo do smrti. Samo duše nam ni ugrabil, ali ostavil nam jo je tako razcunjano in umazano, da se Bog nekoč ne bo ozrl nanjo z usmiljenim očesom. Kesanje se trka na prsi, koprni po matjaževanju.

Popotnik je stisnil pesti, oči so se mu zaiskrile.

— Čemu bi ne koprnelo? Čemu bi kmet ne koprnel po matjaževanju? Kralj Matjaž je obljubil in kralj Matjaž ne bo snedel besede. Ali paša nas je osleparil za Matjaževo obljubo, njega je osleparil in nas. Ampak strašno nevarno je, norčevati se iz kralja in njegove besede. — Krčmar, pripravi mi posteljo na podstrešju.

fejfel újra meg is nősült!... Ó, Gregor! Gyönyörűséges volt akkor az élet — Isten bocsássa meg a bűnömet! —, de nagyon gyorsan vége szakadt a farsangnak és utána iszonyatos böjt következett... Így fog az emberekkel egykor elbánni az Antikrisztus: világi gyönyörökkel, hiú élvezetekkel fogja őket lépre csalni, aztán pedig kiszolgáltatja őket a Belzebubnak és az ő pokoli tüzének.

A korcsmáros bűnbánata nem volt mély. Mint a porhanyó talajból, úgy sarjadt ki belőle a sóvárgó vágyódás.

— Ali pasa lerészegített bennünket. Amikor tökrészezen a porban hemperegtünk, akkor kifosztott, meztelenre vetkőztetett bennünket. Mire aztán ki-aludtuk mámorunkat és kijózanodtunk, már az ő szolgálói voltunk... Láttad-e, Gregor, azt a kastélyt a dombon? Az a zöld ablakos fehér kastély az Antikrisztus hajléka. Ott vannak a mi elharácsoltságunk; a mi mezőink, legelőink, erdőink; ott a két karunk munkája, az arcunk verítéke, az apáinké, a magunké és a gyermekeinké holtunk és holtuk napjái. Csak a lelkünket nem tudta elrabolni. De azt is olyan szennyessé és cafatossá tette, hogy az Isten egykor aligha fog irgalmas szemmel ránk tekinteni. Bűntudat kopogtat a keblünkön, de szívünk Mátyás király boldog kora után sóvárog.

A vándornak ökölbe szorult a keze, szemei szikráztak.

— Miért ne sóvároghat? Miért ne vágyakozhatnék a föld népe is Mátyás boldog kora után? Mátyás király úgy ígérte. És Mátyás nem fogja királyi szavát felejteni! Ali pasa megcsalt benneteket Mátyás király ígéretével. Nemcsak benneteket, magát Mátyás királyt is megcsalta!... De szörnyen veszedelmes merénylet gúnyt űzni a királyból és az ő fenséges szavaiból!... Korcsmáros! Készíts nekem fekvőhelyet a padlásodon!

Popotnik je popil vino in komaj da je rekel lahko noč; gospodovalen in osoren je bil njegov obraz, ukazujoč njegov glas. Krčmar je gledal za njim in čudna plahost mu je prešinila srce.

— Bog vedi, hudi časi se bližajo.

In se je pokrižal in je mislil na lepo dobo Matjaževo.

Popotnik je stopil k lini, ki je bila tako ozka, da je komaj vteknil glavo skozenjo. Videl je po dolini, že v noč utopljeni; na oni strani, na holmu, so se svetila grajska okna kakor trepetajoče bele vešče. Nenadoma so ugasnile; ugledale so morda njegov sivi, razbojniški obraz in so se prestrašile; ena sama je še ostala, gorela je mirno z drobnim belim plamenom.

Komaj so ugasnile vešče, se je izvil čudežen glas iz gozda. Popotnik je poslušal in neskončna miloba je napolnila njegovo srce. Tako preseča je bila pesem, tako iz ranjene duše zdihujoča, nenadoma tako prešerna, iz zmagoslavnega upanja vrisajoča, da se je krčilo srce in je kipelo od veselja in bridkosti in so tekle po licih sladke solze.

Popotniku se je zdelo, da ga nekdo kliče in da ga tolaži.

— Nič se ne boj, popotnik, in nič ne omahuj. Sam kralj Matjaž te je poslal, da kaznuješ hudodelca, ki je tako strašno oskrunil njegovo besedo.

In popotniku je bilo, da zdihuje rodna zemlja iz noči, plaka oskrunjena in kliče odrešenika.

— Ne plakaj, o zemljica, prišel sem, da te odrešim!

A vándor kihörpintette a maradék borát. Alig mondott jó éjszakát. Parancsoló, nyers, szinte kihívó lett az arca, a hangja. A korcsmáros utána nézett és megcsoválta a fejét.

— Isten tudja!... Félek, hogy rossz napok következnek...

Keresztet vetett és Mátyás király boldog korára gondolt.

A vándor pedig a padláson a tetőablakhoz lépett. Szűk volt az, hogy alig fért ki rajta a feje. Alatta az éjszaka homályába temetkezett völgy. A túlsó oldalon, a dombon még világosak voltak a kastély ablakai. Reszkető fényük olyan volt, mintha fehér lidércek imbolyognának az éjszakában. Hirtelen aztán kialudtak a lángok. Talán az ő elszánt, marcóna ábrázatát pillantották meg és megrémültek tőle. Egyetlen egy égett csak nyugodt, tiszta fehér lobogással.

Alighogy eltűntek a lidércfények, sajátságos hang szűrődött az erdőből. Határtalan, édes meghatottság töltötte el a vándor szívét e bűbajos hang hallatára. Olyan rimázkodó, olyan fájdalmasan, esedezve sóvárgó, majd olyan büszke, olyan diadalmasan ujjongó és reménykedve sikongó volt az erdő titokzatos hangja, hogy a gyönyörtől és keserűségtől összeszorult a vándor szíve és boldog könnyek gördültek végig az arcán.

Úgy tetszett neki, mintha szólítgatná és vigasztalná valaki.

— Ne félj, vándor! És ne lankadj! Maga Mátyás király küldött, hogy megfenyítsd a gonosztévőt, aki olyan galádul kigúnyolta, kijátszotta királyi szavait.

Mintha maga a szülőföld sóhajtana az éjszakában, zokogna gyalázatában és sikoltana megváltója után.

— Ne sírj, édes szülőföldem! Eljöttem, hogy megváltsalak!

In je legel in je sladko zaspal.

Zjutraj mu je naznanil krčmar:

— Velike gostbe in pojedine pripravlja Ali paša na svojem gradu, ker izbira ženina za svojo hčer. Silno snubcev se je oglasilo od vseh strani in iz vseh dežel, zakaj glas o lepoti Ali paševe hčerke se je bil razlegel po vsem cesarstvu in je segel celo preko njegovih mej. Ali paša je velik gospod in napravil bo svatbo, kakršne svet še ni doživel.

Popotnik se je zasmel z grohotom.

— Res, o krčmar, res še ni doživel svet take svatbe, kakor jo bo doživel na Ali paševem gradu!

Smejal se je s hudobnim smehom in se je napotil v vas. Tu tam je potrkal na okno, stopil na prag.

— Hej, sosed, kaj me ne poznaš več? Zelo si se postaral, sosed! No, pripoveduj no malo, kako pa je bilo o matjaževanju?

In sosed se je zdrznil, vzdignil je trudno glavo; v očeh se je zasvetilo kakor sladak spomin, kakor slajše hrepenenje.

— Kako pa je bilo o matjaževanju?

Zgenilo se je v srcih. V mirno, temno jezero spominov in bolečine je segla luč, kakor silna bela roka in jezero je zdihnilo v globokem dnu in je zavalovalo.

Popotnik je trkal na okna, postajal med durmi. Iskal je oči, ki bi se zaiskrile svetleje ob spominu, src je iskal, ki bi zakričala glasneje od bolečine. In našel je oči, ki so se svetile razbojniško, in srca, ki so se parala od koprnenja in zavisti.

— Glej, sosed, to lepo njivo, ki se ziblje živa v soncu! Tvoja je bila. Glej to belo hišo ob cesti, ta-

Azzal lefeküdt és édesen elszunnyadt.

Reggel újságolta neki a korcsmáros:

— Nagy lakomákat és dáridókat rendez Ali pasa a kastélyában, mert házassítja a leányát. Rengeteg kérő csődült össze mindenfelől az összes tartományokból, mert a leányzó szépségének a híre heted-hét országban elterjedt. Ali pasa roppant nagy úr és olyan menyegzőt fog tartani, amilyent még nem látott a világ.

A vándor érdesen felnevetett.

— Igazad van, korcsmáros! Csakugyan nem látott még a világ olyan menyegzőt, amilyent Ali pasa kastélyában látni fog.

Kérlelhetetlen, gonosz mosollyal az arcán indult a faluba. Itt-ott bekopogtatott egy-egy ablakon, belépett egy-egy ajtón.

— Hé, szomszéd? Hát nem ismersz? Nagyon megvénültél, szomszéd!... Na, mesélj valamit, milyen is volt az a matykozás?

És a szomszéd nekibátorodott. Felemelte fáradt fejét, s a szemében édes emlékezés, s még édesebb vágyakozás csillant meg.

— Milyen is volt az a mátyáskodás?

A szívekben megmozdult valami. Az emlékeknek és szenvedéseknek sötét, mozdulatlan tavába éles fénysugár világított. És mintha hatalmas fehér kéz markolna a poshadt habokba, a tó felnyögött, mélységes feneke háborogni kezdett.

A vándor bekopogtatott az ablakokon, meg-megállt a kapukban. Szemeket keresett, amelyek tüzebben felszikkáznak az emlékezéstől; szíveket, amelyek hangosabban felsikoltanak a fájdalomtól. És talált szemeket, amelyekben a haramiák marcona tüze égett és szíveket, amelyeket hasogatott a sóvárgás és a gyűlölet.

— Nézd, szomszéd, azt a szántót, amelyik ott fürdik a napsütésben! A tied volt. Nézd azt a fehér

ko tujo zdaj in žalostno! Tvoja je bila nekoč. Vzemimi popotno palico, siromak, in se napoti v svet! Ne moreš: tudi popotna palica ni tvoja. Slabši si od živine v hlevu, ki ima krme dovolj in duše nič. — Povej, o sosed, razloži mi, kako je bilo o matjaževanju!

Silno koprnenje je napolnilo zrak; privihralo je z vetrom, puhtelo je iz zemlje, gorelo je iz sončne luči. To je bilo ob tistem času, ko so vozili v dolino svatje od vseh strani, gosposki svatje v gosposkih vozech in je zašumelo na gradu bučno in veselo življenje.

V krčmi je sedelo sedmero mož, popotnik je sedel med njimi. Krčmar je bil zagrnil in zadelal okna; zaspano je svetila okajena svetilka na stropu.

Popotnik je točil.

— Kaj ne bi lahko zmerom tako prijetno sedeli za mizo in srkali to sladko starino? Doživeli ste tisti čas, pa niste znali živeti in tako vam je zatonil.

Kmetje so povsili glave; prezgodnji starci, upognjeni, čemerni, v raševino oblečeni.

Po cesti mimo krčme je pridrdral voz, jadrno je švignil mimo.

— Koliko se jih je že vozilo tod nocoj? Bogati lenuhi, objestni postopači, v gosposkih cunjah, z zlatom in srebrom nakičeni. Osleparili so kralja Matjaža za besedo; kar je obljubil kmetu, so ugrabili zase proti pravici in postavi. Vozijo se na grad, tam jih čakajo obložene mize in polne steklenice. Čigava so tista slastna jedila, ki bodo nocoj pol-

házikót ott, az út mellett! Most olyan árva és idegen. Valamikor a tied volt... Te, szegény ördög, fogjad a vándorbotot és eredj világgá!... Úgy-e nem eredhetsz, mert a vándorbot sem a tied! Nyomorultabb vagy, mint a barom az istállóban! Annak legalább lelke nincsen... Mondd el, szomszéd, meséld el, milyen is volt az a mátyáskodás?

Leírhatatlan sóvárgás töltötte meg a levegőt. A széllel sodródott ide, a földből csírázott elő, a nap-sugárból izzott a szívekbe. Azon időtájt volt ez, amikor a kérők, az úri háztűznézők pompás kocsikban sereglettek mindenfelől a völgybe és amikor Ali pasa várában legduhajabbul zajgott a jókedv és a tivornya.

Hét férfi ült a korcsmában; közepén a vándor. A korcsmáros bezsaluzta az ablakokat. A mennyezetről álmosan pislogott a kormos lámpa.

A vándor megtöltötte a poharakat.

— Nem volna jó mindig ilyen kényelmesen ülni az asztal mögött és szürcsölgetni ezt az édes boroskát? Voltak módok benne, de nem tudatok élni a szerencsétekkel és boldog napotok idejekorán leáldozott.

A parasztok — csupa koravén, görnyedt, darócos, mogorva alak — lehorgasztott fejjel hallgatták.

Az országúton gyors fogat robogott el a korcsma mellett.

— Hány kocsi jött már erre ez éjjel? Dúsgazdag semmittevők, dévaj mulatozók ültek bennük úri ruhákban, arany és ezüst ékszerekkel és drágaságokkal felcicomázva. Csúfot üznek Mátyás király fenséges szavából. Amit ő a föld népének ígért, azt igazság és törvény ellenére maguknak harácsolták. A katélyba járnak. Ott megrakott asztalok és házbó poharak várják őket. Kiéi azok a pompás ételek, amelyek az éjjel meg fogják tölteni ezeket az úri

nila te gosposke želodce? Čigavo je tisto žlahtno vino, ki bo teklo nocoj v debelih požirkih po teh gosposkih grlih?

Povesili so glave; odgovor je kipel iz srca, beseda si ni upala na jezik.

— Kaj nas učiš, popotnik? Povej nam: kaj je treba storiti?

Zasmejal se je, da so se stresla okna in se je razlegel razbojniški grohot po dolini.

— Prisedel je k meni slepar, sladak in prijazen, pravil mi je lepe bajke in mi je točil v kozarec močnega vina. Tako me je upijanil dodobrega in obležal sem siromak na cesti. In oropal me je v tihi noči, snel mi je celo prstan s prsta in uhanе iz ušes in me je slekel do nagega. Krščanski razbojnik bi me bil ostavil na cesti, da bi prespal svojo pijanost; on pa se je polastil ob mojem spanju tudi moje hiše, mojega polja in moje senožeti in, ko sem se zdramil, me je uklenil še samega ter me vteknil v hlev med živino, da mu služim do smrti. — Jaz pa vas vprašam: kaj me učite? Povejte mi: kaj je treba storiti?

Skozi zagrnjena in razbita okna je zašumelo kakor veselo pirovanje iz daljave. Poslušali so in vsi so spoznali, da se bliža ura velike groze, ki spi zdaj še v noči in globoko v srcu.

Popotnik je sedel med njimi bled in ukazujoč; bil je nenadoma za glavo večji od vseh in čuden hlad je dihal od njega, kakor da bi bil iz samega ledu njegov obraz. Nikomur ni prišlo na misel, da bi se pokrižal ter se rešil izkušnjavca.

Svetilka je dremala, zadremala je in je ugasnila. V temi se je razločil samo še popotnikov obraz in

bendőket? Kié az a tüzes bor, amely az éjjel kövér kortyokban fog legurulni ezeken a léhűtő gégeken?

A parasztok lehorgasztották a fejüket. A szívük-ből lázadozva forrongott a felelet, de a szó nem merészkedett a nyelvükre.

— Mire tanítasz bennünket, vándor? Mondd, mit tegyünk?

Felröhögött a vándor, hogy belerázkódtak az asztalok.

— Mellém tolakodott egy mézes szavú, csalafinta szélhámos. Szép meséket dúdolt a fülembe és bódító bort töltögetett a poharamba. Tökrészegett, hogy nyomorultan végigvágódtam az út porában. Akkor aztán az éjszaka csendjében kifosztott. Még a gyűrűmet is lerántotta az ujjamról, még a fülbevalóimat is kitepte a fülemből még az ingemet is lehúzta testemről... A haramia otthagytott volna az út árkában, hogy kialudjam mámoromat. De ő, míg én az út sarában fetrengtem, elbitorolta házamat, szántóimat és rétjeimet, s amikor fölkecmeregtem, magamat is megbilincselte és az istállóban a barmok közé kötött, hogy holtáig neki robotoljak... És én még kérdezem: Mit kívántok tőlem? Mit tegyek?

A bedeszkázott és rongyokkal beaggatott ablakon keresztül odahangzott a dombról a duhaj dorbézolás zaja. Hallgatták és megéreztek, hogy közeledik a szörnyű leszámolás órája, amely azonban egyelőre még alszik az éjszakában és a szívek mélyében.

A vándor sápadtan, parancsolóan ült közöttük. Egyszeriben fejjel lett magasabb mindnyájánál és csudálatos, fagyos hűvösség lehelt arcáról, mintha jégből volna faragva. És senkinek sem jutott eszébe, hogy keresztet vessen és megszabaduljon a kísértéstől.

A mécses pislogott és végre kialudt. A homályban már csak a vándor jégből metszett, halovány

strmeli so nanj kakor uročeni. Besede so bile tišje, šepetajoče; celo gluhi noči niso zaupale, ko so se porodile same iz dna grešne noči.

Kaj so se pogovarjali ob tisti pozni in zlousodni uri, tega ni mogoče povedati. Če bi bil stal človek ob oknu in bi poslušal, bi se mu bili zježili lasje, obraz bi mu bil obledel in srce bi mu bilo oledenelo od groze. Zjutraj bi ga našli mrtvega pod oknom, s spačenim obrazom in stisnjenimi pestmi.

To so bile tiste besede, ki so se glasile pred starodavnimi časi od dežele do dežele in ki so prihajale v kmetiške kočje ponoči, ko spe vsi krščanski, Bogu in gosposki vdani ljudje. Po bliskoma so švigale iz kraja v kraj, kakor kuga: ne gora jih ni ovirala in ne voda, človek ni videl, kdaj jih je zaslišal in kje; zastrupile so mu srce in sam ni vedel. Tiste pesmi so bile, ki so se glasile nekoč in ki so prepevale o krvavem puntu in o stari pravdi.

Poslušal bi človek in njegove oči bi ugledale nenadoma silno strahoto: S kosami in srpi in cepci oborožena se vali rjoveča drhal po holmu navzgor, vije se proti gradu ob večerni zarji kakor silna črna kača; že liže ob grajskem zidu njen ognjeni jez, goreča bakla; v črnem dimu se krešejo, praske-tajo proti nebu rdeče iskre, proti nebu bijejo ostudne kletve. Okna zažvenketajo; grohot in krik; med drhal padajo lepi beneški kozarci, dragoceno platno, svila in žamet; na dvorišče pada razbito pohištvo,

arcát lehetett látni. Úgy meredtek rá valamennyien, mintha meg lennének ígézve. A szavak egyre halkabbak, fojtottabbak lettek. Még a süket éjszakában sem volt bizodalmuk, holott az éjszaka csábító, cinkos méhében születtek.

Hogy miről beszéltek abban a kései, végzetes órában, azt nem lehet elmondani. Ha valaki az ablak alatt hallgatódzott volna, haja az égnek meredt, arca halottassá sápadt és szíve jéggé dermedt volna a borzalomtól. És hajnalra holtan akadtak volna rá az ablak alatt ökölbe szorított kézzel, torz, gyilkos tekintettel.

Azok az igék suhogtak-bujkáltak a korcsma homályában, amelyek hajdanában tartományról tartományra szálltak és éjnek évadján — mikor minden, Istenétől és hűbérurától félő alázatos keresztény lélek az igazak álmát alussza — bekopogtattak a jobbágyok kunyhóiba. Villámgyorsasággal terjedtek vidékről vidékre, mint a dögvész: sem folyamok, sem hegyek nem állhatták útjukat. Az ember nem tudta számát adni, hol és mikor furakodtak a fülébe. Megmérgezték lelkét anélkül, hogy észrevette volna. Azok a régi énekek voltak ezek, amelyek valamikor véres lázadásokról és az ősi jogról, igazságról emlékeztek.

Volna mit hallania az éber fülnek és volna mit látnia a vizsla szemnek: Kaszákkal, sarlókkal, cséphadarókkal felfegyverkezett őrzőgő csöcselék hullámszik a domb felé és vöröslő alkonyattájt a vár köré tekerődzik, mint óriási fekete kígyó. Lángnyelve — lobogó, sistergő fáklya — már nyaldossa a vár falát. A sötét füstben tűzsziporkák ropognak, rémes átkokat szórva az ég felé... Az ablakok csörögnek. Röhej és rikoltozás... A csöcselék közé az ablakokból gyönyörű, metszett velencei üvegpotharak, drága gyolcs, selyem- és bársonyholmik repülnek. A köudvarra nagy robajjal zuhog az ősz-

razčrepinjen porcelan; zaleskečejo se v rdeči dimasti luči zlate in srebrne posode; plamen sega po očrnelih podobah v bakrenih okvirjih. Milost! Dvoje rdečih plamenov, dvoje ognjenih rok se je vzdignilo, v silnem loku pada valpet iz visočine, kroži roke, dvoje onemoglih peroti, izgine v dimu; za njim zafrfotajo beli metulji, frfotajo po zraku, zakrivajo rdeče nebo; beli metulji, pisma starih krivic in krvavih postav; utrudijo se, usujejo se na grmado, njih uboge ožgane očrnele peroti krilijo plaho nad plamenom. Milost! Odprla so se grajska vrata; vreča se je prevalila preko praga, v blatu povaljana, razcapana vreča, debeli graščak. — Kmetje, bratje! — Cepec na plešo, cepec v obraz; po razhojenem blatu brodijo ranjene roke, iščejo zlati poročni prstan, v razhojeno blato kloni glava, okrvavljene, blatne oči iščejo zlati poročni prstan, dragoceno vezilo lepe mlade gospe; cepec na plešo, cepec v obraz; izbite oči padajo v blato — iščejo zlati poročni prstan, vezilo lepe mlade gospe. In vrgli so na grmado debelo blatno vrečo.

Poslušal bi človek: Vijo se črni dimi nad tulečo drhaljo, družijo se z njo, odpirajo ji duri in okna, klet in kaščo; zli duhovi, uročenim očem nevidni, grohotajoči se in preklinjajoči. Nad drhaljo, pred njo in za njo; vodijo jo na črnih verigah, gonijo jo s črnimi biči, tulečo, krvi in vina in pravice pijano. Nastežaj je odprta klet — oj, ljudje, zaslužnjeni, bi-

szezúzott bútor és porcelán. A gomolygó füstben s a pattogó tűz rőt világában megcsillan a szerteszórt arany és ezüst sápadt fénye. A tűz már a rézkeretes, kormos festmények után nyúlkal... Kegyelem!... Két vörös lángnyelv, két lángkar emelkedik a magasba, s a korbácsos poroszló hatalmas ívében nyekken alá; karjaival mint két lankadt szárnnyal kalimpál a levegőben, majd elnyeli a füst; nyomában fehér lepkék egész raja lepi el a rőt eget: fehér lepkék, régi jogtalanságok, véres törvénytevések írásai; röpükben — kimerülve — a máglyára telepszének, megpörkölt, kormos szárnyaik pedig tétován lebegnek a lángok fölött... Kegyelem!... Feltárul a vár kapuja. A pocakos várúr cafatos, sárban hempergő zsákként lódul a küszöbön keresztül... Jobbágyok! Testvérek! Cséppel a kopasz tarkóját! Cséppel a hájas tokáját!... Az összetaposott sárban véres kezek turkálnak; keresik az arany jegygyűrűt. Az összetaposott sár fölé hajlik egy fej; vérben forgó, mocskos szemek mohón fürkészik az arany jegygyűrűt, a gyönyörűséges fiatal várúrnő drága ajándékát... Űsd, vágd! Cséppel a tokáját... a kopasz tarkóját!... A kiverő szemgolyók a sárba gurulnak... keresik az arany jegygyűrűt, a gyönyörűséges fiatal várúrnő drága ajándékát... És a máglyára nyekkengették a kövér, sáros zsákok...

Volna mit hallania a fülnek, volna mit látnia a szemnek: Sötét füstfelhők gomolyognak az üvöltő csöcselék fölött, cinkos szövetségre lépnek vele, kinyitják előtte az ajtókat, ablakokat, pincéket, kamrákat. A megigézett szemek számára láthatatlan, röhögő és átkozódó gonosz szellemekként kajánkodnak a csöcselék előtt és fölött és mögött. Fekete bilincseken vonszolják magukkal; fekete korbácsaikkal hajszolják az őrző, vértől, bortól, igazságtól részeg csöcseléket. Tárva-nyitva a pinceajtók!... Hé, robotos, ostorozott, kiuzsorázott em-

čani, prišel je čas Matjažev! Po stoletnem delavniku večni praznik. Vino je teklo, hripave pesmi so se glasile, ukanje od holma do holma; od holma do holma rdeči plameni in silen črn oblak je pregrel nebo od izhoda do zahoda. In ko je zasijala rdeča zarja, so ležala na holmu, ob grmadi, v blatu in v jarkih razgaljena trupla; od trupla do trupla so hodili biriči in so se sklanjali in so uklepali blatne, onemogle roke v težke verige. Tako je minilo veselo matjaževanje.

Poslušal bi človek...

Popotnik je slonel ob lini tisto poslednjo noč. Mirno je bilo njegovo srce, brez žalosti in brez strahu. Pisana je bila sodba in podkrižal jo je; ne odvrnila bi je ne božja ne človeška moč.

Gledal je v noč, ki je sijala nad dolino v tisočeh belih lučih, tako belih, otožnih, kakor sveče ob mrtvaškem odru. Tudi na njegov obraz so sijale in je bil tako bel kakor mrtvečev obraz.

— Zapisano je in podkrižano; zgodi se, kakor je božja volja.

Tudi nič hrepenenja ni bilo v njegovem srcu in zasmehljivo so se mu napele ustnice, če se je spomnil na neumne bajke in vraže svojih sosedov, na njih neutolažljivo, neumrljivo koprnjenje, tolikokrat izbičano, vselej spet privrelo iz globočine. In obšlo ga je kakor sočutje.

— Zakaj bi jim kratil to koprnjenje? Kako bi živeli brez njega? Zdaj še nosijo svoj jarem, kako bi ga nosili, če bi ne bilo Matjaževe besede, če bi nenadoma ugasnila sveta nebesa, ki se svetijo v da-

berek! Megvirradt Mátyás ideje! Évszázados hétköznapiok után örökös ünnepnap!... Folyik a bor. Rekedt emberek röhögnek. Kurjongatásuk visszhangzik dombtetőtől dombtetőig... A vörös lángok és a rémséges fekete füstfelhő a dombok fölött kelettől nyugatig áthidalja az égboltozatot... És amikor pirkad a hajnal, a dombokon, a máglyák körül, a sárban és az árkokban meztelen mellel fetrengenek a gyújtogatók... Majd jönnek a poroszlók... le-lehajolnak és sorjában nehéz vasbilincsekbe verik a kormos, véres, tehetetlen karokat... Ez lett gyászos vége a mátyáskodásnak...

Volna mit hallania a fülnek, volna mit látnia a szemnek...

A vándor azon az utolsó éjszakán ott állott az ablaknál. Nyugalom volt a szívében, cseppnyi szomorúság és félelem nélkül. Kész volt az ítélet és hitelesítve volt keresztyével. Nem másíthatta meg már sem isteni, sem emberi hatalom.

Az éjszakába bámult, amely milliónyi csillagával úgy ragyogott a völgy felett, mintha sápadt, gyászoló gyertyákkal világítana egy óriási ravatal körül. Az ő arcát is megvilágították e síri fények.

— Kész az ítélet! Alá van írva! Legyen meg az Úr akaratja!

Minden vágy és remény kihamvadt a szívéből és kicsinylő mosolyra rándult az ajka, ha szomszédainak esztelen meséire és babonáira, vigasztalan, kiríthatatlan sóvárgására gondolt, amely annyi keserves és végzetes csalódás után is mindig újra és újra fészket vert szívükben. Részvétfélet érzett irántuk.

— Miért vegyem el tőlük ezt a sóvárgást? Hogyan lehetnének meg nélküle? Most még vonszolják igájukat. Hogyan bírnák el Mátyás király ígéretének igéi nélkül? Mi lenne velük, ha váratlanul kilobbanna a messziről feléjük csillanó üdvösséges menyország fénye? Nem tudják magukat megváltani.

ljavi? Ne more se odrešiti sam, zatoorej blagor mu, da veruje v odrešenika.

Premišljeval je in je gledal proti gradu, ki se je svetil na holmu. Vsa okna so bila razsvetljena, bele luči so migljale skozi noč.

— Tam je dvorana, polna veselih, pijanih svatov. Ali paša moži svojo hčer. Za obloženo mizo, pred polnimi kozarci sede črno oblečeni škrici, sleparski dohtarji in debeli baroni. Oče, kje je moj rodni dom? Morda je v tistem samem dolgem požirku, ki ga je bil pravkar nagnil iz silne srebrne čaše debeli baron? Ali morda v tistem dragocenem kozarcu, ki ga je pijani dohtar Pavel, osramočeni snubec, zalučil na tla, da se je razdrobil v tisočero svetlih črepinj? Morda celo v tisti rumeni potici, ki jo je bil prinesel v dvorano na srebrnem krožniku neroden služabnik, pa se je spotaknil ter mu je zdrknila na tla in se zakotalila in povaljala v prahu? Oče, kje je naše svetlo, živo polje? Ali paša ženi svojo hčer. Morda je naše polje pripeto na njeno poročno obleko, drobna čipka na njenih prsih, svetel gumb na njenem krilu? Ali morda samo pentlja na njenem drobnem čeveljčku, samo svilen rokavica na njeni nežni roki? O, ali pa morda celo tista lepa tuja roža v njenem poročnem šopku, ki se je je bil dotaknil ženin z nečisto roko in je uvenela prezgodaj? Oče, kje so naše zelene senožeti, kje je naš temni, šumeči gozd? V enem samem

Boldogok hát, hogy legalább hihetnek a megváltásukban és a megváltójukban!*

Eltűnődött és a dombon tündöklő kastély felé nézett. Az összes ablakok ragyogtak, s a fényes ablakszemek messze beletüzeltek az éjszakába.

— Ott a kastély, tele kurjongató, részeg népséggel! Ali pasa házasítja a leányát. A roskadozó asztalok körül a habzó serlegek előtt feketébe öltözött piperkőcök, ravasz fiskálisok és pocakos bárók terpeszkednek... Hol van, édesapám, az én szülőházam? Talán éppen abban a hosszú kortyban, amely most csúszott alá az öblös kupából a hájas báró torkán? Vagy talán abban a drágaköves billikomban, amelyet a megszegyenült kérő, a részeges Pál prókátor épp most vágott a padlóhoz, hogy ezer csillogó szilánkká zúzódott? Vagy talán éppen abban a szép sárga tortában, amelyet egy ügyetlen inas pazar ezüstmívű tálcán az imént hozott a terembe, s amely a megbotlott inas hebehurgia kezéből a padlóra pottyant és tovagurulva meghempergett a porban? Édesapám! Hová lett a mi aranykalászos, gyönyörű szántónk? Ali pasa házasítja a leányát. Talán finom csipkeként a menyasszony mellére, vagy szikrázó pitykeként az övére van tűzve a mi szántónk? Vagy talán csak pántlika parányi topánkáján? Csak selyemkesztyű áttetsző habkezén? Vagy tán éppen az a remek délszaki virág a menyasszony csokrában, amelyhez tisztátalan ujjakkal nyúlt a vőlegény s idő előtt el kellett hervadnia?... Édesapám! Hol vannak a mi zöld legeleink? Hol a mi árnyékos, suttogó erdők? Egyetlen egy este lekaszálta őket egy idegen kasza,

* E sorokban fejeződik ki legfoghatóbban a regény alap gondolata, amely egyúttal a maroknyi szlovén nép lelkiségének egyik legjellegzetesebb, legtragikusabb és egyben legrokonszenvesebb vonása. Ezért nyomattam — az eredetitől eltérőleg — megkülönböztetett betűfajával. (A fordító).

večeru jih je pokosila tuja kosa, v eni sami uri ga je posekala tuja sekira. Počivaj mirno, oče, v pre-zgodnjem grobu. Prišel sem, da pomolim ob tvoji gomili; in pomolil bom, da Bog še ni slišal take molitve. Ali paša moži svojo hčer in svet še ni do-živel take svatbe. Tudi v tebi, oče, tudi v tvojem srcu je kljuvalo hrepenenje, iz spomina porojeno. Potrpi, oče: nocoj se ti izpolni koprnjenje in napra-vim ti matjaževanje, da ga boš v grobu vesel.

Tako je molil popotnik.

To je bilo tisto noč, ko se je oglasila glasneje pe-sem iz gozda. Vabila je, bližala se je in same rado-sti je bila polna. Kdor jo je slišal, je pomislil na svojo mladost in na sladke oči svoje ljubice in srce mu je prešinila čudna miloba.

Pesem je utihnila, trepetala je še pod nebom, združila se je z zvezdami in v vse lepši luči so zasi-jale.

Godec je stal pod gradom, v senci kostanja, v skriti noči, in je čakal svoje neveste. In od grada se je spustila nebeška podoba, bela nevesta, in je utionila v senco kostanja, v skrito noč.

— Kak pozno prihajaš, dragi moj godec! Ko bi videl, kako so že vsa bleda in suha moja lica in ka-ko so objokane moje oči. Glej, zaročili so me ne-ljubljenemu možu, debelemu baronu!

Godec pa ni bil nič žalosten, zasmel se je zvonko.

— Ubogi, debeli baron! Do gozda sem slišal nje-gove glasne požirke in njegovo smrčanje, ko je za-spal pod mizo. Povej mi, o nevestica, zakaj pa so bledela tvoja nežna lica in zakaj so jokale tvoje le-pe oči? Kaj nisi slišala moje pesmi in kaj ni bilo

egyetlen egy órában többől kivágta egy idegen fejse!... Aludj békében, édesapám, korai sírodban! Eljöttem, hogy sírodnál elmondjam vezeklő imámat. Olyan imát mondok majd, aminőt még nem hallott az Úristen... Ali pasa házасítja a leányát. A világ még nem látott ilyen mennyegzőt;... Benned, édesapám, a te szívedben is rágsált az emlékezőstáplálta sóvárgás. Várj még egy kissé, édesapám! Az éjjel beteljesednek sóvárgó vágyaid, s olyan matykozást csapok neked, hogy még a sírodban is ujjongani fogsz örömödben!

Így imádkozott a vándor.

Azon az éjszakán volt ez, amelyen hangosabban sírt fel a hegedű az erdő felől és rimánkodva, ujjongva közeledett. Aki hallotta, ifjúkora és szerelmesének búbajos szeme jutott az eszébe, s a szívét igézetes, édes mélabú ejtette meg.

Egyszer csak elhallgatott a dal. Csak búvös visszhangja repesett még a levegőben és összeölelkezett a csillagokkal, hogy azok még tündöklőbben szikráztak.

Már a kastély tövében, egy gesztenyefa árnyékában állott a muzsikos és az éjszaka homályába burkolózva várta a menyasszonyát, aki a kastély falán kápráztató égi jelenségként ereszkedett alá, majd eltűnt a gesztenyefa árnyékában.

— Olyan későn jöttél, drága muzsikusom! Ha tudnád, milyen halavány és vékony lett már az arcom! S hogy mennyit sírtam utánad! Nézd! Eljegyeztek egy gyűlöletes férfival, a pocakos báróval.

De a muzsikos cseppet sem szomorodott el, sőt csengő vidáman felnevetett.

— Szegény pocakos báró! Az erdőig hallatszotak hangos kortyai és hortyogása, amikor elaludt az asztal alatt. De mondd csak, édes menyasszonyom, miért sápadtak meg hamvas orcáid és miért harmatoztak gyönyörűsége szemeid? Hát nem hal-

toliko vere v tvoji ljubezni, da bi čakala name z veselim srcem še na cerkvenem pragu?

— O dragi, koliko je bilo ljubezni v mojem srcu, da ni bilo za vero nič več prostora. Tako daleč je bila pesem in tako blizu je bil baron! Da nisi prišel nocoj, o godec, bi bil šel za mojim pogrebom, ko nisi hotel z mano pred oltar. Kje imaš konja in voz?

— Saj se še ne mudi, saj je še dolga noč. Povečerjaj in poslovi se lepo od očeta in ženina, da ne bo hudega spomina po tebi. In dobro se zavij, gor-ko se odeni, da ti ne bo mraz, ko bova jezdila skozi gozd. Od grada pa se nikar nič ne poslavljaljaj, tudi ne oziraj se ne, kadar prestopiš poslednjikrat prag njegov. Zato da ti ne bo srce težko in da te ne bo strah. Zdaj pa se lepo napravi, kakor se spodobi nevesti, odpri vesele oči, z veselimi ustnicami pozdravi svate, da jim osladiš poslednjo uro, tem ubogim črnim svatom. In kadar začuješ mojo pesem, vstani in pridi.

Tako je stopila nevesta v dvorano, med pijane svate, pred pijanega ženina, ki se je zgrudil prednjo na kolena in poljubljal njenega krila rob. Ni še ura minila, pa se je oglasila iz gozda vesela, prešerna, zmagoslavna pesem, bližala se je čudovito hitro, kakor na bežečih, grmečih oblakih. Svatje so se spogledovali in so prebledeli od groze.

Neveste ni bilo v dvorani; iskale so jo osteklele oči in je niso našle; skozi odprte duri je pihal mrzel veter. Ali paša se je hotel vzdigniti in ni mogel;

lottad a hegedűm izenő dalát? És nem volt hited a saját szerelmedben, hogy repeső szívvel várj rám még az oltár küszöbén is?

— Ó, édesem! Annyira tele volt a szívem szerelemmel, hogy mákszemnyi hely sem maradt benne a hit és a remény számára. Olyan messze volt a te éneked és olyan közel a báró! Ha nem jöttél volna értem ma éjszaka, holnap már csak a temetésemre jöhettél volna! Hol a lovad és hol van a kocsí?

— Nem olyan sietős a dolog! Hiszen még hoszszú az éjszaka! Csak vacsorázzál meg szép nyugodtan és búcsúzzál el szépen édesapádtól és vőlegényedről, hogy ne emlékezzenek rád rossz szívvel! És jól öltözködjél fel! Meleg palástot végy magadra nehogy fázzál, amikor az erdőn keresztül vágtatunk. A kastélytól azonban ne végy búcsút! És vissza se nézz többet, ha utoljára átlépted márványküszöbét, hogy ne legyen nehéz a szíved s hogy ne félj!... Most pedig szépen csinósítsd ki magadat, ahogy egy menyasszonyhoz illik és vidám szemekkel boldogan mosolygó ajkakkal köszöntsd a násznépet, hogy megédesítsd ezeknek a szerencsétlen nyomorult léhűtőknek utolsó órájukat! Mikor aztán meghallod a hegedűmet, állj fel és gyere!...

És a menyasszony belibbent a nagyterembe az ittas násznép és a részeg vőlegény elé, aki térdre hullott előtte és csókolgatta ruhája szegélyét. Egy óra sem telt bele és az erdőből ujjongó, büszke, diadalmas ének csattant fel. Hihetetlen gyorsasággal közeledett, mintha rohanó, dörgő fellegeken száguldana. A násznép egymásra nézett és az arcok felfehérek lettek az iszonyattól.

Ekkor a menyasszony felállott és elhagyta a termet. Eltűnt. Üveges szemekkel kereste a megrettent násznép, de nyoma veszett... A nyitott ajtókon át hidegen húzott a szél. Ali pasa fel akart emelkedni

ležalo mu je na ramah, na rokah in nogah kakor železne verige; hotel je zakričati in ni mogel; tiščalo ga je za vrat kakor železna roka.

Na pragu se je prikazal silen človek, velik in črn; črne oči so sijale iz kamnitega obraza, glava mu je segala do stropa.

— Pozdravljen, Ali paša!

Odzdrava ni bilo; sto grozopolnih oči je strmelo nanj.

— Ali paša, zakaj nas ne pozdraviš? Zakaj nas ne vabiš za to obloženo mizo, med te vesele svate? Hranil in zbiral si za nas, za razkošno matjaževanje, ki nam si ga bil obljubil. Zdaj prihajamo, da podelimo s tabo; po svoj pravični delež prihajamo.

Ali paša ni prosil milosti. Slonel je na velikem stolu, glavo globoko nagnjeno nazaj, roke na kolenih. Obraz njegov je bil ves siv, oči so bile široko odprte in so gledale belo. Ustnice pa so se smejale tako prešerno in zlobno, kakor se smeje lobanja. Tako se je smejal Ali paša, ko je slonel na lini in gledal na prostrana polja in na senožeti.

— Hej, tlačani, kaj ste se naveličali matjaževanja?

Nič ni prosil Ali paša in tudi slišal ni, ko je govoril popotnik.

— Po svoj delež prihajamo. Ti si zapravil svojega, zapil in zapiroval. Kar je ostalo, je naše, vse do poročnega prstana na tvoji roki. To so naši domovi, naša polja, naše senožeti in naši gozdi. Doplnil si!

Nič ni slišal Ali paša in tudi čutil ni, ko se mu je odprl na čelu nenadoma rdeč studenec in je lil v počasnem in lenem curku mimo oči po licih navzdol. Okamenel je prešerni in zlobni nasmeh na njegovih ustnicah.

ültéből, de nem tudott. Mintha vasbilincsek nehezédnének vállára, kezére, karjára. Kiáltani szeretett volna, de nem bírt.

Egy hatalmas ember jelent meg ekkor a küszöbön. Egy óriási, sötét alak. Kőkemény arcából feketén szikráztak szemei, feje a mennyezetet verte.

— Üdvöz légy, Ali pasa!

Senki sem viszonzta köszöntését. Száz iszonyattól teli szem meredt feléje.

— Ali pasa! Mért nem viszonzod köszöntésünket? Mért nem invitálsz terített asztalodhoz vidám, ünneplő násznéped közé? Gyűjtöttél, kuporgattál a számunkra, a megígért pazar matyizásra. Most eljöttünk, hogy osztozkodjunk veled! Eljöttünk a törvényes részünkért!

Ali pasa nem kért kegyelmet. Hatalmas karosszéken gögösen hátrarántott fejjel terpeszkedett, kezei a térdein heverték. Arca egészen hamuszürke volt, szélesre tárt szemei féhéren meredeztek. Ajkai azonban kevélyen és gonoszul vigyorogtak, mint a csupasz, síri csontkoponyák. Így vigyorgott mindig Ali pasa, amikor kastélya ablakában könyökölt és végtelen földjeiben és legelőiben gyönyörködött.

— Hé! Rabszolgáim! Talán már megelégtétek a mátyáskodást?

Semmit sem kért Ali pasa és nem is hallotta, mit mond a jövevény.

— A részünkért jöttünk! Te eltékozoltad, eldári-dóztad a tiédet. Ami megmaradt, a miénk! Egészen az ujjadon ragyogó jegygyűrűig. A mi kunyhóink, a mi szántóink, a mi rétjeink, a mi erdeink! Te bevégezted!

Semmit sem hallott, semmit sem érzett Ali pasa. Azt sem érezte, hogy hirtelen vörös lék nyílt homlokán és sűrű vére lassan patakozott szemei mögött az arcán lefelé. A gögös, gonosz vigyor ráfagyott.

— Hej, tlačani, kaj ste se naveličali matjaževanja?

Ugasnile so luči v dvorani. Svatje so iztegali roke in so padali hropeč. Skozi duri, skozi razbita okna je vriskal vihar. Črni oblaki so bežali po nebu, na vzhodu je vstajala krvava zarja.

Zdramila se je vas, vsa dolina se je zdramila v pijani radosti; črne tolpe so se vzdigale iz tal in so se opotekale proti holmu, tolpe nerodnih sužnjev, ki so omahovali kakor v poluspanju, ker so čutili še zmerom železne verige na rokah in nogah. Odprle so se jim nastežaj bogate kleti, odprli so se neizmerni sodje in v potokih je teklo vino; padali so na kolena, pili so v dolgih požirkih in so obležali. Svečila jim je dvojna bakla: jutranja zarja, ki je prodirala izza oblakov in silni plamen, ki je bil ovil Ali pašev gradič kakor z rdečim plaščem. Tu tam se je pretrgal rdeči plašč in iz ocrnelega trupla je planil črn svat, prevalil se po holmu ter odkotalil v dolino. Prikazal se je baron Peter sam, osmojen in omamljen, brez brk in brez suknje; skočil je k potoku, legel je na trebuh, razprostrl je roke in je požiral, da se Bogu usmili. Ko je vstal, si je obrisal ustnice z dlanjo, ozrl se je naokoli in je zaklical s pijanim glasom.

— Ni lepo, Ali paša, da nam kuriš o svetem Jakobu!

Nato je legel in zaspal. Spali so tudi kmetje, ležali so v blatu in vinu, kakor snopje, ki jih je bil razmetaval vihar po njivi. Tako so spali do večera. Zvečer pa so prišli biriči, pobrali so jih, kakor pobira otrok pod drevesom zaspane hrošče in so jih

— Hé! Jobbágyok, robotosok! Hát megelégtelték már a mátyáskodást?

A teremben kialudtak a lámpák. A nászvendégek tapogatózva kalimpáltak karjaikkal és hörögve felfelbuktak. Az ajtókon és a bezúzott ablakokon keresztül süvöltött a szél. Fekete felhők kergetőztek az égen. Keleten pedig véresen derengett a hajnal.

Felébredt a falu. Az egész völgy örömmámorban úszott. Sötét tömegek nőttek ki a földből és a domb felé siettek. Gyámoltalan rabszolgák tömegei. Dermedt félálomban támoltyogtak. Még mindig érezték kezükön, lábukon a vasbilincseket... Tágra nyíltak előttük a teli pincék; megnyíltak az óriási hordók és patakokban ömlött a bor. Nekitérdeltek és hosszú kortyokban vedelték, míg hanyatt nem vágódtak a földön... Két fáklya fénye világított nekik: a pirkadó hajnal, amely a felhők mögül vörösen előderengett és a hatalmas lángoszlop, amely Ali pasa kastélyát piros palástba burkolta. Itt-ott kihasadt a piros palást, egy-egy nászvendég megpörkölt, kormos alakja buggyant ki belőle és bukfencezve karikázott végig a lejtőn a völgy fenekére. Maga Péter báró is előbukkant, mámorosan, pernyésen, szakáll és kabát nélkül; a patakhoz csörtetett, a pocakjára hasalt, kiterpesztette karjait és istenigazában habzsolta az üszkös vizet. Amikor föltápáskodott, tenyerével megtörölte a száját, körülnézett és rekedt, részeges kappanhangon kukorékolta:

— Nem szép tőled, Ali pasa, hogy Szent Jakab éjszakáján ilyen tüzet raktál a tiszteletünkre!

Aztán végignyekkent a földön és elkezdett hortyogni. Hortyogtak a parasztok is. A bortól sáros földön fetrengtek, mint a kévék, amelyeket a vihar szerteszórt a mezőn. Így heverték egészen estig. Estefelé aztán jöttek a poroszlók, összeszedték őket, mint ahogy a gyermek a fa alatt összeszedi a bódult cserebogarakat. Még jóformán félálomukban bi-

povezali še napol speče, v prelepih sanjah vriskajoče.

— Matjaž, o Matjaž!...

Ob tistem času je jezdil skozi gozd na belem konju mladi godec s svojo nevesto; na belem konju je jezdil in držal jo je v naročju, svojo mlado, lepo nevesto, kakor kralj Matjaž Alenčico.

— — — — —«

To je tista povest o žalostnem koncu Ali paše, ki jo je pripovedoval Marku razcapani in bosonogi popotnik.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

lincseltek meg őket. Sokan gyönyörűséges álmaikban még ujjongva rikoltozták:

— Mátyás! Ó, Mátyás!

Ugyanabban az időben a fiatal muzsikusz fehér paripáján az erdőn át vágatott menyasszonyával. Fehér paripán ült és ölében tartotta fiatal, bűbajos menyasszonyát, mint Mátyás király Alencsicut.* —

—————«

Ezt a történetet mesélte a kazal végében a rongyos vándor Markónak Ali pasa szomorú végéről.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

* *Alencsica* a szlovén népköltészetben Mátyás király menyasszonya, illetőleg felesége. Egy népballada elmeséli, hogyan mentette ki Mátyás Alencsicut a törökök fogásából. (A fordító).

Marko je poslušal v poluspanju. Nebo se je bilo zjasnilo, tanki sivi oblaki so bežali proti izhodu, nad goro se je zasvetila zarja. Iz mokre prsti je puhtel bel sopar, globoko je sopla nasičena, odpočita zemlja.

»Kako pa je bilo s popotnikom?« je vprašal Marko in je dremal. Z zaspanimi očmi ni videl človeka, razcapanega in ubogega, ki je stal pred njim trepetajoč in globoko upognjen, kakor nadložen starec ob palici.

»Kako pa je bilo s popotnikom?«

Zasopel je glasneje, že je zadremal in kakor v sanjah se mu je zdelo, da se ziblje pred njim bradat in sključen starec, popotnik brez miru, ahasver. Ziblje se ob palici, z dlanjo je bil zasenčil oči in se ozira proti zlatemu izhodu.

»Dani se in dolga je še moja pot. — O Marko, popotnik je zadel križ na svoje rame, težak in silen križ, kakor si ga je bil iztesal. Odpusti mu in moli za njegovo ubogo dušo!«

Kakor v sanjah je videl Marko: plamen na holmu, rdeč in visok, do neba segajoč. Iz plamena, iz črnega dima se je izvil človek; grozopolne so njegove oči, njegov obraz je bled in spačen; na licih, na rokah krvave pege, ne ogenj jih ni izžgal, ne voda izpraznila. Izvil se je iz plamena, opotekal se po grmičevju, po grapah v dolino; črni dimi, dolge črne roke so segale za njim, vile se nad njim; klo-

V.

Félálomban hallgatta Marko a szomorú történetet. Közben kiderült az ég. Vékony, szürke felhők vonultak kelet felé, s a dombtetőn feltetszett a hajnal. Az átázott talaj lomha fehér füsttel pipázott. Mélyen lélekzett a jóllakott, kipihent föld.

— Hát a vándorral mi történt? — kérdezte Marko bóbiskolva. Álmos szemeivel nem látta a nyomorult, rongyos embert, aki görnyedten, reszketve állt előtte botjára támaszkodó, gyámoltalan aggastyánként.

— Hát a vándorral mi történt?

Hangosabban kezdett szuszogni és újra elnyomta a buzgóság. Álmában úgy rémlett neki, mintha egy szakállas, roskatag öreg ember imbolyogna előtte, a nyughatatlan örök vándor: Ahasvér. Támolyog vándorbotján, tenyerével beárnyékolja szemeit és az aranyló kelet felé vizsgálódik.

— Nappalodik és még hosszú út áll előttem!... Ó, Marko, a vándor vállára vette súlyos, magácsolta keresztjét. Bocsáss meg neki és imádkozzál esendő lelkéért!

Úgy rémlett Markonak, mintha álmodnék... Mintha vérvörös, égig nyúló tűztengert látna a dombon... A lángból, a fekete füstgomolyból egy alak bontakozik ki. Rémülettel teli szemekkel; falfehér, eltorzult ábrázattal; arcán, kezein véres, kiégethetetlen, kimoshatatlan forradásokkal... Kibontakozott a lángtengerből és a bokrok és gödrök között a völgy irányában botladozott. Gomolygó sötét füstfelhők hosszú fekete csápokként nyúlkál-

nil je glavo, iztegal onemogle roke, milosti proseč. Zabučal je plamen, zatulil v vetru, prešeren grohot se je razlegel v dolino, objel je popotnika kakor z žgočim, dušečim dimom, butil ga je bežečega ob tla. »Hej, tlačan, kaj si se naveličal matjaževanja?« Vstal je omamljen; v eni sami uri se mu je upognil hrbet, so upadla njegova lica, so onemogle njegove trepetajoče noge. Zadel je na rame križ, ki si ga je bil iztesal sam in se je napotil na pot brez konca. Poslednjikrat ga je videl Marko s polspečimi očmi, ko se je zazibal, visoka črna senca, na daljnem holmu ter zatonil.

Marko je zaspal in ko se je zdramil, je sijalo sonce visoko na nebu. Vstal je, pomel si je oči ter se ozrl začuden.

»Glej, prespal sem vso noč in vse lepo jutro. In kako čudne so bile moje sanje — Bog vedi, če so bile sanje. Na slami se pozna, da je ležal tam človek. No, Bog z njim in milost njegovi duši! Velik razbojnik je bil.«

Prijazno in toplo mu je svetilo sonce v obraz, ko je stopal v dolino. Vesel je bil svežega, mladega polja, ki se je bilo šele komaj otreslo rosnih sanj in pozdravljal ga je z veselimi očmi; tudi gozd se je bil že zdavnaj zdramil, preleknil se je, krepak in prešeren ter zašumel, zasmel se ob spominu na nevihto, ki mu je bila razmršila kuštravo glavo. Marko se mu je odkril in ga lepo pozdravil. Zakaj Marko je vedel, kaj se spodobi.

Romal je, romal; tam je zagodel svatom, ondi pijancem; tam je kosil, ondi večerjal; spal je kjerkoli. In dobro se mu je godilo.

tak utána... Ő lehorgasztotta fejét és kegyelmet kérőleg kitárta lankadt karjait... Sistergett a láng, üvöltött a szélvész, kárörvendő röhej visszhangzott a völgyben és fojtogató füstként körülölelte a futtában földre tepert vándort... Hé, rabszolga! Hát megelégedted már a mátyáskodást?... Támolyogva tápáskodott fel... Egyetlen órában meggörnyedt a háta, beesett az arca; reszkető lábai egyetlen óra alatt felmondták a szolgálatot... Vállára vette magaácsolta keresztjét és vég nélküli útra kerekedett. Utoljára látta Marko — még szinte félalmában —, amikor a távoli dombon magas fekete árnyék-ként elsuhant.

Markót elnyomta az álom. Amikor felébredt, már magasan ragyogott a nap az égen. Felkelt, kidörzsölte szemeit és csodálkozva körülnézett.

— Lám! Átaludtam az egész hosszú éjszakát és ezt a remek hajnalt. És milyen furcsák voltak az álmaim! Bár — Isten tudja — álmok voltak-e csakugyan? A szalmán — ott ni! — még meglátszik, hogy ember feküdt benne. No, de Isten legyen irgalmas lelkének és kegyelme kísérje útjain!... Nagy bűnös volt...

Nyájasan, melegen süttött a nap az arcába, amint a völgy felé lépegetett. Vidámította az üde tavaszi mező, amely még alig ébredt fel harmatos álmából. Örömtől csillogó szemekkel üdvözölte. Az erdő is már régen talpon volt. Jókedvűen nyújtózkodott egy nagyot, aztán megzúgott, felnevetett, mert eszébe jutott a vihar, amely összecibálta borzas fejét. Marko leemelte előtte kalapját és illedelmesen köszöntötte. Mert Marko tudta, mi illik.

Ment, mendegélt. Itt násznépnek muzsikált, ott holmi részegeseknek. Itt ebédelt, amot vacsorázott. Aludt, ahol az alkonyat ráborult. És pompásan ment a sora.

»Kako daleč se je udomil moj ujec!« je potožil Marko natihoma, ko je bil truden. »Rad si odpočije človek, rad zaspi v mehki postelji. Tudi belega kruha bi časih rad in žlahtnega vina. Da bi me že pozdravil na pragu moj bogati ujec!«

Prišel je Marko v vas, ki je bila vsa tiha in neprijazna. Kmetje so delali na polju; v raševino so bili oblečeni, vsi so bili upognjeni kakor trudni starci, gledali so čemerno in noben mu ni odzdravil.

»Kaj tukaj si se udomil, o ujec moj?« se je začudil Marko. Prašal je starca, ki mu je prišel naproti, prašal je žensko, ki je sedela na pragu; nato se je pokrižal in je pomolil očenaš.

»Bog ti dodeli večni pokoj, o Ali paša, ujec moj! Kakor si bil velik slepar in razbojnik, vendar sem te vesel in lep je nate spomin v mojem srcu. Zakaj bi jih ne zaslužnil, če ti nudijo roke in hrbet? Zakaj bi ne vzel, če ti mečejo še srajco pred noge? Bog ti dodeli večni pokoj, Ali paša; umrl si nedolžen in brez greha!«

Nato pa se je spomnil na capastega in bosonogega popotnika in se je hudo razsrdil.

»O cigan, kaj tako si me ociganil? Glej, zdaj bi stal tam na pragu Ali paša, bradati in veseli ujec moj, pozdravil bi me in bi me pogostil in napojil, kakor se spodobi in bi mi pokazal povrhu še svojo lepo hčerko, zato da bi bilo deležno sladkosti moje srce. Začeli bi se preimenitni dnevi, tudi meni bi bila napočila lepa doba Matjaževa. Morda bi se bil celo oženil. Tako pa si me ociganil, o cigan, da sto-

— Milyen messze költözött nagybácsikám! — panaszkodta halkán magában, ha elfáradt. — Jólesnék az embernek megpihennie, puha, vetett ágyban aludnia. Fehér cipó és egy kis borocska sem volna rossz néha... Csak már az én gazdag bácsikám küszöbére érnék!

Ment, mendegélt. Egyszer egy csendes, kihalt, barátságtalan faluba vetődött. A parasztok a mezőn dolgoztak, durva darócruha lógott rajtuk, s mind olyanok voltak, mint a százéves aggastyánok. Komoran néztek és egy sem viszonzta Marko köszöntését.

— Csak nem itt telepedtél meg, bácsikám? — hökkent meg Marko. Megkérdezett egy szembejövő öreget, megkérdezett egy küszöbén gunnyasztó anyókat, aztán keresztet vetett és elimádkozott egy miatyánkot.

— Adjon az Isten örök nyugalmat neked, Ali pasa, bácsikám! Nagy szélhámós és gazember voltál, de azért örömmel gondolkodom rád és szívesen emlékezem rólad... Miért ne tetted volna őket rabszolgáiddá, ha maguk kínálják karjaikat és hátukat? Miért ne harácsolád volna el mindenüket, ha még az ingeiket is lábaid elé rakják?... Adjon az Isten örök nyugalmat neked, Ali pasa! Ártatlanul és büntetlenül kellett meghalnod.

Aztán a rongyos, mezítlábás vándor jutott az eszébe és elfutotta a méreg.

— Ó, te zshivány, hogy rászedtél! Lám, most ott állna a küszöbön Ali pasa, az én szakállas, jókedvű bácsikám! Üdvözlne és szépen megvendégelne engemet, amint az egy nagybácsihoz illik is és tetejébe még szépséges leányát is megmutatná, hogy örüljön és ünnepeljen a szívem. Pompás napok következnének és számomra is felvirradna Mátyás király boldog korszaka. Talán még meg is házasodnám! De te, zshivány, úgy elámítottál, hogy most itt

jim zdaj na cesti s to harmoniko in ne vem, ne kod ne kam.«

Črne razvaline so stale na holmu, gledale so v dolino z velikimi, belimi, zlobnimi očmi: Hej, tlačani, kaj ste se naveličali matjaževanja? — Kmet je klonil trudni hrbet in je gledal v tla.

Marko je pljunil srdito, nato je zavzdihnil ter se napotil z urnimi koraki iz doline v kraje, kjer je sijalo bolj veselo sonce.

Romal je, romal; tam je zagodel svatom, ondi pijancem; tam je kosil, ondi večerjal; spal je kjer-koli. In dobro se mu je godilo.

Nekoč, popoldne je bilo, že skoro v mrak, je došel Marko v mrtvo vas. Nikoli in nikjer še ni videl tako pustih in zapuščenih krajev. Polje je bilo tam, ampak tiho, udušeno, neobdelano in z osatom in plevelom porastlo. Ceste grapave, neposute in nerazvožene, kakor da nikoli ni stopila nanje človeška noga. Na senožetih, na polju — kakor da je bilo kamenje deževalo z neba, belo, ožgano kamenje, kakor ga Marko še na prisojnih, kamenitih lazih nikoli ni videl. Še gozd, ki je gledal od daleč na te žalostne kraje, je bil ves tih in oprашen in še sonce, še to visoko sonce je bilo oprășeno, slepo, in čemer-no. In od nikoder človeškega glasu.

Ves plah in potrť je bil Marko, ko je stopal v vas. Hiše prazne, temne, razpale. Duri zaklenjene, okna razbita. Marko se je čudil in prešinel ga je strah.

»Glej, prišel sem v zakleto vas, od Boga kaznovano za veliki greh!«

Prišel mu je naproti starec ob palici, zasenčil je oči, kakor da bi se mu bleščalo in je pogledal Marka zelo začuden in ves vesel.

állok az országúton evvel a harmonikával és azt sem tudom, merre forduljak vele.

Üszkös romok feketélltek a dombtetőn és tágra meresztett gonosz szemekkel néztek a völgybe: »Hé, rabszolgák! Talán megelégtették a matykozást?« A paraszt görnyedt alázattal állott a barázdán és fásultan maga elé révedt üveges szemeivel.

Marko bosszúsan köpött egyet, aztán felsóhajtott és a völgyből fürge léptekkel más vidékekre sietett, hol vidámabban süt a nap.

Ment, mendegélt. Itt násznépnek muzsikált, ott holmi részegeseknek. Itt ebédelt, amott vacsorázott. Aludt, ahol az alkony ráborult. És pompásan ment a sora.

Egyszer alkonyat felé egy kihaltnak látszó faluba érkezett. Még sehol és sohasem látott ilyen elhagyatott, árva vidéket. A mező néma, fülleteg, műveletlen volt és aszat, dudva borította. Az utak gödrösek, kövezetlenek, járatlanok voltak, mintha soha emberi láb nem taposta volna őket. A réteken, a szántókon — mintha köeső zúdult volna rájuk az égből — fehér körengeteg izzott, aminőt Marko még a déli fekvésű, sziklás, szakadékos partokon sem látott soha. Még az erdő is, amely messziről arra a szomorú vidékre nézett, néma és poros volt. És még a nap is vakon, ködösen, fanyarul világított az égboltozat magasán. És sehonnan köhentesnyi emberi hang.

Lehangoltan, szomorúan lépegetett Marko a faluban. Az út szélén üres, sötét, omladozó házak bebetesztelt kapukkal, bedeszkázott ablakokkal. Marko egyre jobban elképedt. Már szinte félni kezdett.

— Lám! Elátkozott faluba tévedtem, melyet az Isten valami nagy bűne miatt megvert!

Ekkor — botjára támaszkodva — egy öreg jött feléje. Aszott tenyerének ernyője alul pislogott feléje,

»O blagor meni! Blagor mi, da sem po tako dolgih letih ugledal mladost!«

Tudi Marko se je začudil.

»Nič se ne čudi, otrok ljubeznivi, in daj, da se te nagledam, kakor mi srce želi. Toliko let je že minilo, tako pustih in samotnih let, da nisem videl rdečih lic in belih zob in veselih oči.«

Starec je gledal in ko se ga je nagledal, je šel dalje svojo trudno pot.

»Hvala ti, o dete ljubeznivo, in veliko sreče na romanju!«

Marku se je smilil starec, ki ga je bila spravila starost ob pamet.

Šel je dalje. Na pragu je sedela starka in Marko je postal pred njo.

»O botra, kaj ne veste, kje je hiša moje tete Agate?«

Starka je vzdignila premrle oči in ves se je zasvetil njen obraz.

»O blagor meni, da sem po tako dolgih letih ugledala mladost! Ti mladi, lepi fant, kaj ne bi malo stopil v mojo izbo, da ti postrežem z latvico mleka? Saj si pač lačen in žejen, na čevljih se ti pozna, da imaš dolgo pot za seboj.«

»Bog vam povrni, botra, ne, lačen nisem in ne žejen. Povejte mi, kje je hiša tete Agate; tam je zame miza pogrnjena in postelja postлана.«

Starka je pokazala s prstom in Marko se je napolnil. Samotna hiša je stala ob cesti, tiha, speča. Duri so bile zaprte, okna so bila zagrnjena; pred pragom je rastle trava.

mintha kápráznék a szeme. Szörnyen elcsodálkozott Marko láttára és kitörő örömmel üdvözölte.

— Ó, üdv nekem! Üdv nekem, hogy annyi hosszú év után találkoztam az ifjúsággal!

Marko csak ámult-bámult.

— Ne csodálkozzál, kedves gyermekem! És engedj meg, hogy szívem szerint, kedvemre kigyönyörködhessem magamat látásodban! Annyi éve már, annyi magányos, árva éve, hogy nem láttam piros arcot, fehér fogakat, mosolygós szemeket.

Az öreg nézte, csak nézte és amikor már kedvére kinézte magát, fáradtan tovább csoszogott.

— Hála neked, édes gyermekem! A szerencse kíséren vándorutadon!

Marko megszánta az öreget, akinek a vénség megzavarta az esztét.

Tovább mendegélt. Egy küszöbön egy anyóka gubbasztott. Marko megállt előtte.

— Hé, anyókám! Nem tudja-e, merre van az én Ágota nénikémnek a háza?

Az anyóka ráemelte fénytelen szemeit és egyszerűen felragyogott az arca.

— Ó, üdv nekem, hogy annyi hosszú év után találkoztam az ifjúsággal!... Nem jönnél-e be egy kicsit a szobamba, gyönyörűséges, fiatal leventém, hogy megkínáljalak egy fazék tejjel? Hisz bizonyára megszomjaztál és megéheztél már! A bocskorodon hosszú út pora szürkéllik.

— Isten fizesse meg, anyókám, a jóságát! De nem vagyok sem éhes, sem szomjas... Mondja, merre találom meg Ágota nénémnek a házát! Ott terített asztal és vetett ág vár rám.

Az anyóka csontos ujjával a kunyhó irányába bökött és Marko arrafelé indult. Az út szélén magányos, csendes ház szunyókált. A kapuja csukva volt, ablakai bezsaluzva. A küszöb előtt magasra nőtt a fű.

Marko je odprl in je stopil v vežo. Tudi v veži je rastle trava, na vlažnih stenah je poganjal mah, dišalo je po plesnobi in trohnobi.

»Teta Agata!«

Zaškripale so duri in iz izbe je pogledala plaho stara, sključena ženica, zavita v dopetno sivo ruto. Čudno bel in ves zgrbljen je bil njen obraz; tudi njene roke so bile bele in so se tresle.

»Teta Agata, kaj me ne poznate več?«

Iztegnila je bele, tresoče roke in oči so se ji zasolzile od radosti.

»O blagor mi, da sem te ugledala pred smrtjo; sam božji angel ti je kazal pot. Stopi, o Marko, stopi v izbo, da te nahranim in napojim in da ti napravim mehko posteljo, ker si truden in je že blizu noč.«

Prijela ga je za roko in ga je povedla v izbo; nato je pogrnila mizo z belim prtom, ki je dišal nekoliko po trohnobi, prinesla je oprášeno steklenico in kruha in svinjine. Njen obraz je bil ves nemiren, dvoje kapelj krvi je bilo stopilo v lica, noge so stopicale neprestano, roke so si dale mnogo opravila, oči so nenadoma oživele in so se svetile prijazno. Marko je jedel in pil in prijetno se mu je godilo.

»Tako sem te vesela, Marko! Odkod prihajaš? Kod si se mudil tak dolgo, da se nisi nič oglasil pri meni, zapuščeni starki?«

»O tetka, prijazna tetka moja, zelo sem truden in rad bi spal. Po svetu sem romal, po širokem, veselem, in toliko sem videl dežel in mest, da so že zaspale moje oči.«

Obšla ga je bila resnična in globoka utrujenost, tako mehka in sladka, kakor da bi ležal do vrata v mirni topli vodi. Zapuščenega doma tišina in

Marko benyitott a kapun s a tornácra lépett. A tornácon is fű burjánzott. A nyirkos falakon moha zöldellett és dohos penészszag terjengett mindenfelé.

— Ágota néni!

Megnyikordult az ajtó és a szobából ijedten nézett ki egy töpörödött, talpig szürke kendőbe burkolt anyóka. Sápadt arcán ezernyi ránc tekergett. Vértelen, fehér kezei reszkettek.

— Ágota néni! Hát nem ismer már?

Ágota néni kitárta reszkető, fehér karjait, szemei pedig könnyesek lettek a váratlan örömtől.

— Üdv nekem, hogy még egyszer láthatlak holtom előtt! Maga az Úristen angyala vezérelt hozzám... Jöszte, Marko! Jöszte a szobámba, hogy megvendégelhesselek és puha ágyat vethessek elcsigázott tagjaidnak! Hiszen már esteledik!

Kezén fogta és a szobába vezette Markót. Aztán kissé dohos szagú, de tiszta fehér abroszt tett az asztalra, majd egy boros üveget, kenyeret és oldalt hozott elő. Szokatlan nyugtalanság lett úrrá rajta: fakó arcát kétcseppnyi vér színesítette, lábai szünet nélkül tipegtek, kezei állandóan izegtekmozogtak, szemei megélénkültek és barátságosan csillogtak. Marko evett és ivott s nagyon jól érezte magát.

— Úgy, de úgy örülök neked! Marko! Honnan jössz? Hol, merre bolyongtál-késtél olyan sokáig, hogy egészen megfeledkeztél rólam, elhagyott, öreg nénikédről?

— Ó, néném, aranyos nénikém! Nagyon elfáradtam és szörnyen álmos vagyok. Vándoroltam a zajos nagy világban. Annyi országot és várost bejártam, hogy holtfáradtan értem a küszöbére.

Valóban nagy kimerültség vett rajta erőt. Jóleső, puha bágyadtság, minthogyha nyakig álmosító, langyos vízben feküdnék. A magányos, vén ház dohos csendje, az anyáskodó szeretet — amelyet sohasem

trohnoba, materinska prijaznost, ki je prej nikoli ni bil okusil, gorke, božajoče besede, ki jih prej nikoli ni slišal — leglo mu je na dušo kakor težák vonj in jo je omamilo.

Pol že v spanju, že skoro v sanjah je legel na belo pernico. Videl je skozi trepalnice, kako se je nagnil čezenj bel, zgrbljen obraz in bela roka ga je pokrižala na čelu, na ustnicah in na prsih. Nasmehnil se je in tudi njegovo srce se je nasmehn timer; občutilo je radost, tako veliko in sladko kakor nikoli.

»Dobro nam je tukaj!« je še pomislil in je zaspal.

Ko se je zbudil, se je kadila na mizi vroča, dišeča kava v belih skodelicah.

»Dobro jutro, teta Agata!« je pozdravil Marko in nenadoma mu je šinilo mimo oči kakor trenutna svetla senca: Na mizi se kadi vroča, dišeča kava, nad bele skodelice se sklanja bel, tako blag in usmiljen obraz, pramenič osivelih las je bil zdrkn timer na čelo; čigav je bil tisti obraz? — Kakor daljni spomin, kakor sladka žalost se je zgenilo v Markovem srcu in je ugasnilo brez sledu.

Dobra je bila kava, še boljši je bil masleni kruh, teta Agata je bila prijazna in ljubezniva, da si kaj bolj prijaznega in ljubeznivega še misliti ni mogóče, Marko pa ni bil več tako vesel in zadovoljen, kakor bi se spodobilo. V svetlem, sončnem jutru se mu je zdela izba še bolj pusta in samotna; dom pozabljenih, brez tolažbe umirajočih. Stene sive, mrke, kakor objokane; v kotu razpelo, nad mizo žalostna Mati božja. Roke tete Agate so bile tako bele in koščene kakor roke mrtveca in belota njenih lic je bila mrtvaška belota.

»Lepo je pri vas, teta Agata, in zelo prijazno in ljubeznivo ste me sprejeli, popotnika. Ampak povejte mi, zakaj je tako pust in žalosten ta kraj, da

érezett életében —, a meleg, simogató szavak — minőket sohasem hallott azelőtt —, édes illatként nehezedtek a lelkére és elszédítették.

Félig már aludt és álmodott, amikor a fehér ágyba, a tollas váncosok közé dült. Szempilláin keresztül mintha még látta volna, hogyan hajlik föléje egy sápadt, ráncos arc és mintha még érezte volna, hogyan vet keresztet egy reszketeg fehér kéz a homlokára, szájára, mellére. Elmosolyodott s a szíve is mosolygott. Olyan édes, mámoros boldogságot érzett, aminőt még soha életében.

— Jól megy itt a sorunk! — villant még meg az agyában s avval elaludt.

Amikor felébredt, illatos, meleg kávé párolgott már fehér csészékben az asztalon.

— Jó reggelt, Ágota néni! — köszöntött Marko és hirtelen pillanatnyi fényes árnyékként lebbent el szemei előtt egy régi-régi emlék: az asztalon meleg, illatos kávé; a fehér csészék fölé halovány, jóságos arc görnyed; egy ősz hajfürt belelóg a homlokába... Kié volt ez az arc?... Távoli emlékként, édes bánatként megrezzent valami Marko szívében, aztán nyom nélkül tovasuhant.

Pompás volt a kávé, még pompásabb a vajás kenyér, Ágota néni pedig elképzelhetetlenül kedves és nyájas volt. És Marko mégsem volt már olyan jókedvű és elégedett, miként illenék. A reggel nap-sugaras ragyogásában a szoba még sivárabbnak: az elfeledettek, a vigasztalás nélkül megholtak hajlékának tetszett neki. A falak szürkék, komorak, siralmasak. A sarokban feszület, az asztal felett a fájdalmas Szűzanya képe. Ágota néni arca és kezei pedig olyan fehérek és aszottak, mint a halottakéi.

— Szép itt magánál, Ágota néni és nagyon köszönöm, hogy oly kedvesen és nyájasan fogadott. De mondja csak, nénikém, miért olyan szomorú és elhagyatott ez a vidék, hogy az embernek összeszorul

se človeku srce stiska, in zakaj je tako zadehla in trohnozna ta vaša prijazna izba? To mi povejte.«

Teta Agata je zavzdihnila globoko.

»O Marko, kako bi ne bil pust in žalosten ta kraj! Poslušaj, da ti povem zgodbo, ki jokajo moje oči vsako noč ob mislih nanjo. Petero sinov sem imela, petero lepih, mladih fantov, da se je razgledovalo oko nad njimi. Veselo je bilo takrat življenje v tej hiši, zdaj tako samotni, in v tej lepi dolini, zdaj tako tihi in pusti; bogato so rodila takrat naša polja — neobdelana in nerodovitna samevajo zdaj; zdaj molči večer — ukalo je takrat in prepevalo na holmih, moji fantje, moji lepi sinovi so prepevaje vasovali. Pa mi je obolel najstarejši sin, hudo je obolel na srcu. — Mati, nič več mi ni živeti tukaj, pretesen mi je dom, moje srce je zakoprnelo po tujini. — Jokala sem in prosila, on pa se je iztrgal iz mojih rok in je šel in nikoli več ga nisem videla. Za leto in dan mi oboli drugi sin, hudo mi oboli na srcu. — Mati, nič več mi ni živeti v tem pustem in tesnem kraju; za bratom pojdem, da mu sporočim vaš pozdrav. — In šel je tudi moj drugi sin in tudi njega nisem videla nikoli več. Tako so odšli moji sinovi in ni jih bilo več nazaj, vsi moji lepi mladi sinovi in ostal mi je samo najmlajši, mojega srca tolažba in radost. Pa je komaj minilo leto in obolel je tudi on; zabledela so mu lica in žalosten je bil, jaz pa sem prečula v bojazni dolge noči in prejokala. Prišla je pomlad, on pa je povezal culo in je oblekel prazniško obleko in se je napotil. Po kolenih sem šla do praga za njim in

a szíve láttára! És miért olyan dohos és penészes ez a barátságos szoba?... Ezt mondja meg, néni-kém!

Ágota néni mélyen felsóhajtott.

— Ó, Marko! Hogyne volna szomorú és elhagyott ez a vidék! Hallgass csak ide! Elmondok neked egy bús történetet, amelyre való emlékezéstől minden éjjel könnyesek a szemeim... Öt fiam volt. Öt daliás, fiatal legénykém, hogy az ember büszke örömmel nézett reájuk! Boldog volt akkor az életem ebben a most olyan puszta házban és ebben a szép — most olyan csendes és sivár — völgyben. Gazdagon termettek akkor a földjeink... most terméketlenül és műveletlenül árvulnak. Most némák az esték... akkor a dombokon víg kurjongatás visszhangzott, az én daliás, szép fiaim énekeltek, kurjongattak, faluztak... Egyszer aztán csak megbetegedett a legidősebb fiam. Nagyon megfájdult a szíve... »Édesanyám! Nem tudok tovább itt élni! Szűk nekem ez a ház, a szívem idegenbe vágyik!«... Sírtam és rimámkodtam neki, de ő kitepte magát ölelő karjaimból, elment és sohasem láttam többet... Egy évre rá megbetegszik a második fiam is. Nagyon megfájdult a szíve... »Édesanyám! Nem bírom ki tovább az életet ebben a szűk és árva völgyben! A bátyám után megyek az édesanyám áldásával és üdvözetével!«... És a második fiam is elment és nem láttam soha többé... Így mentek el hazulról egymás után az én daliás fiaim és nem tértek vissza soha többé!... Csak a legfiatalabb maradt itthon, szívemnek utolsó öröme és vigasza... De fordult az esztendő és ő is megbetegedett. Napról napra sápadtabb és szomorúbb lett és én aggodalmamban sok hosszú éjszakát átsírtam, átvirrasztottam... Kitavaszkodott... És ő összekötötte batyuját, felöltötte ünneplő ruháját és felkerekedett. Térdeimen csúsztam utána egészen a küszöbig és

sem prosila, on pa je šel in se je komaj ozrl in tudi njega nisem videla nikoli več. — Zato je zdaj tako pust in tih ta moj samotni dom.«

Marko je poslušal in groza ga je bilo samote; vstal bi ter se napotil brez slovesa. Bilo mu je, kakor da je bil prišel o mraku na pokopališče, ki so ga bili bežeč ostavili plahi pogrebci; in težka železna vrata so se škripaje zapirala za njim.

»Bog te je poslal, o Marko, v tolažbo zapuščenemu srcu. Ostani in dobro se ti bo godilo, ničesar ne boš pogrešal; ne vina, ne belega kruha, ne svinjine. Ko sediš pred mano, se mi zdi, da si moj najmlajši sin, veselje mojih oči.«

Strah je bilo Marka in pusto mu je bilo, toda pomislil je: »Rad se odpočije človek; zakaj bi ne ostal, ko sem truden?«

Tako je legla tenka pajčina, tenka plast prahu in trohnobe že tudi na njegovo srce.

In Marko je počival. Postopal je in polegal in pasel lenobo, kakor se mu je hotelo. Le roko je iztegnil, pa je imel vsega, kar mu je srce poželelo in česar se je domislil v svoji siti lenobi. In tako se je polagoma zdebelil; lica so se mu lepo izpolnila in zaokrožila, njegove roke so bile kmalu tolste in bele kakor dekličje; pri hoji se je postavljaj in zibal po župansko in kadil je iz dolge pipe. Preudaril je ter sklenil, da se mu tako imenitno še nikoli ni godilo.

Ampak kakor tudi se mu je godilo imenitno, v dnu srca mu je zelo presedala večna sitost in lenoba in zdihovaje se je spominjal časih na vse prijetnosti in sladkosti popotniškega življenja. Oprl se je z žalostnim pogledom na harmoniko, ki je ležala v kotu oprášena in pozabljena. Dotaknil pa se je ni.

úgy rimánkodtam neki. De ő csak ment és alig is tekintett vissza és őt sem láttam soha többé... Ezért olyan szomorú és pusztá az én árva otthonom!

Marko hallgatta és egyre jobban eliszonyodott a magánytól. Legszívesebben felugrott és búcsú nélkül tova állott volna. Úgy érezte, mintha alkonyat tájt temetőbe tévedt volna, mintha futva faképnél hagyták volna a megrémült halottkísérők, a nehéz vasajtó pedig csikorogva becsapódott volna mögötte.

— Az Úristen elárvult, magányos szívem vigasztalására küldött tégedet, Marko. Maradj nálam! Jó dolgod lesz! Tejben-vajban fürösztelék. Bor, fehér cipó, oldalas sohasem fog hiányozni az asztalodról... Mikor így előttem ülsz, azt hiszem, a legkisebbik fiamat, szemem fényét látom.

Megijedt Marko, de azt gondolta magában: Az embernek jólesik megpihennie. Miért ne maradnék. mikor fáradt vagyok?

Így telepedett lassanként az ő szívére is egy vékony pókháló, vékonyka szürke por- és penészszerűség.

És Marko pihent. Henyélt, lustálkodott, jött-ment, heverészett kedvére. Csak a kezét kellett kinyújtania és mindent megkapott, amit szíve megkívánt s ami jóllakott tétlenségében eszébe ötlött. Lassanként hízni kezdett, az arca nekigömbölyödött, keze fehér és párnás lett, mint a lányoké. Járás közben meg-megállt, rangosan himbálta tekintélyét, mint egy kisbíró és hosszú szárú pipából pöfékelt. Jól megfontolva mindent: belátta, hogy ilyen pompásan még sohasem ment a sora.

De akármilyen pompásan ment is a sora, a lelke legmélyén már nagyon megcsömörlött az örökös jóllakottságtól és henyéléstől és néha sűrű sóhajtasok közepette emlékezett vándoréletének paradicsomi napjaira. Ilyenkor búsan nézett harmonikájára, amely elfeledetten, porosan hevert a sarokban. De ujjal sem nyúlt hozzá! Mert tudta, hogy egyetlen

Zakaj vedel je, da bi ob prvem njenem zvoku splahnela maščoba njegovih lic in da bi se zdrnilo v njegovem srcu zmagovito koprnenje. V tistih pesmih, ki so spale tam in čakale vstajenja, je bilo pravo njegovo življenje, zdaj tako po cigansko zatajeno.

Kako bi se bahal človek s svojim debelim županstvom in s svojo sito lenobo, če ni bilo nikogar, da bi se postavil predenj: »Jaz sem Marko, kdo pa si ti?« O, sladka je lenoba, kadar je opravilo in trud pred durmi, prelepa je sitost, če stoje berači na pragu. A kako bi bil vesel človek svoje lenobe, če lenari po poklicu in z lahko vestjo, kako bi užival v pustinji svojo sito zadovoljnost?

Zazehalo se je Marku in posegel je s plaho roko po harmoniki. In ob prvem njenem zvoku je splahnela maščoba njegovih lic.

Teta Agata se je prestrašila.

»Kaj ti je, o Marko, da gledaš tako žalostno? Kaj ti ni več dobro pri meni, kaj nimaš vsega dovolj, česar ti srce poželi? Povej mi, kaj želiš, da ti urno postrežem.«

Marko pa je samo zmajal z glavo in ni odgovoril nič. Obbolelo je njegovo srce od velikega koprnenja. Šel je na cesto, na polje. Mrtvaški prt je ležal nad vso pokrajino, siv in težak, in še sonce samo ni prodrlo skozenj. Čisto sam, živ človek, tuj svetu in življenju, je hodil po neizmernem pokopališču; še zasmejati se ni smel, niti izpregovoriti glasne besede, zato da bi ne dramil mrtvecev. Posedali so v temotnih izbah, stari, zgrbljeni, čemerni in so se

hangjától lelohadna arcának puffadt gömbölyűsége, és hogy a szívében újra diadalmasan fellángolna örök sóvárgása. Az ő igazi — most olyan csúnyán és gyáván megtagadott — élete azokban a nótákban rejtőzött, amelyek szívében szunnyadtak s a feltámadásra vártak.

— Hogyan hivalkodhatnék az ember a maga pocakos kisbírói tekintélyével s a maga jóllakott tétlenségével, ha senki sincs a közelemben, aki elé hébe-hóba kiállhatnék, mondván: »Én Marko vagyok! Hát te ki fia-borja vagy?...« Ó, édes a tétlenség, mikor a munka és a gond az ajtódon dörömböl. Nagyszerű érzés a jóllakottság, mikor kódisok ácsorognak a küszöbödön. De hogyan örülhessen az ember a dologtalan nyugalomnak, ha hivatás-szerűleg és könnyű lelkiismerettel lopja a napot? Hogyan élvezhesse a pusztaságban kövér elégedettségét?

Ásított egyet unalmában és félénk kézzel, ösztönösen nyúlt a harmonikához. És a harmonika első felcsendülő hangjára csakugyan megsápadt és meg-szüremkedett arcának puffadt gömbölyűsége.

Ágota néni megrettent.

— Mi van veled, Marko? Miért nézel olyan búsan? Nem érzed már jól magadat nálam? Nincs-e meg mindened, amit szemed-szád megkíván? Mondd, csak egyetlen szóval, mondd, mit szeretnél s én tüstént előteremtem!

De Marko csak csóválta a fejét és hallgatott. Belefájdult a szíve a nagy-nagy sóvárgásba. Kiment az útra, a mezőre. Szürke, nehéz szemfedő borította az egész vidéket, még a nap sem tudott áttörni rajta. Egyedül bolyongott a roppant temetőben, száműzve az életből és a nagyvilágból. Még nevetnie sem volt szabad, vagy egyetlen hangos szót kiejtenie, nehogy felriassza a holtakat. Homályos síri szobákban vénen, görnyedten, fanyarul gunnyasz-

čudili, ko je šla mimo mladost; stali so na pragu, upognjeni, s trudnimi koleni in so pozdravljali de-belega Marka kakor nebeškega angela. Pljunil bi bil Marko, če bi se bilo spodobilo pljuvati na pokopališču.

Z žalostnimi, omeglelimi očmi je gledal na polja, na travnike. Tam je ležala zemlja, tako rodovitna, semena željna; in nikogar ni bilo, ki bi se v ljubezni združil z njo; čakala je tam mati in otroka ni bilo, da bi ga dojila. Starka, prezgodaj osive-la, nezvesto zapuščena, hirajoča v koprnenju.

»Oj sinovi, moji lepi fantje!«

Gledal je Marko ves otožen in je premislil svoje življenje. To je bila tista slovesna ura, ko je ugledal Marko svoje srce kakor na tleh pred seboj ter ga je spoznal.

»Ne lakoti vesel in ne sitosti. Ne popotovanja in ne počitka. Truda ne marajo moje roke in lenobe so trudne. Moje srce koprni po veselju, a v veselju je žalostno. O jaz Marko, siromak!«

Še so bile okrogle njegove roke in tudi lica še niso bila čisto splahnela, a že se je razjokal Marko in ne jed mu ni teknila več in ne pijača.

»Povejte mi, teta Agata, kako se je zgodilo, da je obolelo srce mojemu bratrancu, najmlajšemu vašemu sinu, ki je bil vašega srca tolažba?«

Teta Agata je zajokala.

»O Marko, tudi ti si obolel, pozna se ti na obrazu. Ali Bog te mi je poslal, ne izpustim te!«

tottak azok és ugyan csudálkoztak, mikor az ablakuk előtt elment az ifjúság. Ott álltak a küszöbön, hajlott háttal, vacogó térdekkel és úgy üdvözölték a hájasodó Markót, mint az ég angyalát... Köpni szeretett volna Marko, ha illendő volna köpködni a temetőben.

Fátyolos, bánatos szemekkel nézegette a mezőket, réteket. Ott a föld, várja az életadó magot! És nem találkozik emberfia, aki szeretetben egyesülne vele. Ott vár az időnek előtte megöszült, hűtlenül elhagyott, sóvárogtában emésztődő anya a gyermekére, hogy tápláló keblére szoríthassa. Hiába vár már időnap óta!

— Ó, daliás, gyönyörű gyermekeim! Ó, fiaim!

Szomorúan merengett maga elé Marko és végig-gondolta egész életét. Ez volt az az ünnepi óra, amelyen Marko belelátott a saját szívébe és úgy kiismerte, mintha a tenyerén feküdnek fürkésző szemei előtt.

— Sem a nélkülözés, sem a jóllakottság nem boldogít; sem a vándorlás, sem a tétlenség! Karomnak nem telik kedve a munkában, de a henyélésbe is belefárad. Szívem öröm után sóvárog. De az öröm közepette is bánatos... Ó én szegény, árva Marko!

Az arcáról még nem olvadt le egészen a dologtalan jólét zsírja és máris zokogott és nem ízlett neki többé sem étel, sem ital.

— Mesélje el, Ágota néni, hogyan fájdukt meg a szíve legkisebbik fiának, az én unokabátyámnak, aki a maga szívének utolsó vigasztalása és remény-sége volt!

Ágota néni felzokogott.

— Ó, Marko! Te is beteg vagy!... Meglátszik az arcodon. De téged egyenesen az Űristen küldött öreg napjaimra. Téged nem eresztelek el!

»Kako se je zgodilo, teta Agata? Slišal sem nocoj, ne v sanjah, ko je govoril moj bratranec, vaš najmlajši sin. Ogovarjal me je in mi je nudil roko.«

Prestrašila se je teta Agata in je iztegnila roke.

»Ne poslušaj ga, Marko, ne poslušaj sladkih bajk, da ti ne omamijo lahkovernega srca. Tudi jaz sem ga videla in ves bled je bil.«

Marko ni mogel spati v mehki pernici in pogovarjal se je s svojim bratrancem, ki je prihajal ponoči v goste, ves bled in ves vesel.

»Zakaj si tako bled?« ga je vprašal Marko. »Kaj se ti ne godi tako dobro, kakor se godi meni pri teti Agati, tvoji materi? Kaj nimaš vsega dovolj: jedi in pijače in mehke posteljice?«

Zasmejal se je blede gost.

»Vsega imam dovolj, Marko, in godi se mi tako imenitno, kakor se je godilo tebi, ko si bil še popotnik in godec. Kruha imam na izbiro: ne zapode me od nobenega praga; pijače kolikor je poželim: dobrotljivi ljudje so pijanci; in moja postelja je tako prostorna in mehka, da je ne menjam za nobeno pernico: Bog sam mi jo postelje vsako pomlad. O Marko, kak sladko je koprnenje brez cilja!«

Teta Agata je zaprla vsa okna in zaklenila vse duri; blede gost pa je prihajal skozi ključavnico, prihajal je z mesečino, ki je sijala na posteljo.

»Marko, kaj te ni nič sram? Tako lepa, topla noč je zunaj, ti pa se pariš na tej vroči, žaltavi blazini in delaš sramoto svojemu rodu in cehu, namesto da bi obesil culo na palico ter se napotil in zaukal v to lepo, toplo noč!«

— Hogyan történt, Ágota néni? ... Az éjjel, hogy álmatlanul virrasztottam, hallottam legkisebbik fiának, az én unokabátyámnak szavát. Megszólított és a kezét nyújtotta felém.

Megrettent Ágota néni és védőleg tárta ki karjait.

— Ne hallgass rá, Marko! Ne hallgasd meg édes meséit! Még megszédítenék hiszékeny szívedet! ... Én is láttam őt! Sápadt volt, mint a halál.

Marko nem tudott elaludni puha ágyában s az unokabátyjával vitatkozott, aki éjjeli vendégként szokott beállítani hozzá, ... halottsápadtan, ... jókedvűen.

— Miért olyan halovány az arcod? — kérdezte tőle Marko. — Talán nincs olyan jó sorod, mint nekem van Ágota nénémnél, a te édesanyádnál? Mid hiányzik? Ételed, italod, vetett ágyad?

Elnevette magát a sápadt éjjeli látogató.

— Mindenem van, Marko! És olyan pompásan megy a sorom, ahogy neked ment, amikor még kedvedre vándoroltál és muzsikáltál. Válogathatok jobbnál jobb ételekben: minden küszöb szabad előtttem. Italom annyi, amennyi belém fér: jó emberek a korhelyek. S az ágyam olyan tágas és puha, hogy nincs az a tollas ágy, amellyel elcserélném: maga az Úristen veti meg minden tavasszal ... Ó, Marko! Milyen édes a cél nélküli sóvárgás!

Ágota néni becsukta az összes ablakot, bezárta az összes ajtót. De a sápadt vendég bebújt a kulcslyukon. Az ágyra világító hold ezüst sugarán érkezett.

— Nem szégyenled magadat, Marko? Olyan szép, langyos éjszaka van odakint s te a dunyha alatt fuladozol a fülledt melegtől és szégyent hozol fajtádra, helyett, hogy botodra akasztanád batyudat, felkerekednél és ujjongva belekurjantanál ebbe a szépséges, langyos, holdas éjszakába.

»Ne zameri, ne zameri!« se je izgovarjal Marko in sram ga je bilo. »Samo nekoliko sem si odpočil, zato ker sem bil truden. Harmonika leži tam na klopi in že komaj čaka name in tudi cula je že povezana.«

Teta Agata je spala pred durmi, na pragu, in groza je segala v njeno srce, ko je slišala Markove globoke vzdihе in jecajoče, nerazumljive besede. Še so se poznali žulji na njenih kolenih, ko je prosila, drsala za njim, brezsrčnim, do praga: »Ostani, mojega srca tolažba in radost!« Še so se poznale rane in nenadoma so zakrvavele.

»Ostani Marko, ne izpustim te! Od solza bi oslepele moje oči in izkrvavelo bi moje srce!«

Marko ni slišal njenih besed, njenih ran ni videl in tudi pomislil ni nanje. Bledi gost se je smejal; klečala je nekoč pred njim in ni se mu smilila.

Poslušal je Marko pesem o hrepenenju, ki je prepevala v njegovem srcu.

Tako je prepevala:

»Ostavi očeta in mater in hodi za menoj! Lahko je ubogati njemu, ki je trpljenje in bridkost v njegovem srcu; ki nima ne kruha, ne vina, ne mehke postelje; ki mu ne branijo ne materine prošnje, ne ljubice lepe oči. Lahko mu je in skromno je njegovo zasluženje pred Bogom. Ampak ti, ki si debel in sit, ti, ki je pred tabo pogrnjena miza in poln kozarec in ki se ziblje pod tabo mehka pernica; ti, ki močijo tvoje čevlje solze tvoje matere in ki se ti ovija okoli vratu nežna devojka — ti se vzdigni, kakor si, napoti se brez slovesa in brez žalosti in zaukaj, ko bo zajokala naglas tvoja

— Ne vedd zokon, ne vedd zokon! — mentegeltődzött Marko és szégyellte magát. — Csak megpihentem egy kicsit, mert elfáradtam. A harmonikám ott hever a padkán és várva vár. A batyum is már össze van kötve.

Ágota néni az ajtó előtt a küszöbön aludt és iszonyatos rémület hasogatta anyai szívét Marko mély sóhajainak, ziháló, értelmetlen szavainak hallatára. Még most is sebes volt a térde, hogy rimánkodva a küszöbig csúszott szívtelen fia után... »Maradj nálam, szívem egyetlen öröme és vigasztalása!...« Még látszottak a forradások és most egyszerre felvéréztek, vérkönnyesek lettek.

— Maradj, Marko! Nem eresztelek el magamtól! Megvakulnának szemeim a sírástól és elvérzenék a szívem!

Marko nem hallotta szavait, nem látta sebeit és nem is gondolt velük. A sápadt vendég pedig csak nevetett. Valamikor térden állva könyörgött neki az anyja, de ő akkor sem szánta meg.

A sóvárgás dalát hallgatta Marko, amely a szívében muzsikált.

Ezt muzsikálta:

— Hagyd el apádat és anyádat és gyere velem! Könnyű szót fogadni annak, akinek a szenvedéstől keserű a szíve; akinek sem falat kenyere, sem korty bora, sem vetett ágya; akit nem tartanak vissza sem anyjának könyörgései, sem szerelmesének gyönyörű szemei. Könnyű az ilyennek engedelmeskedni! Ám érdemei is szerények az Úr előtt... De te — aki kövér és jóllakott vagy; akinek terített asztal és habzó pohár áll a előtt s puha, pelyhes párna ring alatta; akinek arcát édesanyád könnyei áztatják s nyakára harmatos leánykarok fonódnak, —, te kerekedj fel, ahogy vagy, búcsúszó és rívó bánkódás nélkül! Fogjad a vándorbotodat és vidáman kurjants, mikor édesanyád hangosan fel-

mati! To je hrepenenje. Ne hodi za njim, kadar je lepa in topla noč, tudi ne, kadar je tvoje srce mirno in brez strahu, ne hodi, kjer je ravna cesta in kjer so široke brvi; v dežju in viharju se napoti, skoči iz gorke postelje, bridkosti in grozi naproti, plezaj, padaj po kamenitih klancih, brodi skozi šumeče potoke, zaukaj, če ti plane ploha v obraz in ti razgali prsa! To je hrepenenje. O, saj ni popotnik, kdor nima doma, saj ni siromak, kdor nima bogastva! Ti si popotnik, ki si ostavil in s ponosnim srcem zatajil svoj topli dom, ti si siromak, ki imaš bogastvo in si ga z nasmehom zalučil v jarek! Edini ti si vreden hrepenenja, ti si gospod in hlapec njegov, ti ga vodiš, kamor te vodi. — Kam te vodi? Kam se je namerila tvoja noga, smelo samosvoja, trdno uklenjena? Zasmej se in zaveži si oči! Pust popotnik je, ki roma proti cilju, bolešno je že in malodušno njegovo srce; romaj brez cilja in brez konca, ne zaželi si počitka; počitek je smrt. Smrt je počitek: ležeš in zatisneš oči in se ne zbudiš. Dosegel si svoj sladki cilj. — To je hrepenenje.»

Marko je poslušal in silno je kipelo njegovo srce.

»Kaj se mudim? Kaj še odlašam?«

Ozrl se je skozi okno: sijajna bela mesečina je bila razlita po nebu.

»Lepo bi bilo romati ob taki noči, ampak zasluženje pred Bogom in Matjažem bi bilo skromno. Treba je počakati, da se pooblači to jasno nebo in da se vzdigne vihar.«

Na durih je zapraskalo.

»Kaj ne spiš, Marko?«

»Kako bi spal, teta Agata, ko je tako lepa noč zunaj in ko je tako bolno moje srce!«

zokog!... Látod, ez a sóvárgás!... Ne hajszold, mikor szép és langyos az éjszaka, mikor nyugodt és zajtalan a szíved! Ne a sima országutat és a széles bürüt keresd! Esőben, viharban indulj a keserűséggel és szenvedéssel, nélkülözéssel szemben! A forró ágyból szökjél ki! Vánszorogj, botladozzál sziklás lejtőkön! Gázolj zúgó patakokon át! Kurjants, ha az eső és szél az arcodba és meztelen melledre csapkod!... Ez a sóvárgás!... Ó, nem az az igazi vándor, akinek nincs otthona; nem az az igazi szegény, akinek nincs harapásnyi betévő falatja! Te vagy az igazi vándor, aki elhagytad és büszke szívvel megtagadtad meleg otthonodat! Te vagy az igazi szegény, aki gazdag voltál s gazdagságodat nevetve hajítottad az út árkába. És sodrod, amerre ő sodor téged... Hová sodor? Hová készülődik vakmerően önálló, szorosra bilincselte lábad? Nevess és kösd be a szemeidet!... Savanyú, mihaszna, kislelkű vándor az, aki a cél irányában bandukol; szívét máris kikezdte a betegség... Vándorolj cél és vég nélkül! Ne kívánd meg a nyugalmat! A nyugalom — halál. A halál — nyugalom: lefekszel, behunyod szemeidet és nem ébredsz fel többé. Célhoz értél!... Ez a sóvárgás!...

Marko hallgatta és nyugtalanul dobogott a szíve.
— Mit habozol? Mit tétovázol?

Kinézett az ablakon. Az égen ezüst holdvilág tündökölt.

— Gyönyörű volna ilyen tündökletes éjjel vándorolni. De csekély volna az érdmem az Úr és Mátyás előtt... Megvárom, míg beborul az ég és vihar kerekedik.

Megnyikorgott az ajtó.

— Nem alszol, Marko?

— Hogy alhatnám, Ágota néni, mikor olyan szép éjszaka van odakünn! S mikor annyira sajog a szívem!

Stopila je v izbo, vsa bela, sedla k njegovi postelji in mu je božala roke in obraz.

»Zatisni oči, Marko, mirno zaspi, da zadobi tvoje srce mir. Zagrnem ti okno, da ti ne bo sijala mesečina na zglavje; daj, da počiva moja roka na tvojem čelu in da utihnejo nepokojne misli.«

Marko pa je videl skozi zagrnjeno okno sijajno mesečino, jasno noč in pod mehko roko tete Agate so jokale in koprnele nemirne misli. In zdihoval je v polusanjah.

»Zdaj sem te spoznal; pogledal sem ti v obraz in sem te spoznal. Ti zemlja, zemljica, majka, ki sem te ostavil nekoč z veselim srcem, ti si iztegnila svoje roke po meni, da bi me prižela na prsi za zmerom! Jaz pa ne maram tvoje ljubezni, truden sem je; ne vidim tvojih solz, majka, ne občutim tvoje žalosti. Tako neusmiljena je tvoja ljubezen, tako brezsrčno tvoje usmiljenje: daj mi, mlademu, koprnenja polnemu, da se napotim v svet, da poiščem kralja Matjaža! — Spoznal sem te, ko sem ugledal tvoj razorani, razkopani obraz; le žalost in samota bo orala zdaj brazde vanj, le solze ga bodo napajale; ne bo se zasvetil več v soncu plug, ne bo več toplega dežja, ne jutranje rose; tako boš žalovala, vdova brez otrok, in nikogar ne bo, da bi te tolažil v bridkosti. — Izpusti me, tudi meni se že mudi!«

Vzdramil se je, vztrepetal je v mrazu. Ob zglavju je slonela teta Agata, zaspale so trudne, objokane oči. Veter je bil odpahnil okno, stresel je duri.

Ágota néni fehér álmokképként a szobába lebbent, Marko ágyára ült és simogatni kezdte kezait és arcát.

— Hunyd le a szemedet, Marko! Aludjál szépen, hogy a szíved megnyugodjék! Betakarom az ablakot, hogy a holdvilág ne süssön a vánkosodra... Engedd, hogy kezem a homlokodon pihenessen! Talán elcsitulnak tőle nyugtalan gondolataid.

Marko azonban a bezsaluzott ablakon keresztül is látta az ezüstös holdvilágot, a tündökletes éjszakát. És Ágota néni puha kezei alatt is felzokogtak, sajogtak nyugtalan, sóvárgó vágyai. Félálmában egyre sóhajtozott.

— Most végre megismertelek! Az arcodba láttam és megismertelek! Földem, földescském, édes szülőanyám!... Akit egykor vidám szívvel fakép-nél hagytam... Te, te nyújtottad utánam karjaidat, hogy egyszer s mindenkorra szívedre ölelj. És én észre sem veszem a te szerelmedet! Untat! Nem látom meg a könnyeidet, édes szülőanyám! Nem értem meg a bánatodat!... Olyan könnyörtelen a te szerelmed, olyan szívtelen a te irgalmad! Engedd meg vággyal, sóvárgással teli fiatal fiadnak, hogy világgá mehessen, hogy megkereshesse Mátyás királyt!... Megismertelek, mikor a feltúrt, barázdás, felzaklatott arcodba láttam! Csak a szomorúság és árvaság fog ezentúl barázdálni, csak a könnyek fogják öntözni orcáidat! Nem fog többé a nap fényén megcsillanni televényedben az ekevas; nem hull többé szikkadt kebeledbe langyos esővíz és senki sem lesz, aki keserűségedben, bánatodban vigasztaljon... Engedj el! Az én utam is sietős! Meg kell találnom Mátyás királyt!...

Vacogott a foga, felriadt. Ágota néni ott bóbiskolt a fejénél. Kisírt, vörös szemeit lecsukta a ki-merültség. A szél kivágta a zsalut, rázta az ajtókat.

Mesečina je ugasnila, urni sivi oblaki so se podili po nebu.

»Čas je!« je pomislil Marko in se je oblekel.

»Ne izpustim te!« je zavzdihnila teta Agata v sanjah.

Stopil je v veliko izbo, vzel je harmoniko, culo in palico. Nikoli še se mu ni zdel duh po trohnobi in grobeh tako močan in zadušen kakor to poslednjo noč. Veter je pihal skozi izbe, odpiral je okna in duri, težki vzduh pa se ni ganil; če bi prižgal svečo, bi gorel plamen z mirnim plamenom.

Nič ni bilo Marku žal in ni se mu storilo inako, ko se je ozrl še poslednjikrat na belo mizo, na mehko posteljo. Vesel je bil in tako lahke so bile njegove noge, da bi zaplesal. Zunaj se je bližala nevihta. Sivi oblaki so mu kazali pot, veter je ukal preko doline in ga je klical: Kaj se mudiš, kaj še odlašáš?

»Tako pa zbogom, teta Agata, in Bog vam povrni vso ljubezen in dobroto!«

Pol v sanjah, z iztegnjenimi rokami, strah v očeh, je prosila teta Agata.

»Ostani, ti moj edini, poslednji! Ostani, da te pojim in hranim in ti postiljam mehko posteljo. Glej, tako rado bi darovalo moje srce, pa ni nikogar, da bi užival moj dar. Tako rade bi dojile moje prsi, pa ni nikogar, da bi ga prižela nanje. Ostani!«

Marko pa ni videl njenih solz in ni občutil njene bridkosti, zato ker ne pozna usmiljenja koprneče srce. Hitreje so bežali oblaki, veter je klical, že je klicalo zamolklo tudi za goro.

»Zbogom, teta Agata!«

Sötét lett. A hold szennyes felhők mögé bújt, amelyek sebesen kergették egymást az égen.

— Itt az idő! — gondolta Marko és felöltözött.

— Nem eresztelek! — sóhajtott Ágota néni álmában.

A nagy szobába lépett, fogta a harmonikáját, botját, batyuját. Még sohasem érezte olyan áthatónak, fojtogatónak az öreg ház, síri, dohos levegőjét, mint ezen az utolsó éjszakán. A szél keresztülfújta a szobán, feszegette az ajtókat, ablakokat, de a nyomasztó, lég meg sem moccant: ha gyertyát gyújtott volna, lángja bizonyára szép, nyugodt, kékes lobogással égett volna.

Nem sajnált meg a szíve Markónak, amikor utoljára esett tekintete a fehér asztalra, a puha ágyra. Jókedvű volt és olyan könnyűeknek érezte a lábait, hogy akár táncra kerekedett volna. Kint zivatar volt kitörőben. Sötét viharfelhők mutatták a vándor útját. Szél zúgott a völgyön végig és hívta, csábította... Mit habozol? Mit tétozól?

— Úgy hát Isten vele, Ágota néni! Isten fizessen meg nagy szeretetéért és jóságáért!

Félálomban, kiterjesztett karokkal, rémült szemekkel esengett Ágota néni:

— Maradj nálam, egyetlen, utolsó gyermekem! Maradj, hogy táplálhassalak, hogy megvethessem naponként puha ágyadat! Nézd! Olyan örömet áldozná fel magát a szívem és nincs senkim, aki szeretettel fogadná áldozatomat! Nincs emberfia, akit tápláló keblemre szoríthatnék!... Maradj velem!

De Marko nem látta meg Ágota néni könnyeit, nem szánta meg szíve keserűségét. Mert a sóvárgó vágy nem ismeri a szánalmat... Odakünn egyre sebesebben rohantak a felhők. A szél szolongatta s a domb mögött már megdőrdült az ég.

— Isten vele, Ágota néni!

Privila se je k njemu, prijela ga je trdno za obe roki.

»Ostani, ne hodi, vihar je zunaj in mrzla je noč!«

»Zbogom, teta Agata: zato sem se napravil, ker je zunaj vihar in ker je mrzla noč. Že me kliče za goro; zbogom!«

Odpahnil je duri z nogo in je stopil v noč, mrzel veter mu je pljusknil v obraz.

»Ostani!«

Zaječalo, zajokalo je iz groba, Marko pa se je napotil z veselimi koraki. Poslednjikrat se je ozrl po dolini, po grobu, in poslednjikrat je vztrepetal: ležal je mrtvec preko doline; po belem obrazu njegovem so bežale sence, v nebo so strmele njegove osteklele oči. Tako usmiljene, ljubezni polne in darovanja željne so bile nekoč te oči; tako sladak je bil ta razkopani, zapuščeni obraz, tako so kipele te usahle prsi. Mrtvec je ležal preko doline, od izhoda do zahoda so segale njegove razprostrte roke.

Marko je planil v prešerni vihar.

Országos Széchényi Könyvtár

Ágota néni erősen megszorította mindkét kezét és szorosan hozzásimult.

— Maradj! Ne menj sehová! Vihar van odakünn és hideg az éjszaka.

— Isten vele, Ágota néni! Éppen azért megyek, mert kint vihar van és hideg az éjszaka. A domb mögül már hív a zivatar szava.

Lábával kilökte az ajtót s kilépett az éjszakába. Hideg szél csapott az arcába.

— Maradj! Marko!

Kétségbeesett sikoltozás jajongott a sírból, Marko pedig vidám léptekkel megindult. Utoljára nézett végig a völgyön, a síron és utoljára borzongott meg a lelke: halott feküdt előtte a völgy egész hosszában; fehér arcán árnyékok suhogtak, üveges szemei az ég felé meredtek. Olyan könnyöretesek, szeretettel teljesek, áldozatra készek voltak valaha ezek a szemek! Olyan édes volt valaha ez a feldúlt, árva arc! Úgy ziháltak, lihegtek ezek a szikkadt mellek! Halott feküdt a völgy hosszában; kelettől nyugatig nyúltak kiterjesztett, élettelen karjai.

Marko rohant a harsogó, ujjongó, sikongó viharba.

Országos Széchényi Könyvtár

VI.

Vso noč je romal Marko; prepeval je z vetrom, smejal se je plohi, ukajoč se je pogovarjal z gromom. Brez počitka je romal tri noči in tri dni, tako spočite in lahke so bile njegove noge in tako je bilo poti, iskanja, nemira željno njegovo srce. Dokler se ni utrudilo: v brezdelju trudaželjno, v trudu zdi-hujoče po prazniku, na potu željno počitka, ob počitku dalje hrepeneče, srečno nikoli in zmerom.

Trudno je bilo, k tlom je klonilo srce in tako je zaslišalo malodušno vprašanje: Kam? Vprašanje, popotniku neznano. Kje je konec, zaželeni cilj? Vprašanje, ki je sramota za živega človeka.

»O kje si, mogočni in dobrotljivi kralj Matjaž? Kje so tvoje velike dvorane, z dolgimi meči okrašene? Kje so tvoji hrabri vojščaki, sloneči ob dolgih stenah, glavo povešeno na prsi, speči, o silnih bojih sanjajoči? Kje so tvoji prostrani hlevi, kjer dremljejo iskri vranci in čakajo, da zaplešejo po dolinah? In kje je tista široka miza, kjer sediš ti sam: v dlaneh ti počiva glava, na licih leže dolge trepalnice, dolga bela brada se ovija okoli mize. O kje si, kralj Matjaž, in kdaj napoči tvoj veliki čas? Pol mladosti sem preživel koprneč, pol sveta sem

VI.

Egész éjjel vándorolt. Dalolt a széllel, beleneveztett a viharba, kurjongatva feleselgetett a mennydörgéssel. Megállás nélkül ment három éjjel és három nap, olyan pihentek és könnyűek voltak a lábai és annyira tele volt sóvárgó nyugtalansággal, keserű vágygal a szíve, amely a tétlenségben tette vágyott, hétköznapi ünnepek után sóhajtozott, vándorlás közben pihenésre, pihenés közben tovasóvárgott. Sohasem érezte magát boldognak és mégis mindig boldog volt.

Három nap múlva kifáradt. A pihentető rög felé dobogott a szíve s azért már meghallotta kislelkű tépelődés szavát: hová? A vándor számára ismeretlen kérdés: hol a vég, a várva várt cél? Eleven emberfia szájából: szégyen.

— Ó, hol vagy, hatalmas és jóságos Mátyás király? Hol vannak a te nagy, hosszú kardokkal ékesített termeid? Hol vannak a te vitéz harcosaid, akik hosszú sorokban ott állanak a falaknak támaszkodva és mellükre konyult fejjel szunyókálnak, véres csatákról álmodozva? Hol vannak óriási istállóid, amelyekben tüzes paripáid alszanak és várják a pillanatot, amikor újra nyihogva végigvágathatnak a völgyben? És hol van a széles, nagy asztal, amely mögött tenyeredbe hajtott fejjel ott ülsz tenmagad? Hosszú szempilláid arcodba lógnak, hosszú fehér szakállad az asztal körül csavarodik?... Ó, hol vagy Mátyás király és mikor üt a te küldetéses nagy órád?... Ifjúságom felét végigálmodoztam, végigsóvárogtam; a fél világot be-

prehodil upajoč, boleč in nisem te našel. Daj mi znamenje, da mi srce ne oboli od žalosti in obupa!»

Tako je tožil Marko in že se je spomnil, nehvaležen kakor je bil, na dobrotljivo teto Agato, na pogrnjeno mizo in na mehke pernice.

»Kako grdo si me omamil, kako hudo si me zmotil, ti bledi gost! Tako debela so že bila moja lica in tudi moje srce je bilo že leno in debelo, ti pa si prišel in si mi zapel tako pesem, ki je ne sme poslušati krščanski človek. Kako hudo si me osleparil, ti prešerni veter, ko si potrkal na okno ter mi pripovedoval bajke, ki nikjer in nikoli niso resnične, temveč zlagane vse do zadnje besede! In ti, neumno srce, si verjelo!«

Marko se je kesal, kakor že mnogokdaj, zato ker mu je bilo ob kesanju laže in ker je občutil prijetno, mehko sladkost ob premišljevanju svoje nesreče in zapuščenosti. S skesanim srcem in težko vestjo, s povešeno glavo in trudnimi nogami je romal Marko v klanec in priromal do koč, samotno viseče na rebri. Na pragu je sedel starec, pač že stoleten, upiral je glavo v dlani in velika žalost je bila na njegovem obrazu.

»Bog daj, oče!« je pozdravil Marko.

»Blagor ti, ki si mlad!« je odzdravil starec in je zavzdihnil globoko. »Blagor ti, ki so še zdrave in krepke tvoje roke!«

Ozrl se je starec na polje, ki se je bahalo v dolini pod svetlim soncem, kakor dekle ob prazniku, in oči so se mu zasolzile.

»Moje roke ne morejo več, še rovnice ne drže več. Tam je polje, glej, kakor da bi čakalo name,

bolyongtam reménykedő várakozással, de nem talál-
talak meg. Küldj jelet, hogy szívem bele ne beteged-
jék szomorúságába és kétségbeesésébe!

Így panaszkodott Marko és — amilyen hálátlan
volt — máris eszébe jutott a jóságos Ágota néni,
a terített asztal és a párnás, puha ágy.

— Milyen csúnyán rászedtél, milyen komiszul
lépre csaltál te sápadt éjjeli vendég! Olyan göm-
bolyű volt már az arcom és a szívem is már olyan
lomha és zsíros volt, amikor te jöttél és olyan nó-
tát dúdoltál a fülembe, amilyent nem szabad meg-
hallgatnia egy tisztességes embernek... Milyen
csúnyán megcsaltál, ujjongó-üvöltő szél, mikor az
ablakomon bekocogtál és olyan meséket fütyörésztél,
amelyek az utolsó szóig szemenszedett hazugságok
és sehol és sohasem történtek meg a világon! S te,
balga szívem, hittél nekik!

Bánkódott, mint már sokszor. Mert a bankódás-
tól megkönnyebbedett és mert jóleső, langyos gyö-
nyörése tellett a boldogtalanságán és árvaságán
való töprengésében. Bánatos szívvel, furdaló lelki-
ismerettel, lógó fejjel, fáradt lábakkal bandukolt a
lejtőn felfelé és végre egy magányos kunyhóhoz
érkezett. A kunyhó küszöbén két karjára könyö-
kölve egy százéves apó gubbasztott. Arcán halálos
búbánat borongott.

— Adj Isten, apókám! — köszöntötte Marko.

— Üdv neked, fiatalnak! — válaszolt az aggas-
tyán és mélyen felsóhajtott. — Üdv neked, kinek
még egészségesek és izmosak a karjaid!

Az aggastyán tekintete a mezőre siklott, amely
a gyönyörű, verőfényes völgyben pompázott, mint
a szép leány ünnep évadján. S könnyesek lettek a
szemei.

— Elgyengültek a karjaim. Már a kapanyelet
sem bírják! Nézd, ott a mező! Mintha várna rám!

moje roke pa ne morejo več. Moji sinovi so tam, glej jih, in moji vnuki; veselo prepevajo in pot jim teče po obrazu. O, kdaj že ni bilo sladkega potu na mojem obrazu! Samotno je življenje, samotno brez dela. Čemu živiš? Še klop nisi, še miza ne, za nobeno rabo; prah, ki se zbira na tleh brez potrebe; v soboto pride dekla in ga pomete. Da bi že prišla božja dekla! Kaj bi molil? Še Bogu je zoprna neprestana molitev, iz lenobe in dolgega časa porojena; kaj bi ga nadlegoval? Hudo je tako življenje, življenje brez življenja. In tam doli se sveti moje lepo, bahato polje; nič se ni postaralo, še zmerom je kakor nevesta. O, blagor ti, ki si mlad!«

Marko je povetil glavo. Sam ni vedel, kaj ga je zbolelo v srcu; ali je bil sram, ali je bilo kesanje, ali je bila pritajena, bolestna radost. Povesil je glavo, nič ni odgovoril in je šel dalje. Nad klancem se je ozrl in čudno se mu je stisnilo srce. Starec se je bil vzdignil; do pasu mu je klonil život, noge so se tresle in so omahovale. Počasi, varno, ob dveh palicah je lezel navzdol, zavil je na levo, proti polju, ki se mu je smejalo naproti veselo in svatovsko. Počival je, gledal je s koprnečimi očmi; dolga je bila pač pot, dolga starcu; preko sto sežnjev. Omahoval je, klonil je globoko; došel je do razora, do prve brazde in se je zgrudil na kolena, čelo se mu je doteknilo tople brazde. Razprostrl je onemogle, trepetajoče roke, objel je, pobožal po toplih, mehkih licih zemljico, svojo mlado nevesto. Zgrudil se je na kolena in ni več vstal, razprostrl je roke in jih ni več sklenil.

De a karjaim oda vannak... Nézd! Ott dolgoznak a fiaim, az unokáim! Verítékükben fürdik az arcuk s ők vidáman, gondtalanul énekelnek. Ó, milyen régen nem gyöngyözött már verejték a homlokomon!... Pusztá az élet, üres és sivár munka nélkül. Minek élni? Még annyi hasznára sem vagy senkinek, mint a lóca vagy az asztal. Por vagy, szemét, amely szükség nélkül összegyűl a padlón. Szombaton aztán jön a szolgáló és kisöpri. Csak jönne már az Úr szolgálóleánya!... Minek imádkoznám hosszú életért? Még az Istennek sem tetso a henyélőnek és unatkozóknak folytonos imamormolása. Minek alkalmatlankodnám neki? Gyötrelmes az ilyen tengés-lengés. Élet élet nélkül!... És odalent a völgyben pompázik, mosolyog az én gyönyörűséges mezőm. Mákszemnyit sem öregett! Olyan, mint menyasszony korában... Ó, üdv neked, fiatalnak!

Marko lehorgasztotta fejét. Maga sem tudta, mitől lett nehéz a szíve. Szégyentől-e, vagy bűnbánattól, vagy valami titkolt, fájdalmas örömtől-e? Lehorgasztotta fejét és felelet nélkül tovább ódalgott. A lejtő tetejéről aztán visszatekintett és összeszorult a szíve. Láta, hogy az aggastyán feltápászkodott; dereka szinte a földig görnyedt, lábai reszkettek, tántorogtak. Lassan, óvatosan, két botjára támaszkodva botorkált lefelé. Egy helyütt balra tért, a mezőnek, amely menyegzős vidámsággal mosolygott-integetett feléje. Megállt, megpihent és sóvárgó, szerelmes szemekkel nézte a ringó vetéseket. Megmegállt; hosszú, bizony hosszú volt az útja; száz rőfnél is hosszabb. Fulladozott, roskadozott. Végre eljutott a szántásig. Az első barázdánál térdre rogyott s homlokával a meleg, párolgó anyaföldet érintette. Kitárta tehetetlen, reszkető kezeit, megölelte a földet, ifjú menyasszonyát és szeretettel simogatta meleg, bársonyos arcát. Térdre rogyott és

Marko je stal kakor ob božjem čudu, odkril se je, pripognil kolena kakor ob povzdigovanju. Srce se mu je stisnilo in sam ni vedel, ali od sramu, ali od kesanja, ali od pritajene, bolestne radosti.

Šel je dalje, truden, nevesel, brez koprnjenja; v gozdu ga je zalotil mrak. Kakor ranjen se je zgrudil Marko na obraz in je zaihtel. Nikoli še, ob vsem dolgem romanju, ni bil občutil tako silne bridkosti.

»Kje si zdaj, moja mladost? Kako sem te užil, kaj si mi rodila? Nerodovitna, za zmerom izgubljenaa, vržena čez plot, kakor kamen in grede! Kam me je vodilo moje zapeljano, lahkoverno srce? Na desno, na levo, brez smeri naprej, nazaj po isti poti — kakor otrok za metuljem! Kam sem se bil nameril, česa sem iskal? Še kamen ve kam, ko se zakotali v dolino, še list ve, v kateri smeri ga nosi veter in da ne bo z burjo na južno stran. Govori, ti moje srce, kam si se bilo namerilo, ko si tako zaukalo? Zdaj govori, ko sem ti vse zaupal in sem te ubogal, kakor si ukazovalo!«

Spoznaval je svojo nepridnost in lahkovernost, ihtel je zmerom bolj in vroče solze so mu tekale po licih.

»Kaj si mi dalo, srce, za mojo poslušnost? Še tolažbe ne ob grenkih urah; takrat si se skrilo in me nisi poznalo več. Da te nisem poslušal, da sem se ravnal po lepih naukih svojega očeta in drugih pametnih ljudi, kako dobro in prijetno bi se mi godilo! Tam je bil moj dom, tako lep in gorak: za ko-

nem kelt fel többet; kitárta karjait és nem húzta vissza soha többé őket.

Marko csak állt és bámult, mintha Isten csudáját látná. Leemelte kalapját és letérdelt, mint az úrfelmutatásnál. Összeszorult a szíve. Maga sem tudta: a szégyentől-e, vagy a bűnbánattól, vagy valami titkolt, fájdalmas örömtől-e?

Fáradtan, üres szívvel ballagott tovább. Az erdőben utolérte az alkonyat. Mintha nehéz sebből vérzenék, úgy rogyott arccal a földre és felzokogott. Hosszú vándorútján még sohasem érzett ilyen fojtató nagy-nagy keserűséget.

— Hová lettél, ifjúságom? Mire vesztegettelek el? Meddő vagy! Mint haszontalan kerti kavicsot áthajítottalak a sövényen... Merre tévelygett velem, hiszékeny, kábult szívem? Hol jobbra, hol balra, hol iránytalanul előre; majd újra vissza ugyanazon az úton... mint a gyermek a pillangó nyomában... Mivégre bolyongtam? Hová indultam? Mit kerestem? Még a kavics is tudja, hová ér, ha a völgy felé gurul. A falevél is tudja, merre sodorja a szél; tudja, hogy sohasem érhet a szélvész szárnyain délre... Mondd, szívem, mondd, hová indultál, mikor olyan ujjongón kurjantgattál? Valld meg a fiadnak, aki mindenét rád bízta és minden dobbanásodat megfogadta!

Ráeszmélt mihaszna, hiszékeny könnyelműségére. Szívettépőn zokogott és forró, vezeklő könnyek csorogtak szeméből.

— Mit adtál cserébe, ó szívem, engedelmességemért? Még csak meg sem vigasztaltál keserű óráimban! Olyankor elrejtőztél és megtagadtál... Ha nem hallgattam volna rád, ha megfogadtam volna édesapám és más józan emberek tanácsait, milyen boldog lehetnék most!... Ott állott a házam, puha, meleg otthonom... eladtam egy korty

zarec vina sem ga prodal. Prostrana polja so bila moja, bujne senožeti; prikupil bi si še to in ono leho, še ta in oni travnik; morda bi bil danes župan, bahal bi se po cesti z dolgo pipo v ustih in sosedje bi me spoštljivo pozdravljali. No, izgubljeno vse, pod kap zalučeno! Zbogom, moj lepi, gorki dom, za zmerom! — In prišel sem k botri, pošteni in dobrotljivi ženski; ostal bi bil tam za hlapca, delal bi in bi hranil, botra bi umrla, boter za njo in vse bi bilo moje, hiša, polje, senožet, gozd; naposled bi se še oženil, izbrali bi me za župana, ker sem Marko, in zdajle bi se že bahal po cesti z dolgo pipo v ustih in sosedje bi me spoštljivo pozdravljali. No, pobegnil sem ponoči kakor tat in še zbogom nisem rekel. Vse izgubljeno: dediščina bogata, lepa nevesta in veselo županovanje. — In ti, o teta Agata, polna usmiljenja in blagosti, kako hudo sem te ranil! Do konca dni bi se hranil in redil pri tebi, kakor tudi je bilo dolgčas, debel in zadovoljen bi bil in ne želel bi si na svetu drugega ničesar, kakor da bi mi v sladkem dremežu pod jablano muhe ne nagajale. No, pobegnil sem, budalo, ob vihar ni noči in še počakal nisem, da bi se poti posušile in da bi se nebo zvedrilo. — Kaj je zdaj moj delež? Večna pot, nestalno potikanje, grenko kesanje. O srce, povrni mi, kar si mi vzelo!«

Tako je tožil in ihtel Marko in je zaspal. Košate bukve so pošumevale nad njim; razmeknilo se je časih vejevje in zasvetil je košček jasnega neba, z zvezdami posutega.

borért. Tágas szántóim, buja legelőim voltak, még vehettem is volna hozzájuk egy-két barázdát, egy-két rétecskét. Talán már bíró is lennék a falumban. Hosszú szárú pipával a számban büszkélkedve ballagnék végig a falun s a szomszédok tisztességtudóan süvegelnének... Minden, minden elveszett... Isten veled!. Örökre Isten veled, gyönyörűséges, nyájas otthonom!... Becsületes, jóságos keresztanyámhoz sodort a szél. Szolgálhattam, dolgozhattam, takaríthattam volna nála. Egyszer meghalt volna a keresztanyám, majd a keresztapám is és minden az enyém maradt volna; a ház, a mező, a rét az erdő. Végre megnősültem volna. Marko létemre bírónak választottak volna és most már hosszú szárú pipával a számban büszkélkedve ballaghatnék végig a falun s a szomszédok tisztességtudóan süvegelnének. De én megszöktem. Éjjel, mint a tolvaj s még istenhozzádot sem mondtam senkinek! Minden oda van: a gazdag örökség, a szép menyasszony, az öblös, hosszú szárú bírói pipa!... És téged is, áldott lelkű, aranyos Ágota nénikém, milyen szívtelenül, gonoszul meggyötörtelek! Napjaim fogytaig nálad maradhattam, asztalodról jóllakhattam volna. És ha unatkoztam volna is, legalább kövér és elégedett lennék és nem volna más kívánságom a földön, csak az, hogy édes szenderemben az almafa árnyékában ne boszszantsanak a legyek. De én egy viharos éjszaka dőreségemben tőle is megszöktem. Még csak azt sem vártam meg, hogy a zivatar nyomán felszikkadjon az országút s újra kiderüljön az ég!... Mi most az én osztályrészem? Vándorbot, örökös kószálás, kései bánkódás!... Ó, szívem, add vissza, amit elraboltál tőlem!

Így panaszkodott, zokogott Marko, míg elaludt. Terebélyes, sűrű bükkfák suttoztak felette. Néhanéha megnyíltak a lombok s a csillagos, derült ég egy-egy darabkája rámosolygott könnyes arcára.

Zaspal je Marko in ko je zaspal, se je napotil še ves dremoten, še poihtevajoč na čudno pot. Noč se je bila nenadoma zjasnila, bukova debela so bila prozorna kakor od stekla in skozi debela, skozi vejevje je sijala bela podnevna svetloba, kar je bilo skoro čudežno, zakaj sonca ni bilo na nebu in tudi oblaka ne, ki bi ga zakrival. Marko pa se ni veliko čudil in vse se mu je zdelo po pravici. Stopal je urno, ker se mu je mudilo in je bila pot uglajena pred njim. Poihteval je še, njegovo srce pa je bilo že veselo in utolaženo.

»Kako nespametno sem tarnal, kako veliko krivico sem delal svojemu koprnečemu srcu! In že čisto blizu uglajene poti sem bil, prav ob poti sem zadremal! Če stopim pošteno, dospem še pred mrakom. Oj, zdaj pa zbogom, ti pusti dom, in zbogom botra, zbogom teta Agata! Zdaj vem, kam drži moja pot; zastonj ni hrepenelo moje srce.«

Dospel je pod hrib, do pasa s košatimi, svetlimi bukvami, na vrhu s temnimi hojami porastel. Pot mu je izginila pod nogami, izgubila se je v gosto rašč in grmičevje. Marko se ni prestrašil; le v čudnem, plahem in sladkem pričakovanju mu je vztrepetalo srce.

»Na pragu stojim; kaj bi čakal? Bog sam mi je bil pokazal pot.«

Komaj je stopil v temno grmičevje, se je odprla pred njegovimi očmi visoka in široka votlina, tako prostorna, da bi lahko jezdec vanjo, če bi nekoliko upognil hrbet.

Marko si skoro ni upal dalje; votlina je bila temna, iz velike daljave se je svetlikala bela luč. Stal je na pragu in hlad mu je legel na srce, čuden strah.

Elaludt és alighogy elszenderült, még fel-felzokogtában csudálatos útra kerekedett. Az éjszaka is egyszeriben egészen kivilágosodott, a bükkfák átlátzókká lettek, mintha üvegből volnának és ragyogó nappali fény szűrődött törzsükön és koronájukon keresztül, ami majdnem a csudával határos volt, mert sem nap nem süttött az égen, sem felhők nem úsztak rajta, hogy a napot eltakarhatták volna. De Marko nem sokat töprengett mindezen; sőt egészen természetesnek találta. Fürgén lépkedett a sima ösvényen, mert sietős volt az útja. Még fel-felzokogott, de a szíve már megvigasztalódott és mosolygott.

— Milyen balgatagon jajveszékeltem! Milyen szörnyen igazságtalan voltam sóvárgó szívem iránt! Már itt tartottam, a sima, egyenes út közvetlen közelében; és az út árkában ernyedtem el! Ha jól kilépek, még alkonyat előtt célba érek... Most már tudom, hová vezet az utam! Nem volt hiába szívem sóvárgása!

Egy domb alá érkezett, amely derekáig terebélyes, fényes kérgű bükkfákkal, tetején pedig sötétzöld fenyőkkel volt sűrűn benöve. Itt a bozotos cserjék és bokrok között hirtelen eltűnt lábai alatt az ösvény. De Marko nem ijedt meg. Csak a szíve dobogott hangosabban valami különös, riadt, édes várakozásban.

— Itt állok a küszöbön! Minek haboznám? Maga az Isten vezetett ide!

Alig lépett a bokrok sötétjébe, magas, széles üreg nyílását vette észre, amely olyan tágas volt, hogy akár egy lovas is elfért volna benne, ha egy kicsit aláhajlik nyergében.

Alig mert tovább haladni. Az üreg sötét volt, de nagy messzeségben kicsike mécses pislogott. Marko megállott az üreg szájában és különös hideg borzongás futott végig a tagjain.

»Tako tiho je, še sopenja ni čuti. Bog vedi, če nisem prišel prepozno, ko sem se klatil brez potrebe tako dolgo po svetu.«

Ko je stal in ugibal, so se privadile teme njegove oči in ugledal je visoke, sive stene; vlaga si je bila izgledala vanje tánke struge, od kamenitega stropa so kapale debele kaplje.

Marko se je stresel od mraza.

»Tako samotno je tukaj, kakor v grobnici. Bog vedi, če nisem prišel prepozno.«

Zmerom bolj je rasla plaha malodušnost v njegovem srcu in stopal je po prstih, da bi ne odmevali njegovi koraki, ne zbudili spečih. Iz velike daljave se je svetlikala mirna, bela luč, sveča ob grobu. Glasu ni bilo; celo kaplje so padale brezglasno od stropa, kakor v brezdanjo globočino.

Hodnik se je razmeknil, razširil se in vzbočil v prostorno dvorano. Ob vhodu je slonelo dvoje vojščakov. Globoko na prsi sta povešala glavo, roke so se opirale ob ratišče dolge sulice. Podobna sta bila natanko tistim rimskim vojščakom, ki jih je videl Marko nekoč v farni cerkvi pred božjim grobom; tudi tako rjava in bradata sta bila v obraz.

Marko se je spodobno odkril in je ogovoril tistega vojščaka, ki je stal na desni strani.

»Ne zameri, da te motim v dolgem sladkem spanju. Ampak Bog sam mi je bil pokazal pot in tako sem prišel, da vidim kralja Matjaža, odrešenika našega, in da ga poprašam spoštljivo, če ni še blizu njegov veliki čas. Povej mi, katera veža drži do njegove izbe in če je nocoj dobre volje, ker nisem nikomur rad v nadlego.«

Vojščak se ni ganil, še trepalnic ni vzdignil, stal je kakor iz kamna.

— Olyan nagy itt a némaság! Még a szuszogásukat sem hallani! Isten tudja, nem jöttem-e későn! Hisz oly sokáig kóboroltam hasztalan a világban.

Amíg így tétovázott és tünődött, szemei lassacskán megszokták a homályt. Magas, szürke falakra esett a tekintete. A szivárgó nyirok keskeny árkokat vájt magának rajtuk, a kőmennyezetről pedig időről időre kövér cseppek hullogáltak.

Markót rázta a hideg.

— Olyan néma, pusztá itt minden, mint a sírboltban! Isten tudja, nem jöttem-e későn?

Egyre nagyobb lett szívének riadtsága és kislelkedése. Lábujjhegyen lépkedett, nehogy visszhangzó lépteivel felébressze az alvókat. Nagy távolságból csendes fehér fény — síri gyertya — pislogott. Körös körül dermedtő némaság. Még a vízcseppek is hangtalanul hullottak alá a mennyezetről, mintha feneketlen mélység nyelné be őket.

Most kitágult és hatalmas teremmé öblösödött a folyosó. Bejáratánál két vitéz támaszkodott a falnak. Fejük mélyen a mellükre konyult, kezeik hosszú dárdanyélen nyugodtak. Hajszálnyira olyanok voltak, mint azok a római katonák, akiket Marko az Isten sírja előtt látott valamikor a templomban. Az arcuk is olyan szakállas és marcona volt.

Marko tisztességtudóan megemelte a kalapját és megszólította a jobboldalon őrködő vitézt.

— Ne vedd zokon, hogy hosszú édes álmodban háborgatlak! De hát maga az Isten vezetett ide s így eljöttem, hogy lássam megváltónkat, Mátyás királyt és hogy illedelmes alázattal megkérdezzem tőle, nem érkezett-e még el az ő nagy ideje?... Mondd meg, melyik tornácon át jutok a szobájába és hogy jókedvében találom-e ez éjjel? Mert nem szeretek senkinek sem alkalmatlankodni.

A vitéz meg sem moccant. Még a szempillái sem rezzentek meg. Úgy állt ott, mint a kőbálvány.

»Ni me slišal,« je pomislil Marko, »in tako čudno je odmeval moj glas po tej tihi dvorani, da me je bilo samega strah. Trdno spi, v stoletjih se ni naspal. Kaj bi mi zameril, če ga ogovorim glasneje in če se ga dotaknem? S pošteno mislijo prihajam.«

Doteknil se je njegove roke, ki se je oklepala ratišča.

»Hej, ti hrabri vojščak, kaj sem ti storil, da me ne ogovoriš? Kaj se nisi še naspal, ko spiš že tisoč let? Boga mi, presedalo bi mi tako dolgo spanje!«

Vojščak je molčal. Strahoma je opazil Marko, da so mu padale debele kaplje za vrat, na roke, na upognjeno glavo; curljale so po licih, v brado, kapale na tla, vojščak pa se ni ganil. Njegove oči so bile zatisnjene, trde in resne so bile njegove ustnice. Marko je iztegnil plaho roko in se je doteknil njegovega lica: trdo je bilo in mrzlo, da se je Marko stresel.

»Zaspal je in je umrl; ne zbudi se nikoli več. Zatrobila je trobenta ob velikem dnevu, on pa je ne bo slišal; jezdil bo mimo kralja Matjaža na belem konju, on pa ga ne bo videl. Še obleka njegova je okamenela; guba na plašču se ne vda več in niti s sekiro bi je ne presekal.«

Ves žalosten in malodušen je stopil Marko v dvorano. Velika je bila in prazna, vlaga je curljala po črnem zidu, kapala je od stropa. Ob stenah so sloneli vojščaki v dolgi vrsti, pred njimi so ležali široki ščiti, glave s težkimi čeladami so klonile na prsi, roke so se opirale ob meče in dolge sulice. Ko je vstopil Marko, se ni zganil nobeden, nobeno oko se ni odprlo, nobena guba ni zašumela. Brezglasno so

— Nem hallotta! — gondolta magában Marko. — Pedig olyan félelmetesen visszhangzott szavam ebben a néma teremben, hogy magam is megbor-zadtam tőle... Mélyen alszik. Századok során sem aludta ki magát... Vajon megneheztelne-e, ha han-gosabban szólok hozzá és ha megérintem? Hisz tisztességes szándékkal jövök!

Megérintette kezét, mely a dárdanyelet szorította.

— Hé, vitéz harcos! Mivel szolgáltam rá, hogy nem is válaszolsz kérdéseimre? Vagy még nem alud-tad volna ki magadat? Hisz már ezer éve alszol! Biz' isten, én unnám az ilyen hosszú szunyókálást!

De a vitéz csak hallgatott. Marko rémülten vette észre, hogy kövér vízcsöppök hullottak a nyakába, a kezére, lekonyult fejére. Végigcsurogtak arcán, szakállán és a padlóra koppantak, de a vitéz meg sem mozdult. Szemei csukva voltak, szája kemény és komoly. Marko félénken kinyújtott karjával meg-érintette arcát. Merev és hideg volt az, hogy Marko beleborzongott.

— Elaludt és meghalt! Sohasem ébred fel többé! A nagy napon megharsan majd a trombita, de ő nem fogja hallani. Mátyás király fehér paripáján el fog mellette vágtatni, de ő nem fogja látni... Még a ruhája is kővé keményedett. Palástjának a ráncai is megmerevedtek; fejszével sem tudnám keresztül-vágni.

Szomorúan, lélekben összezsugorodva lépett Mar-ko a terembe. Nagy és üres volt az; a fekete falak nyirkosak voltak, a mennyezetről csöpögött a víz. A falak mentén katonák állottak hosszú sorban. Sisakos fejük mellükre konyult, karjaik kardjaikra és hosszú dárdáikra támaszkodtak. Széles pajzsaik a lábaik előtt heverték... Hogy Marko belépett, meg sem moccant egyikük sem. Egyetlen szem fel nem pillantott, egyetlen ránc meg nem rebbent a ruhájukon. A mennyezetről nesztelenül szakadoztak

padale debele kaplje na razmočena tla kakor v brezdanjo globočino.

Z odkrito glavo, plah in ponižen je ostal Marko sredi dvorane.

»Hrabri vojščaki, zvesti drugovi kralja Matjaža, gospoda in odrešenika našega! Ne zamerite, da vas motim v tem dolgem in sladkem spanju, ampak Bog sam me je poslal, nevrednega poslanca mojega rodu, da pogledam in poprašam, kako se godi kralju Matjažu in če je že blizu njegov veliki čas. Pokažite mi pot in povejte mi, če je dobre volje, zato ker ne maram biti nikomur v nadlego.«

Vojščaki so sloneli ob zidu in so molčali; še s trepalnico ni pomežiknil nobeden, še s prstom ni zganil.

Marka je obšel velik strah.

»O, povejte mi, hrabri vojščaki, kaj vas je tako hudo omamil ta dolgi spanec? Ne zamerite, ampak ne spodobi se za krščanskega človeka, da bi spal brez nehanja tisoč let in še dalje in da bi vsaj v spanju ne odzdravil prijaznemu pozdravilu. Kaj boste spali, kadar zatrobi trobenta; kaj boste dremali, kadar pojezdi mimo kralj Matjaž na belem konju? Velika je bila vaša hrabrost, še večja je vaša lenoba!«

Nič se niso razsrdili speči vojščaki, še ozrli se niso na Marka. Stopil je k mrkemu, belobradatemu, hudo oboroženemu starcu in se je doteknil njegove roke. Kakor od kamena je bila težka usnjena rokavica; v hrbet na roki je bila izdolbena globoka okrogla jamica, kaplja na kapljo je padala vanjo od črnega stropa.

»Zaspali so in se ne zbude nikoli več!« je zavzdihnil Marko.

a kövér vízcseppek a padlóra, mintha feneketlen mélységbe hullanának.

Hajadonfővel, félénken és alázatosan állott meg Marko a terem közepén.

— Vitéz harcosok! Mátyás királynak, a mi urunknak és megváltónknak hűséges bajtársai! Ne vegyétek zokon, hogy zavarlak benneteket hosszú és édes álmotokban! De maga az Úristen küldött népemnek méltatlan követeként, hogy körülnézzek és megkérdezzem, hogyan megy a sora Mátyás királynak?... És hogy ütött-e már az ő nagy órája... Mutassátok meg a hozzá vezető ajtót! És mondjátok meg, jókedvében találom-e? Mert senkinek sem szeretek alkalmatlankodni!

A katonák a falak mentén támaszkodtak és hallgattak. Szempillája sem rebbent meg egyiknek sem.

Nagy rettegés vett erőt Markón.

— Hej, vitéz harcosok! Mondjátok csak, hát anyyira elbódított benneteket a hosszú alvás? Ne vegyétek zokon, de nem illik épkézláb keresztény emberhez, hogy ezer évig s még azon is túl megszakítás nélkül aludjék s hogy legalább álmában ne viszonozza a barátságos köszöntést... Vagy talán akkor is aludni fogtok, amikor majd megharsan a trombita? És bóbiskolni fogtok-e, amikor Mátyás király fehér paripáján elvágtat mellettetek? Nagy hősök voltatok, de még nagyobb álomszuszékok lettetek!

Nem haragudtak meg az alvó harcosok. Még csak rá sem hederítettek Markóra. Marko ekkor egy marcona, ősz szakállú, állig felfegyverkezett öreg katonához lépett és megérintette a karját. Olyan nehéz volt a bőrkesztyűje, mintha kőből lenne. A keze fején mély, kerek gödröcske sötétlett és a fekete mennyezetről cseppenként hullott beléje a nyirok.

— Elaludtak! És soha többé nem fognak felébredni! — sóhajtott Marko.

Stresel je za laket mladega, bahato oblečenega oprodo, ali kakor da bi stresal kip od kamena: trd in nepremičen, globoko v tla ukopan; vlaga ga je bila pokrila po obrazu, plašču in orožju s tanko, svetlo, kameneno plastjo; mlade ustnice, še zmemor polne, so se smehljale, oči pa so bile trdno zatisnjene.

»Kaj tudi ti, tudi ti si zaspal?« je vzkliknil Marko. »Tako mlad, pa spiš tisoč let in se ne zdramiš in te ni nič sram! Kako boš vodil konja svojemu gospodu, kralju Matjažu, kadar te pozove?«

Oprodo ve ustnice so se smehljale, zgenile se niso.

S potrjim in žalostnim srcem se je napotil Marko dalje, beli luči naproti. Bližala se je bela luč, ali izplamtela ni, svetila je mirno in dremotno, sveča ob grobu. Na vlažnih stenah ob vsem dolgem hodniku so viseli silni ščiti, dolgi meči, kopja in sulice; a na ščitih in mečih in kopjih svetla, mokra, kamenena plast, trda skorja, tanka kakor svetloba.

Odprla se je pred njegovimi očmi velika dvorana, visoka in široka kakor cerkev. Mrak je bil v dvorani; od stropa je visela svetilka, svetila je z mirnim, belim, mrtvim plamenom; plamen sam je bil okamenel. Ob stenah so stali vojščaki v dolgih vrstah, opirali so se ob dolge meče, klonili so glave globoko na prsi; tiho so stali, poluzaprte oči so strmele v tla, osorni in temni so bili obrazi, dolge rdeče rane so se poznale na čelu, na rjavih licih.

Sredi dvorane je stala kamenita miza na oblem, gladkem kamenu. Za mizo je sedel kralj Matjaž sam na visokem prestolu. Komolce je opiral na mizo, glavo v dlani; dolge sive trepalnice so ležale na licih, siva brada se je vila okoli mize; na glavi je imel ogrsko čepico z dolgim peresom. Ob prestolu

Megrázta könyökét egy fiatal, cifra köntösű apródnak. De akárcsak kőszobrot rázott volna: kemény és mozdulatlan maradt az, mintha mélyen a talajba gyökeredzett volna. A nedvesség egész arcát, palástját és fegyverzetét vékony, csillogó kőréteggel vonta be. Fiatal, duzzadt ajkai mosolyogtak, de szemei csukva voltak.

— Hát te is, még te is elaludtál? — kiáltotta kétségbeesetten Marko. — Olyan fiatal vagy még és ezer éve alszol és meg sem moccansz és nem szégyelled magadat! Hogyan fogod uradnak, Mátyás királynak a paripáját vezetni, ha szólítani fog?

A fiatal apród ajkai mosolyogtak, de meg nem mozdultak.

Megdöbbenve, szomorú szívvel indult Marko beljebb a pislá fehér fény irányában. Egyre közeledett a síri gyertya fénye, nyugodtan, álmosan pislogott, de el nem lobbant. A nyirkos falakon az egész hosszú folyosó mentén hatalmas pajzsok, hosszú kardok, kopják és dárdák lógtak. De a pajzsokon, kardokon és kopjákon csillogó, nedves kőrétég vékony, kemény kérge ragyogott.

Szemei előtt feltárult a magas és széles, templomnyi nagyterem. Homály borongott benne. A menyegyzetről mécses lógott alá, amely nyugodt, sápadt, halottas — kövémeredt — lánggal világított. A falak mentén katonák örködtek hosszú sorokban. Hosszú kardjaikra támaszkodtak; fejük mélyen a mellükre konyult. Némán álltak, félig nyitott szemeik a padlóra meredtek. Arcuk sötét és komor volt. Barna orcáikon és homlokukon hosszú forradások piroslottak.

A nagyterem közepén széles kőasztal állott sima, kerek kőlabon. Az asztal mögött magas trónon maga Mátyás király ült. Két könyökével az asztallapra nehezedett. Fejében hosszú tollas magyar sipka hetykélkedett. Kétoldalt két hajadonfőtt, pi-

je slonelo dvoje oprodov; gologlava sta bila in rdeče oblečena, svetli lasje so padali na ramena v lepih kodrih; spala sta.

Marko je stal pred kraljem; priklonil se je bil globoko, klobuk je držal z obema rokama, kolena so se mu tresla od spoštovanja in ponižnosti.

»Ne zameri mi, kralj Matjaž, odrešenik, da te motim v prijetnem spanju. Našel sem k tebi, ker mi je bil Bog sam pokazal pot. O kralj Matjaž, odrešenik, prišel sem k tebi, ker je hudo na svetu. Kmet, tvoj zvesti hlapec, je velik siromak; davki, povodnji, suša, toča, duhovska in posvetna gosposka in druge nadloge leže težko na njem in mu ne dajo dihati; še Bog se mu je skoro izneveril. Ni ga srca, ki bi v teh žalostnih in bridkih časih ne zahrepenelo po tebi in tvojem kraljevanju. Vstani, o kralj Matjaž, in izpolni obljubo, ki si jo bil storil, ali pa vsaj povej, kdaj napoči tvoja ura, zato da se vrnem in oznanim evangelij.«

Tako je govoril Marko, kralj Matjaž pa je molčal in se ni ganil; molčala sta oproda in se nista genila in vojščaki so stali ob zidu v dolgih vrstah in so molčali.

Hudo se je prestrašil Marko in srce mu je oledenelo.

»Kralj Matjaž, odrešenik, izpregovori!« je zaklical z žalostnim glasom in je pokleknil sredi dvorane.

»Kaj bo z nami, o kralj Matjaž, če se ne zdramiš nikoli več? Osirotelo bi naše srce, pusto bi bilo, kakor polje brez dežja in sonca. Ti si naša hrana, tolažba in upanje naše. Pomisli, kralj Matjaž, kaj bi bilo, če bi Bog umrl! Tako zaupamo nate in se to-

ros ruhás apród támaszkodott a trón karfájának. Szőke hajuk szép göndör fürtökben hullámozott vállukra. Mindeketten aludtak.

Marko megállott a király előtt. Mélyen meghajolt, kalapját két kezében szorongatta, térdei remegtek az alázattól és nagy tisztelettől.

Ne vedd zokon, Mátyás király, megváltónk, hogy háborgattalak édes álmodban! Megtaláltalak, mert maga az Úristen mutatta meg a hozzád vezető utat... Ó, Mátyás király, megváltónk! Eljöttem hozzád, mert igen silány a világ sora odakünn! A föld népe, a te hűséges szolgád, nagyon elárvult, koldusbotra jutott. Adók, áradások, aszály, jégverés, világi és egyházi urak és egyéb bajok-nyavalyák nehezednek mázsás súllyal roskadozó vállaira; alig lélegzik. Kevés híja, hogy az Isten is el nem hagyta... Nincs emberi szív, amely ezekben a szomorú, inséges időkben nem sóvárogná a te uralmad után. Ébredj, ó Mátyás király, és teljesítsd ígéretedet, amelyet tettél! Vagy legalább mondd meg, mikor üt az órád, hogy visszatérhessek atyámfiához és hirdethessem nekik az evangéliumot!

Így beszélt Marko. De Mátyás király néma maradt és meg sem moccant. A két apród is mozdulatlanul hallgatott trónja mellett s a falak mentén hosszú sorokban álldogáló harcosok is hallgattak.

Szörnyen megrémült Marko. Jeges dermedet kúszott a szíve felé.

— Mátyás király! Megváltónk! Szólj! — sikoltotta kétségbeesett hangon és letérdelt a terem közepén.

— Mi lesz velünk, ó Mátyás király, ha te soha többé fel nem ébredszen? Elárvulna a mi szívünk! És pusztá lenne, mint a mező nap és üdítő harmat nélkül. Te vagy a mi életünk, vigasztalásunk, reményiségünk!... Gondold meg, Mátyás király, mi lenne, ha az Isten meghalna?... Benned van egyetlen és utolsó bizodalmunk! Sivár napjainkban a te eljöve-

lažimo v teh bridkih časih ob mislih nate. Ne vidi-
mo te, ne vemo, ne odkod da prideš, ne kdaj; saj
ni treba, da bi vedeli, saj ni treba, da bi te videli.
Dobro nam je, da si! Ne zavrzi naše vere, kralj
Matjaž! Kralj Matjaž, saj si že dolgo spal, že tisoč
let, kaj ne bi malo pogledal, kako sonce sije? Lepo
je zunaj, tukaj pa je zadehlo in trohnobno. Izpre-
govori, kralj Matjaž, odrešenik!«

Marko je prosil, a kralj Matjaž je molčal, dolge
trepalnice so ležale na licih in se niso genile, tudi
košati sivi brki niso vztrepetali.

Silna groza je prešinila Markovo srce.

»Umr! je!«

Vzdignil se je, kolena so se mu šibila, plah,
pijan, omahujoč se je približal mizi, doteknil se je
bele roke kralja Matjaža, doteknil se je sive brade.
Kamen, ki je kapal od stropa, je bil ovil s tanko,
svetlo svilen haljo mizo, kraljev obraz, bele roke
in brado in tudi obadva rdeče oblečena svetlolasa
oproda. Takrat je opazil Marko velikega črnega
vrana, ki je sedel na kraljevi rami; tudi vranovo
perje se je svetilo, oblečeno v kamen.

»Umr!« je vzkliknil Marko in se je zgrudil na
kolena.

»Ljudje božji, umrite: umrl je kralj Matjaž!«

In je padel na obraz.

— — — — —

Ihteč, objokan se je zdramil Marko.

»Hej mladi godec, hej, ti lepi fant, kaj pa se ti
je sanjalo, da si tako bridko zajokal?«

teleddel vigasztalódunk. Nem látunk téged. Nem tudjuk, honnan jössz, mikor jössz!... Nincs is rá szükség, hogy tudjuk és hogy lássunk. Boldogság nekünk az is, hogy élsz, hogy vagy! Ne vedd meg a mi nagy hitünket, Mátyás király! Hiszen már nagyon sokáig alszol, Mátyás király! Már ezer álló esztendeig, Mátyás király! Nem volna-e kedved kissé megnézni, hogy süt odakünn az Isten napja? Szép a világ odakünn! Itt pedig dohos, nyirkos, penészes a levegő... Szólj, Mátyás király! Alázatosan könyörgöm: szólalj meg, megváltónk!

Így esengett-rimáncodott Marko. De a nagy király néma maradt. Hosszú szempillái az arcán pihentek és meg sem rebbentek. Sűrű szürke szakállá meg sem rezzent.

Iszonyú, fagyasztó rémület hasított Marko szívébe.
— Meghalt!

Felemelkedett. Térdei remegtek, tántorogtak. Bódultan, borzongva támolygott az asztalhoz. Megérintette Mátyás király fehér karját, megérintette szürke szakállát. A kő, amely cseppekben hullott a mennyezetről, vékony, csillogó, selymes patyolattal vontá be az asztalt, a király arcát, fehér karjait, szakállát s a piros ruhás, szőke hajú két apródot. Akkor a király vállán ülő nagy fekete hollót is észrevette Marko. A holló tolla is ragyogott kököntöse alatt.

— Meghalt! — sikoltotta Marko és térdre rogyott.

— Jó emberek! Haljatok meg! Meghalt Mátyás király!

Azzal arccal végigvádódott a kópadlón.

— — — — —

Zokogva, kisírt szemekkel ébredt fel Marko.

— Hé, fiatal muzsikusz! Hé, szép legény! Mit álmottál, hogy olyan keservesen megzokogtál?

Marko je gledal in je strmel; oči so ga bolele in zelo mu je trepetalo srce.

»Umr! je kralj Matjaž!«

Zgrbljen, rjav, brezzob obraz se mu je zasmel pred licem.

»Zdrami se, godec, svetel dan je že!«

Svetel dan je sijal izza košatih bukev, skozi šumeče listje. Marko si je pomel oči, vzdignil se je na komolcih. Pred njim je stala stara, suha, sključena ciganka, oblečena v cunje. Njene roke so bile črne in krivenčaste, kakor korenine, kakor razpokana ilovica je bil njen obraz.

»Slabo si spal, godec, in nemirno si sanjal; počitka in zajtrka si željan; pojdi z menoj!«

Marko je vstal in je šel s ciganko skozi gozd in je došel do lepe zelene jase. Sredi jase je sedelo troje ciganov, troje črnih godcev, a mlada ciganska devojka jim je kuhala zajtrk.

Marko se je komaj ozrl po godcih; črni so bili vsi, belozobi in bujnolasi. Najstarejši izmed njih, že nekoliko osivel, že nekoliko upognjen, je vstal in ga pozdravil spodobno in prijazno.

»Pozdravljen, godec! Kako ti je ime in odkod prihajaš.«

»Ime mi je Marko in svet je moj dom. Podravljeni!«

Resnično, komaj da se je ozrl Marko po godcih. Njegove oči so bile uročene; strmele so z neizrečnim občudovanjem in prebolestno ljubeznijo na lepo cigansko devojko. Tako je bil Marko uročen, očaran in zaljubljen, da ni okusil ne jedi, pijače in da se nikoli ni mogel domisliti, kaj je bila skuhala

Marko csak ámult-bámult. A szeme még égett, a szíve még hevesen dobogott.

— Meghalt Mátyás király!

Ráncos, napbarnította, fogatlan arc nevetett a szemeibe.

— Ébredj, muzsikus! Már magasan süt a nap!

És a lombos bükkfák susogó terebélyén keresztül már valóban beragyogott a nap. Marko kidörzsölte az álmot szemeiből és fektében könyökre támaszkodott. Vén, szikár, rongyos cigányasszony állt előtte. Karjai feketék és csontosak voltak, mint a gyökerek. Arca olyan volt, mint a repecskes agyag.

— Rosszul aludtál, muzsikus. Nyugtalan álmaid voltak. Pihenésre s egy kis harapnivalóra volna szükséged. Gyere velem!

Marko felállt és egykedvűen a cigányasszony után ballagott az erdőn keresztül. Egyszer csak egy szép zöld tisztásra értek. A tisztáson három cigány üldögélt, három barna bőrű muzsikus; egy fiatal cigánylány pedig reggelit főzött a számukra.

Marko alig látta meg a cigányokat. Mind a háromnak sötétbarna bőre, villogó fehér fogsora és sűrű, bozontos haja volt. A legidősebbik közülük — aki már őszes és kissé hajlott hátú volt — felállott és barátságosan, illendően üdvözölte Markót.

— Adj Isten, muzsikus! Mi a neved és honnan jössz?

— Fogadj Isten! Marko a nevem s otthonom a nagy világ!

De Marko alig vette észre a cigánylegényeket. Szemei valósággal meg voltak igézve és kimondhatatlan csodálattal és fájdalmas szerelemmel csüngtek a szépséges cigánylányon. Annyira meg volt babonázva, annyira mámorossá tette ez a hirtelen támadt szerelem, hogy bele sem kóstolt az ételbe, italba és sejtelve sem volt, mit főzött azon reggel

devojka tisto jutro. Hrana mu je bila ljubezen, njena lepota močna in sladka pijača.

Pa je izpregovoril najstarejši cigan.

»Zagodi, Marko, da spoznamo tvojo umetnost.«

Marko je zagodel in je godel tako čudovito in milobno, kakor še nikoli v življenju. Zgodilo se je nebeško čudo: zašumel je gozd v njegovi pesmi, zapela so jasna polja, iz razora se je vzdignil škrjanec; zavriskala, zastokala je pesem: Marko je bil ugledal prelepe oči ciganske devojke in je spoznal svoje življenje — presladko, preotožno, brezkončno pot; njegova pesem je vzkipela proti brezkončnemu nebu, zakoprnela v brezkončno daljavo. Trudna je vzkriknila, omahnila na zemljo, Marko je povесil roke in je zajokal.

»Kaj ti je, o Marko? Kaj si zajokal?« so se začudili in prestrašili cigani. »Nikoli še nismo slišali take pesmi in ni še bilo godca na svetu, ki bi godel tako čudovito in milobno.«

In najstarejši cigan je stopil pred Marka in ga je nagovoril slovesno.

»Žalostni smo bili in potrti, o Marko, ker nam je bil umrl četrti godec. Velik umetnik je bil, ampak v primeri s tabo je bil slepar in malopridnež. Opil se je bil na praznik tako nečloveško, da je obležal ob cesti in zaspal; zjutraj smo ga budili, pa se ni zdramil. Tako smo ga zagrebli, pojokali smo še malo ob njegovem grobu in smo romali dalje brez četrtega godca, kar je bilo zelo pusto in nerodno. Bog pa se nas je usmilil v tej žalosti in nam je poslal tebe, godca tako imenitnega, da mu ni enakega pod nobenim cesarstvom. Ostani pri nas, Marko, in dobro se ti bo godilo.«

a cigányleány. A szerelem volt az élete; a cigányleány szépsége pedig édes, bódító itala.

És megszólalt a legidősebb cigánylegény:

— Muzsikálj valamit, Marko, hadd lássuk, mit tudsz!

Marko fogta a harmonikáját és olyan gyönyörűsen, olyan bűbájosan muzsikált, ahogyan még soha életében. Égi csoda történt: megzúgott az erdő a nótájában; megzendültek a napfényes mezők; a bárázdákból csattogva szállt fel a pacsirta. Sikongott, zokogott a dal. Marko a cigányleány babonás szemibe nézett meglátta bennük a saját életét: vigasságos, gyötrelmes, vég nélküli vándorútját. Éneke a határtalan ég felé buzgott és a végtelen messzeségbe sóvárgott; végre kimerülten felrikoltott és a földre szédült. Markónak pedig aláhanyatlott a két karja és maga keservesen felzokogott.

— Mi van veled, Marko? Miért sírsz? — képedtek el a cigányok. — Még sohasem hallottunk ilyen gyönyörű muzsikát. Nem született még harmonikás, aki ilyen csudálatosan értette volna a módját.

A legidősebb cigány Marko elé lépett és ünnepélyes hangon mondta:

— Szomorúak és levertek voltunk, Marko, mert meghalt a negyedik muzsikustársunk. Nagy művész, de hozzád képest valósággal dadogó törpe hamisjátékos volt. A minapjában olyan pogányul leitta magát, hogy az út árkába szédült és elaludt. Más nap hiába ráztuk, költögettük; nem ébredt fel többet. Eltemettük hát. Sírtunk egy keveset a fejfájánál, aztán nélküle vándoroltunk tovább, ami bizony sántává, hebehurgyává tette muzsikánkat. Nagyon hiányzott. De az Isten megkönyörült rajtunk szomorúságunkban és téged küldött helyette, kinek heted-hét császárságban sem akad párod. Maradj nálunk, Marko! Meglátod, nem bánod meg!

Tako je govoril cigan, Marko pa mu je odgovoril z zelo otožnim glasom.

»Kamorkoli pojdete, pojdem z vami, ker moje srce ne pozna več druge poti. Kjerkoli si odpočijete, počijem z vami, dokler mi ne zatisne teh trudnih oči poslednji, tako hudo zaželeni počitek.«

Ne besede ni več izpregovoril, legel je v travo in je premišljeval grenke misli.

»Kje je zdaj to koprnjenje, ki ga je bilo tako polno moje srce? Spuhtelo je proti nebu brez sledu. To življenje, veselo, romarsko, ki se mi je zdelo tako bogato, leži zdaj pred mano kakor prazna vreča. Za nič, za to, da je zdaj izžeto, kesanja in žalosti trudno moje srce, sem ostavil topli dom in sem romal na konopcu goljufivega koprnjenja, romal, nesrečnež, v kolobarju, da stojim zdaj ubog kakor prvi dan, le truden od poti. Da bi mi že zatisnil oči poslednji počitek!«

V grenki žalosti je prejokal Marko dan, gozd je tonil v zgodnji mrak. Tedaj je zašumelo mehko poleg njega, topla roka mu je pobožala obraz.

»Zakaj si otožen, Marko, ti lepi, mladi godec?«

»O lepa ciganska devojka, kako bi ne bil otožen, ko sem ugledal tvoje oči? Tvoje oči, tako črne, globoke, da bi človek utonil vanje in bi še hvalil Boga za lepo smrt. Zame ni več radosti na svetu, trhla veja je moje življenje in kmalu jo zaluči v plamen božja roka. V oči ti bom gledal, ti lepa devojka, in umrl bom od prežalostnega koprnjenja... Resnično, devojka, umrl je kralj Matjaž.«

»Zakaj bi umrl, Marko, če me imaš rad? Poljubi me rajši in objemi, nama obema v tolažbo in radost.

Így beszélt a cigány. Marko pedig bánatos, mélabús hangon válaszolta:

— Bármerre mentek, veletek tartok, mert szívem már nem ismer más utat. Bárhol megpihentek, megpihenek én is veletek, amíg le nem fogja fáradt szemeimet a végső, várva várt óra.

Csak ennyit mondott. Azután a fűbe heveredett és keserű gondolatok kergetőztek az agyában.

— Mivé lett most az én nagy vágyódásom, a sóvárgásom, amely úgy betöltötte szívemet? Nyom nélkül ellobbant, mint a láng. Az én vidám vándoréletem — amely olyan gazdagnak tetszett nekem — most üres zsákként, roskadtan, összezsugorodottan ál előttem. Pusztá semmiért hagytam el meleg otthonomat és kóboroltam a csalfa vágyak pórázán. Körben kószoltam — boldogtalan —, s most itt állok, koldusszegényen, kifosztottan, mint az első nap, de elcsigázottan, holtfáradtan... Ó, bár már végső pihenésre húnyhatnám szemeimet!

Keserű bánkódásban sírdogálta el egész napját. Végre korai alkonyat szállt az erdőre. Akkor valami lágyan megsuhant mellette és egy meleg kéz simogatását érezte arcán.

— Miért búsulsz, Marko, szép, fiatal muzsikusz?

— Szépséges cigánylány! Hogyne búsulnék, miután a szemeidbe néztem! A szemeidbe, amelyek olyan feketék és mélyek, hogy az ember elmerülne bennük s még hálát is adna az Istennek a szép kimúlásért. Számomra nincs többé öröm a világon. Életem törékeny, aszott ágacska, amelyet nemsokára tüzre vet az Úr keze. A szemeidbe néztem, szépséges húgom és bele fogok halni fájdalmas, gyötrő sóvárgásomba... Ó, húgom! Valóban meghalt Mátyás király!

— Miért halnál meg, Marko, ha szeretsz? Csókolj és ölelj meg inkább, mindkettőnk gyönyörűsé-

Saj tudi moje ustnice koprne po tvojih in obrisala bom s temi črnimi lasmi lepe svetle solze, ki teko po tvojih licih.«

Pol so se smejale, narahlo se umikale, pol so vabile, koprnele njene kipeče ustnice.

Marko je vztrepetal; silen ogenj se je razlil v njegovo telo, v njegovo kri, visok plamen je švignil proti nebu in je razsvetlil mrak. In v svetlem mraku sta se poljubila, kakor je ukazalo srce.

»Saj ti si moje koprnenje, ti nedosegljiva, tako nenadoma, po nevrednem dosežena. Kje sem te iskal, in tako blizu si bila!«

Vse se je zjasnilo v njegovi duši. Na jasi pred njim, v luči plamena, je bilo razprostrto njegovo življenje; tako nerazumljivo, srečno-nesrečno nekoč, tako preprosto zdaj.

»Pomisli, ljubica, moja lepa devojka, kaj se mi je sanjalo snoči! Sanjalo se mi je, da je umrl kralj Matjaž, o, preudari, ljubica, da je umrlo moje koprnenje. Žaloval sem po njem, kakor po očetu in materi, on pa je živel v tvojih očeh in je živel v najini ljubezni in v mojih pesmih in v mojem srcu in bo živel večno življenje.«

»Še me poljubi, moj lepi godec, moj dragi mož!«

»In bo živel večno življenje in bo hodil z nama, kamorkoli naju bo vodila pot po prostranem svetu. Neumrljiv je, ker je neumrljivo moje srce in ker je neumrljiva lepota tvojih oči.«

Tisto noč je zagodel godec in gozd je utihnil in je poslušal to prečudno pesem o izveličavni ljubezni. —

Marko se je poročil z lepo cigansko devojko in je napravil imenitno svatbo. Pili so in peli in plesali in so bili veseli do konca dni.

gére és vigasztalására! Hiszen az én ajkaim is sóvárognak a tiéd után! Evvel a fekete hajammal fogom letörölni az orcáidon végigpergő ragyogó könnyeidet!

Félig mosolyogtak, hamiskásan ellenkeztek, félig csábítottak, sóvárogtak tüzes ajkai.

Marko egész testében remegett. Perzselő tűz gyulladt ki vérében, magas lánggal csapott az ég felé és belevilágított az alkonyatba. És ebben a ragyogó, tüzes alkonyatban összeforradtak ajkaik a szívük parancsa szerint.

— Hiszen te vagy az én kielégíthetetlen sóvárgásom, akire olyan váratlanul és érdemtelenül végre mégis csak rátaláltam! Hol nem kerestelek? Pedig olyan közel voltál hozzám!

Minden sötét zug újra kiderült, megfényesedett a lelkében. Ott feküdt előtte a tisztáson, a lobogó láng fényében kiterítve egész érthető-érthetetlen, boldogboldogtalan, egyszerű élete.

— Gondold el, kedvesem, gyönyörűséges virágszálam, mit álmodtam az éjjel! Azt álmodtam, hogy meghalt Mátyás király. Ó, gondold csak meg, édesem, hogy meghaltak a vágyaim! Meggyászoltam, mint anyámat, apámat. De ő élt a te szemeidben és él a mi szerelmünkben és az én dalaimban és az én szívemben. És örökké élni fog!

— Még egyszer csókolj meg, deli muzsikusom, édes uram!

— Örök életet fog élni! És velünk lesz, bármerre kuszálja is útjainkat a sors a nagyvilágban! Halhatatlan ő, mert halhatatlan az én szívem és mert halhatatlan a te szemeid szépsége!

Azon az éjjelen rázendített harmonikájára és az erdő elnémult, úgy hallgatta az üdvözítő szerelem gyönyörűséges, bűbajos dalát...

Marko feleségül vette a szép cigányleányt és nagyszerű lakodalmat csapott. Ittak és daloltak és táncoltak és vidámak voltak az idők végezetéig...

Ivan Cankar
POTEPUH MARKO IN KRALJ MATJAŽ

V madžarščino prevedel
Avgust Pavel

Uvodno besedo napisal
Jože Filo

Uredil
Jože Hradil

Opremil
Štefan Galič

Založili in izdali
Pomurska založba
Murska Sobota
in založba
Európa Könyvkiadó
Budimpešta

Za založbo
Jože Ternar

Natisnila
TOZD Tiskarna, ZGEP Pomurski tisk

Naklada 2000 izvodov — od teh 800 za založbo
Európa Könyvkiadó
Budimpešta

Ivan Cankar
MIHASZNA MARKO ÉS MÁTYÁS KIRÁLY

Fordította
Pável Ágoston

A bevezetőt írta
Jože Filo

Szerkesztette
Jože Hradil

Védőborító tervező
Štefan Galič

Kiadta
a Pomurska založba
valamint
az Európa Könyvkiadó
Budapest

A kiadásért felel
Jože Ternar

»Pomurski tisk« nyomdája
Murska Sobota 1986

Példányszám: 2000
Ebből a könyvből 800 példány készült
az Európa Könyvkiadó részére

ISBN 963 07 4418 X

CANIKAR POTERPUH MARKO IN KRALL MATJAŽ MIHASNANA MARKO ÉS MÁTYÁS KIRÁLY

46--